

# Indigo


CENA 100 SIT

REVUJA ZA STUDENTE, KULTURO IN DRUŽBO

LETNIK XLIV, ŠT. 6

PONEDELJEK, 9. 1. 1995



	NAJBOLJ NEUMNA ŽENSKA NA SVETU	BEBASTA ŽUŽELKA S TREMI KAILI	KITAJSKI AVTO	NAJSLABŠI SLOVENSKI PISATELJ	SLOVENSKI ZIDAR MED INDIJANCI	JOŽE PIKNIK	PREBIVALEC MARSA	PRIPOMOČEK NA BAVARSKEM	JEZERO V LJUBLJANI	TRETJA ČAKA KITAJŠKE ABECEDE	TREBUŠAST SLIKAR
	NAJGRŠA EGIPČANSKA KLETVICA				POKRA MAST						
						KRAVA Z ZVONČKOM					
			TVOJE IME KARTEN GRAK							ŠTEVILČNICA BOSA KURA	
SIN FRANČETA PRESERNA				NOGOMETAS BREZ ČEVLJEV TROBENTA IZ PLASTIKE							
MAJHEN KROJAC	BAKO BREZ BAK	SKOPLJENA GAZELA PVSEVDONIM ALEKSANDROVA					IME JANEZOVEGA RANCA	MOJA NAJLJUBŠA JED	NEMŠKI FRIZER (JÜRGEN)		
ONA					LOVEC BREZ HLAC			TVOJA NAJLJUBŠA JED			SREDNJE VELIK MEHANIČ
MAJHEN DOJENČEK					NAJBOLJŠI PEK MED PERZIJI						
JOŽE BULGAROV		KAJ	SLOVENSKI PES								
STARA BABA S PIŠČALKO								PRAVI IŠKI LEKARNAR ZADNJI LETALEC			
PIJANA KRAVA					JED IZ PLESNIVCA STAGANA NOGAVICA						
KRAJ PRI HLEVU						OČE IVANA LENDLA					SESTAVIL: M. S.

## SAJ NI RES, PA JE:

Neverjetni dobitki za pravilno rešeno križanko. Honorarje je prispevalo Društvo prijateljev študentov. Nagrade so naslednje:

1. nagrada: 10.000 nemških mark
2. nagrada: 10.000 nemških mark
- 3-10 nagrada: 10.000 nemških mark

In pa še devetdeset tolažilnih nagrad po 10.000 nemških mark.

# Tribuna

Kersnikova 4,  
61000 Ljubljana,  
tel 131 7010,  
fax 319 448

Glavni in odgovorni urednik:  
Primož Zevnik

Organizacijski tajnik:  
Primož Kocuvan  
Mitja Čampa

Družbeno-informativni sklop:  
Mitja Čander

Kultura:  
Aleš Šteger

Študentska problematika:  
Marko Hercog

Od tu in tam:  
Veseli Volk

Urednik fotografije:  
Marko Hercog

Oblikovanje:  
Nataša Novak

Lektorji:  
Tina Verovnik,  
Tina Zagernik,  
Petra Tomažin

Naslovnica:  
ASTER, d. o. o.

Prelom:  
SLOVENEK, d. o. o.

TRIBUNA JE ČLAN EJM  
MEMBER OF A EUROPEAN  
JOURNALISM NETWORK  
PRAGUE, CZECH REPUBLIC

Prispevke lahko prinesete ali pošljete  
na uredništvo ali na uradne ure  
urednikov.

Izhaja vsak prvi ponedeljek v mesecu.  
Cena 100 SIT, 15 ATS, 1,5 DEM, 1250 IFL

■ DRUŽBENO  
INFORMATIVNI  
SKLOP

4 BORUT TELBAN -  
ZAPIS NEKEGA  
PORTRETA

8 EVROPSKE  
IDENTITETE

10 NOVO  
ATOMSKO  
OBDOBJE

14 PODPIRANJE  
LENOBE

16 GOSPODARSTVO  
V MEGLI  
POLITIKE

18 INDUSTRIJSKA  
POLITIKA V  
VSAKO  
SLOVENSKO VAS

19 O SLOVENSKI  
IDENTITETI

22 VIRTUALNA  
RESNIČNOST

24 KAKO JE AHIL  
KONČNO UJEL  
ŽELVO

26 PREVOD:  
POSTAVLJAJOČ  
MERILA

27 KRSTE IZ GANE

28 ČAS OTROŠKIH  
BOLEZNI

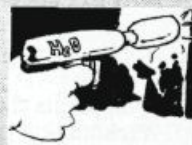
29 SPEČA LISICA  
KOKOŠI NE  
UJAME

● KULTURA

32 POEZIJA:  
LEONARD  
COHEN

## KAZALO

STRAN  
6 Tečaj  
človekovih  
pravic



STRAN  
12 Civilno  
služenje  
vojaškega  
roka

STRAN  
20 Uvod  
v mitologijo  
seksualnega 1

STRAN  
34 Intervju:  
Aleš Debeljak



STRAN  
38 Londonska  
gledališka  
scena

STRAN  
52 Nova  
študentska  
vlada

STRAN  
66 Psiholog  
Miran

40 INTERVJU  
BRANKO  
POTOČAN

41 VIDEOPLES

42 JOHN CALE

44 RETROSPEKTIVA

46 NASILJE V FILMU

47 KNJIGE

48 SLOVENSKI  
LIKOVNI  
PROSTOR V  
PREBUJANJU

49 PLOŠČE

▲ ŠTUDENSKA  
PROBLEMATIKA

50 INTERVJU VALTER  
KOBAL

54 INFORMACIJE

57 ANKETA

\* OD TU IN TAM

58 TRAČI

60 LJUBLJANSKA  
MAFIJA

62 KRIŽANKA

63 MALI OGLASI,  
KMEČKA POVEST:  
OTAVA

64 HUMORESKA,  
STRIP

65 ŠOLA  
ZA KITARISTE

PETER ZOBEC

# Ples skozi čas

*Borut Telban - Zaris nekega portreta*

Večkrat sem si domišljaj, da sem si Boruta Telbana izmislil sam: kot krhkost Mannovih in Hessejevih dečkov, kot žalostnega harlekina Picassovih rožnatih in plavih sanjarij; tudi tistega decembra 1971, ko sem butnil v razred in kot asistent Boštjana Hladnika iskal dečka za epizodno vlogo. Kot raziskovalec sem se prerival skozi vejevja pragozda, da bi našel fantiča, ki bo znal stati ob strani vrstnici, ki je zabredla v slepo ulico prve ljubezni. Ko sem pokopal že vsa upanja, je stal pred tablo mlečnozobi gimnazijec, otročaj, ki sem ga iskal.



LETA 1990

Qui, je vais chez...  
Prekinil sem ga. Še danes me spravlja v smeh prizor, ko je preplašen stal pred menoj kot nagačena živalca.  
Njegov filmski krst je požegnal cvek.

◆◆◆

Iz Ljubljane v Ljubljano mi, 10.marca 1978, piše:

Spoznala sva se konec 1971 leta pred tablo, kot sva se že velikokrat spominjala. Zame je bilo vse nekaj novega, saj sem takrat še hodil v prvo gimnazijo. To je bil čas spreminjanja sveta, odločitve v samemu sebi.

"Saj sem vendar hotel samo poskusiti tisto, kar je hotelo iz mene samo po sebi. Zakaj je bilo to tako strašno težko?"

## 29. junija 1975

Ko sem se včeraj z avtobusom vračal domov, se mi je zazdelo, da sem zagledal Boruta. Ni se mi ljubilo ugotavljati, če sem se zmotil, saj sem se ob zadnjem srečanju z njim skoraj začel strinjati s pripombami mnogih znancev /in tudi nekaterih prijateljev/, kaj da se toliko ukvarjam s tem fifotavim snobkom, ki mu razen lepih oblačil in posedanja po parvenijskih lokalih, ki jih ima za imenitne, nič drugega ne hodi po glavi.

Ko sem izstopil iz avtobusa in se napotil proti domu, sem se vseeno razhudil nad svojo vzvišenostjo, še posebej, ker nisem bil najboljše volje in bi me srečanje z njim prijetno sprostito v običajno branje levitov. Nekaj metrov pred hišo, v kateri stanujem, zaslišim hitre korake in Borutov klic, ki v teku ponavlja moje ime. Da bi bilo zadoščeno nečimrnosti, hodim naprej. Dohiti me. Naredim se, da mi je vseeno.

Po začetnem žlobudranju in verižnem trčenju besed, se je počasi umiril.

Začel mi je pripovedovati o prebranih knjigah tako iskreno, da je namigovanja mojih prijateljev in znancev v hipu zbil na tla. Za trenutek je obmolnil. Začutil sem njegovo potrebo po izpovedi. Takrat prvič.

Iz njega se je razvozlal krč o Hessejevem Demianu: o Golgoti do samega sebe. Poslušal sem to skalovje misli, ki se je butalo med seboj, lomilo in drobilo brez konca in kraja.

◆◆◆

Čez štiri leta dobim pismo.

## Ljubljana, 10.3.1979

Zakaj sem se te bal? Kako sem se te bal?

## Ljubljana, 18. 2. 1980

Tolikokrat se sprašujem, kaj se dogaja s tem večnim otrokom, da si mora nenehno

dopovedovati /za razliko od večine ljudi, ki to dopovedujejo drugim/, da v njem korenini neka sila, ki jo mora izruvat, da bi dokazal svoj obstoj. Da bi omahovanja bilo konec.

◆◆◆

Večkrat se oglasi iz Ambanwarija /do pošte je zelo, zelo daleč/, svoje druge papua-novogvinejske vasi, v kateri preživi poldrugo leto.

## Ambanwari, 22. 2. 1992

Rad bi ti razkril, kaj je tisto, kar naju veže. To je hrepenenje. Stalno hrepenenje po nekem, po nečem. In nikdar do konca potolaženo hrepenenje, ker se vsaj navidezno koncu zavestno in podzavestno izmikava, ker potolaženo hrepenenje je praznina, je nič. Najino hrepenenje nima konca, izliva se v veselje /zato sem se popolnoma prepustil študiju tukajšnje kozmologije/. Hrepenenje prehaja v poželenje, a ker ga nikoli ne potešiva, sva v nenehnem gibanju.

◆◆◆

V pomladi 1980 odpotuje v Ameriko s skrbno izdelanim predračunom: sedem dolarjev na dan /te natančnosti se je priučil med študijem lekarnarskih veščin/. V žepu ima nekaj naslovov in vero, da bo doživel, kar se doživeti mora.

Ceste. Prežgana usta v žeji Nevade. Avto-stop. Prva srečanja z Indijanci na jugu Mehike. Čakanja. Sam v gvatemalskih pragozdovih. In spet Indijanci v Mehiki: nezmožnost sporazumevanja. Razkošje San Francisca. Strah.

Drugačnost ga je približala k sebi.

Vzniknila je želja po spoznavanju in doživljanju drugega.

Lekarnarstvo se zapiše pozabi /čeprav je pred njim še zadnji izpit/.

Srečala sva se na dan njegove vrnitve, na istem mestu /na ulici, ki kot potok deli najina domovanja/, na katerem me je nekoč zasul s Hessejevim hipijanskim abecedarijem.

Ko je objel dom, starše in brata, je strmo glasil v pijane ljubljanske noči med navdušene znance in neznance, se predajal izmišljijam, ki so bile kos dalijeovski fantazijski akrobatiki, da bi se vračal domov v belih jutrih samote.

Ko je bilo konec teh navad in razvad, se je zavlekel v svojo kamro, si zastrl okno, prižgal svetilko, ki je gorela dan in noč. Čez tri mesece je bil izučen inženir farmacije.

## Ljubljana, 12. 9.1985

Prihodnji teden začnem snemati Kres.

Nimam še popolnoma izdelane scene somraka, tistega trenutka, ko se več ne more brati, a se sveče še ne prižigajo kot prvi Andrić.

V večeru tli usodovec. Mladina pred hišo okoli drevesa. Roka odtrga lubje. Borutova bo. Za novo slovo. /In njegovo slovo od filma, kjer je odigral nekaj prijazenih epizodnih in eno večjo vlogo.

Ko bo odšel iz mojega filma, bo sedel v letalo in se prepustil novim iskanjem.

### Iz Borutovega dnevnika -

#### Hagahai, 8. 10. 1986

Na poti od ljudstva Melpa proti Hagahai sem se ustavil v majhnem zaselku. Zvečer ob ognju so mi razlagali, kako lahko ubiješ človeka tako, da pokažeš nanj z določenim kamnom in izustiš ustrezen urok. Veliko sem spraševal. Pozno ponoči sem jih vprašal, če bi oni radi kaj vprašali mene. In eden je rekel: "Mi smo imeli svoja verovanja, pa ste prišli rdeči ljudje, prinesli vsemogoče stvari in nas prepričali, da je vaša vera prava. In mi smo jo sprejeli. Imam pa le eno vprašanje. Če je bog tak kot pravite, da je, zakaj je nam zavezal oči - vam pa jih je pustil odkrite?"

#### Januar 1987, Hagahai

Hagahai. Pozabljeno ljudstvo sredi gvinejske goščave. Hodimo. Pot je strma, drsi nam, vsi padamo, jaz še največkrat. Ovijalke se nam ovijajo okoli gležnjev, vsake toliko časa se ustavimo, da odžgem nadležne pijavke z nog. Bodičaste veje nam parajo kožo, gladke korenine nas vozijo in spotikajo. Noge zabolijo, posebno pri zdrsu. Ob potoku se ustavimo. Namakam razbolele in zatečene noge, 64 ranic v velikosti kovanca mi pokriva gležnje, stegna, roke. Rane se sploh ne celijo. Niso gnojne, ampak preprosto odprte. Dva tura /eden na zadnjici/ še nista zrela in mi boleče napenjata kožo. Od prejšnjih, katerih za mezinca debel in dolg stržen sem navil na cvirn, da sem jih lahko potegnil ven, so mi ostale le nezaceljene luknje. Razmišljam o otrocih ki sem jih ali pa ne rešil smrti v zadnjih mesecih. Tu med Hagahaji je smrt otroka nekaj tako vsakdanjega. Gre mi na jok. What the fuck am I doing here? Nihče od nas tu ne ve, da smo prehodili božič in novo leto.

◆◆◆

#### Ambanhwari, 20.11.1991

Zadnji božič sem praznoval v tvoji okrašeni sobici ob kitajski večerji, tudi sedaj ti želim, da bi jaslice srečno pokukale iz škatle

LETA 1994



in da bi sveče prijazno osvetljevale tvojo sivo brado. Jazen sem, ker je luč na tvojem oknu zame za nekaj let ugasnila.

### Iz mojega dnevnika -

#### Ljubljana, poznojunijska noč 1992

Prijateljstvo z Borutom ni nikoli zabredlo v temačna protislovja, majhni sunki odtujenosti so le iskanja iste poti.

Borut je spleten iz paradoksa: iz svetopi-semskega žrtvovanja za drugega in ego-centrizma, ki meji na egoizem. Ko se slednjega zave, ga zaduši obup.

17. 1. 1992

#### mu napišem pismo.

Navdušila so me tvoja razmišljanja o evropski meščanski kulturi, ki si res domišlja, da je alfa in omega tega planeta in da svojo kulturno in civilizacijsko dediščino aplicira na svetove, ki z njenim svetom nimajo popolnoma nič skupnega.

Včeraj sem bil pri Boštjanu. Zmenili smo se, da si bom končno ogledal njegov



LETA 1972

švedski film "Maibritt". Nič od tega. Zasedeli smo se in razkoko-dakali. Spomnili smo se tudi Tebe.

/Boštjan se vztrajno redi, čeprav vztrajno trdi, da hujsa/.

Razvil je "zanimivo" hipotezo o Tebi: Ti, da si odšel na svoja otočja zaradi tega, ker bežiš od svojega intimnega življenja in zato proučuješ intimna življenja drugih. Dal je vedeti, da se boriš z nekakšnimi svojimi demoni in zaradi tega se ukvarjaš z intimo svojih plemenov. S to svojo teorijo je tako rinil vame, da sem mu skoraj verjel.

#### Ljubljana, 2. 8. 1994

Ko sem prelistal Borutovo disertacijo, sem se spomnil Boštjanove "teze" o Borutovih "demonih". /V Boštjanovih pretiravanjih, če jih znaš izluščiti, najdeš bistvo/. Če ne bi bilo tega zlodeja, bi Borutova disertacija bila hvalevredna metodološka razprava, tako pa je tudi litararno navdahnjen spis in čuten filozofski esej. To so priznali tudi učenjaki, ki so jo podpisali.

"Dancing through Time: Temporality and Identity in a Sepic Cosmology".

30. 9. 1994

Naturam primum cognoscere rerum  
The Australian National University  
Borut Telban

After due Examination and having fulfilled the conditions prescribed by the University has this day been admitted to the degree of Doctor of Philosophy.

#### Basel, pred božičem 1994

Dragi Peter,

Peljal sem se z vlakom iz Beljaka v Zurich. Med branjem Lyctardove knjige L'Inhumain: Causeries sur le temps, sem se večkrat kar za dolgo zazrl skozi okno. Pomisli, snežilo je. Ne moreš si misliti, koliko let že nisem videl snega, kaj šele, da bi sledil snežinkam, ki bi se počasi spuščale na mimo okna bežeče smreke in travnike. Hotel, v katerega sem zašel ima vonj po kislem, zavese v sobi dišijo po dimu, preproge na tleh so vpile nič koliko stopinj, postelja je prepojena s potom in razuzdanostjo mnogih. Zrem na v meglice zavito Reno - kot Ti nekoč, morda celo iz iste sobe. Evropska konferenca oceanistov je kljub natrpanemu programu izredno prijetna. Za antropologe je značilno, da minejo leta, preden se stari znanci ponovno vidimo. Otvoritvena večerja je bila v zgradbi iz 17. stoletja, zaključna večerja pa v sobani katedrale. Da bi nam hrana boljše "zdrknila", so poskrbeli z renesančno glasbo v živo. Pomislil sem, kaj bi si mislili Ambonwari o teh "hišah duhov". Vem le, da bi zmajevali z glavami in ponavljali: "Yakayey, yakayey" - ojej, ojej!

Borut

# KRATEK TEČAJ ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA VSAKDANJO RABO

Srečen svetovni dan človekovih pravic, je bilo napisano na razglednici, ki ste jo desetega decembra lani prejeli od najboljših prijateljic. Nemudoma ste jo poklicali in z neprikrito zaskrbljenostjo vprašali, če mogoče sliši glasove nevidnih ljudi ali kaj podobnega. Prijateljica pa vam je prav prešerno odgovorila, da vam bo pojasnilo poslala po pošti.

**V**endar pisma, v katerem je popisala svoj pogovor z doktorjem Ljubo Bavconom, predavateljem na Pravni fakulteti, strokovnjakom za kazensko pravo in bivšim predsednikom Sveta za varstvo človekovih pravic ter temeljnih svoboščin pri vladi Republike Slovenije, nikdar niste prejeli. Šele ko ste kupili tole Tribuno, ste spoznali, da je nekdo pismo namenjeno vam objavil v javnosti. Kaj storiti proti takšni nezaslišani kršitvi tajnosti privatne pošte, pa si preberite kar v vašem pismu.

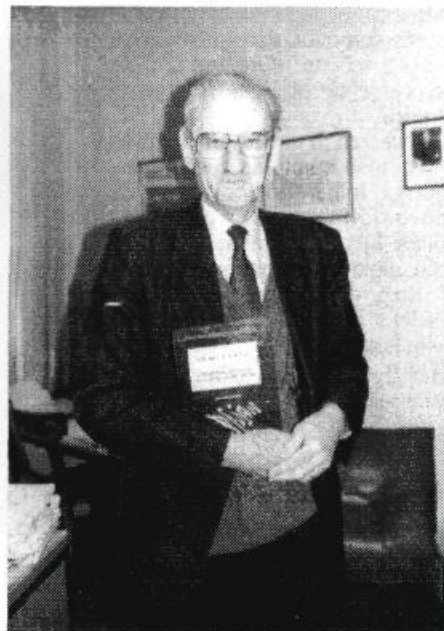
*Kaj lahko stori državljan, ki misli, da so mu bile kršene pravice?*

Najprej ima na voljo redna pravna sredstva, za tem so na voljo redna in izredna pravna sredstva (pritožbe) vseh vrst. Če tudi po tem ni zadovoljen z odločbo, lahko sproži ustavni spor na Ustavnem sodišču. Seveda postopek ne more potekati z govoričenjem, temveč mora biti pravno utemeljen in natančno mora biti določeno, katera pravica in na kakšen način je bila kršena. In če državljan tudi potem ne bi bil zadovoljen, se lahko obrne na Evropsko komisijo za človekove pravice v Strasbourgu.

Če ta presodi, da je kršitev bila podana, poskuša doseči prijateljsko pomiritev med strankama. V kolikor niti to ni mogoče, o tem odloča odbor ministrov ali pa preda zadevo Evropskemu sodišču za človekove pravice. Prizadete mu lahko prisodijo sorazmerno visoko denarno odškodnino ali pa zahtevajo od države spremembo svoje zakonodaje ali celo ustave. Občutljivost države za takšne posege tu nič ne pomaga.

*Zakaj je potrebno danes, na prehodu v tretje tisočletje, človekove pravice še zmeraj posebej izpostavljati?*

Človekove pravice so večna tema, ker obstaja neko zelo globoko protislovje. Vsi mednarodni pravno akti glede varstva in spoštovanja človekovih pravic so naslovljeni na države, kar pomeni, da si jih dolžne varovati države, obenem pa so prav države najhujši kršitelji. Država s svojim represivnim aparatom človeka omejuje v njegovih pravicah in mu jemlje pravice. Zmotno je na primer mnenje, da ima vzpostavitev demokratičnega sistema za avtomatično posledico varovanje človekovih pravic. To



dr. Ljubo Bavcon

lahko lepo vidite ob dogodkih v številnih vzhodno in centralno evropskih državah, kjer je prišlo do spremembe režima v glavnem s parolo o človekovih pravicah. No, zdaj pa se je pokazalo, da tudi novi oblastniki, tako kot prejšnji, niso sposobni zagotoviti človekovih pravic tistim skupinam in posameznikom, ki so drugačni po svoji ideologiji, pogledu na svet, verovanju in tako naprej. Zato je na te države potreben pritisk nekoliko bolj razvitega zahodnega sveta.

Poleg tega ste tudi sami lahko opazili, da je prišlo do pojava ksenofobije, nacionalizma in nestrpnosti. Zato so države združene v Svetu Evrope oktobra lani na dunajskem vrhunskem sestanku sklenile, da začnejo kampanjo proti vsakršni nestrpnosti. Kajti nacionalizem, ksenofobija, nestrpnost in rasizem so pojavi v najglobljem nasprotju z idejo o varstvu človekovih pravic. Te je mogoče varovati samo v strpnosti in tolerantnem sistemu, kjer ni nacionalizma ali rasizma, kjer se pravice varujejo kot nadnacionalne in nadideološke vrednote.

*Do pred letom in pol ste sodelovali v Svetu za varstvo človekovih pravic in svoboščin. Zakaj ste prenehali?*

Vaše informacije niso povsem natančne. Pred letom in pol je prenehal mandat tedanjemu Svetu, ki je bil ustanovljen in je deloval na podlagi zakona o Svetu za varstvo človekovih pravic, sprejetega v parlamentu aprila 1990. Z iztekom mandata prejšnje skupščine, je prenehal mandat tudi članom Sveta. Ker pa je zakon o Svetu ostal še naprej v veljavi, je novi parlament v januarju ali februarju 1993 imenoval skupino petih članov prejšnjega sveta, ki naj nadaljuje delo do pričetka dela Varuha človekovih pravic.

Opomba:

G. Bavcon do dogovorjenega roka žal ni dal avtorizacije teksta.

Sam na tem področju ne bom nehal delovat, nisem pa želel sprejeti funkcije varuha zaradi moje starosti. Prešel sem v sedemdeseto leto starosti in načelno mislim, da morajo take funkcije opravljati mlajši, vitalnejši ljudje. Pa tudi vloga Sveta, ki je nastal splomladi 1988, torej pod prejšnjim režimom in leta 1990 dobil zakonsko obliko, se je izpe-la. S tem smo opravili svojo vlogo na prehodu iz prejšnjega režima v novi.

**Za trenutek bi se ustavil pri položaju varuha človekovih pravic, ombudsmanu, ki ga zaseda g. Bizjak, bivši notranji minister. Se vam zdi gospod dovolj vitalen za takšno funkcijo?**

Na svetu ni idealnih rešitev. So samo manj slabe ali bolj slabe. Rešitev z gos-podom Bizjakom je bila v takratnih slovenskih razmerah najmanj slaba rešitev. Pokazal se je za tolerantnega in umirjenega človeka, ki razume problem človekovih pravic. Ni fanatik in fundamentalist, kar je za to področje izjemno pomembno. Seveda bi bilo bolje, če bi bil pravnik, ampak ne glede na to bo imel štiri namestnike, ki bodo vsi prav-niki. Poleg tega naj povem, da je še v nekaj njegovih javnih nastopih dal neke vrste nastopno izjavo, ki je bila povsem v skladu z mojimi pogledi na to po-dročje.

**Kako bi opisali stanje človekovih pravic danes v Sloveniji?**

Položaj v Sloveniji je primerljiv s stanjem v kateri koli drugi evropski državi. Problem ni v kršitvah, temveč v mehanizmih in sredstvih, ki jih lahko popravljajo. Naša posebnost je ta, da ima nasilni razpad bivše države Jugos-lavije za posledico ogromno število lju-dji, katerih stanje je nevzdržno. Problem je v tem, da ti ljudje niso prosili za slo-vensko državljanstvo v za to odrejenem roku ali pa takrat niso bili tukaj. Tako nastane problem državljanstva, preži-vljanja, pokojnine, stanovanja, skratka to, kar je sprožil Helsinški monitor. Vse probleme, ki jih je našela gospa Mikla-včič v imenu helsinškega monitorja, smo na Svetu za varstvo človekovih pravic registrirali že od leta 1991 dalje in nenehno ter v vsakem primeru inter-venirali. Praviloma smo delali z metodo diskretnih intervencij, nekajkrat, ne zelo pogosto, smo se javno oglasili. Vr-sto primerov pa smo z našimi mnenji in priporočili poslali ministrstvu za no-tranje zadeve, ministrstvu za obrambo, skupnosti za pokojninsko zavarovanje itn. V nekaterih primerih smo opozorili na judikaturu Evropskega sodišča ter načela, ki morajo na tem področju velja-ti.

Veste, na slovensko se je nekako v začetku leta 1993 pričel plazit val sovraštva, ksenofobije in predvsem po-litične ter ideološke nestrpnosti. Ta je povzročil, da teh problemov ni bilo mo-



goče reševati. Zelo preprosto vam bom povedal, če je vzdušje usmerjeno v eno smer, potem uradnik ali uradnica problematičen primer raje vtakne v predal in ga pusti ležati. Da pa se uradniki in uradnice ne bi izpostavljali, je obča ten-denca, da je treba v vsaki prošnji po-iskati, če se le da, kaj takšnega, da ji ni treba ugoditi. Malevolentno, v nasprotju z benevolentnim reševanjem. Stvari so se tako pričele kopičiti, in ker se to ni nehalo, sem letos splomladi od predsed-nika vlade zahteval pogovor. Vnaprej sem mu poslal spisek vseh problemov, nakar me je sprejel. Rekel mi je, da so s podatki, s katerimi prihajam, enaki ti-stim, ki jih ima on po drugih informa-cijah, in da je že sklical svojo politično koordinacijo. Tam so se menda dogovo-rili, da bodo od zdaj naprej učinkovito ukrepali. To pomeni, da morajo ljudje hitro dobiti odločbe, negativne ali pozitivne, da bodo ustavljene vse deložacije in še kaj. Nemogoče je, da stvari ležijo v predalih dve leti. Ampak potem se ni zgodilo nič odločilnega. Zato pa se je na drugi strani zgodilo to, kar se je in sicer, da je z vso pravico na javni način nasto-pila nevaldna organizacija. Kajti če se stvari ne rešujejo, je treba začeti metati pasje bombe! Zato da se zganejo lju-dje, zato da se zgane vlada, da se vidi, da ne moremo v Evropo, če bomo počeli takele stvari! Na Hrvaškem je moralo Ustavno sodišče ustaviti deložacije, da se država ne bi popolnoma diskreditira-la pred mednarodno javnostjo. Treba je kaj narediti, da se še Slovenija ne bo, kajti zaenkrat imamo še kar dober ima-ge. Toda če ne bo konec preganjanja lju-di na sploh samo zato, ker se pišejo na ič, potem bo Slovenija slabo odrezala.

S tem, kar sedaj govorim pa seveda ne mislim, da je treba kar vsakomur dopu-stiti, da pride živeti v Slovenijo. Ljudje, ki so se leta 1991 protipravno vselili v stanovanja morajo nositi posledice. Bog pomagaj. Tako je v vsaki pravni državi.



Tudi kar se državljanstev tiče, je treba v individualnem poštenem postopku ugo-toviti, kaj je nekdo storil. Če se pokaže, da je sodeloval, mu državljanstva ni tre-ba dati, če se pa to ne da dokazati, po-tem pa mu je državljanstvo, ob tem, da ima za to razloge, treba dati. In če je to slovenskim nacionalistom všeč ali pa ne! Država to mora storiti. Slovenski nacionalisti lahko vpijejo, pišejo po ča-sopisih in govorijo po skupščini kar hočejo in dajo duška svojemu naciona-lizmu in ksenofobiji, ampak država Slo-venija, če želi v Evropo, si tega ne more dovoliti. Če pa želi na Balkan, se pa naj gospodje odločijo.

**Tu je na mestu vprašanje, kje se ustavi pravica, ki izhaja iz pravi-ce govora in javnega izražanja, ko nekdo na podlagi te pravice vzpo-dbuja ksenofobijo, netolerantnost ali nasilje?**

Vprašanje ni sporno, če mejo postavi-mo na točko nasilja. Brž ko kdo prične uporabljati nasilje, je to v demokratični državi nedopustno, ker ta temelji na nenasilnem reševanju vseh problemov. Bolj sporno pa je vprašanje, ki ga nače-loma formuliram takole; kdaj je prepo-vedano hujskanje in sčuvanje k sovraštvu, preganjanju itn. Kje je ta meja, pa je načeloma nemogoče reči. Odgovor se lahko nanaša samo na dejanske primere. Lahko vam navedem zanimiv primer. Neko ameriško sodišče je še pred leti povedalo, da gre za hujskanje takrat, kadar izjava v kontek-stu in okoliščinah pomeni resno in ne-posredno nevarnost, da bo tisti, na ka-terega je hujskanje naslovljeno, v nasle-dnjem trenutku pristopil k akciji. Takšnega kriterija ni mogoče abstrahi-rati, je pa uporaben v dejanskih prime-rih. Ob tožbi lahko o tem odloča sodišče, vendar samo, če je tožilec vložil tožbo. Civilne tožbe v tem primeru ne veljajo, možna je samo ovadba.

**Je deklarirana raven človekovih pra-vic iz slovenske ustave v enaki meri prenešana v zakone?**

Ko je Slovenija podpisala Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, si je vzela leto časa, da bi z njo uskladila svojo notranjo zakonodajo. Ta rok je bil enak ustavnemu roku, v katerem bi morala vsa zakonodaja biti usklajena z ustavo. Kot veste se to ni zgodilo, ker tudi tehnično ni bilo mogoče. Sredi letošnjega leta pa so nekateri pričeli ne-nadoma forsirati idejo, po kateri naj Slo-venija kar takoj ratificira Konvencijo o človekovih pravicah, ne da bi pri tem imela usklajene zakone z ustavo. Zako-nodaja torej še ni usklajena niti z usta-vo, niti z Evropsko konvencijo o člo-vekovih pravicah. Zaradi tega se ne more zgoditi nič tragičnega, razen v pri-meru obiska kakšne komisije iz sveta Evrope, ki bi ob tem ugotovila, da nismo zelo resna država.

ANDREJ PINTER

# ZAKAJ SI NI MOGOČE ZAMISLITI "EVROPSKE" IDENTITETE?

V zadnjih letih je mogoče preko različnih medijev in na različnih ravneh spremljati razprave in razmišljanja o evropskih integracijskih procesih, vendar praktično v vseh primerih avtorji kar nekoliko pozabljajo na dolgoročno neobstoječnost takšnih oblik združevanja.

**N**amreč za kaj sploh gre. Ni si težko predstavljati, da integracija ni samo kakšen imaginaren in neoprijemljiv proces, ki bi potekal samo v glavah vodilnih, eliti-stičnih, če želite slišati odmev Chomskega, avtoritet v globalni družbi, temveč je to dokazljivo živahen organizem, ki se razvija po vseh naravnih zakonitostih in razvojni logiki družbenih procesov - torej se rodi, razvija, živi in končno na tak ali drugačen način odmre. Kako ima te zvezo z evropsko identiteto, se sprašujete. Ima! če bi bilo možno govoriti o evropski identiteti (jo lahko umetno vzpostaviti), potem bi lahko počasi začeli razmišljati o evropski integraciji ne kot o nečemu nujno pogojenem s skupnim gospodarstvom, ampak kot o nečem samo po sebi povsem umevnem, da o nadaljnjih razsežnostih te načelne možnosti raznarodovanja sploh ne pomislimo.

No, pa si pogledimo, kako je s to identiteto: ščepec socialne in politične psihologije, pa žlička ekonomije, prgišče socioloških teoretskih nastavkov, kapljica informacijske tehnologije, pa bo šlo. Takole za ogrevanje naj citiram Konrada (ki je sicer to isto povedal že v članku M. Struhak, v prejšnji številki Tribune), namreč: "čutiti se pripadnika (Srednje) Evrope ni vprašanje državljanske pripadnosti, ampak svetovnega nazora." In če Konrad to ugotavlja že samo za teritorialno ožji pojem, potem je jasno, da bo razširjenemu (geografski nadpomenki) samo še večji križ najti nekaj, kar bi pomenilo toliko kot "državljska pripadnost". Seveda pa je tudi res, da že recimo "skupni" svetovni nazor lahko pomeni določeno obliko skupne identitete, vendar, če smo čisto pošteni, je to privlečeno bolj za lase in zaradi tega vseevropska integracija še ni čisto nič približana, življenje v njej pa sploh ne olajšano. Zgodovinsko gledano je to vselej samo še potrjeno, najbolj zgovoren pa je recimo kar primer vojne v Bosni, kjer si Evropa (kot skupnost, ki jo družijo svetovni (ljanski) nazor) domišlja, da ima lahko več popravnih izpitov kot študent dodatnih izpitnih rokov v vsem študiju. Toliko o tovrstnem svetovnem nazoru.

Identiteta mora vsekakor, če želi predstavljati združevalno miselnost posameznih individuumov v skupini, pa naj bo skupina poljubno velika, temeljiti na vse kaj več in predvsem oprijemljivejših temeljnih predspozicijah kot pa samo na takemle "švohotnem" nazoru. Najtrdnješe in najzanesljivejše takšne postavke pa je najbolje iskati - tako, da jih bomo imeli pred očmi za nadaljnje razmišljanje - pri kakšni zalo homogeni, četudi interesno diferencirani nacionalni državi, in sicer preprosto zato, ker je (tudi po Giddensu) ravno nacionalna država najbolj učinkovita strategija integracije in kolektivne identitete. Na splošno teorija pravi takole: "Etnično identiteto lahko

opredelimo kot produkt določenega procesa, to je identifikacije" (Sušič & Sedmak, Tiha asimilacija, Trst 1983) Vendar je etnično identiteto najbrž precej težko spoznati kot nek končen produkt, kajti proces identifikacije ni nič drugega kot interiorizacija elementov narodnostnega. Kar pa vemo pri vsakem posamezniku traja skozi vse življenje, in sicer še posebej intenzivno vselej, ko v percepcijo individuuma vstopajo novi inkulturacijski agensi.

To pa se ne dogaja enodimenzionalno, ampak se v človekovem življenju odvija na štirih, med seboj prepletenih ravneh:

1) **sociološka** je tista, ki združuje osnovne konstitutivne elemente narodnostnega, ki so teritorij, jezik, zgodovinski spomin in mitologija;

2) **determinativna** raven je tista, pod katero prepoznamo ekonomsko, politično, družbeno in kulturno stvarnost, v katero je posameznik, ki se mu razvije etnična identiteta, vsajen;

3) **psihična** je tista, ki vključuje intenzivnost občutka pripadnosti, narodnostne zavesti, pa naravno asimilacijo, patriotizem in pogojno tudi iskanje življenjskega smisla znotraj etnične identitete; in nenazadnje

4) **avtonomna** raven, ki se pojavi šele potem, ko posameznik uspe, na osnovi ponotranjenja prvih treh ravni in vsaj delno izoblikovane etnične identitete, smiselno vrednotiti aspiracije, možnosti migracij, samozbire...

Za prej omenjeno homogeno in interesno diferencirano nacijo lahko vzamemo recimo Francoze, kjer je prva raven (ostale bom v nadaljevanju predstavil sintetično) etnične identitete močno izpostavljena, kajti če se spomnite še kakšnih pet let nazaj, Francozi kar niso nehali proslavljati svojih "zgodovinskih obletnic" (zmaga "Asterikovega" Vercingétorixa, tisočletje Huga Capeta, pa dvesto let revolucije...) in od tedaj dalje vsa ta multikulturna skupnost še vedno živi pod skupno zastavo zgodovine pisane pravzaprav z velikim Z. Pri tem sicer pozabljajo, da ima tudi zgodovina svojo zgodovino - pa kdo bi jim zameril. Francija s trojno vlogo "še-kar-velisile", države zmagovalke v zadnjem svetovnem pokalu in pomembne nemške sosedo v evropskem ravnotežju je zadnja leta preživela prenekatero muko v strahu, da bodo razoroževalni procesi in drugi procesi vseevropske integracije povzročili razvpito "dérive allemande" - nemško odmikanje in osamosvajanje od zahodnoevropskih integracij. Od tod ne samo zadržanost, ampak kar strah francoske javnosti, da bo skušala Namčija minirati proces evropske varnosti in sodelovanja, kar je že po definiciji krepilo intenzivnost patriotizma in občutka pripadnosti. Podobno bi seveda lahko predstavljali etnično identiteto vseh nacij, med



njnimi tudi slovenske.

Sedaj pa, oboroženi s teoretičnimi oprimi, zakaj je evropska identiteta lahko samo ideal, ki je neuresničljiv? Najprej mi povejte, če ste kdaj bili v tujini? Ste? OK! Potem pa mi povejte, kolikokrat ste šli tja kot Evropejec ali pa Zemljan? No? Naj uganem: v mejah Evrope nikoli niste potovali z zavestjo Evropejca, temveč vedno samo s patriotizmom Slovenca, če pa vas je pot zanesla preko luže, tja v Ameriko ali Afriko, morda celo v Azijo, potem pa odvisno od soljudi, na katere ste naleteli in pa od lastnega "ambadorskega" razpoloženja: kdaj kot Slovenec, drugič pač kot Evropejec. Je res? Ampak, da ne boste v dvomih - če ste se kdaj na motovljenjih zunaj domačih kontinentalnih meja slučajno počutili Evropejce, to še ne pomeni, da je to vaša osnovna identiteta, temveč je to bližje "svetovnemu nazoru". Vsak, to ste najbrž že uspeli opaziti, oblikuje več identitetnih vzorcev, pač glede na raznolikost skupin, ki jim pripada (družina, soseska, religija, športni klub...) in če se znajde nekje v Patagoniji, mu je svet, glede na domače okolje, tuj, identifikacijska oznaka recimo s svojo družino pa v takem primeru milo rečeno ne pride do izraza, kajti tujost se pojavi na drugi identifikacijski ravni. Namreč, če človek pride na prijateljski obisk k sosedom, videno lahko projicira na izkušnji lastne družine, percepcije povsem tuje civilne družbe, povsem tuje mentalitete, pa ne more primerjati z jutranjo kavo v domači hiši. Lahko jo primerja edinele s svojo izkušnjo kulture in družbe, povsem brezpomensko pa je v tem smislu ali gre za samoprimerjavo z nacionalno kulturo ali skupkom teritorialno in mitološko bližnjih družb in nacionalnih kultur, tako ali tako oboje samo potrjuje in utrjuje že prisotna stališča o lastni identiteti.

Bistvenejše pa je vprašanje, zakaj se znotraj Evrope same dejansko redkokdo tudi počuti Evropejca. Pri tem je odločilnega pomena dejstvo, da sta izbiri samo dve: nacionalna ali kontinentalna identiteta in vsako, v okolju svoje nacije socializirano bitje seveda preferira nacionalno. Pa tudi to je še vse relativno OK in sprejemljivo, vsaj kar se tiče realnosti vzpostavitve evropske identitete. Srž problema pa je tale: za vzpostavitev skupne identitete je potrebno privzeti skupne konstitutivne elemente. Je že res, da imamo "Evropejci" skupno zgodovino in da smo stlačeni na skupen relativno homogen teritorij, toda, kaj pa je z jezikom? In to je šele na sociološki ravni vzpostavljana identiteta! Na determinativni ravni imamo "Evropejci" relativno skupno samo ekonomsko situacijo, v katero smo vsajeni zaradi gospodarske amerikanizacije sveta in zaradi agresivnega ekonomskega čudeža iz dežel vzhajajočega sonca. Politične sheme, kulturna tradicija in iz nje izhajajoči kulturni trendi, pa družbena situacija, vse to pa - kaj se je kdo od evropskih temu pripravljen odreči? O psihični ravni vzpostavljana identitete pa tako ni smiselno pretirano razpravljati, kdor je pripravljen iskati recimo življenjski smisel v evropski identiteti, naj kar prvi vrže kamen!

Prav. Res je, da tista čisto zadnja raven, ki je najbolj racionalna, razumska in ki izhaja iz vseh treh prejšnjih, avtonomna, faktor, ki precej popravi izgleda za vzpostavitev skupne evropske identitete, toda razmislimo v kolikšni meri so Evropljani pripravljivi razumsko in racionalno sprejemati konsenze in to samo zato, da bi se ustvari-

la nekakšna kvazi nadnacionalna "stimung", tisto: "Evropejci vseh dežel..." Ah, dejte no! A da bi se Nemci, ali pa Francozi odrekli svojemu maternemu jeziku v prid angleščine? Ja, kje pa ste to slišal! Ali pa, da bi se vsi skupaj, vključno z Italijani, Španci in Slovenci odrekli vsak svojemu temelju nacionalne zavesti, v zameno za recimo - esperanto! Khm, khm... Ja, no saj. Mogoče pa. Ampak, če že, takrat, čez svojih desetisoč let, bo potrebno razmisliti, kam vsak s svojimi političnimi aspiracijami in kam vsak s svojimi manjšinami. V skupen koš najbrž že ne bodo šle. Kulturna asimilacija (četudi je kot pojavnost oblika samo multikulturalizem) je v smislu nacionalizmov vedno kritična, kajti vedno se najde kakšen narod iz dna takšnega talilnega lonca, ki rodi idejo, da če že integracija, integracija samo pod pogojem, da njihova nacija ostane bolj enaka kot druge, ostalim pa po možnosti vsili svoj jezik in kulturnozgodovinsko preteklost. Mimogrede, ali ste se že kdaj vprašali, kaj se je zgodilo s poskusi takšne in podobne vzpostavitve identitete na regionalni ravni: kaj je bilo s primerom recimo zveze sovjetov ali južnoslovsanske naveze, ali pa še prej v zgodovini otomanskega cesarstva ali habsburškega multinacionalnega koncerna? Hja, enkrat, ko je tisti etnični element, ki ustvari bolj ali manj represiven aparat za vzdrževanje skupne identitete (v zgodovini je bilo to nemalokrat s političnimi konstrukti kot so denimo zunanji razlogi enotnosti itd.), prisiljen več energije in potenciala vlagati v umetno vzdrževanje aparata kot pa v normalen razvoj družbenih sistemov, ga povozijo čas in vplivi od tam, kjer razvojna logika družbenih procesov ni omejevana. Z drugimi besedami, umetno in z represivnimi metodami doseženo stanje identitete je pač zgodovinsko dokazano za neobstojno, to isto doseči po naravni evolucijski logiki, pa je v trenutnih razmerah nemogoče. V trenutnih razmerah, pravim, kajti nekateri zahodni družboslovni avtorji neskromno napovedujejo, da bo stvar, ki se je prihuljila povsem potihem in čisto nenačrtovano, informacijska tehnologija namreč v ne tako oddaljeni prihodnosti povzročila kolaps obstoječih družbenih sistemov in vrednot. Torej, da bo cel svet ena sama komunicirajoča vas! To si je že možno predstavljati, toda povejte mi, čez koliko časa se bosta lahko tudi dva klošarja preko komunikacijskih računalniških zvez pogovarjala o simpatičnosti sestradanih podgan? Ja, ne tako kmalu, ne! Skratka, čisto vsaki kajži v takšni globalni vasi najbrž ne bodo napeljali osnovnih komunikacijskih kablov - kmalu. Torej!

Poleg tega pa so tu še tako objektivni razlogi *contra*, da je veselje. V Franciji so recimo že sprejeli zakon o varovanju jezika, kar pomeni, da je stopnja subjektivnega občutka nacionalne ogroženosti izjemno visoka. Malo nižja (ampak to samo zato, ker ni tako eksplicitno izražena pri čisto vseh individuumih) je v Nemčiji, kjer lahko že vsaj pet let opazujemo besnenja lokalnih nacionalsocialističnih Viking Jugendov, ki se zaenkrat znašajo "samo" na priseljenskih delavcih. Da ne govorimo o Italiji, ki je

nestrpna ne samo do etničnih manjšin, ampak najprej kar do svojih internih frakcij, takoj zatem pa še do svojih sosedskih nacionalnih držav. Tudi na angleškem otoku ni nič drugače, vsaj z irskim nacionalnim ponosom ne, pa tudi Angleži so že začeli vse bolj postrani gledati na rezultate svoje politike odprtih vrat "Open Door Policy", na katero so bili še nedavno vsi sila ponosni, in ki je še do nedavnega omogočala vsem komonvelšanom več kot ugodno migrantško življenje na Otoku. Pa to je samo med velikimi, kako pozabiti še na intenzivne nacionalizme malih: Baske, Hrvatke, Flamce, Valonce, Katalonce pa še na nacionalizme balkanskih narodov in nenazadnje tudi na nacionalizem Slovencev... Seveda ni potrebno posebej poudarjati, da je nacionalizem kot družbeni pojav in njen agens že po definiciji nepremostljiva ovira za združevanje na nadnacionalni ravni, da o skupni "državljanski" identiteti recimo Hrvatov in Srbov ali Nemcev in Italijanov ali Francozov in Angležev sploh ne pomislimo, pa čeprav bi tisti gospodarstveniki, ki se najbolj bojijo amerikanizacije in japonskega ekonomskega čudeža, Evropo res radi videli kot homogen teritorialni, monetarni, politični, moralni in ekonomski sistem. Ampak zato je pa nujno potrebna skupna identiteta! Pa se krog spet hermetično zapre. Fino, ne?

Evropska identiteta je torej mit, sen, kakor bi rekel Kundera, ki sicer nikoli ni bil in najbrž nikoli sploh ne bo uresničen, je pa že samo s svojo prisotnostjo soblikoval evropsko zavest, zgodovino in vse evropske nacionalne identitete! Pa lahko noč Evropejci, wherever you are...



MIHAELA STRUHAK

# NOVO ATOMSKO OBDOBJE?

Ena cela generacija je šla skozi obdobje, ko je iz dneva v dan poslušala grožnje o nevarnosti pred novo svetovno vojno. Toda takšne vojne ni bilo. Ljudje širom sveta in tudi države se ne vedejo tako, da bi bilo mogoče zaznati, da jim preti vojna. Ali je ta mogoča v svojem uresničenju, pa ostaja odprto vprašanje.

**M**ajhne regionalne vojne so vsakdanje. Bilo jih je dosti po drugi svetovni vojni in tudi danes niso redke, najbrž pa se bodo še nadaljevale. Dve veliki velesili sta se (se še vedno) nenehno vmešavali v te dogodke in tako puščali občutek, da sta vladarja sveta. Po drugi strani pa sta isti sili doživljali poraze. Ni vedno močnejše tisto, kar se zdi na prvi pogled. Prav zaradi tega paradoksa se je potrebno obrniti predvsem na odnose med ostalimi državami.

Država ali kakšna druga organizacija in njeno delovanje ne more obstajati brez moči, obenem pa tudi ne more obstajati država, ki bi bila osnovana samo na eni obliki moči, na primer na orožju. Kljub temu se še ni pojavila država, v kateri orožje ne bi bila ena izmed oblik moči, čeprav so ljudje in ugledni misleci vseh časov težili k zmanjšani vlogi prav te oblike moči.

Mir v svetu bi bil omogočen tedaj, ko bi se med ljudmi vseh narodov in vseh držav razvila zavest o pripadništvu celoti, ki bi bila tako močna, da bi odpravila medsebojno iztrebljanje z vojnami. Zgodovina, še posebej zgodovina dvajsetega stoletja, nam da kaj malo upanja v to utopično in idealizirano stanje.

Svetovne vojne so okrepile občutek skupnosti, osnovale so se tudi svetovne organizacije. Njihova struktura temelji na samovolji centrov moči posamičnih držav, tako so tudi neadekvaten odgovor na nevarnost pred novo svetovno vojno. To dokazuje tudi poskus po prvi svetovni vojni, zaradi katerega je prišlo kasneje do zagovarjanja zmanjševanja suverenosti držav in do krepitev mednarodnih organizacij predvsem na področju oboroževanja. Neuresničljiva zamisel povelja Združenih narodov je bila, da bi se osnovala mednarodna vojska, ki bi bila pod poveljem petih velikih sil, ki so stalni člani varnostnega sveta. Takšna zamisel je propadla in ni manjkalo obžalovanja, ker je obstajalo prepričanje, da bi se samo s slogo med vodečimi svetovnimi silami lahko najbolje ohranil mir, pa četudi z njihovim orožjem. Nadaljna analiza tega propadlega projekta nas vodi v spoznanje, da bi bilo to siljenje v skupnost brez zavesti o pripadništvu. Zgodovinar Arnold J. Toynbee je modro zaključil, kakšna bi bila usoda takšne svetovne države. V skrajni meri bi bila to suverena vojaška moč direktorja velikih sil, prisotni pa bi bili še vedno antagonizmi. To bi privedlo do vojaških spopadov kot svetovne, državljanske vojne, vemo pa, da so bile

državljanske vojne bolj krvave in krutejše kot vojne med državami.

## ZAČETKI OBOROŽEVALNE TEKME

Do prve eksperimentalne jedrske eksplozije je prišlo 16. julija 1945 v državi New Mexico. Eksplozija v ameriški puščavi je bila znak za v bodoče, da nobena država ne more igrati vodilne vloge v svetovni politiki, če ne obvlada novega orožja. To je odprlo novo atomsko dobo v vojskovanju. Prva A-bomba je vržena na Hirošimo, 6. avgusta 1945, kasneje pa še na Nagasaki. Hirošima je štela okoli 300 000 prebivalcev. A-bomba je ubila okoli 80 000 ljudi, 75 000 pa je bilo ranjenih. Na Nagasaki je bilo od 400 000 prebivalcev mrtvih 40 000. Japonska je kapitulirala.

Začela se je dolga tekma v oboroževanju in izpopolnjevanju orožja. Sovjetska zveza je hitro razvila svoje jedrsko orožje in že na koncu 70. let vzpostavila ravnotežje z Ameriko. Hitro in temeljito izpopolnjevanje orožja in ostale opreme je povečalo zavest o njegovi vlogi. Vojna je postala popolnoma odvisna od tehnike, tako se je zdelo, da je edini izhod iz katastrofalnega stanja omejitev in prepoved jedrskega orožja. Ne samo v javnosti, ampak tudi v vladnih krogih postaja razprava o razorožitvi najpomembnejša naloga.

## NADALJNI POTEK OBOROŽEVANJA

Dolgo časa so Združeni narodi opozarjali na jedrske ambicije iraškega predsednika, Saddama Husseina, kar pa je bilo le zapravljanje časa. Irak ni (bil) edina država z jedrskimi ambicijami. Predolgo je bilo vse osredotočeno na to azijsko državo, kar je povzročilo zanamranje mogoče še bolj pomembnih vprašanj kot na primer samo širjenje jedrskega orožja. Pojavila so se tudi nova krizna področja kot Severna Koreja in pa jedrska dediščina Sovjetske zveze.

Znanje, ki stoji za izdelavo A-bombe, je dostopno na vseh knjižnih policah. Toda težavnejši del ni znanje temveč tehnika. Ni lahko pridobiti dovolj urana in plutonija v takšnem stanju, ki bi ustrezal za izdelavo jedrskega eksploziva. Nadaljna širitev jedrskega orožja se lahko ustavi s preprečitvijo dostopa do teh dveh bistvenih kemijskih elementov. Toda nadzor dostopa je bolj politič-

na kot tehnična zadeva.

V zadnjih 25. letih je bilo bolj malo doseženega na področju preprečevanja širjenja jedrskega orožja. Vse je bolj temeljilo na prostovoljnem mednarodnem sporazumu, to je na pogodbi o neširjenju jedrskega orožja, NPT (The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons), leta 1968.

Pogodba je omogočila delovanje na Dunaju ustanovljene in delujoče Mednarodne agencije za atomsko energijo, IAEA (International Atomic Energy Agency), da bi njeno varnostno nadziranje neovirano zagotavljalo, da se ves miroljubni jedrski material uporablja zgolj za lastne namene, ki ne ogrožajo miru v svetu. NPT in varnostno nadziranje IAEA sta naši edini zaščiti proti jedrski proliferaciji. Iraški in drugi primeri pa so pokazali, da sta obe zaščiti pomankljivi.

IAEA ima samo 212 ljudi, ki nadzirajo vse svetovne civilne jedrske namestitve, da se ne bi zlorabljale za vojaške namene. Vsako leto agencija porabi za izvršitev nadzora okoli 60 milijonov dolarjev. Vzrok, da ostaja njen proračun v glavnem statičen, pa tiči na sumu Zahoda in Združenih narodov že od osemdesetih let njenega delovanja. Paradoks pa je tudi v tem, da ne obstaja zakon, ki bi kaznoval državo ob prekršitvi NPT pogodbe.

NPT pogodba je prostovoljna izbira, toda ko država enkrat postane podpisnica te pogodbe, se mora obvezovati mednarodnemu pravu. Države, za katere se je smatralo, da so bile na pragu začetka razvijanja lastnega jedrskega orožja - Izrael, Indija in Pakistan (danes jih že uvrščamo med države z jedrskim orožjem), so odklonile sklepanje pogodbe NPT. Južna Afrika je podpisnica NPT in je tudi omogočila svoboden in prost dostop do kontrole mednarodnega nadziranja IAEA. Države, ki tudi izrazito kažejo ambicije po lastnem jedrskem orožju, so tudi države Latinske Amerike, ki po besedah IAEA strokovnjakov, lahko v prihodnosti predstavljajo resno grožnjo.

NPT osnovana leta 1968 je bila neke vrste kupčija: države brez jedrskega orožja so obljubile, da se mu bodo odrekle, države z jedrskim orožjem pa so sklenile, da bodo naredile očiten korak k razoroževanju. Nič bistvenega ni bilo storjenega, konec hladne vojne pa je mogoče dal malo optimizma. V primeru, da bi danes ZDA in njene zaveznice hotele spremeniti nekatera določila NPT pogodbe ali principe delovanja IAEA na primeru večjih pooblastil nadzorovanja in uvedbe resničnih kazni za tiste, ki kršijo določila pogodbe, bi morale najprej zagotoviti multilateralne pogodbe, kot pa da bi vsiljevale svojo voljo enosmerno. Večjo vlogo pri



razreševanju problema pa bi morali imeti Združeni narodi.

NPT pa še vedno ne zagotavlja neširjenja jedrskega orožja držav, ki ga posedujejo, državam, ki ga še nimajo. Še vedno obstaja "jedrski dežnik", ki sta ga ustvarili supersili in njihovi zavezniki. Cilj NPT tudi ni bil ustaviti proliferacije jedrskega orožja, temveč preprečiti države tretjega sveta, da bi ga dobile. Te države smatrajo, da je pridobitev jedrskega orožja bistvenega pomena za njihovo strategijo glede spremembe ekonomskih krivic. Pridobitev jedrskega orožja bi vodila k pridobitvi njihovega novega statusa in k ekonomski neodvisnosti. Osnovni razcep med dominantnimi državami, ki imajo koristi od obstoječega mednarodnega reda in s tem želijo ohraniti status quo, in med novimi državami (državami tretjega sveta), ki želijo ta obstoječi red spremeniti, vodi h konfliktu, ki zadeva prav jedrsko orožje. Zahteve po novem mednarodnem ekonomskem redu so potrdile mišljenje v tretjem svetu, da je edini način znebiti se ekonomske odvisnosti način spremembe ravnotežja moči. Z jedrskim orožjem bi bilo to izvedljivo.

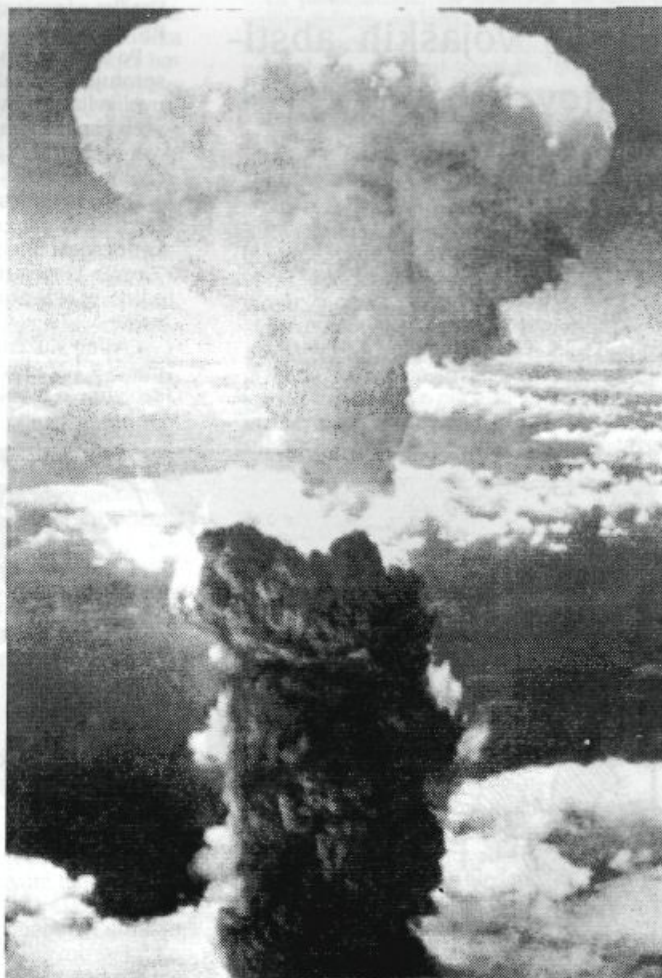
Največ hrupa je zadnje čase povzročila Severna Koreja. Marca 1993 leta je izjavila, da bo raje zavrnila NPT pogodbo, kot pa da bi dopustila raziskavo IAEA, ki je Severno Korejo uvrstila na sam vrh seznama tistih, ki so nevarni za posedovanje jedrskega orožja. Ameriški odgovor Severni Koreji je bil jasen: sprejeti NPT in dopustiti IAEA, da opravi

svoje delo ali pa se soočiti z ekonomskimi sankcijami in popolno mednarodno izolacijo. Severna Koreja pa je postavila sledeči zahtevi:

1. Amerika naj opusti letno ameriško-južno korejsko vojaško vajo znano kot Operation Team Spirit;
  2. pravica do preverjanja vojaških spretosti v Južni Koreji.
- Severna Koreja velja za najbolj vojaško državo sveta. To je seveda velik pritisk na gospodarstvo in proizvodnjo, ki je leta 1992 upadla za 7,6 procentov.

Njen veliki vodja Kim Il Sung je zanimal posedovanje in izdelavo jedrskega orožja, čeprav je prav to orožje uporabljal kot glavni adut pregovorov. IAEA je uspela z video kamero posneti njihov jedrski arsenal.

Sčasoma je bil sklenjen nejasen kompromis, pregovarjanja pa se še vedno nadaljujejo. Kakšen bo rezultat, je le vprašanje časa. Po najnovejših podatkih je IAEA sprejela ukrepe za nadzor in pregled jedrskih naprav v Severni Koreji.



MARKO HERCOG

# Služiti ali ne služiti, to ni vprašanje

*Civilno služenje vojaškega roka je še vedno bav-bav za slovenske fante*

Odkar obstaja človeštvo, oz. bolje rečeno, odkar je postal človek oblastnik, se ta majhna civilizacija neusmiljeno uničuje med sabo. Vojaška mašinerija proizvaja junake dan za dnem, s svojo navzočnostjo pa skrbi za nastanek še ene skupinice ljudi - vojaških abstinentov.

**T**istih zapečkarjev, ki jim ni do slave na bojnem polju, tistih intelektualcev, ki jim ta dolžnost smrdi in tistih sinčkov, ki jim kaj takega odsvetuje njihov fajmošter iz prižnice. Hm, če pogledam malo bolje, teh fantov ne bi smelo biti tako malo, ampak jih vseeno je. Dejstvo je, da je zelo malo slovenskih fantov, ki imajo jajca in se upajo spustiti v pustolovščino, ki ji nekateri popularno pravijo tudi civilno služenje vojaškega roka. Še eno dejstvo je, ki je ta trenutek zelo vmesno. Naši pobci sicer vejo, da obstaja nekaj takega, ampak to je tudi vse, kar vejo. Lenobe leno, še malo se vam ne da zmigati in pobrskati po informacijah, pa vam ne bi bilo treba dati grive stran, poslušati povelj zafrustriranih podčastnikov itd....

Torej vas bo treba v naslednjih vrsticah malo presvetliti. No, pa gremo lepo po vrsti. Zakon o vojaški dolžnosti (Uradni list RS, št. 18, leto 1991) pravi, da morajo vojaško dolžnost izvrševati vsi moški državljani v miru in v vojni (1. člen). Malo nižje pa je zapisano, da imajo državljani pravico do ugovora vesti pod pogoji kot jih določa ta zakon (3. člen, 3. odstavek). Točneje govori o tem 5. poglavje (od 38. do 48. člena) in kasneje sprejeta Uredba o izvajanju civilne službe (Uradni list RS, št. 3, leto 1992).

Po zakonu imate naborniki, če sami nasprotujete uporabi orožja, pravico, da lahko uveljavljate ugovor vesti vojaški dolžnosti v vseh okoliščinah. Tako lahko služite vojaški rok brez orožja ali pa opravite nadomestno civilno službo.

Obstaja še ena skupina nabornikov in sicer tisti, ki jih zdravstvena komisija označi kot nesposobne za služenje vojaškega roka. Za njih je trenutno zadeve konec, lahko so edino vpoklicani v civilne službe v primeru vojne.

Civilno služenje se v Sloveniji izvaja večinoma v ustanovah ki se ukvarjajo z usposabljanjem invalidov, slepih in slabovidnih,

na Zavodu za Gasilno in reševalno službo Sežana, Prehodnem domu RS za tujce, Centru šolskih in obšolskih dejavnosti, Slovenski Karitas in Gimnaziji Želimlje - Ig.

Trenutno je po naših podatkih vpisanih v šifrant zavodov in podjetij 12 ustanov, ki sprejemajo nabornike. Devet vam jih bomo najprej na kratko opisali, nato pa razložili celoten postopek, kako priti do njih.

## Kam vložiti svoje mišice in intelekt?

Organizacije, katere sprejemajo civilnike:

**ZAVOD ZA GASILNO IN REŠEVALNO SLUŽBO SEŽANA;** sprejme 50 civilnikov, njihove delovne obveznosti pa so:

- opazovanje obalno kraškega območja z opazovalnic,
- sporočanje podatkov o nastanku, lokaciji in širjenju požarov,
- delo v centru za obveščanje na sitemu zvez,
- zaščita in reševanje ljudi, materialnih in drugih dobrin ob različnih nesrečah,
- vzdževanje gasilnih naprav, sredstev in tehnike.

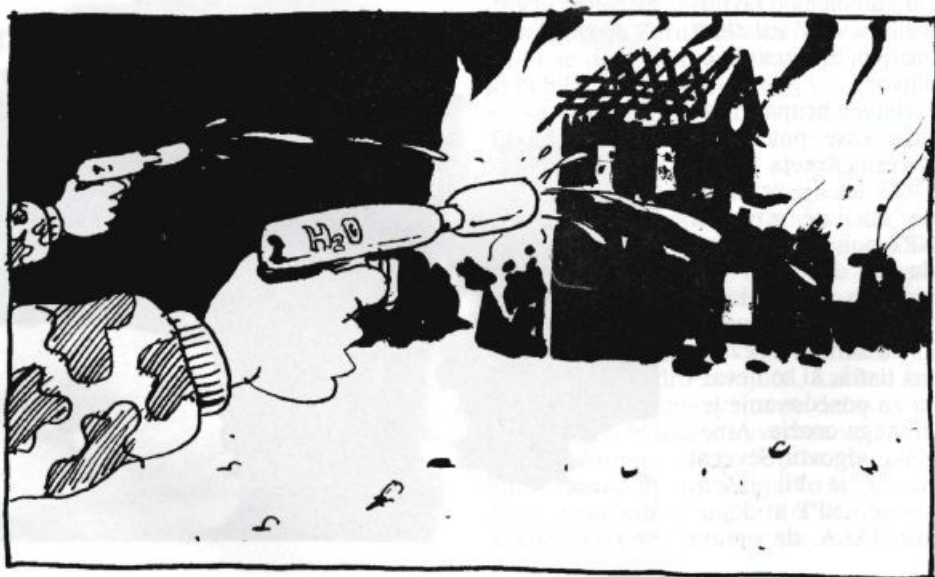
**TABORJENJE SREDNJEŠOLCEV V NARAVI** (Ministrstvo za šolstvo in šport); sprejme 8 civilnikov, njihove delovne obveznosti pa so:

- pomoč pri sprejemanju učencev na taborjenje,
- sodelovanje pri organizaciji bivanja učencev, reševanje vsakodnevnih zadev (izvedba prehrane, dežurstvo, nadzor pri oddaji in prevzemu raznih pripomočkov...),
- pomoč pri manjših popravilih in vzdrževanju učne in druge opreme v kampu,
- pomoč pri izvedbi programa taborjenja,
- demonstratorji in pomožni izvajalci za določene vsebine iz življenja in gibanja v naravi, zaščite in reševanja, animacije športnih in drugih razvedrilnih dejavnosti...

Zaželjeno je, da kandidat obvlada katero od športnih disciplin, ali pa se ukvarja z radioamaterstvom, planinstvom, taborništvom ipd.

**PREHODNI DOM RS ZA TUJCE;** sprejme 5 civilnikov, njihove delovne obveznosti pa so:

- vodenje in organizacija življenja na oddelku (20 - 30 oseb),
- organizacija in izvajanje prostoročnih dejavnosti v domu in izven njega,
- ustvarjanje pogojev za izvedbo verskih dejavnosti,
- dela v sanitarnem traktu,
- spremstvo tujcev pri izhodih in obiskih pri advokatu, v bolnišnici ipd.,
- organizacija rekreacije,
- organizacija in vodenje pridobivanja osnov slovenskega jezika,
- vodenje in skrb za higieno na oddelku.



**ZAVOD ZA USPOSABLJANJE INVALIDNE MLADINE KAMNIK;** sprejme 5 - 10 civilnikov, njihove delovne obveznosti pa so:

- preživljanje prostega časa z invalidno mladino v Zavodu in izven njega (na različnih prireditvah, razstavah, v gledališču, kinu itd.). To bi bila obenem edina zadolžitev kandidatov.

**ZAVOD ZA DELOVNO USPOSABLJANJE M. PINTER DOBRNA;** sprejme 2 civilnika, njune delovne obveznosti pa so:

- asistenca defektologu pri vzgojno - izobraževalnem delu,
- vodenje skupine otrok pri rekreativnih, športnih dejavnostih,
- trening posameznikov po navodilih fizioterapevta,
- individualna zaposlitev posebej zahtevnih otrok v skupinah,
- spremljanje skupin v neposredno okolico, v bazen, na letovanje itd.,
- varovanje in nega otrok, ki potrebujejo dodatno pomoč.

**ZAVOD ZA DELOVNO USPOSABLJANJE MLADINE - PO ČRNA NA KOROŠKEM;** sprejme 4 civilnike, njihove delovne obveznosti pa so:

- dela medicinskega tehnika, varuha,
- dela na področju zdravstva in usposabljanja,
- opravljanje najrazličnejših popravil in servisnih dejavnosti v Zavodu.

**ZVEZA DRUŠTEV ZA CEREBRALNO PARALIZO SLOVENIJE;** sprejme 4 civilnike, njihove delovne obveznosti pa so:

- spremljanje invalidov na poti na delovno mesto in iz njega,
  - pomoč pri opravljanju dnevnih opravil (oblačenje, higienska opravila, hranjenje, obiski prireditve...),
  - pomoč pri vodenju delavnic (računalniške storitve, razmnoževanje, ročno tkanje, peka kruha ...)
- Delo bo organizirano v Ljubljani, Kranju, Kopru in Mariboru.

**DRUŠTVO MIŠIČNO OBOLELIH SLOVENIJE;** sprejme 5 civilnikov, njihove delovne obveznosti pa so:

- fizična pomoč mišično obolelim pri osebni negi, oblačenju, kuhanju, hranjenju, fizioterapiji, plavanju v morski vodi, prevozih z osebnimi motornimi vozili, spremljanje pri nakupovanju in obiskovanju javnih oz. zabavnih prireditev, dopolnilnem internem izobraževanju...
  - manjša vzdrževalna dela na zgradbah in napravah, vzdrževanju parka in plaže.
- Delo bo organizirano v Domu dva topola v Izoli.

**CENTER JANKA PREMRLA VOJKA VIJAVA;** sprejme 2 - 3 civilnike, njihove delovne obveznosti pa so:

- varstvo ter nega otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju,
- poučevanje telesne ali likovne vzgoje.

**Ostale so še:**

- Gimnazija Želmlje - Ig pri Ljubljani,
- Slovenska Karitas Ljubljana in
- Zavod za slepe in slabovidne.

Za te organizacije nismo uspeli dobiti točnejših podatkov, a se vrste dela v povprečju (po neuradnih podatkih) ne razlikujejo kaj dosti od tistih, ki smo jih omenjali, pri ostalih.



## Magična formula

Kaj storiti, ko dobite v roko poziv ki naznanja, da vas je država dobila v kremplje in boste morali preživeti proceduro nabora. Brez panike, piše na ovitku neke knjige in to vam svetujemo tudi mi. Ne, ne bodo vas takoj, ko se boste prikazali na pozivno mesto vtaknili v uniformo in vas naložili na tovornjak ter odrinili v neznano z vami na krovu.

Torej vrstni red bo moral biti sledeč:

- v letu, ko boste dopolnili 17 let, boste najprej poklicani (seveda se to lahko zgodi tudi kakšno leto kasneje) na zdravniški pregled, ki se bo ovijal v dveh dnevih, katera na bosta eden za drugim. Na prvem boste ostali brez treh epruvet krvi in cca. 1 dcl urina, ne drugem pa vas bodo zdravnice (ali zdravniki) pretipali in pregledali, vam stestirali možgančke in ocenili vrednost vašega telesnega kapitala, kar bo osnova za vašo nadaljnjo usodo (ali boste specialec, ali pomečak).

- Drugi korak bo poziv na nabor, ki ga boste prejeli približno en mesec po zdravniškem pregledu in vas bo vabil tja in tja... skratka tam vam bodo določili enoto in kraj kjer boste služili vojaški rok (seveda bodo poskusili upoštevati tudi vaše želje). **TRENUTEK, KO DOBITE V ROKE TA POZIV, JE ZA VAS ODLOČILEN.** Zakaj? Ker začne od tega trenutka dalje teči petnajst dnevni rok v katerem morate vzeti svojo glavo v roke in z njo pošteno premisliti (močno jo pretresite), kaj si pravzaprav želite! Služiti vojaški rok, služiti vojaški rok brez orožja ali opraviti nadomestno civilno službo. Poslati boste morali prošnjo. Po zakonu se ugovor vesti lahko uveljavlja in treh razlogov:

- RELIGIOZNIH; ena izmed zapovedi pravi tudi nekaj o ne ubijanju in vam zgovarjanje na religijo in le to zapoved jamči garantiran uspeh;

- FILOZOFSKIH; vaše prepričanje vam pravi, da vi niste človek, ki bi hotel v uniformo, pa čeprav nimate za to verskih ali etičnih razlogov, ampa, neko logiko;

- HUMANITARNIH; ste eden izmed tistih, ki ne bi storili žalega mrvlji in vam zato ne pride niti na misel biti udeležen v igrah, kjer se strelja in ubija.

Razlogi, ki jih navajate morajo, po zakonu, potrjevati vaš splošni način življenja in ravnanja. Po domače - ne morete zahtevati služenja brez orožja, če pa je splošno znano, da ste diler z orožjem in sorodno robo.

No, ostali smo pri prošnji. Glejte, da jo boste poslali res v zahtevanem roku petnajstih dni, ker je prekoračitev roka edina resna ovira za to, kar si želite (razen če vaša prošnja ne navaja čudnih stvari in vam meče polena pod noge). Prošnjo pošljite na naslov organa, ki vam je poslal poziv na nabor. Če imate kakšno vprašanje, oz. ste v dilemi, se lahko za informacije obrnete na Ministrstvo za pravo in upravo - oddelek za ugovor vesti

(tel (061) 176 52 11), kjer so vam dolžni posredovati vse možne informacije na to temo.

- Prošnjo ste odposlali. Sedaj pride na vrsto čakanje. Upravni organ, kateremu ste jo poslali, jo mora najkasneje v roku petnajstih dni po končanem naboru odstopiti komisiji za ugovor vesti. Komisija ima čas, da razreši prošnjo, 6 mesecev, kateri začnejo teči z dnem, ko ste vložili prošnjo. V praksi se je pokazalo, da boste klicani na razgovor pred komisijo v roku približno enega meseca.

Komisijo ne sestavljajo same vojaške in podobne osebe, ampak morajo biti v njej tudi socialni delavec, psiholog, zdravnik ...

Nastop pred komisijo bo za vas zgolj formalnost, le držati se morate tistega, kar ste napisali v prošnji in to tezo zagovarjat, ter biti za to trdno odločeni. V tem primeru bo vaš razgovor zgolj formalističen in boste morali izraziti le še željo po kraju (oz. organizaciji), kjer bi odslužili svoj dolg domovini. Vse skupaj ne bi smelo trajati več kot pet ali šest minut. Na koncu vas bodo poslali ven, sami pretehtali vaše težnje in vas po minuti čakanja spet povabili medse in vam dali vsebino vašega razgovora spravljenjo črno na belem ter zahtevali od vas avtogram pod vse skupaj. S tem, ko ste dali svojo čačko na papir, ste uradno postali ti. civilnik in bo vojaška uniforma za vas postala španska vas. Bog ne daj, da bi si kasneje drznili spremeniti mnenje in si zaželeli vzeti v roke puško in obuti vojaške škornje. V tem primeru boste spravili v zadrego celotno komisijo, saj je le ta imela nalogo ugotoviti ali je vaše stališče res trdno ali pa samo modna muha. Usmilite se jih, pomagali so vam.

Če pa smatrate, da komisija ni ustregla vašim željam, se lahko pritožite tudi zoper njeno odločitev in sicer v roku petnajstih dni po prejemu odločitve komisije. O teh pritožbah pa bo morala odločati druga komisija, katero formira Izvršni svet Skupščine RS.

## Obrobna priporočila!

Vsa vabila, oz. pozive, ki jih boste sprejeli bi morali vzeti resno, saj ste kazensko odgovorni (66. člen,) če se ne odzovete brez opravičenega razloga na posamezen poziv, pa naj si bo to zdravniški pregled, nabor ipd.

Vaše pisanje v prošnji naj bi bilo tudi utemeljeno, saj ste po kazenskem zakoniku RS kaznovani za krivo pričanje in zavajanje komisije. Na to vas bo opozorila tudi komisija, saj boste s podpisom zapisnika o pogovoru pred komisijo s tem potrdili resničnost podatkov. V praksi gledano je zelo malo verjetno, da bo šla komisija tudi dejansko preverjati vaše trditve, pa čeprav je ona sama to dolžna storiti, če le to zahteva situacija.

## Kaj pa če ste že ispadli nevednik?

Ja veliko vas je takih, ki ste ob prebiranju teh vrstic potočili solzo žalosti in vas je zabolelo pri srcu, ker ste si tudi sami zaželeli takšnega služenja. Ne obupate, še je čas.

Dejstvo pa je, da bomo kmalu dočakali nov zakon o civilnem služenju vojaškega roka, ki bo po neuradnih napovedih dovoljeval le to vsem nabornikom, ne glede na razloge.

Za konec pa še to: če se vam je razlaga zdela nepopolna ali nerazumljiva, vam polagam na srce, da se lahko brez zadržkov obrnete na avtorja članka za podrobnejše informacije ali pomoč. Pa dobro abstiniranje.

MITJA ČAMPA

# MAR SE PODPIRA LENOBO, ČE SE DA REVEŽU VBOGAJME?

## Odnos do bogastva in revščine se je skozi zgodovino spreminjal

Včasih je revščina obvladovala ves svet. Bila je tiste vrste neprijetna revščina, v kateri si lačen in brez strehe nad glavo. V 18. stoletju je izgledalo, da bo večno oblikovala človeško usodo in ekonomisti so videli svojo vlogo prav v tem, da bi jo poskušali omiliti. Takrat so nastale ideje, ki pa so se zaključevale s pesimizmom, kot je znana Malthusova ideja o aritmetičnem naraščanju produkcije hrane in hkrati eksponentnem naraščanju števila prebivalstva. Tudi David Ricardo in do neke mere Adam Smith v svojem znamenitem delu, *Bogastvo narodov*, sta zaključevala teorije s pesimističnimi napovedmi. Do druge polovice 18. stoletja se je produktivnost res povečevala počasi - 5 do 6% na stoletje, kar je pomenilo, da bodo otroci živeli približno enako kot njihovi starši in stari starši. Vendar so se stvari obrnile drugače, začeni z industrijskimi revolucijami. Že 1958 piše John Kenneth Galbraith v knjigi *The affluent society*, da je revščina za neko srednje razvito sodobno državo pravzaprav sramotna.

### Odnos do premoženja

Ricardo kot eden začetnikov liberalizma je predlagal, naj se distributivna (razdelitev dohodka, ki ga družba ustvari) in alokativna (koncentriranje produkcijskih možnosti celotnega naroda po panogah) funkcija, v celoti prepusti trgu. Vse naj se prepusti konkurenčnemu boju, naj se ne podpira lenobe in razmetuje bogastva, le tako se bo povečala splošna blaginja. Če torej pride podjetje ali kmetija našega sosedja na boben, naj se nam ne smili, zmagal je sposobnejši in to je v družbeno dobro. Še dalje so šli socialni darvinisti. Bogati in sposobni očetje bodo svoje kvalitete genetično prenesli na sinove, zato je prav, da se ti že rodijo bogati. Če zavnete berača, češ, jaz ne podpiram lenobe, potem še danes uporabljate ta princip. Čeprav je socialni darvinizem padel na primeru državnega aparata, kjer ti evolutivni principi seveda ne morejo veljati, kot tudi v svetu velikih multinacionalk, ki se zdi, da skoraj ne morejo propasti, pa so se na osnovi tega principa gradile ZDA. Tam je lahko vsak doživel zgodbo o uspehu in se v slogu ameriških sanj dvignil od reveža do predsednika države. Američanom je še danes svobodni trg vrednota, prav tako kot jim je vrednota svoboda. Od tod poleg drugega njihovo zavzemanje za cone proste trgovine kot je npr. NAFTA.

Torej nekateri so v "novi domovini" uspevali, drugi spet ne in nastale so ogromne razlike med prebivalci. Na osnovi tega je nastala razredno razslojena družba. In seveda se je na osnovi tega oblikoval tudi položaj ljudi v družbi, oziroma njihov status. Vendar bogastvo še ni apriori prineslo ugleda. Tolarji ali devize na računu v banki ne pomenijo dosti, dokler se jih ne uporabi. Nanje je potrebno neprestano opazovati, kupovati je potrebno izredne stvari kot na primer najhitrejši računalnik ali najboljši avto v Sloveniji. Ali pa se pojavljati na lestvici najbogatejših Slovencev, ki so se pojavile v zadnjem času. Le to, kar ni dostopno prevelikemu številu ljudi, velja za prilastek bogastva. Je pa vse težje najti izjemne stvari, saj se tudi tu uveljavlja inflacija. Vse več stvari je dostopno vse večjemu številu ljudi. Bogataši niso več manjšina in to najboljše vedo politiki, ko pišejo

svoje programe in obljublajo to in ono (pri nas se spleča prilizniti upokojenecem).

Razdelitev družbenega dohodka je ljudi vedno begala. Vedno je bila neenaka - nekdo je dobil več in zato drugi manj. Včasih so to opravičevali z od Boga danim družbenim redom, nato se je uveljavil princip, ki to proglasi za normalen proces v tržnem gospodarstvu, ki pridnega in sposobnega nagradi in lenega kaznuje, oziroma ne nagradi. Danes smo s tem nekako sprijaznjeni, čeprav so posledice razdelitve kar precejšnje. Na primer njen vpliv na prihranke je sledeči: Pri egalitarni razdelitvi ljudje manj varčujejo, ker več porabijo. Ti prihranki so razpršeni in jih je težko usmeriti v koristne naložbe. Obratno bogatejši varčujejo več in njihovi prihranki so bolj skoncentrirani, denar za investiranje je lažje zbrati skupaj. V splošnem je jasno, da je uravnilovka škodljiva, ker ubija različnost, motivacijo za ustvarjanje in investicije. V splošnem torej neenakost ni več tak trn v peti kot je bila. Tudi ljudje se ne upirajo več, saj razlike niso preveč očitne. Že od Jezusa naprej, je bilo popularno zasmehovati bogataše. Večinoma so se taki preroki ali filozofi



preko tega nato le sami dokopali do njihovega premoženja. Vendar se je z večanjem življenjske ravni tudi to sovražstvo umirilo, sploh zato, ker če od nekoga nisi več odvisen na življenje in smrt, ga ne sovražiš pretirano.

### Potrebe se morajo ustvarjati

Težave, ki so bile v svetu revščine vsakdanjost, so nam danes že neznane. Vsakemu povprečnemu državljanu so danes dosegljive stvari, o katerih je še pred 100 leti bogataš lahko le sanjal (razen udinjanja ljudi). Večina človeštva je v večji meri napredovala toliko, da nihče ne živi več iz rok v usta. Ko gledamo na svet globalno seveda vidimo, da je revščina skoncentrirana le v določenih državah, ki zaostajajo v razvoju in bodo še bolj zaostale v prihodnje saj se vrtijo v začaranem krogu revščine. Večina izmed njih se revščine ne bo mogla rešiti brez zunanje pomoči. Vendar ta pomoč ne sme biti le hrana za vse bolj množično prebivalstvo. Ob tem se vedno spomnim kitajskega pregovora: "Revnemu ne boš pomagal, če mu daš ribo. Pomagal mu boš, če ga boš naučil ribo ujeti."

Ko govorimo o revščini v svetovnem merilu, mislimo na absolutno revščino za razliko od relativne. Absolutna revščina označuje dohodke, ki so premajhni, da bi si ljudje privoščili hrano, obleko in druge življenjsko potrebne stvari. Relativna revščina pa označuje tiste, ki so revnejši od sredine, v kateri živijo. Ta koncept se uporablja v razvitih državah. Bitka za vsakodnevni kruh (kot primer osnovne potrebe) je tam neznana in to omogoča, da se posvetimo drugim stvarjem. Naše glavne potrebe so zadovoljene in potrebno je ustvarjati nove. Kaj potrebujemo, izvedemo danes iz reklam. Marketinški strokovnjaki so že nekaj časa zelo iskani in njihova sposobnost je, da nas prepričajo, da brez neke stvari sploh ne moremo več shajati, če je ne bomo imeli bomo zaostali za drugimi, zgubiti koraka s časom pa si res ne želimo. Da vseh teh dobrin ne potrebujemo, kaže tudi skrajševanje delovnega tedna in s tem več prostega časa. Blago, ki bi ga v tem času ljudje proizvedli, torej ni več nujno potrebno. Mejna vrednost dobrin je prenizka.

Za podjetja torej še zdaleč ni dovolj, da nek izdelek proizvedejo. Precej več truda in veliko denarja je potrebno, da se ta izdelek potem tudi proda. S tem proizvodnja ni več tako pomembna kot je bila včasih. Ta denar, ki ga je treba vložiti v promocijo in prodajo, se je Smithu in Richardu zdel grozovito razsipavanje narodnega bogastva. Toliko sredstev, zato da se ustvari povpraševanje in se prodajo nebitvene stvari. Pri tem je zanimivo dejstvo, da imajo že od nekdanj nekatere najmanj koristne stvari, največjo menjalno vrednost, in obrat-

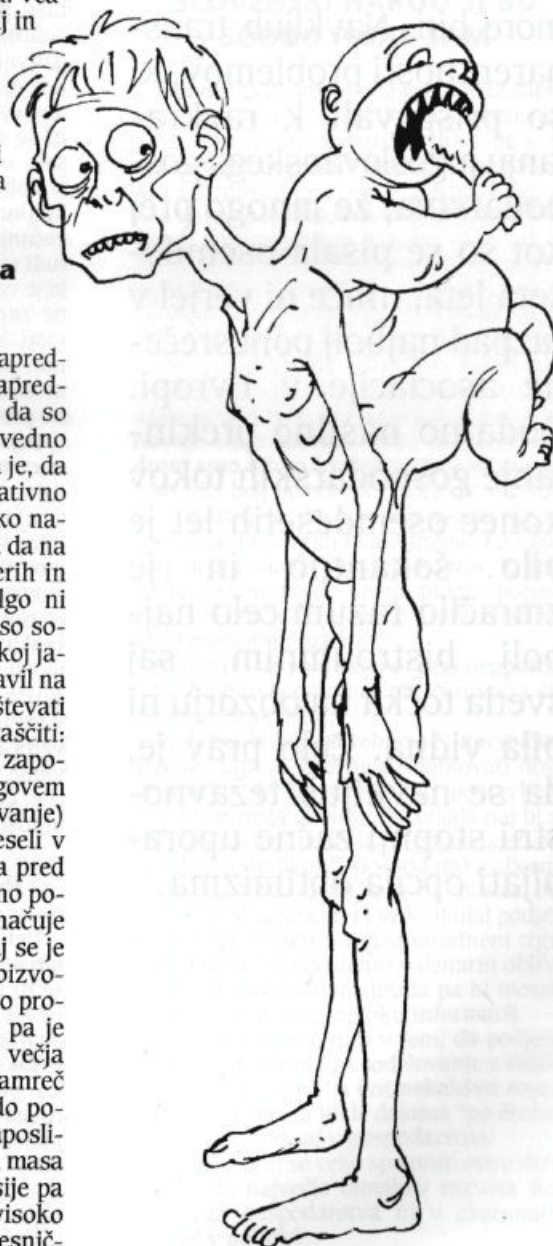
no imajo nekatere najbolj koristne stvari, najmanjšo. Adam Smith je to opazil in zapisal: "Nobena stvar ni bolj koristna od vode, vendar je skoraj nemogoče z njo kaj kupiti, jo zamenjati za kaj drugega. Nasprotno pa ima diamant majhno uporabno vrednost, v zameno zanj pa dobimo ogromno drugih dobrin." Teoretično torej revež potroši malo zato, ker bogataš potroši veliko več od svojih potreb. Ekonomska teorija to precej jasno razloži s pojmom relativne redkosti dobrin. Količina dobrin na svetu je seveda omejena in bolj je neka dobrina redka ali težko proizvedljiva, bolj je draga. Bolj natančno oporo za določitev cene neke dobrine pa dobimo, ko v središče postavimo merilo vsega - človeka. Relativno redkost dobrine potem označuje razmerje med razpoložljivo količino dobrine in človeškimi potrebami. Kadar je dobrin premalo, da bi zadovoljile potrebe ljudi, so le te relativno redke oziroma ekonomske dobrine, ker se z njimi ukvarja ekonomija. S časom pa se relativna redkost dobrin spreminja. Včasih se je mislilo, da je zraka dovolj in je zato pač brez cene. Z njim se je ravnalo neodgovorno in se ga na veliko onesnaževalo. Danes se to poskuša omejiti s čistilnimi napravami oziroma začasno s kaznimi za onesnaževalce-torej je zrak na nek način dobil ceno.

### Socialno razvita država blaginje

Socialna varnost je dolgo časa napredovala skupaj z gospodarskim napredkom. V splošnem lahko rečemo, da so ideje za socialno zaščito ljudi vedno prihajale z liberalne strani. Res pa je, da se pojma liberalno in konzervativno prehitro spreminjata, da bi ju lahko natančno opredelili. Kakor je tudi res, da na tem področju po socialnih transferih in progresivnem obdavčenju že dolgo ni bilo nič novega. Težko je reči, da so socialne podpore velike, ker se bo takoj javil konkreten primer, ki te bo postavil na laž. Vendar je pri tem treba upoštevati namen podpore. Tu gre za dve zaščiti: prva je zaščita delavca, ko menja zaposlitev, ker je povpraševanje po njegovem delu prenehalo in je trg (povpraševanje) odločil, da naj se proizvodnja preseli v drugo panogo; druga pa je zaščita pred ciklično brezposelnostjo, ki je vedno posledica gospodarske recesije in označuje trenuten presežek delovne sile, saj se je zmanjšala celokupna narodna proizvodnja. Če prvi razlog opravičuje neko provizorično podporo za kratek čas, pa je drugi razlog močnejši in zahteva večja sredstva. V času recesije bo namreč brezposelnih več delavcev, ki bodo potrebovali več denarja, saj izguba zaposlitve pravzaprav ni njihova krivda in masa podpore bo veliko večja. Čas recesije pa je po Galbraithu še en razlog za visoko podporo. Ker bi takrat bili delavci resnič-

no brez zaposlitve in ne le prijavljeni na zavodu, bi ta denar tudi ves porabili. Nič ne bi prihranili, njihova nagnjenost k varčevanju bi bila majhna in to bi povečalo agregatno povpraševanje v državi. Podjetja bi več prodala in kriza bi se počasi prevesila v ekspanzijo. Taka visoka pomoč naj bi trajala, dokler bi bila trenutna brezposelnost večja od naravne. Naravna brezposelnost je tista, ki bi obstajala tudi, če bi bilo na voljo več delovnih mest kot je ljudi - nekateri namreč nočejo delati, drugi hočejo delo ustrezno svoji izobrazbi itd.

Tako je na zahodu vse pogostejši pojav "lotus eater". Če ste se v srednji šoli učili angleščine iz Headwaya, vam je ta izraz gotovo znan. To so ljudje, ki s svojo socialno podporo ali podporo za brezposelne, s pokojnino ali z anuitetami prav dobro živijo v tropskih krajih, kjer je življenje cenejše. Ni jim do bogastva in se odločijo raje uživati življenje na svoj način, s sredstvi, ki se vsak mesec pojavijo na bančnem računu.



## GOSPODARSTVO V MEGLI POLITIKE

VEDNO ZNOVA PREHODNO  
OBDOBJE

ALEKSANDER ŠINGOJ

Prav gotovo je, da je najlažja oblika izogibanja problemom iskanje neštetihtih izgovorov in v izogib vsemu osebno prepričevanje laži, da to ta v nobenem primeru ni in ne more biti. Navkljub transparentnosti problemov, ki so prispevali k razkranjanju jugoslovanskega gospodarstva, že mnogo prej kot so se pisala osemdeseta leta, nihče ni verjel v razpad najbolj ponesrečene asociacije v Evropi. Dodatno nasilno prekinjanje gospodarskih tokov konec osemdesetih let je bilo šokantno in je zmračilo razum celo najbolj bistroumnim, saj svetla točka na obzorju ni bila vidna. Zelo prav je, da se navkljub težavnostni stopnji začne uporabljati opcija optimizma.

**P**reobrat v rasti industrijske produkcije konec lanskega in v začetku letošnjega leta je v veliki meri pripisan oživiljanju domačega povpraševanja, del pa povečanemu izvoznemu povpraševanju. Na nadaljno usodo našega gospodarstva bodo prav gotovo vplivale razmere v Nemčiji in drugih zahodnevropskih državah, saj je prav povečano povpraševanje tujcev po naših izdelkih dvignilo rast industrijske proizvodnje.

Vladi pa se očitno ni posrečilo obrzdati rasti plač, kar je "napaka" gospodarske politike, zato se mora to gledati tudi z negativne plati, tako da realne rasti plač, davkov in povpraševanja, gospodarstvo ni nadomestilo kapitala, ki ga je porabilo. Sporni so stranski učinki rasti kosmatih plač, saj odločilno vplivajo na povečanje stroškov podjetij, zmanjšanje izvozne konkurenčnosti, povečanje uvoza in povečanje deficita trgovinske bilance. Zato tudi struktura agregatnega povpraševanja, ki je vzpodbudila letošnjo rast sama po sebi ne zagotavlja dolgoročnejšje gospodarske rasti. Na področju investicij ni vidnih nobenih, pozitivnih premikov, izvoz je pretirano stroškovno obremenjen, država še vedno preveč troši.

Dejstvo je tudi, da je v primerjavi z zahodnevropskimi gospodarstvi, inflacija previsoka. To pa je davek za gospodarsko prestrukturiranje in plačevanje socialnega miru v državi. V razmerah kompleksnega modernega gospodarstva, za katerega je značilna visoka stopnja sektorske diferenciacije in mednarodne soodvisnosti, mora vsaka država, tako tudi Slovenija oblikovati svojo industrijsko politiko. S tem pa skuša reševati probleme preden se ti pojavijo. Industrijska politika pa ne sme povzročati nacionalizacije industrije, povečevanje vladnega trošenja ali večje birokracije. Če se to zgodi, je država izbrala slabo industrijsko politiko.

## INDUSTRIJSKA POLITIKA

Definicija, kaj je industrijska politika, ni niti najmanj enostavno vprašanje. Ponekod se to tretira kot pospeševanje in uvajanje novih tehnologij kot intervencija države, politika industrializacije... Vse je odvisno, v kakšni fazi razvoja se nahaja posamezna država. Država lahko zavzame kot osnovno strategijo v industrijski politiki maksimizacijo ekonomske rasti, razvoj lastne industrije in zoperstavljanje tuji konkurenci na domačem in svetovnem trgu. To v nobenem primeru ne pomeni neke uniformiranosti delovanja podjetij,

temveč maksimalno fleksibilno strategijo. V tem primeru govorimo o elastičnosti strategije podjetij, gospodarskih vej ali celega gospodarstva. Industrijska politika mora biti v določenem smislu gonilna sila predvsem osnovnih smeri nadaljnega razvoja ekonomije. Temeljna predpostavka industrijske politike je, da določenih rezultatov ne moremo doseči le z zanašanjem na "nevidno roko" Adama Smitha ali na agregatne makroekonomske instrumente.

Posamezne instrumente ekonomske politike uvrščamo tako med instrumente industrijske politike kot med instrumente makroekonomske politike. Tako ima državni proračun vpliv na celotno gospodarstvo. Posamezni elementi v proračunu se lahko uporabljajo za pospeševanje posameznih sektorjev in jih zato uvrščamo v kategorijo industrijske politike. Davčno stopnjo, ki enotno obdavi vse podjetja, lahko vključimo med makroekonomske instrumente, čeprav njen vpliv v tem primeru ni enak za vse sektorje. Po drugi strani pa so davčne stopnje, ki so različne za posamezne sektorje najbolj široko uporabljeni instrumenti industrijske politike.

Industrijska politika je lahko negativna z neenakomernim pospeševanjem ali zaviranjem določenega dela gospodarstva. Na račun drugih delov povzroča izkrivljenost celotne gospodarske strukture, demotivira posamezne gospodarske subjekte in s tem povzroča stagnacijo oz. nazadovanje celotnega gospodarstva. Nasprotno pa pozitivna industrijska politika pomeni vključitev ciljno naravnane, strateškega razmišljanja v ekonomsko politiko, gre za logično nadgradnjo spremenjenega koncepta primerjalnih prednosti. Pozitivna ali uspešna industrijska politika je odvisna predvsem od treh elementov; kreativne uporabe trgov (industrijska politika je neuspešna, če zavže ali prezre trg), osredotočena mora biti na produkcijo in ne na razdelitev, podjetja pa so "zvezde" v procesu strukturnega prilagajanja.

Njen osnovni cilj je, da pospeši industrijski razvoj predvsem preko sprememb v strukturi gospodarstva. Pomeni, da se industrijska politika ne ukvarja samo s splošnimi, ekonomskimi pogoji, temveč predvsem s konkretnim razvojem industrije kakor tudi z organizacijo, s pogoji konkurence in procesov, ki vodijo v spremembe teh industrij... To pa mora biti kompatibilno z ostalimi ekonomskimi razvojnimi cilji družbe.

Vlada ima na razpolago instrumente, ki jih podjetja nimajo, zato lahko z intervencijo pomaga podjetjem, da uresničijo strategije, ki sicer ne bi bile od vsega začetka



profitabilne, so pa pomembne z dolgoročnega strateškega vidika.

Osnovni cilj vsake vlade mora biti, da porabi, kar se da malo denarja, a kljub temu v pozitivni smeri vpliva na izbrano pot razvoja. Države zagotavljajo pomoč svojim industrijam v različnih oblikah, najpogosteje z namenom, da povečajo njihovo konkurenčnost na svetovnih trgih. V preteklem desetletju so države OECD porabile v povprečju 2,5% BDP za subvencije iz osrednjega državnega proračuna. (OECD, Strategic Industries in a global Economy, 1991) Najpomembnejše načelo pri uporabi subvencij v Sloveniji naj bi bilo uporaba denarja za strateško usmerjene namene. Na ta način bi izboljšali prilagodljivost industrijskega sistema in ne bi ohranjali zastarele industrijske strukture. Možni instrumenti so: neposredne investicije, zaščitni ukrepi, neposredne subvencije v obliki prednostnega financiranja, posredne subvencije.

## KAJ STORITI

Slovenska vlada lahko v zvezi s tehnološkim razvojem razvije tri osnovne strategije:

1. investirati velike vsote v razvoj in komercializacijo ključnih tehnologij in s tem izoblikovati svojo lastno visoko tehnološko osnovo;

2. slediti politiki večjih podjetij in subvencionirati njihovo izbiro nekaterih ključnih tehnologij in produktov;

3. prepustiti ključni razvoj drugim državam, medtem ko se sama osredotoči na hitro razpršitev znanja in na investicije v majhna in srednja podjetja.

Z vidika državnega proračuna prideta v Sloveniji v poštev zadnji dve strategiji.

Pomemben element je zdrav in učinkovit finančni sistem. Za Slovenijo je uporaben nemški model univerzalnega bančništva, pri čemer velja upoštevati nanjovejše izkušnje glede organizacije univerzalnih bank, ki svetujejo organizacijo profitnih centrov, ločeno za komercialne, zavarovalniške in investicijske dejavnosti. Pomembno je tudi ustanavljanje novih bank in skladov rizičnega kapitala.

Zaradi majhnega domačega trga je Slovenija prisiljena izvažati velik delež svoje produkcije. V keynesianskem teoretičnem okviru odprtega gospodarstva povečanje izvoza vpliva na dvig narodnega dohodka. Zunanja trgovina ne omogoča le večje izkoriščenosti obstoječih produkcijskih kapacitet, temveč povzroči tudi širjenje in kvalitetno izboljšavo le-teh.

Ena od bistvenih nalog slovenske vlade pri pospeševanju izvoza je pomoč podjetjem pri odkrivanju potencialnih trgov. Odločilnega pomena je zagotovitev enostavnega odstopa v vsaj eno od triadnih gospodarstev, med katerimi je Evropska unija najpomembnejša za Slovenijo.

Internacionalizacija podjetij se opredeljuje kot delež globalne prodaje produktov, ki so rezultat mednarodne produkcije. Stopnja in hitrost internacionalizacije slovenskih podjetij sta odvisni od časa, ki ga bodo slovenska podjetja potrebovala za dosego mednarodne odličnosti. Potrebno je ogromno gospodarskega znanja, ki ga Slovenija še ne obvlada.

Podjetništvo in privatizacija sta globalna

družbena procesa, ki zahtevata vzpostavljanje liberalne tržne družbe s pluralistično politično demokracijo. Na njihovih temeljih se mora razviti celotna strategija post socialistične družbe in njenega reformiranja.

## POT JE TEŽKA

Zdi se, da slovenska država pozablja na industrijsko politiko, ki je v veliki meri "gasilna" in se ukvarja predvsem s prestrukturiranjem ter sanacijo založenih podjetij in bank, namesto da bi se usmerila v iskanje razvojnih strategij Slovenije. Pri tem se ne more zglodovati po nobeni izmed uspešnih držav prav zaradi specifičnosti samega gospodarstva. Slovenija si bo morala poiskati svojo vizijo in si zastaviti, kakšen položaj naj bi v svetu imela naša država v začetku prihodnjega tisočletja.

Vzorcev ni. Kulturne, politične, zgodovinske, gospodarske, socialne, geografske in nenazadnje časovne razlike ločujejo Slovenijo od razvitih držav. Slovenija je premajhna, da bi sledila japonskemu tipu strateškega vodenja gospodarstva. Prav tako ne more biti Nemčija pravi zgled za Slovenijo. Premajhna je tudi, da bi se pri vodenju industrijske specializacije, diferenciacije in internacionalizacije opirala le na prosto delovanje tržnega sistema. Osnovni namen industrijske politike v majhnem gospodarstvu kot je slovensko mora biti pospeševanje uspešnega prodora podjetij, to je malih multinacionalk na svetovnem trgu. Cilj industrijske politike pa je pospeševanje nove konkurence, za katero je značilno podjetništvo, svetovalni odnosi med kupci in prodajalci, medpodjetniška združenja in izvenpodjetniške agencije, ki pospešujejo stalno izboljšanje v produkciji in prodoru na tuje trge. Vlada bi morala v svojem konceptu industrijske politike sprejeti predvsem dve funkciji, ki zadevata politiko, in sicer usmerjanje in spodbujanje. Slovenija je v zadnjih letih z izgubo jugoslovanskih in vzhodnoevropskih trgov dosegla preobrat v strukturni ponudbi, ki je pred tem dajala vodilno vlogo industriji. Cilj Slovenije nikakor ne more biti, da postane vodilna v uporabi in razvoju visoke tehnologije, vsaj še nekaj časa ne. Vsekakor pa je cilj povečati konkurenčne sposobnosti slovenskega gospodarstva več kot legitim. Zaradi hitrega spreminjanja tehnologije in dostopnosti informacij, mora inovativna industrijska politika izvajati poleg konceptualnih tudi izvršilne naloge. Njena pomoč mora obsegati:

-podporo pred začetkom delovanja podjetij; v obliki poslovnih inkubatorjev in tehnoloških centrov izboljšuje poslovno infrastrukturo in tako pripomore k lažjemu, hitrejšemu in uspešnejšemu nastajanju novih podjetij;

-zagotavljanje podpore na začetku delovanja podjetij; vključuje ustvarjanje razmer za podjetniško samostojnost-predvsem prek zagotavljanja ustrezne finančne podpore in podpore pri iskanju mednarodnih tržnih priložnosti;

-podporo za krepitev dejavnosti podjetij in s tem povečanje prilagodljivosti podjetja z izboljšanjem sposobnosti za doseganje in vzdrževanje gospodarske vitalnosti;

-podporo pri prilagajanju, ki obsega tehnične nasvete in pomoč pri menedžmentu



podjetij;

-pomoč pri zapiranju neperspektivnih podjetij, s čimer je pospešena odstranitev nekonkurenčnih podjetij s trga.

## SLOVENSKI NAROD SI BO SODBO PISAL SAM

Nobenega dvoma ni, da je izhod iz zapletenega stanja v gospodarstvu pogojen s poznavanjem mnogoterih prilik v procesu svetovnega gospodarstva. S spoštovanjem in pozornostjo moremo sprejemati raznolike nasvete mednarodnih institucij in priznanih strokovnjakov. Vendar pa so dosežane ocene MDS in Svetovne banke o gospodarskih razmerah pri nas bile povsem napačne. Jože Mencinger je mnenja, da bi nas upoštevanje njihovih nasvetov vodilo v popolno katastrofo. Vsekakor imamo dovolj vrhunškega kadra z globokimi koreninami, ki z dobronamernimi kritikami uravnavajo smer razvoja. Prav domačim kadrom smo lahko hvaležni, da spremembe niso bile bolj boleče. Še vedno in vztrajno nas opozarjajo, da je velika zagonetka birokracija, ki je coklja kakršnemu koli inovativnemu prispevku novih kadrov, ki bi se lahko s svojo prodornostjo mogli spopasti z novimi izzivi. Birokracijo je potrebno neprestano spreminjati.

Industrijsko politiko moramo depolitizirati. Zagotovljena mora biti čim večja samostojnost podjetij.

Prekiniti bi bilo potrebno s "tutorstvom" države, zato je smotno izoblikovati novo institucijo, ki bo neodvisno postavljena izven vladnega okvirja. Pojavljala naj bi se kot povezovalce med vlado, gospodarstvom in delavci (sindikati). Gospodarska zbornica to ni. Nova institucija bi morala biti svojevrsten servis, ki bi vzpodbujal podjetnike, kako uspeti na mednarodnem trgu. Spodbujanje bi bilo delno v denarni obliki, še bolj pomembna spodbuda pa bi morala biti v intenzivnem pretoku informacij.

Absurd vsega je tudi v tem, da podjetja niso zainteresirana za sodelovanje z vlado, država pa se pojavlja kot nekakšen ropar, ki pobira davke in jih le deloma "po drobtincah" vrača nazaj v gospodarstvo.

Pri vsem tem se velja spomniti stare skrivnosti, da največja omejitev razvoja slovenskega gospodarstva ni v ekonomiji, temveč v politiki...

PRIMOŽ KOCUVAN

# Industrijska politika v vsako slovensko vas

Ljudje sodelujemo, ker smo tako uspešnejši, lažje preživimo in se razvijamo. Sodelovanje zahteva usklajevanje. Dokler smo trije ali štirje, se lahko dogovorimo med seboj, z naraščanjem skupine oz. skupnosti pa se pojavi potreba po koordinacijskem sistemu.

**Z** nadaljnim naraščanjem skupine postaja koordinacijski sistem vse kompleksnejši. V sodobnem svetu mu rečemo kar država oz. državni aparat. Ta ima številne naloge, ena od njih je tudi skrb za gospodarstvo in znotraj tega industrijska politika.

## Še en lobi

Industrijska politika (IP) predstavlja skupek ukrepov in pobud za boljši in hitrejši razvoj nekega gospodarstva, ponavadi merjeno v primerjavi z nekim drugim gospodarstvom, npr. slovenskega proti avstrijskemu ali pa proti svetovnemu. Preprost primer industrijske politike bi npr. bil, če bi vlada pri podpiranju kmetijstva dala za vsak liter mleka 100 tolarjev. Denar bi dobila (spet npr.) tako, da bi zaračunala polaganje izpitov na univerzah. Tako gre to, nekemu vzameš, drugemu daš.

Gospodarstvo napreduje tudi samo od sebe, brez kakršne koli IP. Človek je smešna vrsta, tako podobna vsem stalim na tem planetu. Dela, kolikor je le mogoče malo oz. se drži linije najmanjšega odpora. In če gospodarstvo raste tudi brez pomoči IP, zakaj bi se trudil z njo, si ustvarjal dodatne (nepotrebne?) stroške. Še en lobi?

## Tako to gre

Od konca 2. svetovne vojne so vse države sveta zabeležile ekonomski napredek. Vendar ne vse enakega. Hitrejši ekonomski razvoj napram ostalemu svetu so zabeležile prav države z dobro zastavljeno IP. V to skupino sodijo Nemčija, Japonska (glej članek Trg ni več tisto, kar je bil pred prihodom Japoncev; Tribuna, dec. 1994), Azijski tigri (J. Koreja, Singapur, Tajvan, Hongong)...

Po drugi strani pa, zakaj je to tako. Plansko voden vzhodni blok se je sesul kot hiša iz kart, sedaj pa trdimo, da je nek podoben sistem

boljši od čistega trga. Od gospodarstva, kjer kraljujeta ponudba in povpraševanje, svobodna konkurenca. Ja, treba se bo navaditi. Teorija je teorija, realnost sveta pa nekaj drugega.

V čistem tržnem gospodarstvu se pojavlja tržna neučinkovitost (najpogosteje kot monopoli), element mednarodne trgovine, projekti, ki prinašajo dobiček šele na dolgi rok (raziskave), za posameznika popolnoma nedobičkonosne naložbe, ki pa so nujne (infrastruktura) in drugo. Preprosto predstavljajte si razvoj gospodarstva, kjer so cene bencina in elektrike (zaradi monopolnega položaja ponudnikov) nad vsakim smiselnim nivojem. Če država to dopusti, se bodo večja podjetja izselila iz države, manjša propadla, novih pa tako ali tako ne bo ustnavljaj nihče. Čez nekaj let bo večina prebivalcev nezaposlenih, življenjska raven pa bo padla, namesto da bi se dvignila. Ali drugi primer. Na svetu obstajajo trije veliki proizvajalci velikih potniških letal. Še več. Omejimo se lahko samo na dva: Boeing (ZDA) in Airbus (EU, Francija). Razvoj letal je drag, proizvodnja zahteva ogromen kapital, stroškov šolanja delavcev si ne znamo niti predstavljati (vsako podjetje ima po cca 100.000 zaposlenih). Vsakršen nihljaj navzdol pri številu prodanih letal na leto ima katastrofalne posledice. Država si ne more kar tako privoščiti izgube tolikih delovnih mest, torej podjetju pomaga. V igro se vključijo politiki. Ameriška diplomacija kontaktira s svojimi kolegi iz Saudske Arabije (dolžniki iz zalivske krize). V bolj ali manj izenačeni konkurenci gre naročilo, vredno več kot Slovenija v enem letu proizvede, v ZDA. Primer št. tri: država A pogotuje nakup velike količine izdelkov v državi B. V zameno zahteva podoben nakup B pri A, prenos tehnologije, upoštevanje človekovih pravic ali kaj drugega. Četrty primer je lahko Slovenija. Po oceptivni in vsem, kar jo je spremljalo se je pojavila potreba po korenitem prestrukturiranju gospodarstva. Naloga države je/bi bila, da čim bolj jasno pove. Železarne bomo zaprli. Povečali bomo subvencije kmetijstvu. Sproščeno bo področje telekomunikacij (vsak bo lahko ustanovil svoj radio ali telefonsko podjetje). Toliko in toliko bomo vlagali v izobraževanje. Roki za izvedbo so sledeči. Predviden razvoj v svetu bo šel v smerih teh in teh. V naslednjih letih sprejeta zakonodaja bo vzpodbujala to in to in zavirala ono in ono (odločitev vlade oz. parlamenta je, kaj se bo forsiralo in kaj zaviralo, vendar pa je pomembno, da se to jasno pove, s čimer se ustvari potrebna klima za uspešen razvoj gospodarstva). Pomembno je, da je v sami IP čim manj prisile. Ekonomski subjekti naj si sami izberejo svojo pot, saj tudi sami nosijo materialno odgovornost in če ne želijo slediti državi ter njenim predlogom, ji pač ne bodo sledili.

## Sam svoj mojster ali kako deluje

IP se poslužuje političnih akcij (sklepanje meddržavnih sporazumov...), uporabe vladne avtoritete (predsednik vlade napove aktivno

politiko zaposlovanja, če mu podjetja verjamejo, pričakujejo ugodnejšo klimo in zato tudi sama postanejo dejavnejša), javni nakupi s strani države (vojska...), subvencije, protekcionizem (carine, potrdila o zadostitvi standardom...), olajšave, finančne pomoči, protimonopolna zakonodaja in še in še.

Sama IP pa ima tudi svoje probleme. Osnovni je naraščanje nepreglednosti. Bolj kot želite podjetju ali panogi pomagati, bolj specifičen in manj splošen ukrep morate sprejeti. Več podjetjem/panogam kot pomagate, več je takšnih ukrepov. Več kot je te solate, manj je stvar pregledna, več časa traja za sprejem novega ali spremembo starega ukrepa in večja je možnost napačne (in ponavadi zelo škodljive) odločitve. Hkrati se z naraščanjem specifičnosti ukrepa večja zahteva po poznavanju panoge in/ali podjetja, ki pa ji ponavadi ni zadoščeno, kaj šele zahtevi po poznavanju vseh nešetetih medsebojnih povezav v gospodarstvu.

## Samostojnost za vsakogar

Vsaka država potrebuje svojo lastno specifično IP, zato je težko napisati splošen obrazec, ki bi veljal za vse. Pregled IP najuspešnejših držav od 2. svetovne vojne do začetka 90. let pa pokaže, da imajo vse te IP kljub temu nekaj skupnih lastnosti.

Kdor koli, kjer koli na svetu sestavlja IP neke države, se težko izogne elementom kot so sklenitev splošnega družbenega konsenza (socilani pakt, kolektivna pogodba), usmerjanje v izvoz (konkurenca svetovnega trga), zagotavljanje stabilnih razmer (nizka umirjena inflacija, nenaraščanje zadolženosti države...), kvalitetni državni servisi (bolnice, gasilci, javna uprava...). Prav tako pomembne pa so investicije v infrastrukturo (ceste, telekomunikacije...), poudarek izobraževanju, raziskavam in razvoju visokih tehnologij.

## Majhno, manjše, Slovenija

Slovenija je z osamosvojitvijo doživela podoben šok kot sta ga Nemčija in Japonska po 2. svetovni vojni. Kljub temu ni naredila svoje IP. No, morda jo je, a za to preprosto nihče ne ve. Raznorazni slogani kot "Slovenija, dežela softwera" ali podajanje turizma kot strateške usmeritve so popolnoma brez vrednosti. V njih se nekako ugotovi ali celo samo predpostavi, da obstajajo v Sloveniji na teh področjih neke danosti, potem pa se pričakuje, da se bodo uspešno razvijale same od sebe. O strategiji razvoja Slovenije se govori šele danes.

Preveč jim ni za zamerit. Politična osamosvojitvev je zatevno dejanje, vendar pa je danes ta mimo in prihaja skrajni čas, da bi dobili, kar nam gre. IP je v končni fazi namenjena doseganju hitrejšega gospodarskega razvoja kot bi bil dosežen brez nje ali s slabo IP in to ob hkratnem ohranjanju relativne družbene stabilnosti, torej lepo prosim.

Če želimo v naslednjih desetletjih po razvisti doseči zahodni vzor, IP nujno potrebujemo. Ne kmalu, takoj.

BORUT KORUN

# O SLOVENSKI IDENTITETI

Slovenska identiteta se izraža v kulturni pripadnosti evropski civilizaciji in je hkrati tisto, kar je značilno samo za nas Slovence.

**P**otem ko smo se na begu pred avstroogrsko različico "Evrope" po prvi svetovni vojni naivno priključili Srbiji in tako pomagali soustanoviti Jugoslavijo, smo se znašli med narodi, katerih kulturo smo čutili za zelo različno od naše. Čutili smo, da poteka med Alpami in Balkanskim polotokom nevidna civilizacijska meja, ki deli dva zelo različna sveta. Vendar smo bili Slovenci izpostavljeni tudi proticivilizacijski naravnosti jugoslovanskega in seveda slovenskega komunističnega sistema, ki je imel za cilj ustvariti novega človeka in novo civilizacijo. Da bi mu to uspelo, je moral najprej spremeniti ljudi in civilizacijo, s katero je imel opravka. Evropska civilizacija kot vsaka druga, seveda temelji na kontinuiteti, kajti civilizacije ne nastajajo v letih ali desetletjih, ampak se njihovo nastajanje meri v tisočletjih. Uničiti in prekiniti je bilo treba prav to civilizacijsko vez s preteklostjo. To nalogo naj bi opravila boljševistična kulturna revolucija. Vzemimo za primer šolstvo: spomnimo se vseh reform, učenja zgodovine, kjer je bilo v srednjih šolah četrtno vsega časa določenega za zgodovino partizanskih bojev, spomnimo se, kako so najprej odpravili klasično, potem pa še navadno gimnazijo, spomnimo se, da je bil pouk filozofije pravzaprav samo uvod v marksologijo. Kulturna revolucija naj bi izbrisala tisti del kolektivne zavesti, ki ni imela posebne

"uporabne" vrednosti, vendar je bil njen pomemben ranju človeka evropske civilizacije. Ljudem je bilo treba privzgojiti identiteto orwelovskega človeka, ki naj bi mu bila domovina ves svet, ki naj bi pozabil vsa dotedanja etična pravila, ki bi štel leta od oktobrske revolucije in ki bi mu vsa časovna obdobja pred tem bila nekaka mračna prazgodovina.

Sedemdeset let balkanske akulturacije in petdeset let boljševističnega spreminjanja slovenskega človeka je seveda zapustilo v

nas močnejše sledove kot smo si pripravljeno priznati.

Današnji Slovenec se ne počuti in se ne vede niti kot Srednjeevropejec niti kot Balkanec ampak v civilizacijskem pogledu plava v nekakem vmesnem vakuumu, ki ga je povzročila kulturna revolucija. Ta je uničila tudi sožitje med kulturo podeželja in mestno kulturo, ki bi prvi morala biti civilizacijska nadgradnja. Praznino, ki je nastala v nas Slovincih, smo pogosto občutili (med pogovori o slovenski filmski proizvodnji recimo), vendar si je nismo znali razložiti. Slovenci smo dobili tako en razlog več, da smo zaničevali lastno civilizacijo, kajti s tistim, kar je od nje ostalo, si nismo znali in si še ne znamo nič pomagati. Tako sta za povprečno izobraženega Slovenca narodna glasba (ki je žal večinoma res preveč izumetničena in oddaljena od ljudskega občutja za lepoto) in narodnozabavna glasba "goveja glasba". Tak odnos pa ne velja za drugačne "goveje glasbe", recimo irsko, južnoameriško ali country glasbo.

Brezbriznost do lastnega jezika je druga plat opisanega stanja slovenskega kolektivnega duha, zato ni čudno, če postajajo tudi naše ulice vedno bolj "angleške". V prestolnici neodvisne Slovenije dobiš vtis, da se je slovenski narod že odločil, da bo prostovoljno zamenjal svoj jezik.

"Podalpskost" je prav pri nas postala sinonim za omejenost, primitivnost in podobno. Znana je kombinacija "podalpska zatohlost", podalpsko zaplotništvo in podobno (si lahko predstavljamo, da bi recimo Srb tako govoril o balkanski kulturi?!).

Stanje, ko nek narod sovraži lastno civilizacijsko pripadnost, seveda ne more rojevati velikih civilizacijskih dosežkov in če bo Ljubljana nekoč res postala evropska prestolnica alternativne kulture, bo to samo logična posledica opisane stanja. Alternativna kultura je poleg uvožene angloameriške subkulture vedno bolj naša edina "alternativa". Za ustvarjanje, dopolnjevanje, negovanje in nadaljevanje prave kulture namreč potrebujemo nekako duhovno matrico, v katero vstavljamo kulturne in civilizacijske stvaritve. Ustvarjalec pa mora biti duhovno in emotivno pozitivno naravnano do celotnega kompleksa svoje kulture, sicer ostane od vsega samo cinična distanca in nihilistično omalovaževanje.

Na koncu nam ostane samo še vprašanje: Kaj bo z nami, če se bomo taki kot smo, priključili Evropski zvezi? Koliko časa bomo Slovenci še ostali Slovenci?



BOŠTJAN SIRNIK

# UVOD V MITOLOGIJU SEKSUALNEGA (1)

Ko se današnji človek trudi začrtati ostro mejo med dejstvi, ki jih je mogoče znanstveno preveriti ter prepričani in idejami, ki so že v svojih temeljih znanstveno nepreverljive, se mu pogosto dogaja, da slednje enostavno zmeče v en koš in jih odpravi z etiketo "mita" ali "domišljije".

**T**i principi vrednotenja našega vedenja po modelu metodologije ortodoksne znanosti pa so nas preko ignoriranja človekovi naravi nedoumljivih pojavov okrog in znotraj pripeljali do širjenja prepada med objektivno stvarnostjo na eni in našimi upanji, željami in strahovi na drugi strani. Prav v tem kontekstu se nam področje seksualnega razodeva kot izjemno občutljivo: "mitov ne moremo več ignorirati, saj nam predstavljajo edini most med robovoma prepada, oziroma nam služijo kot tisto vodilo, ki nam pomaga živeti v harmoniji s svojo naravo.

## SEKSUALNA NORMALNOST & SEKSUALNE DEVIACIJE

Zahodna znanost se je z misteriji spolnosti pričela intenzivneje ukvarjati šele v 20. stoletju. Revolucionarne ideje, s katerimi je Freud zaoral ledino, so se kljub ogorčenju puritanske družbe pričele širiti med izobraženstvom. Vendar pa so se psihoanaliza in njej sorodne smeri ukvarjale predvsem s klinično prakso oziroma z vprašanji deviantnih in patoloških oblik spolnosti, zaradi česar njihove teorije, v kolikor so bile posplošene tudi na "normalno" spolnost, pogosto niso zdržale znanstvenih kritik. Znanstveno raziskovanje "normalne" spolnosti se je pričelo kasneje, v tridesetih letih z delom Kingseya. Tovrstnih raziskav se je doslej zvrstilo že precej, večini pa je skupno to, da nudijo le statistične podatke o pogostosti te ali one oblike spolnega vedenja, pri čemer si med seboj pogosto nasprotujejo, obenem pa navadno ne izhajajo iz nobene teorije, temveč zgolj zbirajo podatke. Toda ne glede na zmedo, ki jo morda ustvarja tovrstno kopičenje podatkov, ostaja pomen teh raziskav zelo velik. Zavedati se moramo namreč, da je psihologija mlada znanost, ki je v primerjavi z naravoslovjem, na katerega se metodološko naslanja, šele na začetku svojega razvoja in kot taka še ne more zadostiti vsem potrebam sodobnega človeka oziroma ga zadostno in pravilno informirati.

Znanstveno preučevanje seksual-

nosti se je že na samem začetku moralo soočiti s paradoksom definiranja "normalne" spolnosti, kar je zahtevala sama narava znanstvenega dela /npr. pri psihoanalizi/, ki je potrebovala nek standard za vrednotenje različnih oblik seksualnega vedenja oziroma za prepoznavanje seksualnih deviacij. Toda nekih absolutnih standardov v sami družbi ni moč najti; normalna spolnost se razlikuje od okolja do okolja, od dežele do dežele, od časa do časa. Seksualno vedenje, ki je nekje pojmovano kot normalno, je lahko drugod obsojano; in še znotraj neke iste kulture ima vsak posameznik bolj ali manj različne standarde seksualnega vedenja.

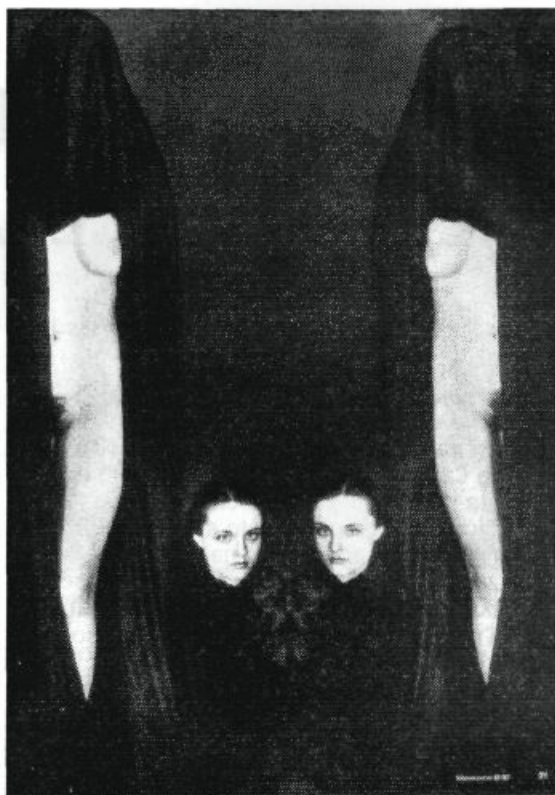
Tako je bil npr. incest v starem egiptu med faraoni dovoljen in tudi razširjen, medtem ko je za ostale smrtnike veljala prepoved. Še pred nekaj desetletji je v nekaterih državah v ZDA obstajal zakon, ki je obsojal oralno-genitalne kontakte kot "zločin proti naravi" in je predvideval krute kazni za vse nerode, ki bi jih ujeli pri tem početju. Nekateri krščanski kodeksi so obsojali vse pozicije spolne združitve med moškimi in žensko, razen ene. Mastrubacija je ponekod še danes pojmovana ne le kot nenaravna, ampak celo kot indikator duševne bolezni; in koliko



adolescentov na ta račun še zmerom trpi moralne mačke, čeprav je sama masturbacija tako razširjena, da ima po nekih podatkih z njo izkušnje 93% moških in 62% žensk. Sadomazohizem je še zmerom splošno smatran kot seksualna deviacija, čeprav bi, sodeč po popularnosti knjig in filmov, v katerih se pojavlja, smeli soditi o njegovi splošni razširjenosti.

Ne glede na to, da se zdi nemogoče definirati normalnost v spolnosti celo znotraj neke majhne populacije, obstajajo standardi, preko katerih so možne določene primerjave. Eden takih standardov je emocionalna zrelost, katera se lahko definira kot sposobnost navezovanja stabilnih odnosov z nasprotnim spolom, v katerih doživljamo tako fizično kot emocionalno zadovoljstvo in v katerih nastopa spolni odnos kot glavni, toda ne edini način izkazovanja ljubezni. Zaostanost v emocionalnem razvoju naj bi se potemtakem na različne načine manifestirala tudi v spolnem vedenju. V tem smislu pa moramo zrelost razumeti samo kot nekakšen ideal, h kateremu ljudje pač stalno stremimo in se mu skušamo čim bolj približati. Vsi namreč nosimo v sebi seme nekih seksualnih deviacij, ki se lahko v določenem trenutku izrazijo. Toda za resnično deviantno osebnost velja, da se načeloma izmika oziroma je nezmožna heteroseksualnega odnosa in doživetja zadovoljitve v njem ter da se svoje spolne potrebe nauči zadovoljevati na druge načine.

Psihoanalitiki, ki so se posluževali tega modela, so bili pogosto tarče kritik zaradi postavljanja enačenja med seksualno in emocionalno zrelostjo. Pokazalo se je npr., da precej homoseksualcev sodi med zrele in uravnovešene ljudi, katerim ne bi mogli očitati drugega kot njihovega okusa v spolnosti, po drugi strani pa da obstajajo ljudje, katerih heteroseksualnost ustreza vsem kriterijem seksualne zrelosti, ki pa se sicer obnašajo kakor da so že leta hospitalizirani; glede na vse to, da je korelacija med seksualno in emocionalno zrelostjo daleč od popolne, se zdi, da je zrel človek predvsem tista osebnost, katere seksualno vedenje ni v nasprotju z njegovim ostalim



vedenjem in na račun katerega ni ogrožena integriteta te osebnosti.

Ko teče govor o osebnosti kot celoti, se je nemogoče izogniti vprašanju odnosov med ljudmi. Človeško bitje za svoj obstoj enostavno potrebuje soljudi; in če nekoga označimo



za močnega ali šibkega, dobrega ali slabega, velikega ali majhega, ga nujno primerjamo z ostalimi ljudmi, pa čeprav zgolj z imaginarnimi. Ko govorimo o spolnosti in deviacijah, je zato umestno govoriti predvsem o odnosih med ljudmi, kljub temu da gre včasih za seksualne aktivnosti, ki jih posameznik izvaja sam, saj tudi te preko sanjarjenja ali na kak drug način vsebujejo druge ljudi ali nadomestke zanje.

V idealnem odnosu med moškim in žensko sta dajanje in sprejemanje enaka in ob tem nastopajo spolni organi kot glavni in najpomembnejši kanal, preko katerega poteka izmenjava ljubezni. Spolni odnos je najbrž najpomembnejši, najnaravnejši in najosnovnejši odnos med dvema osebamama. Tako je npr. razvoj psihičnih funkcij oziroma kompleksnega živčnega sistema s čisto evolucijskega stališča prvenstveno rezultat človekove specifične seksualnosti, ki človeško vrsto na najznačilnejši način ločuje od drugih primatov. Toda za doživljanje tega odnosa v vsej njegovi neizmerčnosti in lepoti je potrebno, da se partnerja vsaj med samim aktom doživljata takšna kot sta v resnici, brez rezerv in pretvarjanj in brez primesi otroške odvisnosti ali strahu.

O samih izvorihi in pomenih seksualnih deviacij pa ostaja vsem novim spoznanjem navkljub še mnogo neznanega. Jasnno je, da je seme teh deviacij zasajeno že v zgodnjem otroštvu in da je seksualno nezrelost najlažje razumeti skozi težave spreminjanja odnosov med odrasčajočim otrokom in njegovimi starši. To seveda ni celotna razlaga. Kompleksnost teh pojavov zahteva več kot le enostransko pojasnjevanje, pri čemer ne smemo na te teorije opisovanja in razlaganja gledati kot na neizpodbitne avtoritete, ampak predvsem kot poskuse približati se nekim resnicam.

Ob vsem tem pa se moramo potruditi, da bi deviantnost v seksualnem predvsem razumeli in je ne zgolj sodili oziroma o njej moralizirali. Gledano skozi konvencionalne oči se nam ti pojavi navadno zde neokusni, bolni ali smešni, strah, ki se rodi ob našem neznanju, pa nas opominja, da tudi sami v sebi nosimo klice deviantnosti ali morda celo trpimo zaradi njih.

BOŠTJAN RESINOVIČ

# VIRTUALNA RESNIČNOST

## NAJBOLJ PRIVLAČNA ATRAKCIJA INFOSA 94

Daleč najbolj obiskan in atraktiven paviljon Infosa 94 je bil po pričakovanju paviljon za virtualno resničnost, kjer si je lahko pasla oči tako strokovna kot laična publika, nekateri pa so imeli celo to srečo, da so si oprtali vso potrebno šaro in se potopili v navidezni svet tudi z drugimi čutili.

**N**ovembrski INFOS je pokazal vsaj dvoje: da se je trdno zasidral na prvo mesto med tovrstnimi prireditvami pri nas in da je prerasel prostorske okvire Cankarjevega doma. Nekaj manj od sto razstavljalcev s po eno ali več stojnicami je s široko paleto svojih in tujih proizvodov prikazanih na sejmu dokazalo, da na področju računalništva vse bolj ažurno sledimo razvitemu svetu. Tudi število predavanj je bilo na visokem nivoju, kar pa za informativnost in kvaliteto podajanja na žalost ne velja; prenekatero je bilo dolgočasno in nezanimivo, kot da bi predavateljem in njihovim podjetjem šlo le za to, da se njihovo ime pojavi v javnosti, ne pa da bi s kakovostjo ustvarili dober vtis. Obravnavane teme so bile tematsko razporejene po dnevih, prvi dan standardizacija in kvaliteta, drugi komunikacije, tretji domača programska oprema in četrti izobraževanje.

Čprav težje izvedljiva, bi bila takšna tematska razporejenost tudi pri razstavljalcih zelo dobrodošla, kar je pokazala izkušnja s paviljonom za virtualno resničnost. Preglednost drugje je bila namreč zaradi kaotične razporeditve in izjemne gneče preveč zreducirana. Kljub opremi, ki zagotavlja odlično podporo spremljevalnim prireditvam, torej kaže, da Cankarjev dom ne premore dovolj razstavnega prostora za sejme zadnjega Infosovega ali celo večjega formata.

Daleč najbolj obiskan in atraktiven paviljon Infosa 94 je bil po pričakovanju paviljon za virtualno resničnost, kjer si je lahko pasla oči tako strokovna kot laična publika, nekateri pa so imeli celo to srečo, da so si oprtali vso potrebno šaro in se potopili v navidezni svet tudi z drugimi čutili.

### KAJ JE VIRTUALNA RESNIČNOST?

Virtualna resničnost (tudi virtualna realnost, navidezna realnost, navidezna resničnost) je računalniški vmesnik do človekovega perceptualnega in mišičnega sistema, ki z uporabo tehnologije ustvari na videz resnično okolje, v katerem človek opravlja določene operacije ali je deležen znatnih osebnih doživetij. Za čim večjo realističnost mora virtualno okolje zagotoviti zaznave vsem petim čutilom, mišičnemu sistemu in sistemu za orientacijo ter se

hkrati odzivati na kibernantove (kot pravimo tistemu, ki je v virtualno okolje potopljen) akcije v navidezni svet. Prvo doseže sistem za VR s pomočjo efektorjev in drugo s pomočjo senzorjev, oboje pa je vgrajeno v dodatno opremo kot sta čelada in rokavica, ki skupaj s potrebnim softverom in dovolj močnim računalnikom tvorita standardno opremo za VR.

### OPREMA

Čelada (strokovno naglavni prikazovalnik) je ponavadi opremljena s stereoskopskim zaslonom, ki omogoča kibernetu videti levemu oziroma desnemu očesu prilagojeno računalniško sliko in poveča prostorsko predstavo. Njeni senzorji programu prenašajo podatke o položaju glave, posredno torej podatke o položaju kibernetu v virtualnem okolju. Na njihovi osnovi program generira sliko z ustrezne perspektive. Možne so tudi okleščene variante, npr. navadna 3D očala ali celo kolektivni zaslon, ki pa iluzijo resničnosti precej zmanjšajo.

Drugi pomemben del opreme je rokavica. Roke v pravi realnosti nedvomno predstavljajo najbolj pogosto uporabljeno človekovo orodje, zato jih tudi v navidezni prezgodaj potrebuje. Današnja nenatančnost razpoznavanja gibov rok in prstov s pomočjo kamere je zahtevala drugačno pot. Trenutno najbolj razširjena je uporaba rokavice, opremljene s senzorji, ki sistemu omogočijo, da zazna, kdaj se uporabnik dotakne predmeta v virtualnem okolju, ga prime ali obrne. Hkrati je to najbolj naraven način razpoznavanja govornice kretanj, jezika gluhih. Pomanjkljivost velike večine današnjih rokavic je nesposobnost ustvariti občutek dotika pri človeku.

To pa seveda ne velja le za rokavice. Kdor se v realnosti zaleti v zid, to prav pošteno začuti, v navidezni okolju pa običajno ne. Poleg vizualizacije in zvoka, za katerega poskrbijo v čelado vgrajene slušalke ali eksterni zvočniki, sta prav otip in občutje sile najpomembnejša za prepričljivo doživetje v okviru VR. Posebne rokavice in nekatere obleke že imajo žepke, ki jih je moč napihniti in tako ustvariti tipno zaznavo ali pa si pomagajo z drugačnimi tehnologijami, večinoma mehanskimi. Vsekakor je prepričljivost na tipnem

področju ter področju okusa in vonja še daleč od dosežkov na slušnem in vidnem.

## KRATKA ZGODOVINA IN ZDAJŠNJE STANJE

VR ima svoje osnove in začetke v simulaciji različnih vozil, predvsem letal, saj je učenje na simulatorju cenejše in varnejše. Delo na tem področju je pričel Edwin Link že v dvajsetih letih; vojska, pa tudi letalska industrija, že preko trideset let porabita lepe denarce v ta namen. Druga pomembna veja je tehnologija upravljanja na daljavo, z začetkom v štiridesetih in razcvetom od šestdesetih let dalje.

Seveda ne smemo pozabiti na hiter razvoj moderne računalniške grafike, brez katere si VR sploh ni moč predstavljati.

To, kar VR loči od drugih sorodnih področij, je direkten vstop uporabnika v navidezno okolje. Če je poprej potreboval simulator, mu zdaj zadostuje kar dodatna oprema, ki jo povečini nosi na telesu, za simulacijo pa poskrbi software. Tak koncept je že pred skoraj tridesetimi leti razvil Ivan Sutherland, a takrat so bile tehnološke zmogljivosti premajhne, cena pa občutno previsoka za široko aplikacijo.

Danes je relativno nizka, nekje od \$50.000 naprej za popolnoma zadostno opremo: računalnik, čelado, rokavice, obleko in potreben software. Zato je letna rast prodaje 60 %, v letu 1994 je bilo prodanih za okoli četrt milijarde dolarjev opreme za VR, v letu 1997 bi je naj bilo po nekaterih projekcijah že za celo milijardo.

Kljub tem številkam pa so trenutne možnosti VR še precej nizke, v vsakem primeru pa prevečkrat idealizirane. Ob veliki promociji v javnosti se mnogi strokovnjaki bojijo, da bo denar za raziskave uplahlil ob razodetju, da je do res vsesplošne uporabnosti VR še daleč in da lahko VR čaka podobna usoda kot jo je doživela umetna inteligenca, ki so ji ravno tako napovedovali takojšnji prodor in jo kovali v zvezde, a je kljub temu ali prav zaradi tega zašla na stranski tir. Dodaten pomislek je, da pogosto povzročata dezorientiranost v resničnem svetu.

## PODROČJA UPORABE

Ne glede na takšne pomanjkljivosti se kaže mnogo



področij uporabe VR: izobraževanje, pridobivanje izkušenj na različnih področjih, visokonivojsko programiranje, upravljanje na daljavo, vizualizacija v znanstvene namene, psihološke in fiziološke raziskave, kirurgija in druge veje medicine, zaba-

va. Prav zadnje, zelo dobičkonosno področje, bo verjetno tisto, ki bo VR dalo polet in omogočilo prenos znanja na preostala.

Že danes pomeni VR revolucijo na področju uporabniških vmesnikov v računalništvu. Resda so grafični vmesniki že prinesli precej prijaznosti in približali način dela tistemu brez računalnika. Uvedli so koncept delovne mize, koša za smeti, mape; uporabnik dokument odpre, ga vloži v mapo, vrže v koš ali ga nese tiskati, tako kot je bil navajen poprej, le da tu uporablja miško. A še zmeraj deluje od zunaj, uporaba tipkovnice, monitorja in miške mu ne uide. VR pa omogoča direktno povezavo z računalnikom; kibernavt ga lahko upravlja z govorom in gibi, v navideznom svetu se obnaša na enak način kot bi se v realnem.

Kot vsaka druga tehnologija, ima VR največje perspektive ne na področjih, kjer prinaša le izboljšave glede na stare načine, temveč na tistih, ki brez nje niso mogoča. Le kako bi bilo na drug način mogoče opraviti navidezni kirurški poseg ali obdukcijo; na varnem z lastnimi gibi upravljati robota na oddaljenem, življenjsko nevarnem mestu; vstopiti v svet podatkov, jih pregledovati in analizirati od znotraj?

Ti in še mnogi drugi načini uporabe, obljublajo VR lepo prihodnost ne glede na trenutne pomanjkljivosti, ki jih ne manjka.

Latta, John N., Oberg, David J. *A Conceptual Virtual reality model*, Computer Graphics and Applications. 1/14, str. 23.



MARKO SAMASTUR

# Kako je Ahil končno ujel želvo

Pred davnimi časi je Ahil srečal želvo. Želva mu je predlagala, da bi se pomerila v teku in tako dognala, kdo izmed njiju je hitrejši. Ahila, katerega noge so bile neprimerno daljše in hitrejše kot želvine, je ponudba zabavala in jo je brez pomišljanja sprejel.

**Z**elva je zaradi svoje izrazite počasnosti prosila za rahlo prednost. Ahil, kot junak širokega srca, tega preprosto ni mogel odbiti. In tako se je še malo prestopal na mestu, medtem ko se je želva zapodila po prašni cesti. Kmalu se je za želvo zapodil še on in praktično v ničnem času je pretekel pol razdalje, ki ga je ločevala od želve. V naslednjem trenutku je pretekel polovico preostale razdalje med njima, torej tri četrtine razdalje. Kmalu zatem je bil že na sedmih osminah razdalje, nato na petnajstih šestnajstinah itd. Toda ne glede na to, koliko se je trudil, zmeraj je preostala še majhna razdalja, ki jo je moral premagati. Videti je, kot da Ahilu nikoli ni uspelo prehiteti želve.

To je prvi in tudi najbolj znani paradoks o gibanju, ki ga je odkril starogrški filozof, Zenon iz Eleje (grške kolonije na jugu Italije), ni pa edini. Z njim je dokazal, da je nemogoče zaključiti pot, po kateri potujemo, ker nam zmeraj ostane še del poti, ki je lahko sicer neskončno majhen, vendar vseeno obstaja. V svojem drugem paradoksu je Zenon šel še dlje. Z njim je pokazal, da je nemogoče, da bi se kakršno koli gibanje sploh začelo. Paradoks o puščici nam pravi, da mora puščica preden preleti dano razdaljo, preleteti polovico te razdalje. Toda tudi preden preleti to polovico, mora puščica preleteti polovico te polovice (torej skupaj četrtino razdalje). Ta sklep ponavljamo in vidimo, da mora puščica prej preleteti osmino razdalje, še pred tem pa šestnajstino, dvaintridesetino, ... Ker se razdalja, ki jo mora puščica najprej opraviti z vsakim nadaljnjim sklepom prepolovi, je razdalja, ki bi jo prepotovala puščica, potem ko bi takšen sklep naredili neskončnokrat, bila enaka nič. Povedano z drugimi besedami, puščica se sploh ne bi premaknila z mesta. S svojimi paradoksi je Zenon podprl filozofsko teorijo svojega učitelja Parmenidesa.

V tretjem paradoksu, ki se je v zgodovini pokazal za najtežje razložljivega, je Zenon pogledal na gibanje nekoliko drugače. Z njim je pokazal, da je samo gibanje pojem brez vsebine. Predstavljajmo si puščico v nekem trenutku med letom. V tem trenutku zaseda puščica tolikšen prostor v zraku kot je njena velikost in nikakršno gibanje ni opazno. Ker lahko pridemo do enakega zaključka v kakršnem koli trenutku, sledi od tod, da puščica ni nikoli v gibanju.

V Platonovih Dialogih lahko v spisu Parmenid zasledimo, da so se (vsaj Platon tako trdi) okoli leta 445 pr. n. št. v Atenah srečali trije veliki filozofi te-

danje dobe, Parmenid, Zenon in Sokrat, da bi izmenjali svoje poglede na filozofske teze. Parmenid, blizu 65 let star star, je predstavil Sokratu vznemirljivo tezo: realnost je nespremenljivo enojno bistvo, brezživo v svoji enovitosti. Fizičen svet je monoliten, še posebej pa ni možno kakršno koli gibanje.

Zenonove in Parmenidove ideje so se izkazale kot privlačne in tako lahko najdemo stičišča z njimi tudi pri mnogih kasnejših filozofih (npr. F. H. Bradley (1846-1924) v svoji teoriji o absolutnem idealizmu).

Mnogi filozofi so poskušali odgovoriti na Zenonove paradokse. Najbolj direkten pristop je vsekakor bil zanikanje obstoja problema. Johann Gottlieb Waldin (nemški filozof) je 1782 zapisal, da je Zenon v svojem nasprotovanju gibanju predpostavil, da gibanje obstaja, pri čemer je pozabil na obliko dokazovanja s protislovjem (reductio ad absurdum) ali pa z njo preprosto ni bil seznanjen. V dokazu s protislovjem predpostavimo nasprotno in vidimo, da nas to pripelje do protislovja.

Večinoma pa so filozofi poskušali rešiti paradokse uporabljajoč infinitezimalne (delce nepredstavljive majhne dolžine). Giovanni Benedetti (1530-1590), Galilejev predhodnik, je menil, da je Zenon s svojim pogledom v danem trenutku videl le del gibanja (kot bi namesto filma gledal isto dogajanje, gledal sliko za sliko). Med statičnimi podobami, ki jih je videl Zenon, so bili infinitezimalno kratki odseki časa, v katerih bi objekt prepotoval infinitezimalno kratke razdalje.

Drug argument, ki so ga uporabljali filozofi za razlago paradoksov, je bilo prepričanje, da v realnosti ne moremo razdeliti intervalov neskončnokrat. Friedrich Adolf Trendelenburg (1802-1872) je tako zgradil celoten filozofski sistem, ki je razložil človeško dojetje gibanja in se s tem izognil, da bi razložil gibanje samo.

Podobno je v tem stoletju angleški filozof, Alfred North Whitehead (1861-1947), isti človek, ki je skupaj z Bertrandom Russellom popravil Rusellovo antinomijo v teoriji množic s teorijo tipov, skonstruiral metafizični sistem temelječ na spremembi, v katerem je bilo gibanje poseben primer. Whitehead je trdil, da morajo imeti dogodki v realnem svetu neko razsežnost (konkretno bi to pomenilo, da bi dogodki, ki bi jih predstavili na premici, bili kratki odseki in ne točke). Tudi infinitezimalne, s katerimi so si poskušali pomagati filozofi in matematiki, so bile skozi stoletja predmet številnih razprav in številne, mno-



gokrat precej jedke, literature. Irski škof, George Berkeley (1685-1753), je tako dejal: "Infinitezimalne niso končne in prav tako niso neskončno majhna števila in niso nič. A jih lahko kličemo kar duhovi preminulih števil?"

Matematiki so problem infinitezimal rešili v 19. stoletju s teorijo limit. Ko so že mislili, da so bile pregnane iz matematike za vedno, pa so se v 60-ih letih našega stoletja spet pojavile z deli logika Abrahama Robinsona z Yalea. Od takrat so spet prisotne v matematiki, vendar Zenonovi paradoksi niso bili rešeni z njihovo pomočjo, temveč s pomočjo teorije, ki je uporabljala podobne matematične strukture.

Orodje, ki sodi v vrsto nestandardne analize, je izumil Edward Nelson z univerze Princeton, in nosi ime internal set theory (IST). Nelson je našel novo definicijo infinitezimal in jih je tako lahko dodal na realno premico med druga števila. Matematiki so v zgodovini večkrat dopolnili premico s števili želenih lastnosti (ulomke med cela števila, kajsneje še realna števila...). Tako je velik nemški matematik, Leopold Kronecker (1823-1891), dejal: "Naravna števila so delo boga, vse ostalo pa je delo človeka." Nelson je ugotovil, da obstoječi sistem števil že vsebuje števila, ki jih lahko imamo za infinitezimalna.

Tako je približno desetim že obstoječim aksiomom, ki so podpirali večino obstoječih matematičnih sistemov (npr. Zermelo-Fraenkelov sistem), dodal še tri nove, ki so uvedli nov term, standardno število. Tako števila razdeli na standardna in nestandardna (pri čemer infinitezimalne s še nekaterimi drugimi pričakovano pristanejo v kategoriji nestandardnih).

Infinitezimalne definira kot števila, ki ležijo med ničlo in vsakim pozitivnim standardnim številom (pri čemer so standardna števila vsa števila, ki vam padejo na pamet: 10,  $\pi$ , 1/100, 1/10000). Infinitezimalne so torej pozitivna (strogo večja od nič) števila, ki so manjša od vsakega še tako majhnega standardnega števila, ki bi si ga lahko zamislili. Da takšna števila obstajajo ni takoj očitno, vendar je prepričanje v veljavnost IST dosegla raven, sorazmerno naši veri v druge matematične sisteme.

Infinitezimalne so še zmeraj precej neoprijemljive količine, kar je posledica dejstva, da dve konkretni števili ne moreta biti oddaljeni za infinitezimalno dolžino (dokaz s protislovjem je v resnici zelo preprost, njegova posledica pa je, da obe krajišči infinitezimalnega intervala ne moreta biti konkretni števili, saj bi bila potem njuna medsebojna razdalja konkretna, torej standardna).

In kako lahko dobimo še druga nestandardna števila? Sprva postavimo pred vsa infinitezimalna števila negativen predznak in tako dobimo enakome-

ren oblak infinitezimalnih števil okoli ničle. Drug tip nestandardnih števil dobimo tako, da temu oblaku prištejemo kakršno koli standardno število (npr. 15). Tako dobimo prav takšen enakomeren oblak kot je okoli ničle tudi okoli tega standardnega števila (v našem primeru okoli 15). Na tak način lahko praktično pokrijemo vso realno premico, vendar s tem še nismo izrabili vse možnosti in pokazali na vsa števila. Nestandardna števila so lahko tudi zelo velika. Tako pridemo do tretje vrste nestandardnih števil, ki jih dobimo tako, da poiščemo obratne vrednosti nestandardnih števil okoli ničle. Obratne vrednosti velikih števil so majhna števila, majhnih pa velika (obratna vrednost 20 je 0,05 in od 1/1000 je 1000). Obratne vrednosti infinitezimal okoli ničle, ki so kot vemo manjša od katerega koli standardnega števila, ogromne vrednosti, ki so večje od katerega koli standardnega števila, vendar niso neskončna. Ležijo v težko predstavljevem pasu med standardnimi števili, ki so končna in pravimi neskončnimi števili.

In kako torej ta fantomska števila razložijo Zenonove paradokse? Naj demonstriramo na primeru tretjega paradoksa. Iz prejšnje diskusije je precej razvidno, da realna števila (ki so seveda standardna) predstavljajo na realni premici le izolirane točke, med katerimi so gosto posejani predeli, ki vsebujejo nestandardna števila. Tako lahko dopustimo Zenonovo sklepanje. Konic puščice leži ob konkretnih trenutkih v času v konkretnih točkah poti, ki pa zato, ker so konkretne, ne zavzemajo celotnega prostora. Še več večino prostora zavzemajo infinitezimalni intervali med točkami, na katerih pa po izkušnjah sodeč obstaja nekakšna oblika gibanja. To gibanje je imuno na Zenonovo kritiko, saj leži v infinitezimalnih predelih. Njihova nepopisljivost pa je nekakšen filter. Tukaj pa se naslonimo na princip, po katerem stvari, ki jih ne moremo opazovati, ne moremo in kar je še pomembneje, nam ni potrebno razložiti.

Kako se puščica giblje v teh predelih, nam ni znano. Ali sunkovito preskoči interval ali ga preide v več korakih? Možnosti je praktično neskončno, vendar nam bo resnica ostala neznana, saj ni niti teoretične možnosti, da bi lahko kdaj opazovali takšne majhne razdalje in tako ne moremo izločiti nobene izmed navedenih in navedenih možnosti.

Prvi in drugi paradoks sta še lažje dokazljiva. Opreti se le moramo na izrek teorije IST, ki ga pa tu ne bomo dokazali (zaradi prostorskih omejitev in bralcev, ki bi jih to spravilo v slabo voljo) Pravi, da vsebuje vsaka neskončna vrsta števil tudi nestandardna števila (kar pomeni,

da nastopajo poljubno pozno). V drugem paradoksu to konkretno pomeni, da bomo prej ali slej s takšno cepitvijo prišli v območje infinitezimalnih števil, kjer nobeden ne zna mapirati ali razložiti gibanja. V bistvu lahko s tem izrekom zavržemo vse Zenonove paradokse, saj v njegovi neskončni vrsti nastopajo nestandardna števila, ki nimajo numeričnega pomena in lahko zato zavržemo njegovo sklepanje, ki se naslanja ravno na njih. Ker je nemogoče opazovati v polnem obsegu gibanje na celotni poti, je njegovo sklepanje sporno. V mikrosvetu bi lahko (kot vemo) veljajale različne razlage gibanja in samo zato, ker njegova naleti na konceptualne težave, ni nobenega razloga, da bi izobčili samo idejo gibanja.

In kakšen je pomen Zenonovih paradoksov in njihove rešitve?



Pomembnost paradoksov je predvsem v tem, da so skozi dve tisočletji in pol silili znanstvenike in ljudi nasploh, da so razmišljali o svetu, v katerem živimo in ga poskušali razumeti. Konec koncev naše življenje izhaja iz dožemanja (vendar s tem ne tudi razumevanja) tako preprostih idej kot so gibanje, čas in prostor, sredi katerih vsi tičimo, ne da bi bistveno razumeli gigantsko kolesje, ki jutri loči od včeraj in tukaj od tam. Odgovor na Zenonove paradokse, ki sta ga ponudila William I. McLaughlin in Sylvia Miller, je le majhen košček v sestavljaniki razumevanja sebe in vesolja, ki je v veliki še nedokončana. In da ne pozabimo, takšna vprašanja kot so Zenonova, so skozi zgodovino bistveno prispevala k razvoju človeške misli in uma.

MARK NICHOLS:

# POSTAVLJAJOČ MERILA

Primerjava ameriških in kanadskih standardov pri odkrivanju krvi, okužene z AIDS-om

*V zadnjem času smo bili Evropejci priča nekaj večjim aferam (naj omenim samo tisto v Franciji), ki so nastale zaradi zavestnega in očitno profitabilnega uvažanja krvi, okužene z virusom HIV.*

*Tudi v Ameriki in Kanadi se je v poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih pri transfuzijah krvi z virusom HIV okužilo na tisoče hemofilikov. Vzroki so bili takrat še premajhno znanje in premalo stroga merila pri oddaji krvi. Zato si je prav zanimivo pogledati, kakšni so ameriški in kanadski (poostreni) standardi danes. Pričujoči članek, ki je izšel septembra 1993 v reviji MacLean's, jih primerja med seboj. Izšel je skupaj z obtožujočo zgodbo kanadskega para, ki se je pri transfuziji okužil z AIDS-om. Naj nam bo v premislek in naj morda služi tudi za primerjavo s slovenskimi standardi, kakršni koli že so.*

(M.P.)

**D**andanes veljajo na vseh ameriških in kanadskih klinikah za transfuzijo krvi izredno strogi standardi. Vendar se še vedno lahko zgodi, da daruje svojo kri nekdo, ki je okužen z virusom AIDS-a, pa še ni razvil protitelesc, ki jih v času testiranja lahko odkrijejo. "Če sumimo, da imamo pred seboj takega človeka," pravi Jim Soonarane, direktor Krvne banke Rdečega križa v Torontu, "prosimo dotičnega krvodajalca, naj temeljito premisli, če res hoče darovati svojo kri." To pa je šele začetek cele kopice varnostnih ukrepov, ki naj bi pomagali pri nadzorstvu krvi znotraj klinik. A vendar obstaja v kanadskem sistemu, če ga primerjamo z nadzorstvom ameriškega oddelka za hrano in zdravila (FDA), nekaj lukenj, ki bi lahko bile nevarne. Tako je mogoče odkriti kar desetnajst pomankljivosti v postopkih kanadskega centra za transfuzijo krvi med njimi tudi nekaj takih, ki bi vsaj teoretično lahko prejemnika krvi okužile s smrtonosnimi boleznimi.

Šele poročilo s strani FDA je pokazalo, kakšne so razlike pri postopkih na ameriških in kanadskih klinikah za transfuzijo krvi. Posledica je bila, da so ZDA prepovedale uvoz nekaterih tipov krvi, ki so jih uporabljali za farmacevtsko predelavo. To je pomembno zato, ker imajo v ZDA verjetno najbolj stroga merila pri preverjanju darovane krvi. V nekaterih primerih je bila kritika kanadskega sistema uperjena na manjše administrativne luknje: na kliniki v Torontu, ki s krvjo oskrbuje 61 kanadskih bolnišnic, se je kot hiba izkazalo to, da izdajajo notranje direktive, ki jih nadrejeni niso uradno podpisali. Vendar se je prav tako pokazalo, da imajo na kanadskih klinikah mnogo manjše zahteve v zvezi z zdravjem krvodajalcev. Krvodajalcev ne stehajo, prav tako jim ne izmerijo temperature in krvnega pritiska, kar vse v Ameriki počnejo.

**IZPRAŠEVANJE KRVODAJALCEV:** Tako na kanadskih kot na ameriških klinikah za transfuzijo krvi zahtevajo od bodočih krvodajalcev vse podatke o preteklem zdravstvenem stanju, o njihovem splošnem zdravju in o tem, če je bil njihov način življenja kdaj rizičen v tem smislu, da bi bili izpostavljeni okužbi z virusom HIV, za katerega velja, da povzroča AIDS. Pravzaprav so postopki na

ameriških klinikah strožji kot v Kanadi. Uslužbenci Rdečega Križa na ameriških klinikah krvodajalce ustno izprašajo o njihovem zdravstvenem stanju in o morebitnih rizičnih spolnih aktivnostih. Moške povsem naravnost vprašajo: "Ste imeli kdaj koli po letu 1977 spolne odnose z drugim moškim?" Odgovore seveda zapišejo in arhivirajo. Za razliko od tega morajo na kanadskih klinikah za transfuzijo krvi krvodajalci izpolniti zgolj vprašalnik s sedemnajstimi vprašanji, ki prav tako terjajo podatke o preteklih boleznih in visoko rizičnih aktivnostih. Samo včasih sledi vprašalniku tudi ustno izpraševanje. Na ameriških klinikah uslužbenci krvodajalcev pregledajo roke pred oddajanjem krvi, tako da lahko vidijo morebitne vbode igel, se pravi znamenja intravenoznega uživanja mamil, kar je še ena od visokorizičnih aktivnosti za okužbo z virusom HIV. Na kanadskih klinikah pa sestre pregledajo roke krvodajalcev zgolj neuradno, šele takrat, ko ti že darujejo svojo kri. V obeh deželah je krvodajalcem, ki so morda lagali, dana še zadnja možnost, da se opredelijo, ko jih povsem zasebno vprašajo, če naj bo njihova kri res uporabljena za transfuzijo (pojasniti velja to, da krvodajalcev v ZDA plačujejo za oddano kri, kakor tudi, da ta kri ni namenjena izključno transfuzijam, ampak tudi farmacevtski predelavi v različne krvne pripravke; op.p.).

**TESTIRANJE OKUŽBE Z VIRUSOM HIV:** Na klinikah, potem ko so krvodajalci že dali svojo kri, na različnih vzorcih krvi ugotavljajo prisotnost bolezenskih virusov, med njimi virusa HIV, treh virusov hepatitisa, sifilisa in virusa HTLV1, ki povzroča levkemijo. Prvi test, ki ga opravijo v obeh deželah in ki ugotavlja morebitno prisotnost virusa HIV, je takoimenovana ELISA (enzymelinked immune assay, oziroma preizkus imunskega encimskega povezovanja). Ta je sicer hiter, a pogosto netočen. Če ELISA pokaže prisotnost protitelesc za HIV, ki jih proizvaja imunski sistem telesa, nujno izvedejo še en test, ki potrdi prvotno najdbo. To je zahodni indikatorski test: na posebej prevlečenem papirju, postanejo protitelesca vidna kot madeži. Ameriške klinike osamijo vso neuporabljeno, a odvzeto kri krvodajalca že takrat, ko morebitno okužbo z viru-

som HIV pokaže ELISA. Kanadske klinike pa ukrepajo šele takrat, ko rezultate ELISE potrdi tudi drugi, indikatorski test. Ta postopek lahko traja tudi do dva tedna. V obrambo tega, praktično dvomljivega sistema, je Dr. Wendy Lau, direktorica klinike za transfuzijo krvi v Torontu navedla dejstvo, da ELISA daje izredno visoko število lažnih pozitivnih rezultatov. Verjetnost, da bi bila kri, okužena z virusom HIV uporabljena za transfuzijo med čakanjem na rezultate zahodnega indikatorskega testa, je "izredno majhna". Vendar, je dodala, "ne morem reči, da je to nemogoče."

**ISKANJE KRVODAJALCEV, OKUŽENIH Z VIRUSOM HIV:** Ko v krvi, ki je namenjena transfuziji, odkrijejo prisotnost virusa HIV, skuša kanadski Rdeči Križ priti v stik z vsemi krvodajalci, katerih kri je bila skupaj s pozitivnim vzorcem in jih ponovno testirati kar je izredno težka naloga glede na to, da so v zbrani količini krvi, ki jo testirajo, navadno prispevki več kot sto različnih darovalcev. Ko najdejo prvega HIV pozitivnega darovalca, se iskanje konča, ker kanadski uradniki menijo, da so izredno majhne možnosti, da bi jih bilo med temi darovalci več okuženih z AIDS-om. FDA je denimo kritizirala takšno prakso in vztrajala, da morajo klinike najti in ponovno testirati toliko krvodajalcev kolikor je le mogoče. In verjetno bodo tudi v Kanadi začeli uvajati ta sistem, ki je v Ameriki že v veljavi.

**AVTOLOŠKO TESTIRANJE KRV:** V nekaterih primerih lahko ljudje, ki imajo pred seboj operacijo, shranijo svojo lastno kri, da bi jo kasneje, pri operaciji, prejeli s transfuzijo. Takšne transfuzije imenujemo avtološke transfuzije. Tako v kanadskih kot v ameriških klinikah za transfuzijo krvi se v takih primerih uporabljajo običajna testiranja in izpraševanja. Razlika je le v tem, da na ameriških klinikah z nalepk odstranijo oznako tipa krvi, to pa zato, da te krvi ne bi uporabil oziroma dobil nihče drug kot darovalec sam. Na kanadskih klinikah pa je oznaka tipa krvi del identifikacijske številke na vreckah s krvjo. Še ena bistvena razlika obstaja: če se avtološka kri izkaže kot HIV pozitivna, jo v Kanadi uničijo in pacientu (darovalcu) dajo transfuzijo neokužene krvi. V Ameriki pa lahko bolniki z AIDS-om in HIV pozitivni shra-

nijo svojo lastno s HIV-om okuženo kri za kasnejše transfuzije.

**PODVAJANJE PODATKOV O KRVO-DAJALCIH:** Pomemben dejavnik pri shranjevanju krvi so računalniške podatkovne baze. Tu lahko pride do nepotrebnih podvajanj, ki seveda otežujejo iskanje in najdbo HIV pozitivnih krvodajalcev. Računalniški sistem ameriškega Rdečega križa je zato opremljen s programom, ki poišče primere, kjer obstajajo podatki o istem krvodajalcu, četudi bi se zgodilo, da v različnih primerih obstajajo manjše podatkovne razlike ali razlike v črkovanju imena in priimka. Tako je mogoče najti vse podatke o določenem krvodajalcu, o rizičnosti

njegovega obnašanja, celo morebitne laži v katerem od vprašalnikov.

**KDO SHRANJUJE IN KDO DAJE KRI?** V Kanadi celotno zbiranje in shranjevanje krvi poteka pod okriljem Rdečega Križa, ki ga nadzoruje Ministrstvo za zdravstvo. V ZDA pa se pod nadzorstvom Rdečega Križa zbere samo polovica vse krvi. Preostanek zberejo in razdelijo razne občne klinike in ne-profitabilne banke krvi ter bolnišnice. Prav tako obstaja štiristo centrov, ki zbirajo izključno krvno plazmo, tekoči del krvi, ki ga uporabljajo pri izdelavi specializiranih krvnih produktov, med drugim sredstev za strjevanje krvi pri hemofilikih.

Krvodajalci v Kanadi nikoli niso plačani.

Darovanje krvi torej poteka na prostovoljni osnovi. Drugače je v Ameriki, kjer darovalci plazme dobijo nekje med 20 in 27 dolarjev. Vendar uradniki v centrih in klinikah zahtevajo, da te darovalce, mnogi med njimi so študenti ali nezaposleni delavci, strogo nadzorujejo.

Tako ima verjetno prav James Reilly, predsednik Ameriške zveze za shranjevanje krvi, ko pravi: "Naši standardi so nepreko-sljivi."

PS. Kakšne standarde že imamo v Sloveniji?

prevedel in priredil:  
Marcello Potocco

CAROL BECKWITH:

## Fantazijske krste iz Gane ali kako v nebesa po zemlji, zraku, morju

Če želite v nebesa po zemlji, morju in zraku, se boste morali odpraviti v Gano. Izbira "fantazijskih" krst je zelo pestra, dobite pa jih za "pičlih" 400 ameriških dolarjev. Za Evropejce sorazmerno malo, za Gance pa ta vsota predstavlja povprečni letni dohodek na prebivalca. Seveda je lahko cena tudi višja, če spadate med bolj zahtevne in bo potreben drugačen "dizajn", tip lesa in seveda količina lesa.

**K**ljub tako visoki ceni pa ne boste našli Ganca, ki seveda da kaj nase, da si ne bi privoščil take čudovite krste, pa čeprav bi zato moral varčevati vse svoje življenje. Za Gance ni prav nič presenetljivo, če ves svoj "življenjski" dohodek zaupajo spretnemu rezbarju, ki jim bo izdelal krsto, s katero bodo lahko dostojno prišli v nebesa po zemlji, morju ali zraku. Te krste pa hkrati predstavljajo njihovo dušo, spominjajo jih na opravila, ki so jih počeli vse življenje, predstavljajo jim še zadnjo možnost, da se od svojih dragih poslo-

vijo dostojno in hkrati zmagovito, morda "s kančkom domišljavosti". Zato je za njih največja sramota, če si ne morejo privarčevati denarja za pogreb. Vendar so tu še vedno sorodniki, ki se zavedajo, da bo potem "sramota" doletela tudi njih - in tako oni zberejo denar ter dokažejo, da so to storili predvsem iz ljubezni do pokojnika v zahvalo, ker jih je razveseljeval, ko je bil pač še živ. Tako družina pokoplje pokojnika z vsem udobjem in z vsemi atributi, kot so ročno narejena (spletena) oblačila, nakit in denar, da mu na dolgi poti v nebesa ne bi ničesar pri-manjkovalo.

Nemalokrat se zgodi, da čudovite krste še niso do konca izdelane, kajti veliki umetnik - rezbar, ki je v Gani tako čaščen, dela rad počasi, z vso spretnostjo in natančnostjo, ki jo premore, dokler ni dosežena vrhunska popolnost, tudi ob pomoči svojcev, ki rezbarju pomagajo pri zadnjih detajlih. Rezbar je edini, ki se mu nikakor ne mudi in ki je mnenja, da je Gospodov čas vendarle najboljši.

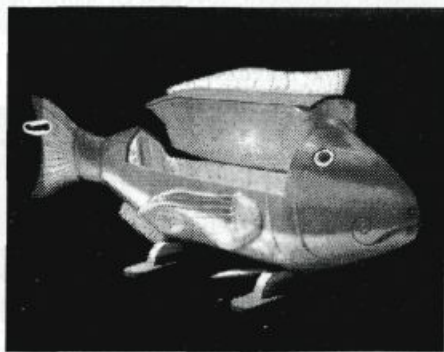
Za konec vas seveda zanima, kaj si pravzaprav lahko izberete. Če je mercedes vaša edina slabost, potem je najbolj prav, da se v nebesa odpeljete s čudovitim mercedesom, izdelanim iz lesa, ki še od blizu lahko človeka zapelje, ko misli, da je pred njim pravi mercedes, če ne bi namesto notranjosti videl žalne svile. Prav takšnega mercedesa si je izbral Ganec, ki ni trpel, da se v nebesa ne bi odpeljal z avtom, ki ga je imel najraje. Če ste bolj skromni ali pa "delite svoje misli" z Gancem, ki je vse svoje življenje lovil ribe, si morate izbrati krsto v obliki čudovite ribe ali jastoga ali rakovice, ki je še olepšana z zlatimi okraski.

Posadka iz Gane se je od svojega

kapitana poslovila tako, da mu je dala izdelati čudovito krsto v obliki veličastne ladje, ki jo bo lahko pokojnik še poslednjič "pripeljal" po namišljenih valovih v nebesni pristan. Lahko ste bolj tehnični tip in boste morda želeli v nebesa v krsti, ki je odličen posnetek Yamahinega motorja ali pa morda kar v "letalu" družbe KLM, ki si ga je izbral pilot iz Toga, da bi z njim še zadnjič poletel v nebesa.

Najbolj skromni iz Gane, predvsem "farmerji" se dajo pokopati v krstah, ki so odličen posnetek čebule, različnega goveda... Zato pa najodličnejši prisegajo na krste v obliki orla in leoparda in s tem potrjujejo, da so edini, ki so lahko najboljši in najodličnejši tudi v nebesih.

Za tako "odhajanja v nebesa s stilom" se lahko, kot že rečeno, odločite tudi vi, za začetek pa se lahko zadovoljite s tem-



le "člankom" ali pa, če ste bolj pri denarju, obiščite v ZDA kakšen muzej, kjer so razstavljene tudi čudovite "fantazijske" krste iz Gane. Ne bi vam smelo biti žal, tudi če še ne mislite umreti.

Prevedla in priredila  
Moja Kohek

ANDREJ KRAJNC

# ČAS OTROŠKIH BOLEZNI

## Identiteta slovenskega športa

Leto 1994 je za Slovenijo predstavljalo tretje leto sodelovanja na mednarodni športni sceni. Po začetnem obdobju vključevanja in uvajanja na mednarodnih tekmovanjih je sedaj že čas za prve, nekoliko bolj realne ocene in analize našega trenutnega stanja.

**S**lovenski športniki so v minulem letu dosegli veliko odličnih rezultatov, na drugi strani pa tudi razočaranj, ki jih je potrebno, če želimo videti, kakšna je pozicija Slovenije v svetu, na nek način ovrednotiti. Tukaj pa se takoj znajdemo pred večno dilemo, na kakšen način ovrednotiti in predvsem, kateri športi naj bi se upoštevali pri ovrednotenju celotnega slovenskega športa v širših merilih. Čeprav so Slovenci dosegali odlične rezultate tudi (predvsem) v veslanju, kajaku in kanuju, padalstvu, streljanju, balinanju, alpinizmu in gimnastiki, pa se zdi (kar zagovarja tudi mnogo športnih strokovnjakov), da bi se morali pri ovrednotenju slovenskega športa upoštevati predvsem rezultati osrednjih in najbolj popularnih športov kot so smučanje, nogomet, košarka, roket, atletika in hokej na ledu.

Smučarji so lani z odličnimi rezultati v svetovnem pokalu, predvsem pa na olimpijskih igrah dokazali, da so trenutno najboljši promotorji slovenskega športa na tujem. Kljub velikim finančnim težavam je Tonetu Vogrincu in njegovemu moštvu znova uspelo narediti čudež, ki je po kratki pavzi znova zasedel mnoge Slovence v času tekmovanja pred televizijski zaslon ali pa tudi na sama prizorišča. "Druga pomembnejša stvar na svetu" - nogomet nam je v začetku jeseni z nekaj odličnimi rezultati vzbudil skomine, vendar nas je kar hitro po tem postavil na realna tla, ki pa so na našo srečo iz leta v leto (vsaj za zdaj) na vedno višjem nivoju. Nekateri uspehi Maribor Branika, SCT Olimpije in slovenske reprezentance to samo dokazujejo. Podobno kot z nogometom je tudi s košarko. Smelt Olimpiji je končno uspel preboj v evropsko ligo, žal pa še vsaj do sedaj ni nobenega, ki bi ji sledil. V evropsko ligo se je, sicer

z nekaj sreče, vnovič uvrstila ženska ekipa Ježice. Dosegla je kar nekaj odličnih rezultatov, vendar so pa le ti zaradi veliko manjše popularnosti ženskih kolektivnih športov le redko naleteli na velik odmev. Kar se tiče reprezentanc, ženska še vedno plove v evropskem povprečju, moška pa se je sicer uvrstila na evropsko prvenstvo leta 1995, vendar se lahko tam, če ne bo prišlo do nekaterih reorganizacijskih premikov, kaj hitro ponovi polom iz Nemčije leta 1993. Jure Zdovc je le eden, ampak gotovo najbolj kritični primer. Slovenski roket v letu 1994 bi lahko, če ne bi bilo spodslajaja Celjanov v kvalifikacijah za evropsko ligo, ocenili za eno najuspešnejših slovenskih športnih panog. Opazen je namreč velik premik naprej v obeh reprezentancah, še posebej pa so razveseljajoči rezultati slovenskih klubov v evropskih tekmovanjih (z izjemo Celjanov ob koncu leta seveda). Slovenska atletika je lani v svetovnem merilu dosegla s pomočjo Brite Bilač (resda Nemka po rodu) in Brigite Bukovec kar nekaj uspehov, vendar pa sta to le svetli izjemi, saj zraven njiju ni nobene atletinje ali atleta več, ki bi lahko posegel v evropski, kaj šele svetovni vrh. Velik del krivde za te neuspehe nosi predvsem slovenska atletska zveza, ki s svojimi nespretnimi potezami povzroča, da so tekmovalci bolj ali manj prepuščeni le sami sebi. Hokej na ledu je prav gotovo šport, ki (vsaj v svoji končnici) že nekaj let zelo vzburja slovensko športno javnost. Večni derbiji med Olimpijo in Jesenicami so ta šport naredili za enega najpopularnejših v Sloveniji. Popularnost se je lani povečala še z uspehi slovenskih klubov v evropskih tekmovanjih in slovenske reprezentance na nekaterih turnirjih. Tako ne čudi, da so velikokrat hokejske dvorane nabite do konca in da imajo zaradi tega mnogi hokej na ledu za najbolj gledan šport v Sloveniji.

Prav gledalci ob športnih terenih v Sloveniji so poglavje zase. Medtem ko nekateri

manjši kraji (Beltinci, Polzela, Jesenice...) beležijo izredno visok obisk na tekmah, pa se v velikih mestih (predvsem v Ljubljani) pojavlja na tekmah relativno malo ljudi. Razlog za to je nabrž tudi v tem, da so po osamosvojitvi Slovenije tekmovanja na najvišjih državnih nivojih izgubila na kvaliteti in zanimivosti ter da Slovenci vsaj (tudi) na tem področju še nismo v celoti preboleli izgube prejšnje domovine. Še vedno se namreč velikokrat dogaja, da veliko gledalcev poleg tega, da simpatizirajo s slovenski klubi in reprezentanco, skorajda enako navija za ekipe in posameznike iz bivše domovine. Hrvaška nogometna, košarkarska in roketna reprezentanca ter Hajduk, Croatia, Cibona, Badel 1862 Zagreb in Goran Ivanišević so le nekateri najbolj znani primeri. Vse to je seveda zelo povezano tu z mediji, katerim smo podložni Slovenci. Zaradi tega, ker nismo sposobni producirati svojega lastnega športnega dnevnika, smo zato tu (tako kot že prej) odvisni od tujih medijev, posledica tega pa je seveda ta, da zaradi znanega velikega vpliva medijev na razmišljanje posameznika njihovi junaki hote ali nehoti postanejo hkrati tudi naši junaki. Problemi s športnim dnevnikom pa še zdaleč niso edini problem z mediji. Medtem ko slovenski nacionalni radio dokaj dobro spremlja športne dogodke, pa to za televizijo, torej za največji in najmočnejši slovenski športni medij, to prav gotovo ne drži. Vse prepogosto se namreč pri izbiri športnih prireditev pojavljajo osebni in marketinški interesi, katerim največja nacionalna televizija vsaj v večji meri naj ne bi bila podvržena. Verjetno v še slabšem položaju, vsaj kar se športa tiče, pa je slovenski tisk. Med dnevniki imajo z izjemo največjega (Delo) vsi vse prevečkrat probleme s kontinuiteto, ažurnostjo in specializacijo novinarjev. S podobnimi problemi se pojavljajo tudi nekateri športni tedniki in mesečniki (izjema je E-Šport s starimi prekaljenimi

"mački"), posledica vsega pa je izguba kvalitete, kar seveda znižuje naklade. Da bi rešili ta problem, se vodilni v nekaterih revijah pogosto zatekajo h konceptom s takšnimi športnimi temami, s kakršnimi se ukvarja sicer "rumeni" tisk. Zaradi tega se v mnogih športnih panogah odločajo za izdajo svoje specializirane revije, vendar pa tudi tukaj zaradi majhnega tržišča mnogokrat naletijo na mnoge, včasih tudi nerešljive probleme.

Očitno je torej, da je slovenski šport, gledano v celoti, še vedno v nekem začetnem obdobju in da bo potrebno na neko pravo identiteto slovenskega športa še nekaj časa počakati.



MARKO TRATAR

# SPEČA LISICA KOKOŠI NE UJAME

## Slovenski šah danes in nikoli več?

Po dolgih letih smo dobili (ne pa tudi vzgojili?) novega velemejstra. Bo to zadovoljilo ambicije slovenskega šaha?

**S**lovenski šah je po skoraj četrstoletni suši z Draženom Sermekom dobil svojega šestega velemejstra. Naslov mu je podarila Mednarodna šahovska zveza (FIDE) na svojem kongresu med olimpiado v Moskvi, ki se je pravkar končala. Zadnjega velemejstra (če odštejemo Stojana Puca, ki mu je FIDE podelila častni naslov velemejstra za dolgoletne vrhunske dosežke) smo dobili z Albinom Planincem leta 1971. Bo torej novi velemejster potešil srednjeročne ambicije slovenskega vrhunskega šaha?

Poglejmo v zgodovino: prvo mesto in zlati Hamilton - Russelov pokal na prvi povojni olimpiadi v Dubrovniku leta 1950 je bil mogoče največji dosežek jugoslovanskega šaha nasploh. Kar polovico od šestih tvorcev tega podviga je prispevala Slovenija: Pirc, Vidmar mlajši in Puc. Poleg tega je bil legendarni dr. Milan Vidmar, vrhovni sodnik olimpiade. To pa ni edini vrhunski dosežek slovenskega šaha po drugi svetovni vojni: Bruno Parma je leta 1961 v Haagu postal mladinski svetovni prvak, dve leti pozneje pa tudi velemejster. Slovenija je bila torej dolga leta pomemben dejavnik v slovenskem šahu.

Po že omenjenem Planincu pa se je razvoj slovenskega vrhunskega šaha dodobra zaustavil.

V ženskem šahu so razmere še manj razveseljive. Milki Ankerst, doslej edini slovenski mednarodni mojstrica, se je po 26. letih (!) pridružila Anita Ličina, a še to le pogojno (manjka ji še pet točk do predpisane ratinškega pogoja).

Spodbudno je, da se je v slovenskem moškem šahu v zadnjih nekaj letih utrgal pravi plaz novih mednarodnih mojstrov in tistih, ki so tik pred tem, da ta naslov osvojijo. Ta pojav pa je treba ocenjevati z dveh plati: res je, da je FIDE z izenačenjem izhodišča za moške in ženske ratin-ge (2000) bistveno otežila doseganje balov za mednarodni naslov na turnirjih po švicarskem sistemu (odprti turnirji). Po drugi strani pa se je močno povečalo število turnirjev po Bergerjevem sistemu (ligaški sistem), brez kakršnih ni mogoče osvojiti mednarodnega naslova.

Prav tako je treba upoštevati svojevrstni pojav inflacije tako pri mednarodnih naslovih kot na sveto-

vni ratinški lestvici: za zmago na mladinskem svetovnem prvenstvu leta 1961 je bil Bruno Parma nagrajen z naslovom mednarodnega mojstra, danes pa je nagrada za enak uspeh že velemejstrski naslov.

Spodnja meja za izpolnitev pogojev za naslov velemejstra 2500 točk je še pred desetletjem zadoščalo za mesto v prvi stoterci najboljših šahistov na svetu, danes pa isto število točk prinese uvrstitev okrog 300. mesta. Ta inflacija ima korenine v nekaterih netočnostih ratinškega sistema in se kaže tudi na nižjih ravneh turnirskega šaha. Zato je logično, da se tudi pri nas povečuje število mednarodnih mojstrov.

Vsiljuje se vprašanje, zakaj sodobnega pojava na velemejstrski ravni, seveda v ustrezno manjši meri pri nas ni opaziti (novi velemejster s slovenskim potnim listom tega dejstva ne more zabrisati). Odgovore je treba verjetno iskati ne toliko v igrah, ampak v strategiji Šahovske zveze Slovenije. Sredstva, s katerimi ta razpolaga, sicer nikakor ne omogočajo čudežev, kajti stara bolezen šaha je nezanimivost (ali že kar dolgočasnost) širšemu krogu občinstva in s tem nezanimivost za sponzorje. Vendar pa bi se Šahovska zveza Slovenije lahko vprašala, v kakšni meri je smiselno večino sredstev poleg uradnih tekmovanj državne reprezentance namenjati organizaciji Vidmarjevih memorialov in odprtih turnirjev. Bialni memorial dr. Milana Vidmarja so sicer zelo pomembni tudi v svetovnem merilu (zadnji Vidmarjev memorial 1993 je bil po moči 16. turnir na svetu v tem letu), toda za slovenske igralce so očitno prezahtevni in jim pomenijo prej frustracijo kot pa dra-

gocene izkušnje. Zato menim, da bi bilo pametneje organizirati več velemejstrskih turnirjev na nekoliko nižji ravni in dati priložnost večjemu krogu igralcev. Finančno podpiranje odprtih turnirjev v Sloveniji pa le ponazarja sposobnosti organizatorjev teh turnirjev - v tujini je namreč namen odprtih turnirjev zaslužek organizatorja, ne pa ohranjanje tradicije.

ŠZS bi lahko pomislila tudi na nekatere druge oblike pomoči razvoju šaha. Štipendije za nekaj najbolj perspektivnih in nekaj vrhunskih šahistov (skupaj okoli pet štipendij) so sicer "predvidene" že nekaj let, a predvidevam, da bodo tam tudi ostale. Prav tako ni ŠZS le trepljanje po rami ob dobri igri in njihova užaljenost ob morebitni slabi igri. Tako so vrhunski slovenski igralci, ki se odločajo za poklicno šahovsko pot, prisiljeni izbirati turnirje glede na možnost zaslužka, ne pa glede na formo, počutje itd. Zato jim zmanjkuje časa za študij šaha, brez katerega ni dolgoročnega napredka. Po mojem mnenju bi bilo koristno vsaj do neke mere profesionalizirati tudi funkcijo selektorja državne reprezentance (ki jo zdaj opravlja velemejster Bruno Parma). Na ta način bi se morda povečalo selektorjevo zanimanje za igro kandidatov za reprezentanco, povečalo upoštevanje kriterijev za sestavo reprezentance (ti so namreč strokovno pripravljeni in uradno potrjeni) in izboljšal selektorjev odnos do igralcev.

Ozrmo se še na pravkar končano olimpiado v Moskvi. Slovenski reprezentanci nista blesteli: moški so po blesti igri predvsem v drugi polovici olimpiade z visoko zmago v zadnjem krogu spravili rezultat še v meje sprejemljivega, vendar tega dosežka ni mogoče primerjati s podvigom pred dvema letoma v Manili ob premiernem uradnem nastopu slovenske reprezentance. Dekleta so lahko bolj zadovoljna, vendar bi ob večji zbranosti lahko dosegla precej več.

Iz povedanega lahko sklepam, da slovenski vrhunski šah v primerjavi s svetovnim bolj stopica na mestu kot pa napreduje. Časi improvizacije so namreč minili, čeprav očitno še živijo v glavah nekaterih odgovornih mož. Danes je brez izdelanega sistema in resnega dela od osnov do vrhunske ravni omogočanja (vsaj najbolj perspektivnim) dela s kvalitativnimi trenirji iluzorno pričakovati večji napredek. To velja za večino športov, mogoče še bolj za šah. V tem pogledu so ena redkih svetlih točk slovenskega šaha srednje šahovske šole, ki jih je v Sloveniji približno deset. Nekatere od njih (Gorenska, Notranjska) so v nekaj letih delovanja ustvarile generacijo, ki daje upanje, da bo slovenski vrhunski šah dočkal boljše čase. Vendar - brez korenite spremembe odnosa bo treba sanje prilagoditi realnosti.



# **BUJTA REPA** IN **PREDNOVOLETNI** **ŽUR ŠTUDENTSKE** **VLADE**



**ALI**  
**DVOJE OSEB,**



**VSAKA NA SVOJEM**  
**KRAJU,**



**KI STA BILI**  
**NEDVOMNI**  
**ZVEZDI VEČERA.**

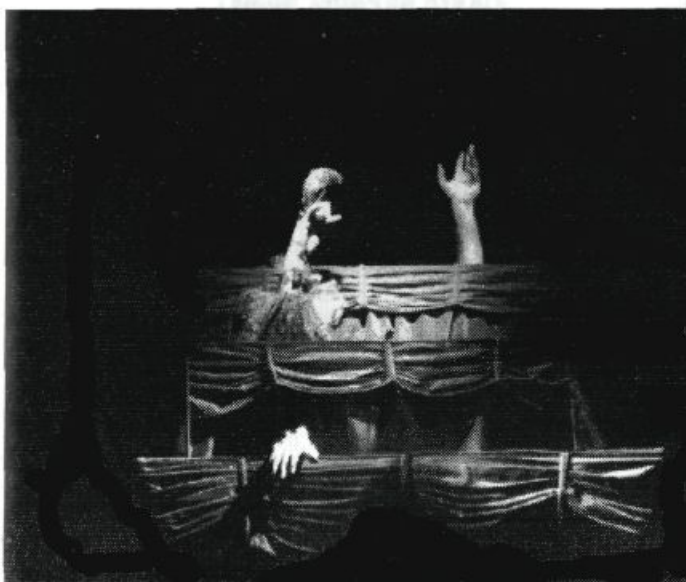


**MARKO HERCOG**



# CLAUDIO CINELLI: STRETCH

**TEATER DESETIH PRSTOV  
IN DVOJH PINGPONG ŽOGIC.**



**KAKO PREPROSTO IN KAKO  
ČUDOVITO JE LAHKO VSE...**

**...LE DA JIH VZAME V SVOJE  
»ROKE«  
PRAVI MOJSTER.**

MARKO HERCOG



Leonard Cohen

# KAJ DELAM TUKAJ

## ZA E.J.P.

Nekoč sem verjel da en sam verz  
v kitajski pesmi bi za vedno  
spremenil način kako cvetovi padajo  
in da je Mesec sam se povzpел  
nad žalost tistih ki se čvrsto počejo  
da potoval bi preko vinskih čaš  
Mislim sem da se obleganja začno zaradi vranov  
da bi lahko obžirali okostja  
dinastij raztresenih in razsejanih  
da bi služili jeziku nežnih tožb  
mislim sem da so vladarji umirali tako  
kot menihi sladko pijani  
ki čas so merili z dežjem in s svečami  
in jih je učilo romanje žuželke  
preko strani vse to  
da bi lahko poslal izgnanec dovršeno pismo  
v domače mesto k staremu prijatelju.  
Izbral sem si deželo osamelo  
odtrgal sem se od ljubezni  
zasmehoval sem bratstvo vojne  
zgladil sem jezik ob okameneli luni  
pognal sem dušo v češnjevce  
dišečo barko Gospodarjev Spomina  
da izkoprnim da pijem da izšepetam  
zalogo njihove moči  
kot da bila bi za meglicami tam ob obali  
dekleta njihova še vedno jim pokorna  
Tako kot ure ki navite so že tisoč let  
sem čakal dokler mi jezik ni postal težak  
Kot ogenj se okoli mojih pesmi ovijajo rjavi cvetni listi  
z njimi sem ciljaj zvezde  
pa so se upognili kakor mavrica  
preden so svet prežagali na dvoje  
Kdo le lahko odkrije steze v kanjonu  
ki jih govedo izrezljalo je v času  
ko se je klátilo od travnika do travnika  
Plast za plastjo listja jeseni  
na tleh bo izginila  
Nekaj nas dokončno pozablja

## KAJ DELAM TUKAJ

Ne vem če je svet lagal  
jaz sem lagal  
Ne vem če se je svet zarotil zoper ljubezen  
jaz sem se zarotil zoper ljubezen  
Da vsi trpijo, mi ni v tolažbo  
jaz sem mučil  
Celo brez gobastega oblaka  
bi še vedno sovražil  
Poslušajte  
naredil bi iste stvari  
četudi bi ne bilo smrti  
Ne bodo me kot pijanca tiščali  
pod hladnim tušem dejstev  
odklanjam vsakdanji alibi  
Tako kot prazna telefonska govorilnica mimo katere greš ponoči  
in si jo zapomniš  
kot ogledala v preddverju kina v katerih se pogledaš  
šele na poti ven  
kot nimfomanka ki veže tisoče  
v čudno bratstvo  
čakam  
da vsak od vas prizna

## STOPAJ OB POTOKIH

Pridi k potoku, ljubljena,  
kjer ribe strme,  
pridi k potoku,  
saj bom šel mimo že.  
Pridi k reki,  
kjer stiskajo jegulje se,  
k reki, ljubljena,  
ne bom mudil več dolgo se.  
Pridi k oceanu,  
kjer kitom velikim je dom,  
k oceanu, ljubljena,  
veš, razočaral te ne bom.

## KRIŽ NI PADEL NAME

Križ ni padel name  
ko sem odšel po hot-dog  
in ko nočni Grški  
suženj v Srebrni Deželi Igre  
ni mislil da sem njegov brat  
Ljubi me ker se nič ne zgodi  
Mislim da se zaradi dežja  
ne bom počutil kot pero  
ko bo deževalo to noč potem  
ko se bodo ulični avtomobili ustavili  
ker je moja velikost določena  
Ljubi me ker se nič ne zgodi  
Si sploh zamišljaš  
koliko filmov sem moral videti  
preden sem zagotovo vedel  
da sem te ljubil  
ko so se luči prižgale  
Ljubi me ker se nič ne zgodi  
To je naslovnica 14 Julija  
v mestu Montreal  
Odločilna intervencija Pearsona  
na konferenci Commonwealtha  
To je bilo včeraj  
Ljubi me ker se nič ne zgodi  
Zvezde in zvezde in zvezde  
pustil jih same zase  
Si že kdaj opazila kako zaupno  
je mokro drevo  
je zavesa britvic  
Ljubi me ker se nič ne zgodi  
Zakaj bi moral biti sam  
če govorim le to kar je resnično  
Priznam da nameravam najti  
prehod ponarediti potni list  
ali govoriti nov jezik  
Ljubi me ker se nič ne zgodi  
Priznam da sem želel da bi mi  
zrasla krila in da bi izgubil razum  
Priznam da sem  
pozabil sploh čemu  
Zakaj krila in izgubljen razum  
Ljubi me ker se nič ne zgodi





### TAM IZ NEBESNE DEŽELE

for Marc Chagall

Tam iz nebesne dežele  
se spušča toplo sonce Sobote  
v škatlo z dišavami zemlje.  
Vsak Jud bo Kraljičin ljubimec.  
V belem svilnatem plašču  
naš rabin pleše po cesti,  
naše trate nosi prav kakor zeleno molitveno ruto,  
vihti hiše kakor srebrne zastave.  
Plesoč mu sledijo učenci,  
plešejo, a ne visoko kot on,  
in tiho pojejo njegovo molitev,  
a ne tako sladko.  
In kdo čaka nanj  
na prestolu ob uličnem koncu,  
kdo drug kot Kraljica Sobote.  
Njegove roke se spustijo  
v škatlo z dišavami zemlje,  
tam najde duhteče sonce,  
kot poročni prstan  
in ji ga natakne na prst.  
Zdaj se spet vračata po ulici,  
in plešeta višje od srebrnih zastav.  
Njegovi učenci so tudi nekje si našli žene  
in vsi zdaj pojejo rabinovo pesem  
in skačejo visoko v dišeči zrak.  
Kdo ga še kliče Rabin?  
Vpreženi konji in psi ga kličejo Rabin,  
in on odgovori:  
Vsak Jud bo Kraljičin ljubimec.  
In ko se na zelenih tratih zbirajo ljudje,  
ga spet kličejo Rabin,  
in si polnijo usta z kruhom pashe  
in z njegovo srečno pesmijo.

### DARILO

Govoriš mi da je tišina  
bližje miru kakor pesem  
a če za darilo  
bi ti prinesel tišino  
(ker poznam tišino)  
bi mi rekla  
To ni tišina  
to je še ena pesem  
in bi mi jo podala nazaj.

### PESEM

Govorili so mi o človeku  
ki besede izgovarja tako lepo  
da se mu ženske predajo že  
ko jih pokliče po imenu  
Če sem onemel ob tvojem telesu  
ko cveti tišina na najinih ustih kot tumor  
molčim ker slišim človeka vzpenjati se po stopnicah  
in odkašljati se pred najinimi vrati

### ROŽE, KI SEM JIH PUSTIL NA TLEH

Tiste rože, ki sem jih pustil na tleh,  
tiste, ki jih nisem nabral zate,  
vse te ti bom danes prinesel nazaj,  
da bi za večno rasle,  
ne v pesmih ali v marmorju,  
temveč na kraju, kjer so padle in strohnele.  
In ladje, v velikih dõkih,  
ogromne in minljive kot junaki,  
ladje, ki ne bi zmoželi jim poveljevati,  
danes ti jih prinašam nazaj,  
da bi za večno plule,  
ne v steklenici ali v baladi,  
temveč prek krajev, kjer so nasledle in se razbile.  
In otrok, ki mu stojim na ramah,  
ki sem mu hrepenenje sčistil  
z javno kraljevsko disciplino,  
danes ga prinašam nazaj,  
da bi medlel za večno,  
ne v spovedi ali v življenjepisu,  
temveč le tam, kjer je cvetel,  
kjer je postal pretkan in neprijeten.  
Ni zloba tista, ki me odvraca stran,  
ki odteguje me, v odpoved, v izdajstvo:  
dolgčas je, zaradi dolgčasa te zdaj zapuščam.  
Zlato, meso, ljubezen, slonovina, Bog, kri, luna-  
saj sem že mojster v naštevanju.  
Moje telo, ki so nekoč ga še slavili,  
moje telo postalo je muzej,  
in tega dela se spominjajo zaradi ust nekoga,  
tega zaradi roke,  
tega ker je bil moker, tega ker je bil vroč.  
Kdo le ima kar koli, česar ni naredil sam?  
Prav nič nimam s tvojo lepoto,  
prav kakor ne s konjsko grivo in s slapovi.  
To je zadnje naštevanje.  
Diham brez sape  
Ljubim te, ljubim te -  
in ti pustim, da se premikaš večno.

Leonarda Cohena bi upravičeno lahko imenovali za ambasadorja kanadske poezije, čeprav ga ljudje poznajo predvsem kot kantavtorja in ne pomislijo, da nekatere od glasbenih "komadov", ki jih poslušajo, prištevamo k biserom kanadske poezije: npr. veleznano "Suzanne", ki je ponatisnjena skorajda v vseh kanadskih antologijah. Cohen (rojen 1.1934) je samo do leta 1972, ko je bil v svojem zenitu, izdal pet pesniških zbir in dva romana (pred kratkim je izdal še eno pesniško zbirko), za svoje izbrane pesmi pa je prejel elitno kanadsko nagrado "Governor-General's Award". Pričujoče pesmi so prevedene iz Cohenove antologije Selected Poems in antologije Poets of Contemporary Canada 1960-1970.

PREVEDEL MARCELLO POTOCOCCO

## INTERVJU:

# ALEŠ DEBELJAK

**TRIBUNA:** Začniva pri mediju, ki posreduje javnosti pričujoči intervju, torej pri študentskem časopisu *Tribuna*, katerega glavni urednik si bil od januarja do septembra 1983. Iz historične distance je razvidno, da si prav ti s svojo uredniško ekipo napravil določen rez s predhodno "bledo" uredniško politiko in uspel priboriti *Tribuno* jasno prepoznavno mesto v spektru slovenskih medijev. Kakšna je bil magična formula uspeha?

DEBELJAK: Ni šlo za nikakršno posebej iskano formulo. Preprosto, nismo se trudili ugajati nikomur posebej. V tem je bila skrivnost uspeha. Zavzeli smo stališče otroka iz "Cesarjevih novih oblačil", ki edini lahko s svojo naivnostjo imenuje resnico in pove, da je cesar nag. To naše imenovanje resnice se je kristaliziralo v znanem "odprtem pismu predsedstvu", ki smo ga napisali uredniki, zaradi katerega so *Tribuno* politični cenzorji tudi zaplenili. Takoj za tem, ko smo objavili sodne dokumente v zvezi s prvo zaplembo, so nas zaplenili še drugič. Ta dvojna zaplemba je na začetku osemdesetih let vnesla—poleg dejavnosti Društva pisateljev, Nove revije in novih družbenih gibanj—kar precej valovanja v tedaj šele oblikujočo se civilno družbo oziroma kritično javnost. Naša velika prednost je bila v tem, da nismo ničesar dolgovali nobeni politični grupaciji, še najmanj seveda komunistični partiji. Ravno s tem, ko smo popolnoma odprto, suvereno, a tudi z dobršno mero študentske drznosti pometli z vsemi predsodki, torej tudi ovirami, ki so urednikom pred nami (in bogme tudi za nami) nalagali, da se previdno gibljejo v meandrih medijsko-političnega življenja zato, ker je pač vsak med njimi računal na tako ali drugačno politično kariero. Od "mojega" uredništva nihče ni računal na politično kariero (razen enega člana redakcije, ki pa je takoj po grožnjah z zaplembo in možnih političnih posledicah odstopil, češ da mora "nujno" in "takoj" začeti študirati), saj smo večinoma prišli iz humanističnih ved oziroma iz književnosti, zavezani torej samo neponovljivemu glasu posameznika, ki samo takrat, ko govori svojo lastno resnico, lahko tudi govori o resnici širšega občestva, ki mu pripada. Zdi se mi, da ta spontanost, neposrednost, naivnost v dobrem pomenu besede uteleša tisto absolutno distanco do ciničnega spakovanja, ki je bilo takrat izredno moderno, zlasti v *Mladini* oziroma na *Radio Student*, se pravi na dveh paralelnih "alternativnih" medijih. Mi smo šli direktno, četudi naivno do jedra stvari same. To je moralo biti ogrožajoče za oblast, namreč to, da je nekdo popolnoma mirno zavrnil možnost, da obleče plašč političnega prilagajanja in se ne obrača po vetru, ampak da tako kakor Martin Luther pravi: "Tukaj stojim in ne morem drugače", na ta način pa v bistvu najbolj avtentično izrazi svoj protest, ki ni bil samo političnega, ampak predvsem eksistencialnega značaja. To je to, čemur praviš "magična formula". Ni naključje, da sem lahko obdržal svoje mesto glavnega urednika samo do izteka tistega leta, potem pa sem moral pod pritiskom političnih struktur odstopiti, saj so zagrozili, da bojo *Tribuna* finančno uničili. Ker sem izhajal iz predpostavke, da *Tribuna* ni moj "privatni" časopis, si seveda nisem

mogel narcistično privoščiti, da bi—fiat iustitia, pereat mundus!—v imenu ohranitve svojega položaja pripeljal *Tribuno* na rob razpada.

**TRIBUNA:** Mnogi so se takrat očitno zavzemali za nekakšno "sindikalistično podobo" *Tribune* kot študentskega časopisa. Takšni apeli pa so pod plaščem zavajajoče retorike skrivali nevarnost svojevrstne miselne izolacije študentske populacije. Ali če navedem tvoje misli iz tedanjega časa: "Kolikor skuša *Tribuna* "ustrezno" obravnavati (ustrezno seveda po načelih sindikalističnega obskurantizma) zgolj in samo študentsko problematiko, toliko že ni več ustrezna. Ni ustrezna ravno, kolikor s tem retardira v iluzijo študentskega geta kot mesta segregirane populacije, kjer je obsojena na živorvarjenje in ravnodušje do vsega, kar ni študentsko". Takšno uredniško stališče je verjetno izvalo tudi bolj ali manj jasno konkretizirane družbeno-politične reakcije in ukrepe.

DEBELJAK: Ko poslušam ta citat izpred več kot desetih let, si ne morem kaj, da se ne bi nasmehnil spričo stila, v katerem je to sicer še danes veljavno stališče izraženo. Izdaja namreč "teoretičistično deviacijo", ki predstavlja otroško bolezen intelektualcev. Dejstvo, da se še danes mnogi intelektualci ne znajo posloviti od te "deviacije" misleč, da z uporabo številnih tujk nekako dajejo svojim tekstom večjo spoznavno moč, je seveda napačno, govori pa le o provincializmu tistih, ki mislijo, da moč teorije ni v izvirnih idejah, ampak v ezoteričnem stilu, ki do sebe ne pusti nobenemu drugemu, razen ozkemu krožku posvečenih. Na temelju življenjskih in intelektualnih izkušenj sem se—upam—kasneje izognil tovrstni slepi ulici. Kar se pa tiče študentske problematike kot izključne teme študentskega časopisa ne morem reči drugega, kakor da ponovim znano dejstvo, da je študent tako močno izpostavljen družbenim, političnim in zgodovinskim silnicam zaradi svojega mesta v izobraževalnem procesu, zaradi svoje po definiciji kritične in protestne funkcije znotraj univerze, da se pač ne more izključno ukvarjati z lastnimi problemi. Študentska problematika je hkrati že tudi problematika širše skupnosti, v kateri se univerzitetni študij odvija. Študentski časopis ni študentski samo zato, ker ga pišejo študentje, ampak tudi zato, ker zmore bolj radikalno preizkušati meje javne govornice. Študentje so po definiciji neobremenjeni s partijsko disciplino, z navezavo na te

ali one centre moči oziroma ljubije, kakor se danes temu reče. Zato lahko bistveno bolj korenito in kritično pripovedujejo o stvarnosti, v kateri živijo, kakor pa si to nemara drznejšo bolj etablirani mediji. Globoko sem prepričan, da so študentski mediji še vedno izvrstna "kovačnica kadrov", iz katerih nato izhaja tudi pomemben del t.i. etabliranega novinarstva. Študent ne more drugače, kakor da raziskuje lasten položaj v univerzi. Čim pa to počne, pa nujno trči na politične in kulturne dileme, s tem pa reflektira



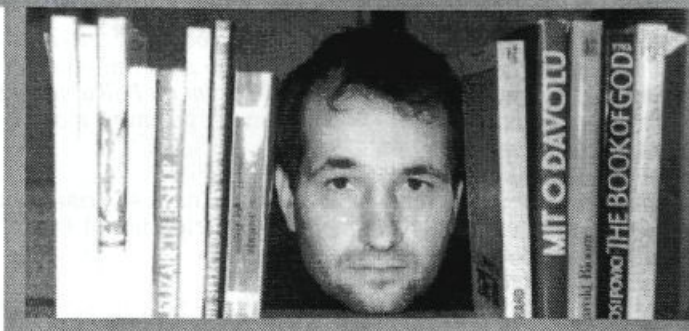
in vrednoti tudi širši socialni kontekst. Če bo šla ta nota kritike in radikalnosti v zgubo, potem bo študentje izgubili bistven del svoje "specifične razlike", ki jih ločuje od ostalih medijev in skupin.

**TRIBUNA:** Kot urednik si se vseskozi tako na načelni kakor tudi na praktični ravni zavzemal za kritični premislek o vseh odprtih vprašanih tedanjega časa, ob tem pa si skušal zadržati visok nivo pismenosti objavljenih člankov, izogibajoč se pavšalizmu in populizmu. Kako gledaš sedaj na tedanjo funkcijo *Tribune* kritike slovenske družbe v osemdesetih? In kakšna bi naj bila pozicija *Tribune* kot študentskega glasila—torej prosto-r transparentnosti mladega intelektualnega potenciala—danes, sredi devetdesetih, ko smo že prebredli pomembne družbene spremembe?

DEBELJAK: Mislim, da manevriranje med Scilo visoke teorije in Karibdo populizma ne zavezuje samo *Tribune*, ampak tudi druge intelektualne publikacije. Smoter *Tribune* kot ene od eminentnih intelektualnih publikacij, kot eksperimentalnega laboratorija za vajo v radikalnih stališčih, je po mojem v tem, da se sama prepozna kot eden od pomembnih javnih forumov. Tako lahko razkrinka plasti mnogovrstnih predsodkov in karakternih mask, ki jih uporabljamo v vsakdanjem komuniciranju in seže v spodnjo plast naših utopij, strahov, frustracij in upanj. Na ta način lahko—rečeno z Vaclavom Havlom—"živi v resnici": da torej piše o svojem izkustvu, o tem, kako vsaka generacija in študent kot najbolj artikuliran predstavnik posamezne mlade generacije mora razumeti svoj položaj v kolektivni mentaliteti. Tako kot bi načeloma morala vsaka generacija na novo prevesti Aristotelovo "Poetiko" zato, da bi ponovno aktualizirala svoj odnos do tradicije, tako mora vsaka generacija ponovno preverjati način, kako je umeščena v širši socialni in kulturni prostor. *Tribuna* berem zaradi tega, da vidim, kaj mlada generacija misli, zato ker na tiste radikalne, drastične, provokativne, škandalozne drže, mnenja in stališča, ki jih izraža *Tribuna*, ne morem nalete-ti drugje. Tu vidim način, kako študentska populacija vidi sama sebe. To so tisti prvi koraki, ki v bistvu zaznamujejo vsakega posameznika, verjetno v skrajni posledici pa tudi generacijo, torej kot kakšen *Bildungsroman*, ki ga pišemo vsak s svojim lastnim življenjem. To so tista učna leta, ki jih mora vsak od nas tako kot Wilhelm Meister preživeti zato, da bi prišel na koncu do resnice o sebi samem, o širši družbi in seveda tudi o svojih lastnih ambicijah. Način, kako piše *Tribuna*, je zato nujno hkrati že tudi znamenje tega, kakšen je konflikt med generacijami, kakšna so trenja med estetskimi oziroma kulturnimi "programi".

**TRIBUNA:** Torej v bistvu na tej globalni ravni kot identifikacijski točki nekega študentskega medija še vedno ostaja neka kontinuiteta med *Tribuno* iz osemdesetih let in *Tribuno* iz devetdesetih, čeprav so se v tem času zgodile določene družbene spremembe?

DEBELJAK: Zavest o kontinuiteti po mojem mora obstajati. Vsako novo uredništvo bi se moralo zavedati, da se *Tribuna* in intelektualna tradicija, ki jo uteleša, ne začneja z njimi, da se svet ne začneja *ab ovo*, ampak da participira v neki širši pustolovščini kritičnega duha, ki je imela svoje predhodnike in bo imela tudi tvoje zanamce, z drugimi besedami, da se zaveda, da kako je sestavni del velike verige refleksije in imaginacije, da torej ne gradi samo na individualnem talentu, ampak tudi na obvezah, ki izhajajo iz dosežkov ustvarjalne tradicije. Zdi se mi nujno, da *Tribuna* tako kot vsako drugo intelektualno podjetje pogleda nazaj, v lastno preteklost, zato da bi lahko tako znala jasneje izrisati podobo sedanjosti, s katero pa je noseča tudi prihodnost.



Navdušenje, češ, "zdaj imamo pa končno svoj časopis, delali ga bomo, kakor mi hočemo", vedno izhaja tudi iz nekega implicitnega nezadovoljstva s tem, kako je bil določen medij pred tabo urejevan pred tabo. V tem aktivnem dialogu s tradicijo v bistvu šele lahko prideš do samega sebe in do svoje identitete. Če pa to počneš kot urednik oziroma pisec *Tribune*, je na

tebi še večja odgovornost, namreč odgovornost v smislu tega, da artikuliraš vendarle tudi stališča tistih, ki lastnih pozicij bodisi ne morejo bodisi ne znajo artikulirati, da torej le govoriš tudi za neko širše občestvo, pa naj bo to študentsko, socialno ali nacionalno.

**TRIBUNA:** Kot pesnik in teoretik pripadaš generaciji, ki je kot prva na Slovenskem celovito afirmirala postmoderno misel in postmodernistično književnost. Kako si sam in skupaj z generacijskimi kolegi, večinoma zbranimi okrog revije *Literatura*, doživljal izzive postmoderne in postmodernizma? Kako se ti razkriva stanje v tovrstni slovenski teoriji in umetnostni praksi danes?

DEBELJAK: Ja, revijo *Literatura*, za katero sem v drugi polovici osemdesetih let uspešno pridobil samostojen prostor in lastno identiteto, potem ko smo se v javni polemiki ločili od lakanovsko usmerjenih in politično ambicioznih *Problemov*, ki so nas, pisatelje in literarne kritike, hoteli nasilno posrskati vase, s tem pa ukiniti, smo seveda ugotovili, da nas na ravni estetskih in idejnih programov pravzaprav ne veže veliko stvari, saj so so v *Literaturi* sodelovali liberalci in katoliki, anarhisti in konservativci, mnoge izredno raznorodne miselne in politične tradicije. Ujele so se lahko le v najmanjšem skupnem imenovalcu, ki ga je takrat utelešala "postmoderna misel". Mi smo bili prvi, ki smo na Slovenskem začeli v rubriki "Postmoderni dokumenti" sistematično objavljati prevode pomembnih tekstov (Deleuze, Eco, Lasch, Vattimo itd.), ki so danes študijsko gradivo na različnih univerzitetnih oddelkih. Počasi pa smo tudi sami začeli pisati o lastnih pogledih na postmoderno dobo, ob tem pa smo prihajali do stališč, ki so bila pomembna tudi za samo identiteto posameznika, na koncu pa tudi verjetno neke skupine, če že ne generacije. Kulturniške generacije pred nami so imele skupnega nasprotnika -komunistično partijo. V bistvu se je tudi kohezivnost posameznih generacij od sentimentalnih humanistov do perspektivašev, od novorevijašev do ludistov in "književnosti pričevanja", da se ta kohezivnost izoblikovala v skladu z neko skupno poetiko, ki—četudi je bila ohlapno formulirana—je vendarle predpostavljala splošne okvire, znotraj katerih se je dogajalo delo ustvarjalne imaginacije. V naši generaciji kaj takega ni bilo. Zato smo morali tak okvir takorekoč "izumiti". To je bil pač postmodernizem. A nismo ga videli samo kot osvobajajočo teorijo o "zatonu velikih zgodb", se pravi tistih ideologij, katerih cilji posvečujejo sredstva, ampak smo videli postmodernizem tudi kot kritiko tistih estetskih programov, ki so - čeprav na negativen način—zavezani režimu in njegovemu zavračanju. *Osvoboditev od kolektivne estetike in politike* se je tako lepo ujela z možnostjo posameznih poetik, ki smo jo pač videli v postmoderni uveljavitvi mnogovrstnih glasov, ki jih ne veže nič drugega kot le erotična zaveza literaturi. S tega vidika je bil postmodernizem zelo pomemben "obred prehoda", skozi katerega je bilo potrebno iti, da smo končno lahko sproščeno zadihali zunaj steklenih zvonov (prisilnega) kolektivizma. Danes, deset let kasneje, pa je moje stališče do postmodernizma že bistveno drugačno. Pač zato, ker se mi zdi, da je njegovo nihalo zanihalo v drugo skrajnost. Poskušal se je namreč izogniti eni Resnici, končal pa je v grgranju vrednostne vsenosti in retoriki neobveznega brbljanja, v kateri so vsi teksti načeloma enaki, v katerem ni nikakršne razlike med lepim in gr-

dim, dobrim in zlim, med etiko in estetiko, v kateri je pravzaprav vse enakovredno, zato pa tudi vse enako nezanimivo. Načelna pozicija, da sleherni tekst nosi enako pristno sporočilo in da ga je torej na enako smiseln način treba tolmačiti, pripoveduje pravzaprav o nekem radikalnem etičnem in estetskem relativizmu. Tako kot se kot posameznik razlikujem od bližnjika, tako si tudi želim, da npr. moja poezija ali moja intelektualna pisava ne bi bila izenačena z vsemi ostalimi. Kot pesniku se mi zdi normalno, da gradim svoj lasten simbolni kozmos. Zato upam, da bo ta svet imel tudi tovrstno kritiško branje, ki bo specifično, enkratnost, neponovljivost tega kozmosa tudi znala prepoznati kot takega. Če pa so vsi svetovi načeloma enaki, potem ni več nobene razlike, saj se nič ne razlikuje več med sabo. Zdi se mi, da si je postmodernizem, prignan do absurda, skopal jamo estetskega in etičnega relativizma, iz katere se danes vsaj nekateri poskušamo, četudi okorno, kobicati zato, ker smo ugotovili, da postmodernizem pravzaprav opravičuje neko uživanje v spektakelskih učinkih, simulakrih za vsako ceno, bla, bla, bla. Če ne obstaja en standard, ob katerim lahko zmeriš korupcijo vseh standardov, potem ni več mogoče reči, kaj je dobro in kaj je slabo. Tako kakor obstaja razlika med črnim kruhom in masleno štručko, tako obstaja tudi razlika med Czeslawom Miloszem in filmu Walta Disneya. Vsi estetski kozmosi preprosto ne morejo biti isti! Če je vse isto, potem je tudi vse eno, kjer pa je vse eno, potem je tudi bralcem vseeno. Grobo rečeno, "dol nam visi takrat, kadar je vse glih". Teksti so sicer res enakopravni, a zato še niso tudi kar enakovredni: nimajo namreč vsi iste teže.

**TRIBUNA:** Zdi se, da gre za neke vrste nasilno egalitarizacijo vsega in vseh, ki pa tokrat v primerjavi z doslej že znanimi poskusi egalitarizacij, ki so prihajali od zunaj, prihaja iz ljudi samih.

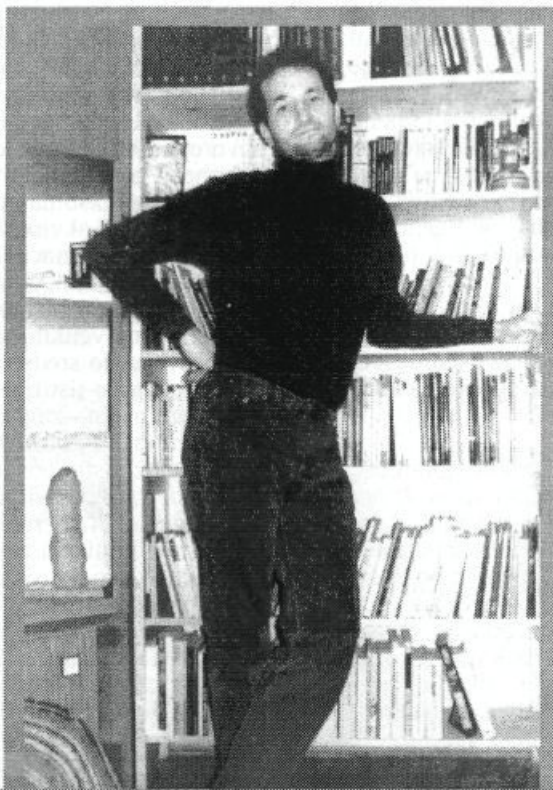
**DEBELJAK:** Tako je. Ta vseenost je v bistvu samo temna stran nekoč toliko zasmehovane trditve, ki pa se nam zdaj vrača v obliki kulturnega programa, namreč trditve o tem, da imamo vsi enake želodce. Nimamo jih. Zakaj bi potem imeli vsi enake imaginacije? V umetnosti namreč ne more biti nikakršne demokracije! V umetnosti obstajajo dobri in slabi avtorji ne glede na to, iz katere estetske, literarne in simbolne tradicije izhajajo. Tako kot Heinz Konsalik, ki izhaja iz tradicije rotoromanov, znanstvenega heroizma itn. nikakor ni enak, ne vem, Robertu Musilu, ki izhaja iz meščanske tradicije srednje Evrope, razpada monarhije itn. Oba nosita vsak svoj poseben literarni svet. Ta avtentičnost posameznih svetov je nekaj, kar gre v maloro, če je vse enako, če je vse na istem nivoju. Lahko je reči: "Tebi se zdi Musil frajer, meni pa se zdi frajer Konsalik. Obe mnenji sta enakovredni". Prav. Ampak če postaviš ta dva estetska sveta na isti vrednostni nivo, zato ker se bojiš reči, da je eden boljši kot drugi, da ima en literarni svet večjo težo kot drugi, češ, saj nihče nima mandata na končno resnico, potem se ne samo izogneš odgovornosti za svojo estetsko sodbo, ampak v bistvu tudi izražaš lastno jalovost. Vsako javno stališče ali drža, pa naj bo estetska, politična ali pa etična, predpostavlja, da stojiš za lastnimi besedami, da podpreš svoje besede s svojim lastnim telesom, da si eksistencialno odgovoren za to, kar pripoveduješ in torej vzameš nase tudi posledice. Danes pa si tukaj "pilatovsko" vsi umivajo roke z žrgolenjem o enakovrednosti vseh

tekstov, ki vodi v brezbriznost! V zadnji posledici ti je tako—če naj drastično zaostrim—potem tudi vseeno, kdo je krvnik in kdo je žrtev v vojni na Balkanu. Če so namreč vse izjave, dejanja ali teksti enaki, potem ni mogoče o ničemer več imeti nikakršne sodbe!

**TRIBUNA:** Znani so primeri postmodernistov (na primer srbski pisatelj Milorad Pavić), ki so podlegli popolni etični inerciji.

**DEBELJAK:** Seveda, saj je postmodernizem na idealen način ponuja super komplicirano teorijo, s pomočjo katere opravičiš svojo pasivnost, svoje brezbrizno stanje ob strani, medtem ko "vihre vojne" pustošijo po Balkanu. Balkan pa se nas konec koncev še kako tiče! Ni naključje, da nihče od slavjenih postmodernističnih avtorjev od Paula Virillia do Jeana Baudrillarda in podobnih modnih filozofov ni zmozel izreči ene same jasne in glasne obsodbe srbskega fašizma. Zakaj? Ker jih postmodernistična (in poststrukturalistična) teorija uči, da so vsi enaki. Vsi režimi so enaki, ni razlike med žrtvenim jagnjem Muslimanov in brutalnim krvništvom Srbov itd. Postmodernisti so torej žrtve lastne teorije, ki jim veže roke. Omogoča sicer pastoralno idilo v slonokoščinem stolpu teorije, ki je ločena od realnega sveta, zlasti in predvsem pa od neposredne eksistencialne skušnje, ne omogoča pa kritične analize stvarnosti. Pisatelj in intelektualec—naj se sliši še tako tradicionalno—če ne stoji v "areni življenja", po mojem nima danes kaj početi. Poglejmo na primer pesmi Uroša Zupana, ki je do besede prišlo pred kratkim, v dobi "zrelega postmodernizma": njegova poezija—strinjali se bomo—na prvi pogled nima posebnega stika z vsakdanjo resničnostjo. Ekstatični eros romantične blaznosti, mistika ljubezni, navdušenje nad globočinami jezika, itd. Vendar med vrsticami te pesmi—ne samo direktno v elegiji o Sarajevu—vseskozi reflektirajo to, kje in kako stoji avtor danes, tukaj in zdaj. Lirični način, kako reagira na utripanje življenja, je seveda individualen, vendar pa zato še ne gre za govornico slepote in vseenosti! To je odgovor široko razprtih, prizadetih in zamaknjenih oči, ki strmijo v grozo in poskušajo iz svojih lastnih sil iztisniti lepoto, ki nas morda le zmore odrešiti, kakor pravi Czeslaw Milosz.

**TRIBUNA:** Nekaterim pa je bilo in je očitno zelo težko priznati, da so zašli v slepo ulico?



**DEBELJAK:** Zame je bil postmodernizem tista lestev, ki jo odvržeš, ko se povzpneš na višje nadstropje. Kot Kierkegaard, ki je študiral filozofijo zato, da bi se ji lahko kasneje odpovedal, ko je vstopil v svojo naslednjo fazo. Seveda sem v osemdesetih letih napisal mnoge obsežne tekste o postmodernizmu, konec koncev sem s svojo knjigo *Postmoderna sfinga* (Wieser: Celovec 1989) verjetno v marsičem izdelal temelje za študij postmodernizma pri nas. A to še ne pomeni, da se temu otroku odrekam. Ne, skupaj in v polemiki z njim rastem, se oblikujem in spreminjam. Mislim, da je najhujši "greh" to, če se ne spreminjaš. Poskus, da bi iz lastne bodisi zablode bodisi določene faze naredili vrlino, ki naj bo absolutno dominantna v celotnem življenju, je po mojem najslabši. Osebnost ne bi hotel imeti nobenega oprarka z žensko, ki se v petih letih ne spremeni, ki jo dogodka v njenem življenju in življenju širše skupnosti ne gnetejo in preoblikujejo. Po analogiji je najslabše imeti oprarka s tistim estet-

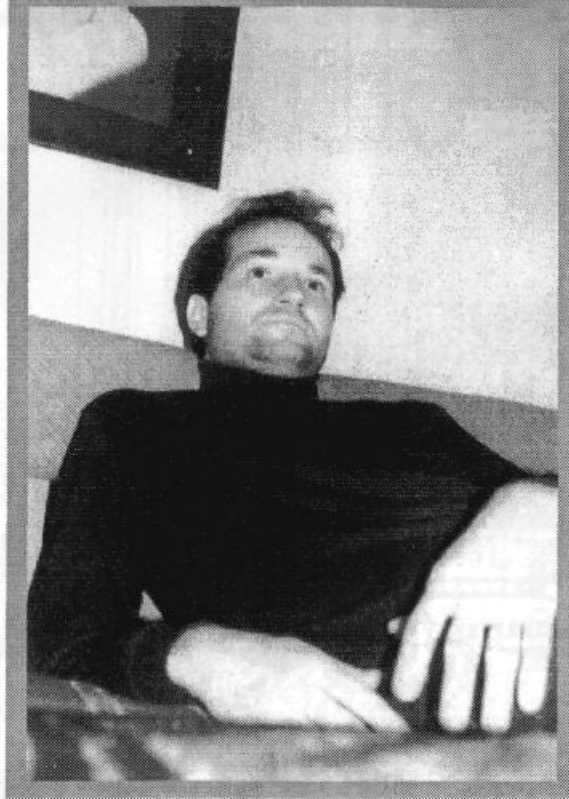
skim programom, ki ne odgovarja več izzivom časa (vojna na Balkanu, samostojna država, razpad komunizma), hkrati pa te sili, da iz trmastega vztrajanja pri razkrojenih idealih izdeluješ drobiž svoje "pokončnosti". To je navadna topla greda! *Res je, da smrdi, je pa vsaj toplo!* Kdor se ne spreminja, ta duhovno umre. Spreminjaš se pa lahko le tako, če nenehno opazuješ, kako se v korespondenci s spreminjajočim se svetom spreminjaš tudi ti. Saj to so same stare stvari: *tempora mutantur* pač. Prav zato ne morem razumeti, zakaj je postmodernizem še vedno tako privlačen tudi zunaj akademij in univerz. Tam naj ga kar prežvekujejo, ampak za dejavne pisce in mislece pa najbrž ne more biti zanimiv, saj priskrbi dežnik, pod katerim se pretvarjaš, da zato, ker se kaplje razletavajo ob napetem platnu, da zato dež tudi ne obstaja. Jasno, da obstaja, samo ti ga ne čutiš. Ta konflikt je kot konflikt med nominalizmom *versus* realizmom. Tudi Heglov vzklik: "Če dejstva ne odgovarjajo teoriji, toliko slabše za dejstva!", je tu zlahka mogoče uporabiti. Ne moreš reči: *Pojem v dežju*, kar je bržkone edina izzivalna govorica, namreč čutiti, opazovati, se izpostavljati in odpirati pulzirajoči magmi življenja! Postmodernizem pa tega ne omogoča, saj pomeni *vegetiranje pod varnim dežnikom*.

**TRIBUNA:** V bistvu gre za nujnost dialoga s svojo lastno eksistencialno skušnjo?

DEBELJAK: Nenehno, nenehno. Umetnik veliko lažje vstopa v ta dialog, saj ni - kot teoretik - zadolžen splošnim kategorijam, abstraktnim formulam, konceptualnim šifram, itn. Umetnik pa izhaja samo iz tega, kar je edino pristno in zanj značilno: *lastne sanje, lastni strahovi in lastna groza*.

**TRIBUNA:** Kakšna se ti sedaj kaže usoda tvoje generacije, t.i. "generacije brez karizmatičnih mentorjev"? In če upoštevamo dejstvo, da gre ob njej za doslej verjetno zadnjo jasno konstituirano in profilirano literarno generacijo na Slovenskem: ali in na kakšnih izhodiščih vidiš možnost geneze novega trdnega generacijskega jedra? Tvoja generacija je imela kljub "zatonu velikih zgodb" vendarle še svojo "veliko zgodbo" o prav tem "zatonu", torej o postmoderni in postmodernizmu; kaj ostaja po tvojem mnenju sedanji generaciji najmlajših umetnikov? Kakšne perspektive še ima umetnost in v okviru nje literatura?

DEBELJAK: Zdi se mi, da je *generacija predvsem socialno dejanje*. Generacija s tem, ko oblikuje svojo lastno kolektivno identiteto, v bistvu nič zares ne pove o individualnih estetskih svetovih, ampak pripoveduje samo o socialni potrebi, o revijah, založbah, časopisih, kritiških rubrikah, institucijah, itn. Ne pripoveduje pa o tem, *kaj je specifično za vsakega umetnika*. Zato ni čudno, da vse generacije bolj ali manj razpadejo tisti trenutek, ko se njeni pripadniki socialno etabliirajo. Moram reči, da sem bil v osemdesetih letih izredno dejaven v poskusih, da bi bila "generacija brez karizmatičnih mentorjev", vsaj socialno strnjena zato, ker se mi je zdelo, da je bilo to takrat potrebno. Mi smo drug drugega klicali v puščavi zgodnjih osemdesetih let. Ko sem takrat sam začel pisati, je bilo zelo malo ljudi, ki so podobno razmišljali. Takrat je kazalo, da je pa "res" absolutno *konec z umetnostjo*, zdaj bo končno zavlada teorija.



Lacanovci so bili največji frajerji, kdor se ukvarja z literaturo in umetnostjo, pa je bil *brezupni tradicionalist*, ki nima pojma o tem, kaj je duh časa itn. Danes, poglej, ogromna količina tedanjih "teoretikov" danes vodi svetovalnice za stike z javnostjo in druga donosna podjetja! Teorija jim je lanski sneg. Umetniki smo se socialno iskali zato, ker *moraš nujno iskati nekoga, ki razmišlja in čuti podobno kot ti*, ki ima podoben način gledanja na svet, *zato, da se prepričaš, kako tvoj pogled ni absurden*, ampak ima svoje vibracije in odmeve. Tako kakor Pavel lahko zase ve samo v odnosu do Petra, tako ti tudi nenehno iščeš svoje sogovornike, da bi se z njimi lahko pogovarjal o tem, kar je ključno zate. *Na ta način se daje smisel socialni eksistenci*, manj pa estetski, zaradi katere okvir generacije postane slej ko prej preozek. Je zelo pomemben za druženje, za skupno alkoholiziranje, za žure, za urejanje revije in vodenje založbe itn. Pri soočenju z zelenilom računalniškega ekrana oziroma z belim listom papirja pa ti ne more priskrbeti nobene garancije za to, da bo to, kar

pišeš, res dobro oziroma zanimivo. Kar je bilo značilno za mojo generacijo, ni bil postmodernizem sam na sebi, ampak je bil *postmodernizem kot reakcija na nezadovoljstvo spričo pretirane obremenjenosti s politiko*, v kakršno je zašla umetnost (književnost) generacij pred nami. Nismo imeli nekega vnaprej določenega programa, ampak nam je po sistemu izločanja na koncu ostal samo postmodernizem. Pač zato, ker je lahko vase vključil raznolike posamezne glasove in hkrati dal neko teoretsko utemeljitev. Vsaka generacija se mora kritično opredeliti do generacije pred sabo, tako ali drugače. Ali bo to ubijanje očetov ali ne, to ni važno, ampak opredeliti se po mojem mora, ne samo na ravni svojih osebnih obsesij, ampak tudi v historičnem smislu. Prepričan sem, da vi, vaša generacija, ne morete kar tako, nekritično sprejeti vseh tistih predpostavk, na katerih je zrasla moja generacija.

**TRIBUNA:** Vendarle se zdi bistvena za vsako dobro literaturo (in tudi teorijo) na koncu koncev predvsem individualna drža.

DEBELJAK: Individualna estetska drža potrebuje teorijo oziroma kritiko kot most med samim sabo in med širšo publiko. Kritika ima tukaj izredno pomembno mediatorsko funkcijo, ki zapletene šifre eksistencialnih bolečin in lepote, ki je kristalizirana v umetnosti, kritika to *razlaga širši publiko oziroma jo za umetnost navdušuje*. Predstavlja zelo važnega vodiča po labirintu individualnih imaginacij. Tekst, ki premika oziroma spreminja percepcijo sveta, pa je na navsezadnje *le tekst umetnosti same*. Brez ustrezne "posredniške" kritike bo to morda dalj časa trajalo, na koncu pa izvorna estetika le pride na dan. V to trdno verjmem. Seveda vedno obstajajo tudi krakajoči vrani, ki pripovedujejo, da "prav danes" doživljamo smrt umetnosti, da je konec z umetnostjo, itn. Ti grobarji pa ne delajo drugega kakor da sami sebi kopljejo grob, saj se je umetnost vse od Heglove obsodbe umetnosti povsem vitalno razcvetala. V vzratnem ogledalu časa se je celo izkazalo, da so mnogi od tistih glasov, ki so opozarjali na smrt umetnosti v začetku osemdesetih let, danes kot intelektualne sile že davno pod rušo, medtem ko gre umetnost posameznih avtorjev, kateri so se postavljali po robu, mirno dalje.

POGOVARJAL SE JE MITJA ČANDER

# LONDON - GLEDALIŠČE - NEBO



Kam se pride iz Londona skozi gledališče? V nebo. Je pa treba plačati vstopnino.

Najprej kvantiteta: V Londonu je kakih 120 poklicnih gledaliških ustanov in približno trikrat toliko poklicnih gledaliških skupin. Vsako leto jih nekaj deset izgine v pozabo, ampak tudi nekaj deset novih se ustanovi. To pomeni: kadar koli se znajdeš v Londonu, si lahko ogledaš sto do stopetdeset predstav.

Potem kvaliteta: Od teh sto do stopetdeset predstav jih je približno dvajset zelo, zelo, zelo dobrih. Kakih deset pa je takih, da gledalci na koncu kar obsedijo. Pa ne zato, ker bi se živčno spraševali, a je to zdaj konec, a bo še kaj, kaj pa je to sploh bilo. Tudi zato ne, ker bi bila predstava tako slaba, da se jim niti gnile solate ne bi dalo metati. Nasprotno: občinstvo obsedi, ker ga je paraliziralo tisto, čemur pravimo resnična umetnost. Obsedijo tudi nejeverni Tomaži, ki so prišli na predstavo samo zato, da bi vtaknili prst v rane, za katere so prepričani, da so smrtno. Celotisti, ki se jim gledališče zdi preživeto, povoženo in snobistično, so povzdignjeni. Polni. Prevzeti. Prizadeti. Pretreseni. In poveljani. No, tako pač je.

Zakaj?

Zato: London je tradicionalno gledališko mesto in skoraj vsak človek, ki pride tja, gre tudi na vsaj eno gledališko predstavo, s tem pa finančno podpre to gledališče.

Zato: Različne založbe, ki objavljajo samo dramska dela, vse-skozi ponujajo na tisoče del, ki so sprejemljiva za uprizoritev. In to ni pretiravanje. Ustvarjalci, naklonjeni gledalču, ki je v prvi vrsti naslonjeno na tekst, resnično lahko izbirajo v tako bogati ponudbi. In vsako leto je izdanih (tole bo pa res samo približna ocena) kakih petsto, morda celo tisoč novih besedil. K tako veliki številki precej pripomore dejstvo, da so se še pred nedavnim Angleži trudili postati vladarji sveta. Danes bi Angleži sicer skesano priznali, da je bilo to res zelo grdo od njih, hkrati pa bi se zadovoljno hihitali ob misli, da zaradi tega vsaj tretjina Zemljanov govori in piše v angleščini. Med drugim tudi gledališke tekste.

In še zato: Resda so Angleži sila ponosni na svojo tradicijo. In gledališče je del te tradicije. Ampak to ne pomeni, da so vsi po vrsti tradicionalisti. Vsaj tretjina londonskih gledaliških skupin svoja dela ne gradi samo na tekstnih temeljih. Tu je na ples (THEATRE DE COMPLICITE je trenutno vodilna gledališka sku-

pina na tem področju, o čemer pričča presunljivo bogata kolekcija nagrad, ki jih je dobila za svoje produkcije). Tu je glasba (ena vodilnih skupin so ROOFERS). Tu je mimika (če se komu zdi nepredstavljivo, da bi bila predstava, ki je na tak način brez besed, lahko gledališka umetnost, je to samo zato, ker tega pri nas ne poznamo). Tu so happeningi vseh sort, skratka: prednost in lepota londonskega gledališča je tudi v njegovi mnogovrstnosti in različnosti.

Pa tudi zato: Londonska gledališča so jasno ločena na West End, Off-West End in Fringe. Gledališča West Enda se načeloma ukvarjajo predvsem s tekstnimi produkcijami, ki so komercialno usmerjene, čeprav resda zloščene do zadnjega stavka in giba in reflektorja. Tako v West End spadajo svetovno najbolj razvpita komercialna gledališča, kot na primer NEW LONDON (kjer že nekaj let skoraj neprestano igrajo Webrov musical CATS, ki ga je vredno videti že zaradi literarne podlage - Eliotovih pesmi) FORTUNE THEATRE (kjer je dolga leta na sporedu komorna grozljivka, WOMAN IN BLACK), ST. MARTINS (tu že tistištirideset let igrajo MIŠNICO, zdaj že nekam betežen tekst, ki ga je spisala sama prababica detektivskega romana, Agatha Christie) in še številna druga. Vendar večina gledaliških hiš West Enda na srečo bolj pogosto menja svoj repertoar, čeprav ob enem tudi poskušajo poskrbeti, da je blagajna polna. GLOBE, APOLLO, COMEDY, GARRICK, CRITERIUM... so gledališča, ki poskušajo sproducirati predstave, ki bi ustrezale tako bolj zahtevnim gledalcem kot tudi širšim množicam. In ponavadi jim uspe. So pa v West Endu tudi take gledališke ustanove, ki so pripravljene za izjemno predstavo hoditi tik nad globokim prepadom finančnega harikirija. WHITEHALL THEATRE, v katerem se v zadnjih letih vrstijo same nebeško dobre predstave (TRAVELS WITH MY AUNT pred letom dni, na primer), z vstopnino ne pokrije niti polovice stroškov. To je, kot se bo še izkazalo, za kako londonsko gledališče zelo slabo.

Druga polovica londonskega gledališča, Off-West End in Fringe, pa skrbita za stalno povečevanje West Endovskega kroga. Vsaka gledališka ustanova, ki ni West End, si namreč srčno želi: ko bom velika, bom postala ena izmed gledaliških hiš West Enda. In to lahko doseže samo z neprestanim dokazovanjem in odkrivanjem novega; poskrbeti mora za lastno identiteto, ki bo hkrati nekaj posebnega in nekaj skupnega, za identiteto, ki bo zadovoljila vse in bo zato prava umetnost.



Uspeh londonskega gledališča pa je tudi v temle: Rečeno je bilo, da obstaja med West Endovskimi gledališči in ostalimi jasna ločnica. Eno so uveljavljena, velika gledališča, druga so mala, ki se trudijo. Ampak prav zaradi tako jasne ločnice, jo eni in drugi zelo radi prestopajo. Tako West Endovska hiša DUKE OF YORK'S trenutno gosti fringeovski gay teater BUSH s predstavo BEAUTIFUL THING. Produkcija je dobra in obojim je tako sodelovanje v korist. BUSH bo prodal več vstopnic, ko ga je veliki brat povabil v goste, pa tudi dosti priznanja je dobil s tem, DUKE OF YORK'S pa tudi ni zastoj oddal dvorane. In takih sodelovanj je še pa še.

Sploh bi pa moral zgodbo o uspehu začeti tukajle: Pravzaprav sem jo. Kar naprej omenjam denar. S tem je namreč takole: od države ga noben teater, nobena skupina, nihče ne dobi. Zato se morajo gospodje in gospe (umetniki gor ali dol) malo potruditi, da pridejo do njega. S prodajo vstopnic. S pridobivanjem mecenov. In včasih (zares, zares včasih) jim tudi kaka državna ali evropska fundacija kaj da. In ker tako večino denarja gledališča dobijo s prodajo kart, mora biti predstava res dobra. Dobra - ne za široke ljudske množice, kajti predstavo za ljudske množice zna napraviti vsak in to se v Angliji ne prodaja prav dobro.

Resda je nekoliko drugače v NATIONAL THEATRE, ki ga edinega sponzorira država (čeprav tudi tu tarnajo, da z denarjem, ki ga daje država, niti enega večjega projekta ne morejo izpeljati). Vendar ta ustanova v svojih številnih dvorinah in gledališčih skrbi v prvi vrsti za gledališko klasiko, ki sama po sebi ne privablja toliko obiskovalcev, kot sodobni teksti in uprizoritve, pa čeprav so predstave na zavirljivo visoki ravni. Je pač tako, da je star tekst, pa če je Shakespeare ali ne, težko spraviti v sklad z današnjim zeitgeistom.

Kakor koli že; NATIONAL THEATRE je tudi edina ustanova v Londonu in v Angliji (vsaj kolikor je meni znano), ki ima svoj ansambel. Povsod drugje se podpisujejo pogodbe za vsako predstavo posebej. Tako ti niti v najbolj zakonem mestu Anglije (ki pa ima seveda profesionalno gledališče) ne postane dolgčas ob enih in istih obrazih. Kajti obrazov je v angleškem gledališču malo morje. Že samo zvezd je toliko, da se iz njih zlato dela, kar je pravzaprav čudno. Biti igravec namreč ni lahko. Ob vseh običajnih zoprnihah je v Angliji še ena dodatna: igralski sindikat. Če hočeš biti igravec (tak, ki nastopa), moraš biti član tega sindikata. Član tega sindikata pa si lahko samo, če nastopaš. Hmm.

Niti najmanj pa ni potrebno, da bi bili igralci izsolani, še najmanj na kakem AGRFT. Resda so šole tipa Royal Academy of Dramatic Arts zelo spoštovane in če ima kaj takega bodoči igravec za sabo, mu bo to lahko pri karieri v veliko pomoč. Ni pa nujno. Predvsem je važno to, če zna na odru kaj pokazati ali ne. In če zna, potem se reč nedvomno izplača. Ne zato, ker tega igralca potem vsi slavijo in ga imajo radi - no ja, tudi to je nekaj - ampak zato, ker so honorarji za dobre igralce dobri. Zelo dobri.

In končno se zdi pri londonskem gledališču pomembno še tole: če prelistaš kateri koli gledališki list, ti takoj pade v oči, da je mojstrom svetlobe namenjen največkrat tolikšen del kot igralcem, režiserju, avtorju... (torej vsaj pol strani). In očitno postane, da ti mojstri svetlobe niso nekakšni tehniki, ki znajo prenašati reflektorje in v primernih trenutkih pritiskati na avtomatska stikala. Subtilnost (ali pa rezkost) čudežev, ki jih počnejo ti ljudje je najlažje opisati s temle primerom: V predstavi THE STREETS OF CROCODILES že omenjenega THEATRE DE COMPLICITE smo gledalci resnično verjeli, da se je ravnokar po navpični steni sprehodil človek. Pa ni bilo treba drugega, kot da je na pravem mestu stal pravi reflektor, ki je zakril, kar je bilo treba zakriti, in potrebno pokazal. Ali pa tale primer: v predstavi THE GIFT OF A GORGON (to je zadnji Shafferjev tekst), ki je bila v SHAFTESBURYJU, je luč lepo zamenjala kamero. Če se je bilo treba preseliti iz Anglije v mitološko Grčijo - no problem. Pa iz zatohle sobice v odprto pokrajino. In še in še. Stvar se zgodi pred tvojimi lastnimi očmi in lepo je.

In kaj se lahko mi, nauka in gledališč željni Slovenci, naučimo od angleške gledališke zgodbe? Mogoče to, da angleškemu idealu ne bomo nikoli mogli priti blizu, ker nas je premalo. Mogoče se lahko naučimo tudi to, da nam ni treba biti enako pragmatičen v gledaliških zadevah kot so Angleži, ker si tega ne moremo privoščiti.

Morda pa to, da bi bilo profesionalnih gledališč na Slovenskem lahko več, da bi morali priti do malo boljnih strokovnjakov za gledališko tehniko, da bi bilo lepo, če bi bil pretok igralcev med gledališči večji, da ne bi bilo slabo, če bi uprizarjali več novejših tekstov, lahko prevodov, če svojih tekstov nimamo dovolj, da bi morala gledališča tudi sama malo tolči boj za obstanek, da bi morala biti še bolj raznolika in bolj odprta.

JAKOB JAŠA KENDA

INTERVJU:

# BRANKO POTOČAN



*Je plesalec. Pred letom ali dvema se je vrnil iz Belgije, kamor ga je povabil priznani koreograf Wim Vandekeybus in kjer je tri leta plesal v skupini ULTIMA VEZ. Za plesno gledališče Wima Vandekeybusa je značilno raziskovanje medčloveških odnosov, pri čemer se ne omejuje samo na relacije med moškim in žensko. V primerjavi s podobnimi plesnimi smernicami, ki so se prav tako uveljavile v 80. letih ga bolj zanima zgodba organskih relacij. Pripoveduje jo na izčističen način, ki vsebuje mnogo fizičnih zelo zahtevnih, da ne rečem nevarnih gibalnih elementov. Pri nas je njegov vpliv deloma prisoten v stvaritvah Betontanca. Nekaj podobnih telesnih virtuoznosti je seveda prepoznati tudi v prvem avtorskem projektu Branka Potočana z naslovom KDO JE NARISAL STANKU SKAKAL-NICO. Predstava je bila premierno prikazana v Hrastniku, spomladi pa si jo bomo lahko ogledali tudi v Ljubljani.*

## ZAČETKI...

**Tribuna:** Tvoja plesna izobrazba ni klasična, kot je to v navadi pri mnogih sodobnih plesalcih...

Branko P.: Že v osnovni šoli se je začelo s folkloro, kjer je bolj kot za gibalne užitke šlo za druženje. Nikoli je nisem jemal kot nekaj, kar me reprezentira, sprejemal sem jo ljubiteljsko kot krožek.

**Tribuna:** V Hrastniku si tudi ustanovil svojo skupino...

Branko P.: Gumifleks se je imenovala, to je bil čas breakdanca. Kasneje smo naredili tudi nekaj tapiravih predstav.

## PLESNI TEATER LJUBLJANA

**Tribuna:** Potem si prišel v Ljubljano...

Branko P.: študirat na fakulteto za šport in plesat k Maroltu.

**Tribuna:** Kako pa si začel plesati pri PTL?

Branko P.: Iz gole radovednosti sem šel na poletni plesni seminar. Glede na to, da ja tam že od nekdaj vladalo pomanjkanje plesalcev so me jasno potegnili v svoj teater. Potem sem pri njih ostal tri leta, kar je pomnilo konec s folkloro.

**Tribuna:** Je bil PTL torej tista tvoja prva velika priložnost?

Branko P.: Zdi se mi, da me niso znali izkoristiti. Glede na prevlado žensk v PTL smo bili moški obravnavani kot trupla. Kljub temu, da mi je bilo na začetku vse tuje, sem bil trmast in sem vztrajal. Naučil sem se veliko novih plesnih tehnik, razširil obzorja. Nisem pa imel nobene priložnosti, da bi pokazal kdo sem, kaj znam. Pretirano zadovoljen, srečen nisem bil v tem dolgotrajnem iskanju. Potreboval sem dobrega koreografa, ki bi mi znal prisluslniti.

**Tribuna:** Pa vendar si sodeloval pri nekaterih predstavah, ki so ti pu-stile sledi...

Branko P.: Panoptikum je bila prav gotovo ena izmed teh, Alpsko sanjarjenje tudi, Pesmi za umrlihi otroki, v Zagrebu smo z Brankom Brezovcem delali Traviato, na začetku sem sodeloval še pri legendarni Šeherezadi... V tem času sva se zelo ujela z Iztokom Kovačem, bila sva podobnih usmeritev in energij.

*Kar seveda ne preseneča. Oba prihajata iz revirskega predela Slovenije, kar v njihovih predstavah ni zanemarljivo dejstvo. Ukvarjanje s koreninami je v slovenskem plesnem prostoru redek pojav. Toda če sledimo poetični primerjavi, v kateri se nam njun izvor kaže kot stisnjena dolina, na dnu katere teče rečica, se ne gre čuditi želji po letenju. Dovolj je že nočni izlet na rahlo klavstrofobični konec Slovenije, da razumemo fascinacijo nad letenjem. Sokol z razširjenimi krili, Slon s polomljenimi krili in Stanko z narisano skakalnico.*

## VANDEKEYBUS...

**Tribuna:** Kako si ga spoznal?

Branko P.: V času, ko je Vandekeybus gostoval s predstavo Prinašalci slabih novic v Ljubljani, je Iztok Kovač delal predstavo Movens (Glej 1990), kjer sem plesal tudi jaz in ga je povabil na vajo.

**Tribuna:** Na tej točki tvojega življenja se zgodi skorajda sanjski preobrat kot v filmu. Najprej folklor, potem PTL, delo v rudniku in končno Vandekeybus.

Branko P.: S tem se mi je odprla življenjska priložnost, ki sem jo seveda zagrabil. Ko sem jo obvladoval in prerastel, sem si zaželel delat tudi še kaj drugega.

**Tribuna:** Torej si tudi zaradi tega po treh letih zapustil Belgijo?

Branko P.: To na videz pestro življenje, polno potepanj in gostovanj bi me, če bi še vztrajal, počasi začelo siromašiti in izčrpavati, predvsem na

račun notranje gonilne sile in zadovoljstva, ki človeka potrjuje. Nenehno menjavanje avionov in hotelov, nobenega časa za premislek, prijatelje, osebno življenje... Poleg tega mi Belgija kot dežela ne ustreza. Navajen naše lepe Slovenije se mi je ravna in deževna Belgija zdela dolgočasna.

*Še preden sem dobila odgovor, katera klima in kraj mu najbolj ustreza, sem že poznala odgovor. Našla sem ga v Jančarjevi drami Klementov padec, ki sem jo brala na vlaku, ko smo se peljali v Hrastnik na predstavo. Najbolj poetični deli govornjo o letenju in Krasu. Toliko o nenaključnih naključjih, ki Branku niso tuja.*

## PRVI AVTORSKI PROJEKT...

**Tribuna:** Kako to, da se nisi lotil solo projekta?

Branko P.: Zakaj me vsi to sprašujejo? Da narediš dober solo, moraš biti poleg zverziranega plesalca tudi zelo močna osebnost. Potrebna je precejšnja koncentracija, na odru bi moral zdržati sam vsaj pol ure, kar pa je že kar dolg čas da ne postane dolgčas. Enostavno se nikoli nisem videl v tem, kadar dobim idejo, vedno vidim skupino.

**Tribuna:** Kako si izbral plesalce za svojo predstavo? Si naredil avdicijo?

Branko P.: Kljub temu da so avdicije velikokrat neizogibne, jih praviloma ne maram. Glede na to, da naše plesalce poznam, avdicija ni bila potrebna. Gre za primernost. Točno sem vedel, koga rabim. Pomembno je, da se z ljudmi, s katerimi delam tudi sicer ujamem. Pomembna je energija.

**Tribuna:** Kakšen je bil način dela?

Branko P.: Določene gibe oziroma elemente sem jim pokazal in so se jih morali naučiti. Določil sem tudi glavni okvir zgodbe, celotna podoba pa je bila delo vseh.

**Tribuna:** Čeprav je v tvoji predstavi zelo pomembna tudi zgodba, nisi sodeloval z dramaturgom.

Branko P.: Ni se mi zdelo potrebno. Pa tudi če bi se mi zdelo potrebno, nobenega ne poznam. Da o finančnih omejitvah niti ne govorim.

**Tribuna:** Kakšna je kritična distanca po premieri? Se bo predstava še kaj spreminjala?

Branko P.: Ja.  
*V predstavi za tri plesalce in plesalko se prepletata dve zgodbi. Gre za prikaz odraščanja in umeščanja v moško - ženski svet. Začne se z otroškim spogledovanjem, tekmovanjem mladcev, sledi neizogibna izguba idealnega partnerja, ki se kaže kot privid. Ko odrastemo spoznamo, da smo sami. V zgodbo v folklornem ritmu poseže letalec. Predstava se konča tako kot se je začela. Moški sedi sam ob radiu in je jabolko. Je bil vse samo privid?*

## NAČRTI ZA PRIHODNOST...

Branko P.: Nered delam načrte za naprej, raje sledim svoji intuiciji. Morda bom v roku enega ali dveh let z isto, morda rahlo razširjeno ekipo naredil nov projekt. Všeč mi je ideja o čistem gibalnem duetu. Ne vem... lahko da bom celo napisal kakšen tekst. če mi bodo ideje pošle, ne bom rinitil z glavno skozi zid, raje se bom oprijel kakšnega drugega dela.

**Tribuna:** Si eden od mentorjev na Gledališki in lutkovni šoli pri ZKOS....

Branko P.: Prvič poučujem neko skupino daljši čas. Gre za različne ljudi, energije in vesel sem, ker vem, da jih lahko veliko naučim. Hkrati pa je to tudi vir zasluzka.

## SLOVENSKA PLESNA SCENA...

Branko P.: Zdi se mi, da tako v predstavah kot tudi pri plesalcih manjka neobremenjenosti. Da lahko delajo to, kar jih veseli, se morajo nenehno potrjevati in tako zapadejo v začaran krog. Preveč delajo.

**Tribuna:** Redno spremljaš plesno in gledališko produkcijo?

Branko P.: Minili so časi, ko sem si ogledoval veliko predstav. Občasno si ogledam predstave prijateljev in tistih ustvarjalcev, ki me do sedaj še niso razočarali. V življenju počnem še marsikaj drugega. Rad si vzamem čas zase in za prijatelje, hodim v gore, ukvarjam se s športom...

POGOVARJAL SE JE JEDRT JEŽ



## KAKO KAJ NAREDITION S PLESOM III.

# VIDEOPLES

**T**akole si lahko proti koncu leta že kar štiri leta zapovrstjo ogledam Video Film Dance Festival v organizaciji PTL. Pa ni namen, da bi tu govorili o samem festivalu, njegovi obliki in (oblikovni) vsebini, ampak o srži vsakega takega festivala, t.j. o videoplesu, če naj uveljavim slovensko inačico izraza videodance.

Seveda pa bodo te sledeče vrstice le napaberkovane misli tega, ki se je četrtega ljubljanskega video film dance festivala udeležil.

V opazovanju videoplesov sem na zastavljeno vprašanje, kaj me vedno znova moti pri gledanju le-teh, zasledil odgovor: nič od tega, kar sem do sedaj videl, ni bilo niti malo podobno videoplesu; ali je bil to video kot videospot ali pa dokumentarec o plesu (koreografiji). Po znanstveni metodi sem to trditev preveril na drugih ogledih videoplesov. Pa niti ni bilo potrebno, kajti občutek, da me ta opazka pelje do svežega videnja o videoplesu, je bil dovolj, da sem se mu prepustil. Znanstvena preverba je pokazala pozitivne rezultate, namreč, da res še nisem videl videoplesa.

Poglej, sem si rekel, ko gre za dokumentacijo koreografije, se iz dokumentacije lahko največ izcimi dober dokumentarec, ki je v sorodu z dokumentarci o naravi, o (posameznih) ljudeh... Z druge strani pa, ko gre za prenos plesa (koreografije, ki naj je ali ni poprej izdelana) v medij videa, pride celotna stvar v video kot video, ki pa je tokrat v sorodu z videospoti (MTV). Še zdaleč pa ni vse tako črno-belo. Vsaj izeda ne tako, vendar če naj uveljavim izjavo, da dokumentarci ali videospoti, ki se poimenujejo videoples, vsekakor doprinašajo nekaj izrednega v polje samih dokumentarcev in videospotov, v polje videoplesa pa sizifovo eksperimentiranje nankrat zares postane vse skupaj črno-belo. Pa mi ne gre toliko za predalčkanje, kot za izraz občutka, da enostavno nekaj, čemur bi lahko rekli videoples, še nismo srečali, in temu se najlažje približam z natančnim poimenovanjem dejstev. Eksperimentiranje, ki se dogaja v polju videoplesa, lahko kaj kmalu postane sizifovo in narcisoidno eksperimentiranje, saj mnogi ali ne mislijo o izrazu videoples ali pa mislijo, da se s svojim delom že gibljejo znotraj njega. Naj se za trenutek obrnem na izdelke same. Na VFDF smo videli samo izdelke tistih, ki prihajajo iz dežel Zahoda, razen izdelka Gržiničeve in Šmidove, ki sta za razliko od sterilne estetike Zahoda pokazali, da obstajajo tudi krasne bacilne tvorbe. Samoumevnost, iz nje narcisoidnost in iz nje sizifovstvo, se zlahka pojavijo v sterilnosti življenja, dočim v kaotičnosti bacilnega zlahka začutimo dah življenja. Seveda izjava ni omejena samo na ogled tega festivala, ampak je zastavljena širše.

Naj še bolj poudarim videnje. Začne se že v samem izrazu, ki ni nujno neustrezen. Namreč videoples najprej namiguje na združitev dveh medijev. Toda ne da se ju kar zlepiti skupaj ali pa vnesti enega v drugega in potem to poimenovati videoples. Videoples ni del scenografije, ko ga koreograf uporabi v koreografiji in ni poročanje o odplesani koreografiji ali pa prenos plesa na video... ne, ne in ne. Videoples stoji vzporedno z ostalimi poimenovanji in mora najprej stati samostojno, da lahko stoji v odnosu do česa. Tako je vzporeden dokumentarcu, videospotu, risanki, vsem zadevam, ki so vezane na videotrak; je vzporeden raznim oblikam plesa, kjer je vezan na obliko plesa. Toda zopet je to pogled, ki nas pelje stran od tega, kar videoples je. Vedno znova ga umeščamo v kontekst videa ali plesa. Videoples si naj ustvari svoj lasten kontekst, takrat ga bo zlahka uvrščati v druge kontekste.

Do sedaj je bila beseda le o videoplesu kot paberkovanje na vprašanje o tem, kaj je videoples, brez želje po točnem definiranju. Obrnimo se še k vprašanju, kako?

Kako naj odkrijem ali ustvarim kontekst? Kontekste ustvarjamo vsak trenutek. Kontekst plesa ni bil ustvarjen pred tolikimi in tolikimi leti in je ostal enak skozi vse te ere, ampak se je spreminjal, spreminjal in spreminjal. Kontekst videa se naj je ustvaril, ko je bilo našim očem jasno, da gre za drugačen kontekst kot pri filmu, do takrat pa je ostajal pod kontekstom filma (česarvno je že deloval znotraj svojega konteksta, ki pa ga še nismo znali zaznati). Torej ne gre za ustvarjanje konteksta, ampak za zaznavanje konteksta videoplesa. Dodanašnje eksperimentiranje, torej poskušanje približati srži videoplesa, se ni vedno končalo praznih rok, nasprotno, vedno znova skozi vsak nov izdelek, ki se prodaja pod imenom videoples, doda nekaj novega k (ne)vedenju o srži. Verjamem, da se nam bo tako vedno znova oddaljevala srž, kajti želimo jo ujeti, najti, ali kaj podobnega, vendar vedno znova uide. Srži se ne da zajeti. Ko je, je in takrat vemo, da je. (Seveda pa to ne pomeni, da so vsi ti poskusi videoplesa jalovi, ne, saj so lahko izredno dobri dokumentarci ali videospoti, jalovi so le v smeri videoplesa, pa zopet ne, saj vedno nekako pridajo k videoplesu, jalovi so v misli, da se lahko navzamejo imena videoples).

Tako ali tako pa nekdo, ki bo nekoč zaznal kontekst videoplesa, že sedi med našimi vrstami in gleda vse te izdelke, ki se imenujejo videoples in ga ob tem nekaj neznane muči in hkrati žene, da bo nekoč sedel pred kamero, zmontiral posneto in nam predočil svoj izdelek, ki ga bomo z navdušenjem sprejeli, saj bomo spoznali, da smo do tistega trenutka resnično gledali samo dokumentarce in videospote.

Poleg tega, da se nisem dotaknil tu izredno pomembnega dejavnika: denarja in prav nič spregovoril o vzporednici videa in plesa kot medija, bi rad pripomnil, da s tem člankom preneham objavljati zapisane misli in meditacije na temo ples do nadaljnjega. Do takrat pa nasvidenje.



GREGOR KAMNIKAR LA MENTIRA ULTIMA VEZ

Pred kratkim je pri ameriški založbi **Rhino Records** izšla zanimiva antologija pevca, glasbenika in sploh umetnika, Johna Calea. Dvojna CD plošča pokriva dve desetletji njegovega ustvarjanja. Izbor prinaša pesmi iz obdobja od leta 1970 do Caleovega ponovnega sodelovanja z **Loujem Reedom** na albumu *Songs For Drella* iz leta 1990. Kompilacija na reprezentativen način razkriva avtorski potencial glasbenika, ki ga večina ceni le zaradi njegove vloge v legendarnih **The Velvet Underground**. Kasneje je ostal v senci večnega "tekmeca" Louja Reeda, ki je uspel s stalnimi ekscesi zadržati zanimanje rock publike, medtem ko se je Cale odmaknjen ukvarjal le s tistim, kar ga je resnično zanimalo.

# JOHN CALE

John Cale se je rodil, 9. marca leta 1942, v Walesu in že v mladih letih je v šolskem orkestru igral klavir in violino. Študiral je v Lon-

donu, kjer se je spoznal z deli eksperimentalnih skladateljev kot sta **John Cage** ali **La Monte Young** in s pomočjo profesorja **Corneliusa Cardewa** je že organiziral poletne glasbene tabore avantgardnega tipa. Naslednji pomemben vpliv je bila multimedijalna skupina **Fluxus**, ki je združevala glasbenike, pesnike in filmske delavce v celoto, ki je poskušala ukiniti meje med življenjem in fikcijo. Cale sam priznava, da so imeli **Fluxus** velik vpliv na delo **The Velvet Underground**, kajti tudi prva velika avantgardna rock skupina si je kot eno od nalog zadala rušenje normalne prezentacije na odru oz. odnosa izvajalec - poslušalec. Še pred srečanjem z **Loujem Reedom** se je Cale kalil najprej v Bostonu in kasneje v New Yorku, kjer je večkrat nastopil z **Johnom Cageom**. Koncem leta 1963 se je pridružil **La Monte Youngu**, pionirju minimalistične glasbe, v skupini **The Dream Syndicate** (v osemdesetih je ime te skupine prevzel tudi **Steve Wynn**). **Young** se spominja Calea kot zagnanega mladega glasbenika, ki je na vaje večkrat prinesel knjige o indijskem glasbenem izročilu in tudi sam je rad preizkusil možnosti eksotičnih instrumentov. A odločilno je bilo srečanje z **Loujem Reedom**, ki je tedaj pisal pop pesmi po naročilu **Pickwick Records**. Oba sta kmalu začutila skupna zanimanja in ob pomoči kitarista **Sterlinga Morrisona** ter bobnarke **Maureen Tucker** so nastali **The Velvet Underground**. Iz anonimnosti jih je popeljal **Andy Warhol**, ko jih je vključil kot del predstave imenovane **Exploding Plastic Inevitable**. Dodatno je k posebnosti te zasedbe poskrbela nemška igralka in pevkica **Nico**, ki je svoj nezemeljski glas posodila skupini na njihovi prvi plošči.

**The Velvet Underground** so zagotovo še vedno ena najvplivnejših skupin v rocku sploh. V letih obstoja so ustvarili vrsto sedaj že klasičnih komadov, ki jim ne more vzeti vrednosti ne časovna distanca ne medijsko napihljenimi trendi vseh vrst. "*You Can't Beat Guitar, Bass and Drum*", je mnogo kasneje zapisal **Lou Reed** na ovitku svoje plošče *New York*. Res, tistih nekaj akordov, ki jih je **Reed** v mladih letih tako večje obvladoval in monotonno bobnanje **Moe Tucker** je dalo osnovo vsem mojstrovinam **Velvetov**. A potrebno piko na "i", presežek, ki ločuje enkratne in neponovljive od povprečnih, te nianse je prispeval vsestranski **John Cale**. Akademsko izobražen, vendarle dovolj nervozen in eksploziven, da se je lahko vključil v splošno vzdušje destrukcije in neugodja. Poleg čisto glasbenih vezi je močan naboj sprožal povsem človeški odnos obeh avtorskih osebnosti v skupini - **Reeda** in **Ca-**

**lea**. V kontrapunktu teženj obeh so se rodile žametno - grobe pome, zabeležene na prvih dveh ploščah **The Velvet Underground**.

Prijateljstvo zaradi notranjih trenj ni trajalo dolgo, že po drugem albumu, *White Light/White Heat*, je Cale odšel. Eden od vzrokov je bilo razhajanje v pogledih prihodnosti skupine, Cale jo je videl v grandioznih aranžmajih, ki bi spremljali njihove melodije, **Reed** pa se je ogreval za pisanje prijetnih pop pesmi. Nadaljna pota skupine so sledila točno tem **Reedovim** zamislim.

Cale se je takoj oprijel novih izzivov, postal je hišni producent gramofonske založbe **Elektra**. Njegova prva poskusa sta bila delo na prvencu detroitske skupine **Stooges** in na solo albumu pevke **Nico**, *Marble Index*. Glasbeno diametralno usmerjena izdelka krasijo čistost izraza in krajno podajanje občutij. To dvoje bo postalo glavna odlika tudi **Calovih** nadaljnjih solo stvaritev.

Prvi album, *Vintage Violence*, uvaja **Johna Calea** kot sofisticiranega pop artista, ki se rad predaja novim glasbenim izkušnjam. Na plošči so ga spremljali glasbeniki, ki so prihajali iz popolnoma drugega okolja oz. so pripadali "Woodstock" generaciji. Že naslednja plošča pomeni popoln obrat, gre za sodelovanje z avantgardnim skladateljem, **Terryjem Rileyem**, ki ga je Cale spoznal preko **La Monte Younga**. *Church Of Anthrax* je album, s

katerim je Cale želel opozoriti na **Rileyev** potencial in ga približati širšemu občinstvu. Obe plošči sta izšli za podružnico velike založbe **CBS, Masterworks**, ki je bila zadolžena za izdajanje moderne klasike. Zatem so ga odkrili pri **Warner Bros** in mu ponudili službo producenta, kjer je zopet delal z nadvse različnimi glasbeniki, od country pevke, **Jennifer Warners**, se enkrat z **Nico** na plošči *Desertshore* in pomagal pri snemanju demo posnetkov z **Velveti** inspiriranih **Modern Lovers**, ki jih je vodil **Jonathan Richman**. Cale je solo kariero nadaljeval kar pri **Warner Bros** in najprej izdal album *Academy In Peril*, ki ga je posnel pod vplivom evropske klasične glasbe prejšnjega stoletja. Na albumu se je znašla tudi pesem *Days Of Steam*, ki jo je v svojem filmu *Heat* uporabil **Andy Warhol**, v zameno pa je prispeval idejo za ovitek. Naslednja plošča je morda celo najboljša v celotnem opusu **Johna Calea**, *Paris 1919*, ponuja neverjeten spekter pristopov, na eni plošči je Cale povzel vplive evropskega popa, dodal bogato orkestracijo in vse skupaj prenesel v tradicijo ameriškega folka in rocka. To je dosegel tudi z vključitvijo glasbenikov, ki so že igrali s skupinama **Little Feat** ali **Jazz Crusaders**. Plošča kljub odličnim kritikam in zapeljivim pesmim ni dosegla večjega komercialnega uspeha. Vzroke gre iskati v dvojni vlogi **Johna Calea** pri **Warner Bros**, na eni strani je veliko



truda vložil v producersko delo, da mu na drugi strani ni ostalo časa za lastno glasbeno promocijo. Pravzaprav si je ni niti želel.

Leta 1974 se je vrnil v Anglijo in zopet postavil stvari na glavo. Prvič po odhodu iz Velvetov je začel nastopati v živo, kjer je lahko izbruhnila na površje dolgo zadrževana agresivna plat njegovega pojavljanja. Obenem je skupaj s kitaristom **Philom Manzanero** in mojstrom sintetizatorja **Brianom Enom** posnel ploščo *Fear*. Ključna skladba albuma je zagotovo *Gun*, ki je narejena po vzoru famozne Sister Ray. Cale z močnim, a nekako brezosebnim glasom pripoveduje zgodbo o dveh newyorških detektivih na način cenjenih žepnih knjižnih izdaj, zato pa je glasba toliko bolj furiozna. Manzanera in Eno sta neodvisno eden od drugega posnela solistične vložke, ritem je enakomeren in neizprosen, zvok trd in neobrušen. Cale se je na nastopih v živo oblačil v vse, kar mu je prišlo pod roke in tudi obnašanje na odru je postalo vse bolj nekontrolirano. Kitarist **Chris Spedding**, član spremljevalne skupine, se spominja nastopa na festivalu v Južni Franciji: "*Johnu je padla na pamet ideja o tekaniu na odru po dolgem in počes in v tem brezglavem divjanju je zapustil ne le oder, ampak je stekel mimo redarjev na parkirišče. Ko se je zavedel, kam je zašel, se je želel vrniti na oder, a ga francoski varnostnik ni spustil nazaj kljub prepričevanju, da je on glavni nastopajoči. Ni mi ostalo drugega, kot da sem igral neskončno dolg solo dokler ni bilo jasno, da bomo morali zaključiti nastop brez njega.*"

Z ekipo, ki mu je pomagala pri nastopih v živo, je Cale posnel naslednjo ploščo, *Slow Dazzle*. Glasba se poigrava in preobrača pop obrazce; zanimiva je priredba *Heartbreak Hotel*, ki v Caleovi izvedbi postane prava srhljivka, furiozna je avtorska stvaritev *Guts*, kjer v glavni vlogi nastopa prevarani mož, ki v trenutku "odkritja" napol blazen ustrelji ženinega ljubimca. Pravi biser pa je pesem *The Jeweller*, ki še enkrat prikljuje v spomin bizarne domislice, s katerimi je stregel v The Velvet Underground, saj hladna pripoved in enakomerna glasbena predloga sponi na skladbo *The Gift*.

Leta 1975 se je Cale s svojo spremljevalno skupino pripravil na naslednjo evropsko turnejo in v časovni stiski izdal album *Helen Of Troy*. V pesmi *Leaving It Up To You* omenja umor Sharon Tate, s čimer si je nakopal na glavo nezadovoljstvo založbe Island. Posledica vsega je bil razhod s to gramofonsko hišo in Cale se je zopet posvetil producerskemu delu. Uspeh plošče *Horses* pevke **Patti Smith** je bil tudi plod njegovega prispevka in v zahvalo ga je Patti povabila, da je sam ob spremljavi klavirja uvajal njene ameriške nastope. Ob izbruhu punka v Angliji je mnogo tovrstnih skupin kot glavne vzore omenjalo ravno The Velvet Underground. Začele so deževati ponudbe s strani mladih bandov in Caleovo ime se je pojavilo na ovitkih plošč skupin Sham 69, Menace in Squeeze. Tovrstno udejstvovanje se je moralo odraziti tudi v samem avtorskem delu Johna Calea. Novo spremljevalno skupino je sestavil večina iz mladih newyorških glasbenikov, s katerimi je prekrižaril Združene Države. Nastop v legendarnem newyorškem klubu CBGB je zabeležen na koncertnem albumu *Sabotage/Liv*, in apokaliptično moč glasbe poudarja še slika atomske gobe na ovitku. Cale je v tem času v živo izvajal tudi pesmi, ki jih na ploščah (raje) ni objavil, saj bi že z naslovi *Rape* ali *Fucking The Neighbour's Wife* odgnal vsakega potencialnega založnika. Že tako je koncertni album založil sam pod nazivom *Spy Records*.

Mnogokrat omenjen kot boter novega vala je Cale le uspel podpisati za pravo založbo, tokrat A&M. Plošča *Honi Soit...* (pod tem imenom se skriva izrek "Zlo tistemu, ki zlo misli") nadaljuje obskurne ideje njegovih koncertnih nastopov in je globoko vsajena v duh časa post punka in novega vala. Cale se je po lastnih besedah tega kmalu naveličal. S ploščo *Music For A New Society* se je

vrnil k osebni in umirjeni izpovedni liriki, prežeti z nekaterimi novimi življenjskimi spoznanji. Obenem je ta album zopet odraz tistega časa, tokrat odslikava predvsem globalni politični položaj v začetku 80-ih let, ko sta vladala Ronald Reagan in železna Margaret Thatcher. Lahka nočna glasba to zagotovo ni.

Prvotno je Cale nameraval *Music For A New Society* posneti na način *Marble Index* pevke Nico - pesmi bi napisal in posnel s preprostimi kitariskimi akordi, dodal aranžmaje in v končnem miksanju zvoka zopet odstranil akorde, ostali bi le lebdeči zvoki, ki bi obkrožali vokalno melodijo. Skozi proces snemanja pa je Cale spreminjal to opcijo in na koncu ponudil raznolik glasbeni izdelek. V letu 1984 se je Cale vrnil k založbi Island in zanj izdal lahkotnejši album, *Caribbean Sunset*, zopet ob pomoči Briana Enoa. Skoraj šokantno na plošči najdemo celo nekaj izrazito plesnih pesmi, ki bi lahko parirale evropskim disko uspešnicam tistega časa. Njegovo zanimanje za sofisticirano plesno glasbo je rezultiralo v albumu *Artificial Intelligence*, ki ga krasi bogastvo sintetičnih zvokov in funky ritmov. Ali je potem presenetljivo njegovo ponovo druženje z Brianom Enom na plošči *Wrong Way Up?* Glasbeno gradivo sta posnela kar v Enovem domačem studiu v Suffolku v



Angliji, kjer sta imela vse možnosti za uresničitev lastnih idej. Pokazalo se je nekaj starih karakternih značilnosti obeh protagonistov, oba sta želela biti v ospredju in posebej Cale se je počutil le kot gost na snemanju prijateljeve plošče. Ta tihi "dvboj" se čuti v posameznih pesmih in kar na pamet lahko uganemo, katera je avtorsko delo enega od obeh mojstrov raznovrstnih glasbenih pristopov. Zato je bilo toliko večje presenečenje ponovno sodelovanje z Loujem Reedom na plošči *Songs For Drella*, posvečeni velikemu mentorju, mecenu in managerju, Andyju Warholu (Drella je bil njegov vzdevek, sestavljena iz besed Dracula in Cinderella). V osnovi je seveda čutili duh starih Velvetov, pesmi so enostavne, razvidna je uporaba repetitivnih vzorcev in distorziranih zvokov. Besedila so nastajala ob skupnem delu obeh, včasih je John obudil spomin na dogodek, ki ga je Lou že pozabil in obratno, skratka nostalgična občutja so prevevala oba spravljeni glasbenika in ustvarjalca. Kljub temu se tedaj nista podala na skupno promocijsko turnejo in še tri leta je bilo treba čakati na vledogodek, ponovno druženje originalnih Velvetov. Kot se je izkazalo kasneje, so bile stare razprtije samo odrinjene, ne pa pozabljene. Lou Reed,

John Cale, Moe Tucker in Sterling Morrison so ponovno "plesali" le eno pletje, obšli glavne kulturne prstolnice Evrope in se pred ameriškim delom turneje zopet razšli. Vzroke za to lahko zopet iščemo v sporu med Reedom in Caleom, nihče od njiju ni želel drugemu prepustiti glavnega avtorskega deleža pri kreiranju novih pesmi. Morda je tako celo najbolje, glasba The Velvet Underground je bila močno zakoreninjena v zavesti poslušalca kot nekaj, kar je funkcioniralo v odnosu do zlatih časov "flower powerja" oz. hi-pijevske pozabe. In konec koncev, ostala sta koncertna plošča in video *MCMXCIII*.

Cale se zato ni užaloščeno umaknil, ampak prav trmasto dela naprej. Poslej je najraje nastopal kar solo, le ob spremljavi klavirja ali kitare. Posnetki teh nastopov so zabeleženi na albumu *Fragment Of A Rainy Season*, obenem je prispeval filmsko glasbo za dva francoska filma, *Paris S'Eveille* in *La Naisance De L'amour*. Nazadnje se je oglasil v sodelovanju s pevcem **Bobbyjem Newirthom** na albumu *The Last Day On Earth*, produciral je novo ploščo skupine *Siouxsie & The Banshees*, prav ta čas končuje delo na novi solo plošči in pripravlja multimedijalni gledališki projekt. Tu ni kaj dodati, njegove raznolike in vztrajne dejavnosti so dovolj velik pokazatelj njegove vitalnosti in kreativne domišljije.

JANEZ GOLJČ

# RETROSPEKTIVA MCMXCIV A. D.

Leto 1994 je bilo za film na slovenskem dobra novica; le na kratko bi veljalo omeniti zakon o filmskem skladu, ki naj bi skrbel za stimulacijo, promocijo in distribucijo slovenskih filmov. Jasno, še tako dobra roba se dandanes ne prodaja več sama, ampak večji problem je, kdo bo dobro robo zagotavljal. Kot je pokazala letošnja klofuta dobremu okusu, s katere omenjanjem niti ne bom mazal papirja, promocija sama ne more poskrbeti, da sintagma "slovenski film" ne bi bila več psovka. Zato je možna ob ustanovitvi takega sklada samo skepsa, če bi kdo rad repuščal času čas, pa naj se zamisli ob megli, v katero tone naša produkcija.

Nekaj drugega je bil novembrski 5. Film Art Fest, ki uspešno nadaljuje svojo lokalno cinefilsko misijo s promocijskim izborom dobrih, predvsem nehollywoodskih filmov, stimulacijo art distribucije in seznanjanjem Slovencev s tistimi filmskimi trendi, ki bi jih drugače zaobšli. Letošnji FAF je bil nedvomno najboljši doslej, saj je v štirih odsekih ponudil kopico mojstrov, ki bodo, bolj ali manj po sreči in v skladu z interesi kapitala, kot začimbe kapljale v juho skomercializiranih predstav leta 1995. Od predpremier se velja veseliti makedonsko koprodukcijskega favorita *Pred dežjem*, *Eksotike*, *Modre*, kubanskih *Jagod in čokolade*, *Amaterja*... od perspektiv *Spi z mano*, *Kraljice banditov*, *Nočnega čuvaja*... v fokusu so bili predstavljeni tisti avstralski in novozelandski filmi, ki spominjajo na evropsko avtorsko poetiko, markanten pa je bil tudi izbor dokumentarcev. Ker je vse manj organizacijskih kiksov, velja pohvala Cankarjevemu domu. Se vidimo jeseni.

Na noge se je postavila ljubljanska Kinoteka, k'rs pomlajeno ekipo pod okriljem Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja ponuja cel kup novosti, od državljanstva Kinopolisa (obvezno za vse filmoljubce!), ki zagotavlja polovično ceno vstopnic in možnost rezervacij, do vrste drugih ugodnosti: izhaja koledar - mesečnik, redna obvestila, v *Retrovizorju* se predstavlja še posebej zanimive avtorje (decembra npr. *Leosa Caraxa* in *Bustra Keatona*), organizira se razne prireditve (npr. film meseca, silvestrovanje...). Skratka, živahno je.

Oktober pa se je Slovenija še z nečim postavila na svetovni filmski zemljevid - pisalo se je o filmskem dogodku leta! V stanovanju nekdanjega kinooperaterja v Novi Gorici so odkrili dva filma, ki sta dosedaj veljala za izgubljeni: to sta mehansko koloriran žongler *Maxa Lindra* in prvi celovečerec nemškega in hollywoodskega scenarista, režiserja, igralca in producenta *Ernsta Lubitscha* (1892-1947), film z naslovom *Ko sem bil mlad* iz leta 1916. Prebrskajte stanovanja svojih dedkov!

V kinoteki so dobili zatočišče tudi 10. dnevi gej in lezbičnega filma, festival z najdaljšo tradicijo pri nas. Okej, gre za drugačnost, kar je vredno vnaprejšnjih simpatij, ampak kot se je letos znova izkazalo, diskurz homoseksualne drugačnosti vse prerad prevlada nad pravili filmske govornice, tako da je bil rezultat - all in all - precej mlačen. Z dvema izjemama: *Jagodami in čokolado* ter himno odkrivanju aidsa, filmom *In orkester* je igral dalje, v katerem se prav altmanovsko pojavi cel kup znanih obrazov, tako *Richard Gere*, kot *Anjelica Huston* in *Steve Martin*. Ostale teme so bile, kot že rečeno, aids, identiteta in ljubezen na vse načine. Počakati velja še na odpadla favorita, *Jarmanovo subtilno Modro* (februarja, ko bo prva obletnica njegove smrti) in *Kravji blues*, *Van Santovo* posvetilo lezbijkam.

In kaj se je zgodilo na področju glavnega toka produkcije? Predvsem to, da vidimo skoraj vse, kar vidijo veliki in to vzporedno z njimi. Tako smo imeli svetovno predpremiero novozelandskega hita *Nekoč* so bili bojevniki, istočasno je štartal bombastičen *Šund*, z minimalno zamudo pa filma, ki tolčeta proti vrhu lestvice gledanosti vseh časov: tehnično in dramaturško perfekcionistična *Forrest Gump* in *Levji Kralj*. Na lokalnem vrhu gledanosti pa so se leta 1994 znašli še *Očka v krilu*, *Kremenčkovi*, *Štiri poroke in pogreb*, *Hitrost*, *Resnične laži*, *Schindlerjev seznam* itd.

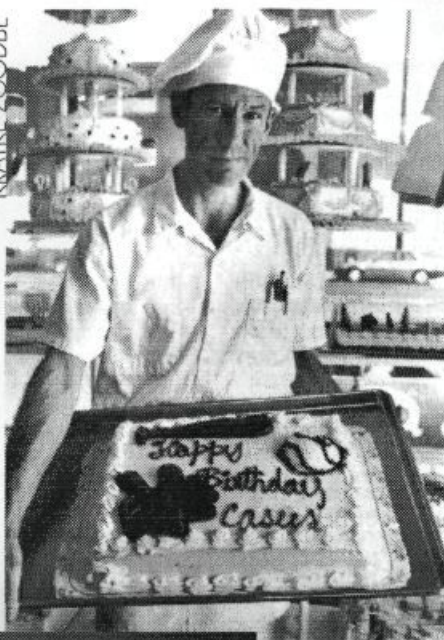
Če pa ste bili količkaj v kinu, ste morali opaziti, da je bilo to leto podvojitev. *Ducata* nadaljevanj filmov kot so *Addamsova družina*, *Sam doma* ali *Wayneov svet* sploh

Sir Isaac Newton je zase rekel, da je videl daleč samo zato, ker je bil palček na ramenih velikanov. Kar se mene tiče, se je leta 1994 daleč razgledovalo teh sedem palčkov:

1. *Eraserhead*
2. *Zbogom, moja konkubina*  
*Forrest Gump*
3. *Kratke zgodbe*  
*šund*
4. *Schindlerjev seznam*
5. *Zlati časi*

ne bom omenjal; ta mali ekspozice bi raje začel kar z režiserji. Po dvajsetih letih nas je David Lynch premierno hipnotiziral z oniričnim, perverzним, kulturnim Eraserheadom - po takem prvencu je težko presenetiti, in v njegovem zadnjem izdelku, prav tako prikazanem letos (Twin Peaks - ogenj hodi z mano), je bil ogenj že povsem ugasel. Dobremu spominu na nadaljevanje je s povsem odvečno razlago storil slabo uslugo, ponudil pa je dokaz, da postane umetnik sčasoma sam svoj najslabši učenec. Še ena dvojnost: le kaj je storil David svoji hčerki Jennifer Chambers, da se je lotila snemanja takih filmov kot je Helena iz škotlice? Popljuvali so ga sicer vsi, je pa za prvenec čisto spodoben. Če vam je spomladi Mike Newell zaman klical Na zahod!, se njegovemu povabilu na Štiri poroke in pogreb niste mogli upreti. Odzval se mu je tudi mladi novinar iz Ostankov dneva, trenutno eden najšarmantnejših Britancev, Hugh Grant. In kdor zapravlja ostanke dneva, se kmalu znajde v Deželi senc (Anthony Hopkins), ki jo je zreziral Božiček iz 34. ulice (Richard Attenborough), ta zadnji film pa je le predelava originalnega Čudeža na 34. ulici iz leta 1947. To je leto smrti prej omenjenega Lubitscha in kot nalašč se

KRATKE ZGODBE



SCHINDLERJEV SEZNAM

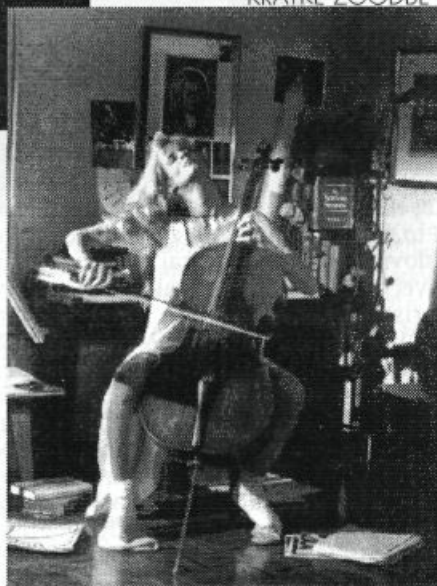
je tega leta rodil Steven Spielberg, ki je v oskarjevskem letu Oskarja Schindlerja praznoval 47 let. Uf! Gremo dalje. Keanu Reeves je od Malega Bude do Hitrosti namesto igre izboljšal predvsem muskulaturo, avtobus pa je šofirala Sandra Bullock, ki je s podobno vlogo v Uničevalcu asistiral Sylvestru Stalloneju. Taisti se je preganjal po skalovju v mojstrskem Plezalcu, Daniel Day-Lewis pa je iz Scorsesejevega časa nedolžnosti priplesal v zapor, kjer je dobil lekcijo V imenu očeta. Režiser le-tega je bil Jim Sheridan, koscenarist prej omenjenega filma Na zahod. Še? Edith Wharton, prva ženska Pulitzerjeva nagrajenka (Pulitzerjev nagrajenec je tudi Rade Šerbedžija v filmu Pred dežjem!) nas je oskrbela z

literarno predlogo za filma Čas nedolžnosti in za Ethana Froma, ki je bil kronološko sicer posnet prej, gre pa za komorno dramo, eno letošnjih spregledanih mojstrov. Če je Lynch za razvoj od najboljšega do najslabšega filma rabil dvajset let, zmore John Travolta obratno v enem letu: če smo si ob Gledanju, kdo se je spet oglašal, želeli, da bi enkrat za zmeraj utihnili vsi, smo si v Sundu (življenjska vloga Travolte!) želeli, da bi dialogi - in film - trajali kar v nedogled. In če ste spregledali, da je Quentin Tarantino, junak leta, osce-naril tudi Pravo stvar, vas čaka popravni izpit v videoteki, njegovem inkubatorju. Tam pa boste le stežka našli izdelke poleg Cronenberga najbolj znanega kanadskega režiserja Atoma Egoyana. Letos je kazal krajevni zemljevid izgubljenih čustev v Koledarju in nas pošiljal na striptiz preteklosti v Eksotiko. Cronenberg pa je s fantazmatsko M. Butterfly rekel Zbogom moji konkubini. Res je, le moški ve, kakšna je popolna ženska, in Holly Hunter, ki je za maorskega domorodca v Klavirju kljub nemosti popolna, se v stranski vlogi pojavi tudi v Firmi. In tako dalje. Itd.

Imate dovolj? Če bi bil Hitchcock še živ, bi Ljubljanskim kinematografom naprtil mednarodno zaroto, Oliver Stone pa najbrž kar globalno. In koga boste obdolžili vi, da je srce slovenskih kinoprojektorjev leta 1994 bilo v ritmu dvotaktnih motorjev? Naključje? Usoda ljubi podvajanja in ponovitve, pravi Borges. Ker sta si usoda in film od samega začetka na "ti", ni nobenega opravičila, če ste filme zamudili. Ali pa se tako identificirate s Forrestom Gumpom (ki se ne identificira z nikomer), da ne veste, če usoda sploh obstaja - toda potem še enkrat preberite prejšnji stavek. Ali pa se zatopite v priročnike vzhodnjaških tehnik.

Dobro, na isto finto bi lahko naštevati trojke, štirice, ampak bilo jih je zanemarljivo malo. Nekaj filmov je imelo trodelno strukturo (ali je nimajo pravzaprav vsi, pač uvod-jedro-zaključek, in je Godard ugotovil samo to, da zaporedje ni zmeraj nujno

KRATKE ZGODBE



tako?), od arty filmov Dragi dnevnik, Pred dežjem, šunda, do, recimo, Hitrosti, Resničnih laži, itd. Konkretneje pa so po trikrat udarili John Grisham (kot avtor literarnih predlog), Tom Hanks, Jeff Bridges in še kdo. Tu imate 3x3 filmov, nagrado (videokasete, čisto zares!) pa dobi tisti, ki pravilno našteje vsaj eno trojico. Če se boste potrudili, bomo uvedli stalno nagradno vprašanje.

TRUŠNOVEC GORAZD

# NASILJE in RESNIČNOST

Tomaz Bratož

**N**asilje je konec drugega tisočletja po Kristusu v večini sveta nesporno že kar redni del vsakdanjega življenja. Nasilje pač preprosto je, je vseprisotno in živahno prispeva svoje v vsako moderno družbo. Vendar o njem niti približno ne pišemo zato, da bi moralizirali ali alarmirali. Zanima nas le kot fenomen v najbolj transparentni umetniški formi našega časa, v filmu, in v odnosu do resničnosti, iz katere nastaja.

## PRVA LIGA JE "OUT"

Na slovenskih platnih zdaj že nekaj let gledamo svetovno filmsko proizvodnjo skoraj sočasno s svetom. Tako kot drugod pa tudi pri nas v tej ponudbi najmanj 99-odstotni delež prispevajo ameriške tovarne komercialnih sanj, še več (ali manj): domači kino sporedi ponujajo le izbrani paket absolutno najbolj zaslužkarskih naslovov, prečiščeno A-produkcijo. Tu pa se zelo redko najdejo naslovi, ki skrivajo nasilno zgodbo ali režijo, ki bi jima verjeli, kaj šele referenco na stvarne dogodke. Poglejmo letnik 1994. Ali so morda PIŠ, SPECIALIST in HITROŠT nasilni? Nikakor, so le "akcionerji" z veliko ognja in - z izjemo zadnjega - plehkosti, popolna fikcija. Sta nasilna mogoče letošnji sedemkratni oskarjevec SCHINDLERJEV SEZNAM in WYATT EARP? Ne bo šlo, čeprav sta obe zgodbi sneti iz vsem poznanih zgodovinskih, torej resničnih dogodkov. Prvi hoče dokumentirati in moralizira, drugi glorificira. Za preboj jima manjka pogum, da bi zgodovino obravnavala zgolj kot neko preteklo obdobje in pika. Resnično nasilni niso niti KALIFORNIJA, PRAVA STVAR, ŠUND niti prihajajoča ROJENA MÓRILCA. Nedvomno je prvi vrhunski triler, drugi primer nasilja z gosto režijo konstantno bežečih podob in zvokov, v tretjem so po avtu razpoženi možgani le ena izmed grotesknosti, ki vabi k nasmešku, četrti "the best of" ali "zbrana dela" vseh največjih serijskih morilcev ZDA. Še največ možnosti bi imel zadnji, če le ne bi bil s hollywoodsko fikcijo zlepljena kompilacija. Med letošnjo standardno bero preostane le še VRAN, ki pa je nekaj izjemnega le zaradi čisto stvarne, torej ne igrane smrti Brandona Leeja. Hvala bogu, to ni vse.

## DRUGA LIGA JE "IN"

V novembru se je namreč zgodil FILM ART FEST (FAF) in v nekaj dneh pokazal vse tisto, kar smo čakali celo leto, nasilje skozi resničnost. Glede na to, da je bilo takšnih zgodb kar 6, vseh filmov pa 44, so ti naslovi zaradi svoje skoraj identične konceptualnosti morda največja posebnost festivala. Nasilje je v teh zgodbah povsem pristno: PIKAPOLONICA (Velika Britanija), KRALJICA BANDITOV (Indija) in KRALJICA MARGOT (Francija) so posneti po čisto stvarnih dogodkih. Prva dva sta se zgodila v bližnjih osemdesetih: PIKAPOLONICI je država samovoljno odvzela šest otrok, KRALJICO BANDITOV je posiljevalo in pretevalo na desetine moških in je stvarna oseba, junakinja revnih, pred nekaj meseci izpuščena iz ječe, MARGOT pa je bila resnična dobrosrčna hotnica, ki je doživela pokol 6000 protestantov v šentjernejski noči 1572. PRED DEŽJEM (Makedonija), DUHOVI MRTVIH DRŽAVLJANSKIH PRAVIC (Avstralija) in NEKOČ SO BILI BOJEVNIKI (Nova Ze-



DUHOVI MRTVIH DRŽAVLJANSKIH PRAVIC

landija) se sicer neposredno ne nanašajo na resnične dogodke, vendar nanje se še kako referirajo. Prvi skozi mednacionalna trenja Makedonci/Albanci širše problematizira vojno na Balkanu, drugi pripoveduje o zaporih v deklarativno prvih demokracijah sveta, tretji razkriva socialno agonijo marginaliziranih novozelandskih Maorov.

## RESNIČNOST SKOZI NASILJE

Vseh teh šest fimov smo zlahka prepoznali v izredno neposredno pripovedovani vsebini, posneti s krutim očesom zelo radovedne kamere, ki brezsravno kaže na krute banalnosti tega časa in prostora, ko "nastradajo" le še marginalci, skoraj izključni protagonisti. "Zeitgeist", duh te dobe, je torej že zelo dehumanizirani svet s sprevrženimi vrednotami, vdanostjo v enak ali še slabši jutri, v zmago fizične moči, nasilja nad duhom, umom, človečnostjo in verskih, rasnih in spolnih predsodkov namesto splošne tolerance. Vendar te zgodbe zaradi svoje neposrednosti ustvarjajo videz presenetljive verjetnosti, zaradi takšnega realističnega pristopa tem filmom zaupamo na prvi pogled in jih imamo za svoje. Se bomo pač morali sprijazniti z dejstvom, da je v "novem" in neodvisnem filmu človeka lažje ubiti kot poljubiti. Kar pa nujno ne pomeni, da je čisto dobesedno res tako tudi izven fikcije, lahko pa se zanesemo, da z intenziteto klanja avtorji teh filmov le na svoj način učinkovito govorijo o pomanjkanju poljubljanja. Ker je pozitivcev občutno manj kot negativcev, so prvi toliko bolj očitni, kar je dobro, povrhu pa tudi deluje kot povod in vzvod zgodbe. Ti režiserji so torej igrali na že "igrane" karte: med veliko nasilja bo tisto malo dobrote učinkovalo toliko tehtneje in zlahtneje, pravično. Svet barvajo s črno, da bi nas spomnili, kako izgleda bela.

# KNJIGA, DEKLICA, SMRT

(monolog ob pesniški zbirki Posvetitve Tatjana Soldo)

**N**e, saj ne moreš govoriti. Ne smeš povedati tako, kot je bilo že nešteto povedano. Želiš si ostati nem, neskončno oddaljen od preračunanih, preišljenih stavkov, ki se navadno uporabljajo, ko Razlagalci pišejo (pišemo!) o knjigah, o Literaturi. Kakšna zmeda: vedno bolj sem prepričan, da takoj odpotujejo v pozabo, da so izničene, še preden so sploh (bile) napisane, vse tiste briljantne verbalne arabeske, s katerimi Razlagalci zaznavamo in zaznamujemo nepregledno množico knjig, ki nas preplavljajo. Če hočem, lahko odvržem nepotrebno masko Razlagalca in na vse to pogledam z bolj odmaknjene perspektive: in zdi se, da so ravno Razlagalci (ne bralci!) knjigo postavili na najbolj posvečeni piedestal v velikanskem templju Kulture; postmoderni mit, Borgesova zgodba o knjižnici, je le en sam droben odsev te gloriifikacije Knjige-same-na-sebi-in-za-sebe. Drug odsev iste podobe je tisočletna vera v orfičnost pesnikov, moč njihove prvinske nedolžnosti, ki edina lahko izreka Resnico. A ne slep'no se: Razlagalci potrebujejo kult Knjige predvsem zato, ker iz njega srkajo moč, življenjsko limfo, ki naj bi s smislom prepojila celo njihovo početje, ki ga lahko (s pomočjo besedne igre) brez dvoma označimo kot marginalno: namreč, kaj je interpretiranje drugega kot "dopisovanje opomb" nekam pod črto ali na rob, torej na margino knjig? A tudi slepa vera v Knjigo kot tako še ni in niti ne bo nikogar odrešila: lahko zatrdim celo, da je o množici knjig, ki jih kar naprej rojevajo najrazličnejši Pesniki, najbolje molčati, kot da sploh ne bi obstajale, saj se le-ti v njih večinoma že a priori odrekajo možnosti, da bi dopisali nekaj novega, bistvenega k Veliki Zgodbi Sveta. Zgodilo se je pač, da so Razlagalci in Pesniki zatulili v isti rog in razglasili smrt velikih zgodb, ne da bi se zavedali, kakšne bodo posledice. Tako pač je, četudi je seveda enako verjetno, da je povsem drugače; taka relativistična razpuščenost je nenadoma postala substrat slehernega (tudi tega!) pisanja, ki se mora kar naprej boriti s slepili zrcalnih podob v umetnih labirintih, brez upanja, da bi odkrila rešitev - čisto svetlobo. A vendar, lahko sesuješ svoj lastni horizont, ko začutiš energijo, sile, ki ga neskončno presega? Lahko razrešiš nevzdržno uganko, paradoks, ki je posledica preproste ugotovitve, da ta energija znova izseva iz knjige? Iz posvečene knjige Posvetitev?

Letnica izida Posvetitev: 1994. Tatjana Soldo: 1962 - 1992. Kako malo pravzaprav poveš, in že bi lahko obmolnil. Zares, kako čudno, in vendar vztrajaš. Čudno se ti zdi in vendar zapišeš: enako, kot lahko ves svet zapredemo v mrežo polarnih nasprotij, tudi množico pesnikov lahko razdelimo le v dve skupini. Na eni strani tisti, ki ne doživijo izida svoje prve (edine) knjige; na drugi strani vsi ostali. Morda so tudi pesmi prvih bolj neoprijemljive, nedostopne in tuje; skušajo nas prepričati, da se neskončno bogastvo ne skriva v bleščavem, glasnem preobilju interpretativnih poskusov, temveč... Smo sploh še sposobni zbrano prisluhniti, počakati, da se stvari razkrijejo v svoji "takšnosti"? Spomniš se na misel Susan Sontagove: "Namesto hermenevtike potrebujemo erotiko umetnosti." Na naslovni strani Tatjaninih Posvetitev pa podoba gole, čudovito lepe ženske, čiste in nedolžne kot deklica. Deklica se preobraža v breztelesnost, vse manj snovna je, a vse bližje luči, ki izžareva iz neznanega središča. Kaj praviš? Naključje? Znamenje?

Gotovo, znamenje. Tudi naslov zbirke v sebi nosi preveč različnih konotacij, da bi bil lahko zgolj naključen, mimobežen: marsikaj je v njem, od religiozne posvečenosti do prijateljske topline posvetil, ki jih pogosto zapisujemo v knjige(!). In še neke razsežnosti tega čudežnega naslova sem se spomnil v tem trenutku: Posvetitve so vsekakor tudi po-svet-itve. Torej gre za Tatjanino (kako papirnato bi zvenelo, če bi v tem pisanju "operiral" s pojmom lirski subjekt, ki se ponavadi uporablja!) pot-po-svetu, za pot, ki je hkrati tudi že potovanje. Potovanje, ki vodi tako ven-v-svet kot tudi noter-v-človeka (ki pesem izrekal!), kolikor je ta distinkcija sploh važna; prostorske in časovne koordinate so namreč vedno brezkrayne, zabrisane in navsezadnje nepomembne. Zakaj "vsakdo je potovalec sveta"; in sam moraš prehoditi svojo razdaljo med dvema točkama, rojstvom in smrtjo, ki sta edini stalnici. Zlasti smrt. Vsaj tako se zdi, če potuješ skozi Posvetitve. V trenutku in večnosti si vsepovsod, spoznavajo in se srečuješ z mrtvimi in živimi pesniki, Lope de Vega stoji ob Marini Cvetajevi in Puškin se skriva za Stendhalovo senco; med njimi pa Tatjanin glas, ki brezupno išče zatočišče, saj "minsko polje gori" in "konjski topot odzvanja vso težo dob, / ki nam še groze." Sredi zmedene, kaotične množice podob nenadoma glasno, jasno in svetlo odzvanja: "Vse je enako. / Vse je različno enako. / Ravno tako."

Presojnost, resnica, pred katero si ne moreš zatiskati oči; daleč smo od kabinetnega relativizma. Ker je res, da je svet razpolovljen, kmalu bo razsekan na tisoč koščkov in od odločitve vsakega posameznika bo odvisno, kam se bo nagnila tehtnica: "Pol tistih je, / ki onih pol / iztiska iz sveta, / predmete izpodmika, / suva točno obratno / od bitja srca." Množica ljudi pa še ni pripravljena na tako neizprosno, neposredno izrekanje hrepeneče prerokinje; ne doumejo, da ne gre več samo za poezijo, za pesem kot uteho ali simulaker, temveč za golo preživetje. Odgovor sveta je: "nora je, pravi, zdraviti naj se gre." Naslednja postaja: deklica in smrt. "Ničesar ni več. / Razen praznih platen, / ki čakajo na Charlotte Salomon." Pot pa vodi tja daleč, v pokrajino, kjer prebivajo mrtve prijateljice, "hčere srebrnega meseca", "zaznamovanke sanj". Zadnje pesmi pričajo o dramatičnem klimaksu; kontrast med svetlobo in temo se zaostri do kristalno čistega, a vendar skrajnega položaja, v kateri kompromis, ki bi rešil človekovo "lepo dušo", seveda ni več mogoč: "Slutim, kako bo vse šlo. / Vse - v prelet. / Pišem, kot bi šlo za stavo. / Stavim lastno glavo." In nazadnje, v jeziku plemenite metaforike: "Vrč, počen kot pozen nočni glas, / medleče zibljem v vročem naročju / razlit ves med, / moja jesen, Mme. Renal, / mojih trideset let." Naj sprejme, kdor zmore sprejeti; naj bere, kdor sploh še zmore brati. A vendar: ob smrti temne sile nikoli ne morejo zmagati, saj, kot uči Tibetanska knjiga mrtvih, smrti pravzaprav ni, je samo življenje, ki teče dalje in le spreminja svoje pojavne oblike; Tatjana, si se zavedala tega? Tvoje slovo je mehko in občutljivo, v zadnjem verzju pozdravljaš, vočiš: "Srečno, nova razdalja med snom in snom." Ali zdaj mirno počivaš? Ne morem spati: spomnim se misli iz Preroka Kahlila Gibrana: "Saj življenje in smrt sta eno, prav tako, kakor sta eno reka in ocean." Res: morali bi se zavedati in vsaj za trenutek tiho prisluhniti vsem tistim silam, ki so neskončno večje in svetlejšje od nas.

GAŠPER MALEJ



*Vsakdo je potovalec sveta. Spominjam se, kako sem dolbla Altamirске jame, spominjam se vašega zemljenega mesa.*

*Ogenj.*

*Medena srca vetra  
v skalah Baje Californije,  
nad žitom sklonjeni kmetje,*

*Federico,*

*prijateljji, žki so mahali v slovo,  
indijski brahmani,*

*Omar Hajjam,*

*vse je enako.*

*Vse je različno enako.*

*Ravno tako.*

# SLOVENSKI LIKOVNI PROSTOR V PREBUJANJU

**P**rednovoletno potepanje po galerijah končno ponuja tudi par zanimivih razstav. Te se vežejo zlasti na mlajše likovne ustvarjalce, ki so na poti, da si ustvarijo željeni umetniški ugled. Galeriji Media Nox in Hiša v Mariboru predstavljata tri mlade ustvarjalce v upanju, da bodo z razstavo popestrili in obogatili likovni prostor na sončni strani Alp.

V galeriji Hiša predstavlja svoja dela Tomaž Selinšek. Vredno je spregovoriti več besed o njegovih slikah, saj je eden izmed redkih mladih ustvarjalcev, ki ga zanima problematika figuralike, kompozicijskega urejanja in osebne preinterpretacije že znanih svetovnih del. Težko je ugotoviti in natančno določiti, kaj pogojuje njegove stvaritve. Eno je verjetno njegova zanimiva osebnost in odnos do sveta, zlasti reakcija na posamezne dogodke in napovedi v življenju. Toda prave korenine oziroma snov, ki jo črpajo, je pogosto zabrisana, postavljena v meglo, skozi katero jo vodi neznana sila in želja po ustvarjanju. Prav ta neznana sila pa ga tudi postavlja pred različne probleme, ki bi jih rad zadovoljivo rešil in preskočil. Trenutna "ovira" je tokrat povezana ravno s figuraliko in njeno navidezno enostavnostjo, ki grize umetnikovo zavest. Pot, po kateri se ji skuša približati, pa zagotovo kaže postavljena razstava. Izhodišče je v predlogah različnih mojstrov, kar dokazuje, da ponujene rešitve umetnik kritično sprejema in jih skuša prilagoditi svojemu likovnemu izrazu, jeziku. Tega pripelje do stopnje, da edino študijska slika odgovarja njegovim zahtevam. Glavno vidno izrazno sredstvo kljub množtvu barv pa ostane črta ali linija. Tako so figure ujete v precej skicozne, včasih prav hitre in nasilne poteze, ki pa ne skazujejo izgleda in sprejemanja slike pri gledalcu. Črta nosi glavno izrazno moč in osebnost slikarja. Ponekod se pojavljajo zanimivi barvni madeži, ki učinkovito popestrijo delo. Njihovo delovanje pa je žal omejeno s črto. Ta ne dopusti barvi, da zaživi, preživi bariero in postane nosilec, glavna slikarska rešitev. Črta omogoča slikarju, da ujame tisti pravi trenutek in podobo, ki mu odgovarja. Slikar se torej zaveda, da mu figuralika predstavlja učinkovito in zanimivo izrazno moč. Poskuša jo odkriti in prilagoditi svojim individualnim potrebam in značaju. Predstavlja mu novo, pomembno, neznano dimenzijo, kateri skuša postaviti učinkovite temelje, jo v prihodnje podrediti barvnim učinkom in zreducirati ali popolnoma odpraviti prisotnost črte.

Slike, ki se ne ubadajo s problematiko figuralike, pač pa poskušajo svoje bistvo izraziti preko barv in drugih kompozicijskih pripomočkov, pa so delo Boštjana Plesničarja in Gregorja Nemca. Postavljene so v galerijo Media Nox. Slike obeh avtorjev so zanimive in se nam približujejo v okviru svojih zmožnosti delovanja ter zmožnosti samega gledalca, kako si jih razlaga, poskuša razumeti in definirati. Dela niso zaznamovana z naslovi, tako da se lahko prepustimo sproščujočemu opazovanju in si jih prilagodimo svojim zahtevam, ki so lahko tudi odvisne od našega počutja in občutja slikarjevega smisla operiranja z barvnim spektrom. Vsak avtor pa uporablja tudi svoj specifični likovni izraz, da ustvari željeno kompozicijo.

Slike Boštjana Plesničarja nosijo zelo velik koloristični poudarek. Spodbujajo gledalca, da se z nenehnim gledanjem prebija skozi mrežo prepletajočih barvnih potez in poskuša prodreti do tistega



enotnega, željenega barvnega polja. Poleg različnih barvnih kontrastov nastopajo tudi daljše diagonalne črte. Te dajejo sliki določeno gibanje, napetost. Razbijajo monotonost barvnega učinka in usmerjajo gledalcev pogled. Delujejo tudi kot meja med dvema različnima poloma slike, dvema različnima občutjema. Ponekod se množstvo barvnih potez spremeni v nekoliko večje barvne ploskve, ki učinkujejo kot kolaž. Vsak del, vsaka ploskev bi lahko stala zase, toda njihovi robovi so usklajeni tako, da tvorijo enotno

podobo. Po njih se sprehajajo kratke, aditivne poteze čopiča, ki kot trnje zbadajo gledalcevo občutje, pogled. Počasi se vse te značilnosti združijo in spremenijo v enotno delovanje ene same barve. Poteze postajajo navidez zaključene v različnih preprostih geometričnih likih, preko katerih se lesketa zlat napis v ruščini - revolucija.

Napis zaudarja. Vodi naše razmišljanje v točno določeno smer. Toda mar ni slikar naredil to z določenim namenom, da odvrne naš pogled od prevladujoče zelene na zlato prisotnost revolucije? Z nasmeškom se prepustimo razvozlavanju jezika, ki je zelo blizu balkanskemu. Ne samo jezik, tudi družba, politična situacija se zrcali in blešči. Mogoče je slikar želel opozoriti na določene podobnosti in tako slika predstavlja bojno polje, na katerem zlata prebada vojaško zeleno. Naš pogled niha. Ne moremo se odločiti, kaj in koliko časa bomo opazovali. Zlata nam ugaja, pa zopet čez čas deluje preveč kičasto. Zelena pomirja. Toda ko se prebijamo skozi vso to zeleno goščavo, postanemo zmedeni. Ne vemo, kaj iščemo, kam se podajamo. Misli, asociacije, vse nam bega kot poteze čopiča po platnu. Včasih nam uspe, da uskladimo pogled in misli. A ne za dolgo. Zlata razdira postavljene mostove in ovrže naše ugotovitve. Razočarani, da nismo prišli do učinkovitega zaključka, se odpravimo dalje. Ali je za gledalca sploh kak smiselni zaključek, dejstvo, ideja? Še bi lahko razmišljali in sodelovali s sliko. Prav v tem nemiru, ki ga podoba ustvarja v naših mislih, je njena vrednost, smisel, obstoj.

Mnoge značilnosti, ki sem jih opisal veljajo tudi za slikarja samouka, Gregorja Nemca. Glavno razliko lahko opazimo v urejanju končne podobe slike s pomočjo barv in ustreznih geometričnih likov. Ti liki postanejo nosilci slike. Odpirajo prostor, nakazujejo možno pot in oklepajo barve. Piramide, krogi, kvadrati, trikotniki... vse pomaga slikarju, da delo zaživi v željeni podobi. Ta podoba pa je včasih kaj kompleksno zgrajena, zato se slikar poslužuje tudi drugih učinkovitih prijemov. Opazimo lahko dokaj energične barvne madeže, ki niso nastali s čopičem, ampak so dobesedno prileteli v slikarsko površino in jo razbili. Vse to popestri njeno delovanje, gledalca pa prepriča v mogočno ustvarjalno energijo, ki jo je slikar moral nositi v sebi, da je takšno delo lahko nastalo.

Omenjeni mladi ustvarjalci so le kapljica v morju kvalitetnih ustvarjalcev, ki prihajajo v zelo konkurenčni slovenski likovni prostor. Zato pozdravljam in podpiram odločitev omenjenih galerij, da omogočijo mlademu ustvarjalcu razstavni prostor in ga podprejo v njegovi želji po uspehu. Ustvarjalni nemir rojeva umetnost, ta pa se mora pokazati in vseskozi tudi dokazovati.

BOŽIDAR ZRINSKI



# NIRVANA

## MTV UNPLUGGED IN NEW YORK

GEFFEN 1994

Nekatere skupine so boljše kot druge. Čar popularne glasbe je v iskrenem podajanju občutij, ki jih je ta forma kljub enostavni govornici zmožna prenesti z izvajalca na poslušalca. A zakaj so bili The Beatles ali Rolling Stones popularnejši (in vplivnejši) od podobnih skupin tistega časa? In zakaj so iz kopice bandov iz Seattla najdlje prišli ravno Nirvana?

Odgovor zagotovo ni enostaven, delno leži v teoriji psihologije množic, delno je uspeh odvisen od primerne propagandnega aparata, delček se skriva v inspiriranih pesmih, ki nastanejo v trenutku navdiha. Kaj če Nirvana nikoli ne bi posneli pesmi *Smells Like Teen Spirit*? Kaj če pesmi ne bi večkrat na dan predvajala MTV? Verjetno bi bil Kurt Cobain še živ in Nirvana le ena od povprečno popularnih skupin. Mirno lahko zapišemo, da je Cobain pokopal medijski pritisk, ki se mu je najprej želel upreti z brezkompromisno ploščo *In Utero*, ki je sledila mega prodajanemu albumu *Nevermind*. Takoj po snemanju *In Utero* je Cobain spoznal mlajavost svoje odločitve in tu mu je bil veliko (a vseeno nezadostno) pomoč Michael Stipe, ki je imel pač to srečo, da so R.E.M. svojo popularnost gradili mnogo počasneje od Nirvane. Nauk je povsem preprost. Kar velja, so pesmi oz. zgodbe, daleč zatej so odzivi publike in glasbenih kritikov. S tem spoznanjem so Nirvana sprejeli ponudbo MTV-ja, da tudi oni posnamejo različico akustičnega nastopa. Šele ta močnih kitarških zvokov okleščena Nirvana odkriva magično privlačnost njihovih pesmih. Bogata akustična podlaga odlično podpira glas Kurta Cobaina, glas odpadnika, romantika in mučenca. Ker je tu bolestno odkrit, z lahkoto prevzame skoraj vsakega poslušalca, dodatna vrednost plošče *Unplugged* pa so priredbe, kar šest jih je, ki jih Nirvana na svojih rednih ploščah ni objavila. V celoti gledano, več kot spodoben dokument veličine skupine, ki je že del zgodovine.



# BABY CAN DANCE

## BABY CAN DANCE

FV 1994

Dejstvo, da se je presenečenje lanskega Novega Rocka uspelo dokopati le do kasete, priča o vsej bedi slovenskega rock založništva. Večina si pomaga z izdajami v samozaložbi in upa, da jim bo tako izdani CD pomagal iz anonimnosti in prinesel vsaj možnost nastopanja. Obenem so se ravno v času okoli božičnih in novoletnih praznikov kopicile izdaje domačih skupin, ki se po ne vem kakšnih kriterijih deklarirajo kot rock, piko na "i" pa dodaja TV oddaja, ki se prav tako diči z laskavim nazivom, da gre za predstavitev rock izvajalcev. In če vemo, da je TV po zaslugi video spotov postala izredno močan medij za predstavitev glasbe,



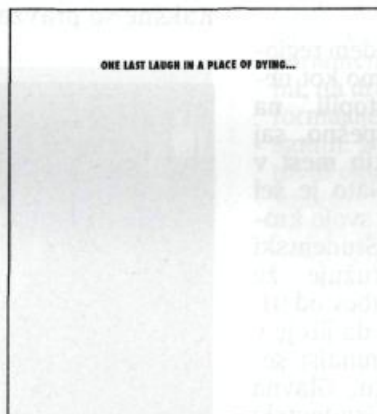
potem je položaj skoraj brezupen. Nekateri k sreči ne obupujejo. *Baby Can Dance* so na svojo roko posneli 15 pesmi kar v improviziranem studiu, zato gre malce zadušeni zvok na njihovi prvi kaseti tudi na rovaš tega. Sicer pa s samo glasbo fantje in dekleta dokazujejo, da jih z lahkoto postavimo poleg še dveh upov slovenske rock scene - Hic Et Nunc in Res Nullius. Stalno prepletanje kitarške igre okoli razdelnih ritmov priča o sodobnem pristopu, ki tiči globoko v zvoku za devetdeseta in o kakšnih neposrednih vplivih in poklonih skoraj ni sledu. Razen na ekspliciten način skozi priredbi *White Rabbit* in *Lady Sings the Blues*, ki pa sta prevzeti z jasno identiteto skupine. In če govorimo o glavnih značilnostih *Baby Can Dance*, ne moremo mimo vloge ženskega vokala, ki se ne pokorava zvočni podlagi na način moške rockovske drže, ampak v tem polju vzpostavlja povsem žensko senzibilnost. Ob že prisotnem zavidljivem tehničnem nivoju izvedb in ob spodobnih studijskih ter produkcijskih pogojih bi lahko *Baby Can Dance* pokazali še več. V položaju, kot sem ga orisal že na začetku, pa skupini zasluži vso pozornost in podporo.

# THE GOD MACHINE

## ONE LAST LAUGH IN A PLACE OF DYING...

FICTION RECORDS 1994

Čudna so bila pota trojice iz San Diega v Kaliforniji. **Robin Propper-Sheppard, Jimmy Fernandez** in **Ronald Austin** so v mladih letih skupaj drgnili šolske klope, na razpotju odločitve, ali se posvetiti nadaljnemu študiju ali tvegati glasbeno kariero, so se odločili za drugo možnost. Iz rodnege mesta so se družno podali v meko glasbenega dogajanja in v Londonu stisnjeni v najeti sobi začeli pospešeno pisati pesmi. Leta 1992 jim je uspelo izdati single *Purity* za dokaj neznano založbo *Eve Recordings*, relativni uspeh plošče pa jim je prinesel zanimanje gramofonske hiše *Fiction*, ki je zašlovela s skupino *Cure*. V začetku leta 1993 so *The God Machine* izdali dvojni prvenec, *Scenes From The Second Storey*, ploščo, ki jo krasi stiliska raznolikost ter silovitost glasbe in sporočil. Vse to je bila posledica mešanja dveh različnih percepcij rockovske glasbe, ameriškega post hard cora s pridihom hard rocka in britanske melanholijske senco temnega vala. A tudi to skupini ni bilo dovolj. V okviru evropske turneje so se ustavili tudi v



Pragi, ki se jim je tako priljubila, da so tam preprosto ostali. V London so se vrnili le za snemanje drugega albuma in nekaj dni po zaključku dela je v 28. letu starosti za posledicami možganskega tumorja umrl basist **Jimmy Fernandez**.

Plošča *One Last Laugh In A Place Of Dying* je seveda posvečena prav njemu. Ovitek je v nasprotju s pričakovanji povsem bel, le naslov albuma je spisan s komaj vidnimi črkami. Zato pa se toliko bolj sliši glasba. Pravzaprav je glasbeno plošča razdeljena na dva dela. Po eni strani *The God Machine* prezentirajo neizprosno, nabit in poln rockovski zvok, kjer je krik **Robina Shepparda** povsem v funkciji tovrstnih postopkov. Po drugi strani pa trio izkazuje rafinirano, z orkestralnimi vložki obogateno zvočno podobo, ki je mnogo bližje predanim sporočilom, ki z običajnimi izlivi pop pesmi nimajo veliko skupnega. Niti z rock pocestno držo ne, ampak ustvarjajo avtonomen svet, kjer besede stojijo le zato, da odsevajo njihova občutja.

JANEZ GOLČ

VALTER KOBAL, PREDSEDNIK ŠTUDENTSKESKE VLADE :

# NOVA VLADA

# BO BOLJŠA

*Formirana je nova študentska vlada. Njen predsednik je petindvajsetletni Novogoričan, Valter Kobal, absolvent Fakultete za ekonomijo. V študentsko politiko se je podal lani, ko je kandidiral na listi regionalcev in je bil izvoljen za poslanca študentskega parlamenta na Fakulteti za družbene vede.*

**N**a kratko smo te predstavili že v uvodu, zato nam raje povej kaj o regionalcih, saj vas marsikdo še zmeraj ne pozna. Kako ste nastali in kaj so glavne točke vašega programa?

Nastali smo lani, ko se je sedem regionalnih klubov povežalo in smo kot neformalno združenje nastopili na prejšnjih volitvah dokaj uspešno, saj smo dobili sedem poslanskih mest v študentskem parlamentu. Nato je šel razvoj naprej. Danes imamo svojo krovno organizacijo, ŠKIS (Študentski Klubi Slovenije), ki združuje že šestindvajset regionalnih klubov od trintridesetih, kolikor mislim, da jih je v Sloveniji in zasedamo sedemnajst sedežev v novem parlamentu. Glavna točka, ki nas povezuje, so študentski servisi. Financiranje ŠOU v Ljubljani je bilo urejeno že v preteklosti, medtem ko so v regijah problemi. Študentski servisi bi morali ves denar namenjati za obštudijske dejavnosti, v praksi pa to ni tako. To je bil tisti moment, ki nas je povezal. Volitev smo se udeležili, ker so se pokazale tendence ŠOU, da bi se financiranje centraliziralo v Ljubljani in regionalni klubi bi tako ostali brez možnosti funkcionalnega delovanja - finančna moč namreč pogojuje samostojno delovanje.

**Kako komentiraš tako hiter prodor regionalcev v politično areno in letošnji še večji uspeh od lanskega?**

Mislim, da je razlog tako strmega

vzpona v tem, da je študentska populacija nekako zasičena z razmejevanjem na naše in vaše, ŠKIS pa deluje na drugem principu; pri nas ni pomemben svetovni nazor ali politična opredelitev, združujemo se na regionalni osnovi. Zato smo precej pisana družčina in mislim, da je to ta moment, ki prevlada nad ostalimi.

**Torej se smatrate za apolitično združenje?**

Ja, povsem apolitično. Zato imamo simpatizerje tudi v drugih poslanskih skupinah, ker nekateri drugi poslanci izhajajo iz regionalnih klubov, niso pa vključeni v naš poslanski klub ŠKIS, ki deluje v študentskem parlamentu.

**Izid volitev mandatarja je bil tesen. Kakšne so pravzaprav perspektive**

**nove vlade, glede na to tesno zmago?**

Večina je res tesna. Dobil sem štiriintrideset glasov, protikandidat, Blaž Ivanc, jih je dobil devetindvajset, en poslanec se je vzdržal. Vendar je to bolj izrazita večina, kot jo je imel lanski predsednik, Mitja Štular. Tudi on je dobil isto število glasov, a treba je vedeti, da letos zaradi zapletov pri volitvah na Fakulteti za šport, kjer so jih morali ponoviti, mandatarja ni volilo vseh petinšestdeset poslancev. To, da sem dobil le štiriintrideset glasov, se mi ne zdi problematično, kajti dobro delo bi moralo zagotavljati, da se razmerja sil v študentskem parlamentu ne bodo spreminjala. Skušali bomo delovati tako, da bomo ob koncu mandata imeli podporo vseh petinšestdesetih poslancev.

**Kakšna so torej zdaj razmerja sil v parlamentu? Katere poslanske skupine ste povezane med sabo, kdo je po vaših pogajanjih o koaliciji, ki ste jih vodili z vsemi poslanskimi skupinami, v novem parlamentu v poziciji in kdo v opoziciji?**

Na volitvah so kandidirale štiri liste, ki so pozneje dobile poslanska mesta v parlamentu. Koalicijo sedaj sestavljajo poslanci iz list ŠKIS, poslanskega kluba Neodvisni, Mavrice ter nekateri poslanci, ki so kandidirali povsem samostojno. V opoziciji pa je ostala skupina, ki je v prejšnji sestavi študentskega parlamenta podpirala prejšnjo študentsko vlado.

Koaličijska pogajanja pa so bila naporena. Pogajali smo se z vsemi skupinami, ampak do dogovora z vsemi ni prišlo, tako da smo vlado sestavili le s klubom neodvisnimih, s tem da smo vanjo vključili tudi nekatere, ki so bili lani bližji desnemu bloku. Povedal bi še, da so v moji vladi trije ministri, ki so bili predvideni v primeru, da bi koalicijo sestavljala klub neodvisnih poslancev in desni blok. Mislim, da sem s tem držal obljubo, da bom sestavil vlado iz vseh opcij v študentskem parlamentu.

**Vlada torej ni sestavljena strankar-**



## sko oziroma politično, marveč na principu...

Torej sam sploh ne bi govoril o strankarski vladi. Govorimo lahko kvečjemu o vladi, ki je sestavljena iz vseh poslanskih skupin. Moj glavni namen je bil sestaviti strokovno vlado, zato se nisem oziral na volilno aritmetiko. To sem hotel preiti in dejansko dati poudarek na strokovnost. Mislim, da mi je to tudi uspelo.

### V četrtek, 8.12.94, je bila na dnevnem redu zasedanja parlamenta potrditev ministrov. Kateri so novi ministri, kakšen je bil način glasovanja, je prišlo do kakih zapletov?

Zapletov ni bilo. Vesel sem, da so bili vsi ministri potrjeni, nekateri sicer z večjim številom glasov, drugi z manjšim. Sistem glasovanja je bil tak, da so bili na eni glasovnici napisani vsi kandidati, za vsako mesto po eden. Poslanci so za vsakega obkrožali "za" ali "proti". Vlado sestavljajo *Aleš Črnič*, minister za kulturo; *Oton Lahajnar*, minister za finance; *Joško Rutar*, minister za izobraževanje; *Primož Kovačič*, minister za socialo; *Anja Strojín*, ministrica za mednarodno sodelovanje; *Jaka Repanšek*, minister za medije in založništvo ter *Matjaž Pečovnik*, minister za šport.

### V čem bo ta vlado boljša od prejšnje? Kakšni so načrti za vaše delo?

Prepričan sem, da bo vlada boljša od prejšnje in to iz enostavnega razloga: sestavljena je na podlagi strokovnosti, ne pa nekakšnih političnih kalkulacij.

Naši načrti so realni. Večji poudarek želimo dati predvsem študentskemu življenju. Nameravamo organizirati par velikih študentskih žurov, ki jih je prejšnja vlada zapostavila.

Eden od projektov je tudi univerzitetna knjigarna, kjer bi bil poudarek na novi strokovni študijski literaturi, hkrati pa bi bila tudi antikvariat rabljenih učbenikov.

Večji projekt je oblikovanje štipendijskega fonda, ki bi omogočal najem dolgoročnega študijskega posojila. Obresti bi bile občutno nižje od obresti poslovnih bank. Kdo bi financiral sam sklad, je še stvar dogovora. Želimo, da bi bili sooblikovalci ministrstva, posamezne poslovne banke in zainteresirana podjetja oziroma vsi tisti, ki si želijo investirati v študenta in ki se zavedajo, da je prihodnost Slovenije v izobraženi delovni sili.

Generalni plani, ki se tičejo študentske organizacije kot celote, so pa vsekakor oblikovanje in sprejetje temeljnega akta, ki bo dolgoročno do-

ločil študentsko organiziranost v Sloveniji. V ta proces bo potrebno vključiti čim širšo populacijo študentov, torej vse zainteresirane študentske grupacije. S tem aktom bodo urejena tako notranja razmerja v študentski organizaciji kot sam način financiranja ŠOU in posameznih regionalnih klubov.

Nadalje bo aktualno sodelovanje pri oblikovanju novega statuta univerze. Tu bo potrebno v pogajanjih z univerzo nastopiti fleksibilno in hkrati odločno. Študentom je potrebno zagotoviti soodločanje o študentski problematiki, ki se pojavlja v času študija. Torej izpitni režimi, prestopni roki, vpisnine in vse druge stvari, ki zadevajo študij.

Pomembno bo oblikovanje študentskih organizacij posameznih fakultet.

Že v samem programu sem zapisal, da bo ŠOU kot institucija pomagala študentom na fakultetah, da pridobijo prostore in finančna sredstva, kar je temelj, da se bodo te študentske organizacije sploh lahko oblikovale. Dolgoročno gledano imamo namen povezati vse



študentske organizacije fakultet in ŠOU v enotno računalniško mrežo, s čimer bi bile informacije o ŠOU dostopne širši študentski populaciji. Nasploh je cilj moje vlade, da ŠOU postane informacijsko bolj odprta - na prvem nivoju znotraj same ŠOU, kjer moramo doseči čim večji pretok informacij med vlado, parlamentom in strokovnimi službami, na drugem nivoju pa navzven. Informacije morajo priti do študentov samih. V ta namen bo potrebno zagotoviti oglasne deske na fakultetah. Ne smemo čakati, da študent pride po informacije na Kersnikovo 4, ampak jih mora ŠOU dostaviti v bazo, torej med študente. Ta drugi nivo pa vključuje tudi izboljšanje imidža študentske organizacije nasproti širši družbi, torej nasproti medijem, državi, mestu.

Še en dolgoročni cilj je preoblikovanje klasičnih študentskih naselij v študentske kampuse, kjer ima študent možnost bivanja, izobraževanja, športa, kulturnih dejavnosti in prehranjevanja. Zaenkrat so idealne možnosti v Rožni dolini, kjer je določena infrastruktura že vzpostavljena. Z verjetnostjo preselitve družboslovnih fakultet za Bežigrad pa se kažejo možnosti za formiranje takega kampusa tudi tam.

**O.K. Hvala za pogovor in veliko uspeha pri delu.**

Hvala.

POGOVARJAL SE JE  
BOŠTJAN RESINOVIČ

# Nova študentska vlada



**JOŽKO RUTAR,  
MINISTER ZA IZOBRAŽEVANJE**

Bistvena naloga resorja v tem letu bo sodelovanje pri oblikovanju Statuta Univerze, kjer moramo študentje z aktivnim in konstruktivnim delovanjem doseči čim boljše pogoje študija. Dokler statut ne bo sprejet, pa bo še naprej deloval projekt PSUL - pogoji študija po članicah Univerze.

Potrebno bo ustanovljati študentske svete na posameznih visokošolskih zavodih (po določilih zakona o visokem šolstvu).

Pozornosti vredno bo tudi delovanje pri pripravi temeljnega akta Zakona o skupnosti študentov, predvsem v tistem delu, ki zadeva obštudijske dejavnosti.

Nameravano je tudi razširiti ponudbo raznih subvencioniranih tečajev (retorika, podjetništvo, tuji jeziki, avto šola).

Ker v ta resor spada tudi dijaška sekcija, bo treba podpirati projekt dijaške izkaznice do končne realizacije.



**PRIMOŽ KOVARIČ,  
MINISTER ZA SOCIOLO  
IN ZDRAVSTVO**

Delo ministra za socialo in zdravstvo bo v tem mandatu posvečeno predvsem študentski prehrani, saj bo treba zagotoviti potrebna sredstva za subvencijo in urediti poslovanje s posameznimi

gostinskimi podjetji. Potrebno bo kot pravi sam minister, prehrani dati izobraževalni pomen in s tem ne bi bila več socialna komponenta.

Nadalje se morajo prilagoditi merila in pogoji za sprejem študentov v študentske domove, zgraditi blok 14 in prenoviti blok 5, kjer naj bi v bodoče domovali invalidi in študentske družine. V delu so že tudi projekti za preno-vo ostalih starih bivalnih kapacitet.

Na področju zdravstva bo ministrovsko delo usmerjeno predvsem v izboljšanje kvalitete zdravstvene storitve in odnosa. Omembe vredne so tudi preventivne akcije.

Pripravlja se tudi ustanovitev skada za štipendiranje tistih študentov, ki ne morejo pridobiti republiške štipendije, v tem trenutku nastopijo država in podjetja, ki lahko dolgoročno pričnejo vlagati v študenta.

V sklopu študentskega servisa pa bo potrebno zagotoviti čim bolj kvalitetna dela za študente.

Torej, na kratko je glavna dolžnost ministra za socialo in zdravstvo, da zagotovi študentu pogoje, ki bodo dali rezultat. Rezultat je pa v tem primeru zdrav in zadovoljen diplomant, ki bo lahko državi povrnil vse njene investicije vanj.



**ALEŠ ČRNIČ,  
MINISTER ZA KULTURO**

Minister sam meni, da je kultura tista, ki zraven študijskih dejavnosti daje pečat študentskemu življenju. Na tej relaciji nastaja glavni stik med študenti in ŠOU in tu je možnost, da si ŠOU končno ustvari prepotreben image, za kar bo potrebno dati poseben poudarek na obveščanju, kjer pa pride ta na vrsto predvsem Tribuna in Radio Študent. Potrebno bo oživiti info točke ŠOU, razmišlja se pa tudi o posebnem informatorju - glasilu resorja za kulturo.

Minister vidi svojo vlogo predvsem v povezovalcu vsebinskih želj in potreb vseh študentov z možnostmi, ki jih lahko nudi ŠOU. Tako bo letos kulturna politika ŠOU poleg dejavnosti, ki že potekajo, usmerjena predvsem okrog pop - rock kulture. Izvesti bi bilo treba vsaj en večji koncert te vrste za najširši krog študentov, pa naj bo to ob majskih igrah ali ob zaključku Študentskih kulturnih dni. Nikakor se ne bo smelo pozabiti na klasično kulturo.

Zagotavljati bo treba še vnaprej veliko popustov za obisk raznih kulturnih prireditev (kino, gledališče, koncerti...)

Prizadevanja bodo tekla tudi za pridobitev prostorov za klubske dejavnosti v ŠN v Rožni dolini in za Bežigradom, ki bi poživila spalna naselja.



**JAKA REPANŠEK,  
MINISTER ZA ZALOŽNIŠTVO  
IN MEDIJE**

Resor za založništvo in medije potrebuje za svoje delovanje precejšen del proračunskih sredstev, saj so mediji eno izmed najmočnejših orožij sistema.

Minister namerava najprej pospešiti in podpreti nastanek fakultetnih glasil, tako da bo zunaj že v kratkem razpis za formiranje uredništev po fakultetah. V načrtu ima tudi krovno glasilo, ki bi objavljalo najaktualnejše prispevke iz posameznih glasil in povezovalo študente tudi po strokovni plati.

Svojo dejavnost namerava usmeriti tudi na BBS in Internet, tako da bi bil dostop do informacij za vse študente enak in čim bolj olajšan.

Študentska založba bo delovala po načelu čim večje profitnosti večjega števila izdaj. Vsekakor pa je jasno, da obstaja določena potreba po izdajah, ki

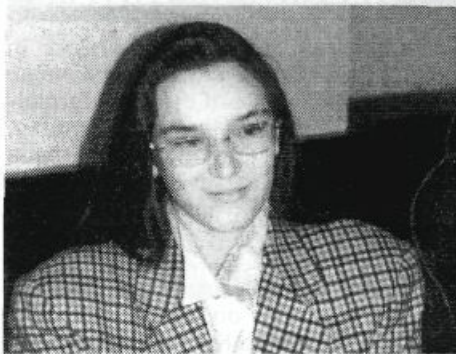
# Nova študentska vlada

ne morejo biti profitne. Izdaje ne bodo same po sebi namen, aktualne bodo morale biti za širši krog študentov in drugih potencialnih bralcev. Predvsem bodo potrebni prevodi novodobne strokovne literature. V načrtih pa je tudi projekt študentske knjigarne, ki bo zajela in povezovala celotno študentsko populacijo.

Tribuna bo v bodoče morala izhajati, vendar bo potrebna temeljitejša analiza prejšnjega in zdajšnjega stanja v sodelovanju z uredništvom.

Na področju Radia Študent bo potrebno le-tega preseliti v blok 14, vspostaviti svet zavoda, uskladiti akt RŠ z zakonom, čim prej oblikovati statut RŠ in zagotoviti ustrezno pravno pomoč pri oblikovanju le-tega ter razširiti slišnost radia po vseh slovenskih regijah.

Medijsko poročanje in sploh medijsko spremljanje študentskega življenja bo treba razširiti. Predvsem se meri na vsaj mesečno oddajo na TVSLO in kaj več kot le občasno poročilo dogajanja iz parlamentarnega življenja v slovenskih dnevnikih. Pojavlja se tudi ideja o ustanovitvi študentskega TV programa.



**ANJA STROJIN,**  
**MINISTRICA ZA MEDNARODNO**  
**SODELOVANJE**

Ministrica namerava v sklopu resorja za mednarodno sodelovanje zastopati interese študentov Univerze v Ljubljani in aktivno sodelovati pred oz. v formalnih mednarodnih študentskih združenjih kot so ESIB, STUDENT FORUM in INTERNACIONAL UNON OF STUDENTS.

Izvajati bo treba bilateralne in multilateralne izmenjave med ŠOU v Ljubljani in študenti tujih držav z namenom vzajemnega posredovanja informacij glede študentskega organiziranja,

opredeljevanja in reševanja študentskih problemov. Ohraniti bo treba stike in poglobiti sodelovanje s slovenskimi študenti po svetu.

Delovati bo treba na področju mobilnosti študentov v smeri uvedbe t.i. kreditnega sistema in nostrifikacije tujih diplom in gimnazijskih matur v Sloveniji ter izvesti nekaj podobnega za slovenske študente v tujini.

Izpolniti bo treba tudi redne dolžnosti kot npr. zbiranje, obdelava in posredovanje informacij o študiju v tujini, štipendijah, delovnih taborih, poletnih šolah, seminarjih ipd.

In še na koncu omogočanje delovnih pogojev mednarodnim študentskim združenjem v okviru KOMISP.



**OTON LAHAJNAR,**  
**MINISTER ZA FINANCE**

Minister za finance je edini minister, ki mu teče že drugi mandat oz. je bil že v garnituri prejšnje vlade. Njegovo glavno in najpomembnejše delo je gotovo sestava celovitega proračuna za leto 1995, ki se bo zgledoval po predhodniku iz prejšnjega leta, le da bo ta bistveno hitreje predložen parlamentu v sprejem, saj ministru letos ni potrebno prestati zamudne faze prilagajanja. Takšno obliko proračuna bo poskušal letos tudi zakoniti.

Že lansko leto se je pokazala potreba po sestavi pravilnika o projektne delu. Obstoječa pravilnika sta nedorečena, zato je letos potrebno zakoniti nekatere nedorečenosti kot tudi nadaljevati v lanskem letu začete projekte.

Letos se uvaja v finančno računovodskem sektorju nova računalniška podpora poslovanja, s čimer bo v bodoče delo poenostavljeno in posodobljeno.



**MATJAŽ PEČOVNIK,**  
**MINISTER ZA ŠPORT**

Na področju športa bo potrebno uveljaviti prostovoljno vključevanje v športne dejavnosti s peštrim izborom programov, kateri temeljijo na željah in interesih študentov ter so izvedeni strokovno in profesionalno. Seveda čaka ministra tudi organiziranje raznovrstnih športnih aktivnosti kot so: športno interesne dejavnosti, ligaška tekmovanja, športno izobraževalni tečaji, športna turistika itd.

Na področju birokracije se bo moral spopasti s korenitim izboljšanjem na področjih promocije delovanja, materialnih in finančnih pogojev poslovanja enote za šport, komunikacije s študenti kakor tudi z javnimi mediji in strokovnimi institucijami.

Pojavljajo se tudi že težnje po novih prostorih za rekreacijo in vadbo, kate-re bo treba spraviti pod streho; ustanoviti in postaviti na noge bo treba študentsko športno zvezo Slovenije; povečati kakovost in obseg projektne dela, ter za poslastico zagotoviti udeležbo najboljših športnikov študentov na zimski in letni Univerzijadi, ki bosta v letu 1995 v Španiji in na Japonskem.



**Tjaša Slokar,**  
**tiskovna predstavnik vlade**



### študiranje in štipendije...

**Sklad dr. Franca Munde** razpisuje 40 štipendij za študij na drugih ustanovah in obiskovanje mednarodnih znanstvenih srečanj. Razpis velja za študentke in študente od vključno tretjega letnika naprej s vsaj prav dobro (8) povprečno oceno. Višina štipendije znaša do 80.000,00 SIT. Rok za oddajo prošenj je najkasneje do 31.1.1995 na naslov: Univerza v Ljubljani, Sklad dr. Franca Munde, Kongresni trg 12, 61001 Ljubljana, p.p. 362. O rezultatih razpisa boste obveščeni do 28.2.1995. Informacije v zvezi z razpisnimi pogoji na tel. 1254 102.

**Centralna evropska univerza** razpisuje za šolsko leto 1995/96 v Budimpešti, Pragi in Varšavi enoletne podiplomske študije na področjih ekonomije, zgodovine in zgodovine umetnosti, prava, političnih ved, sociologije, mednarodnih in evropskih študij, študij srednjega veka in ved o okolju. Informacije in prijavnice dobite vsako dopoldne v Mednarodni pisarni ŠOU na Kersnikovi 4. Rok za prijave je 1. februar 1995.

**Univerzitetni center za evropske študije in Mednarodni center za usposabljanje ILO v Torinu** organizirata enosemestrski podiplomski študij trgovskega prava od 6. aprila do 20. junija v Torinu. Razpisani sta tudi dve štipendiji za kritje stroškov študija. Prijavnice in podrobnejše informacije dobite dopoldne na Kersnikovi 4, Mednarodna pisarna ŠOU.

### natečaji...

Revija EMZIN: **Fotografija leta 1994**. Tema natečaja je poljubna. Fotografije pošljite na naslov: Revija Emzin, p.p. 574, 61101 Ljubljana - s pripisom "Fotografija 1994". Rok za oddajo je do 31. januarja 1995. Podrobnejše informacije dobite na uredništvu revije Emzin, Kersnikova 4, tel. 13 24 089.

PEPO 95, GEA College in Management Group: **izbor najboljših esejev iz podjetniškega obnašanja**. Sodelujejo lahko redni študenti in absolventi slovenskih fakultet. Informacije, prijavnice in navodila (da bodo vaši eseji lepi in

zgodni kot reklamni plakat PEPO 95) dobite v Mednarodni pisarni ŠOU, Kersnikova 4, Ljubljana. Tel. 133 72 19. Prva nagrada je 1000 DEM.

### razstave...

Moderna galerija Ljubljana: **Maksim Sedej**, retrospektivna razstava. Intimni svet družine, pastoralne scene, zakulisni svet počivajočih artistov... - olja, grafike, risbe in ilustracije. Likovno opremeo razstave je zasnoval Novi kolektivizem. Odprta bo do 28. februarja.

V prvem predverju Cankarjevega doma si od 13. do 30. januarja lahko ogledate razstavo **PREPOVEDANI PLAKATI: TAJNI PROSVETLJITELJI**. Menda jih je največ iz bivših komunističnih držav, sodeluje tudi Galerija Škuc. Kot vse razstave v CD je tudi ta odprta vsak dan od 10. do 14. in od 16. do 20. ure, ob nedeljah od 10. do 14. ure.

Risanje po telesu (bodypainting) in astrološka simbolika sta značilnosti fotografske razstave **ZODIAK** v Mali galeriji Cankarjevega doma, kamor pridete samo iz Erjavčeve ceste.

### glasba...

Za ljubitelje komorne glasbe prihaja v torek, 24. januarja ob 19.30 v dvorano Slovenske filharmonije naravnost iz Dunaja **godalni kvartet HAGEN**. Program: R. Schumann, W. A. Mozart, F. Schubert. Cena vstopnic 400 in 600 SIT.

**25. januarja** v Cankarjevem domu lahko preživite prijeten večer ob poslušanju glasbeno bolj nadarjenih vrstnikov (vjolina, flavta, klavir). Vstopnina 300 SIT.

### gledališče...

V Cankarjevem domu bo 11. februarja premiera opere **TURANDOT**, ponovitve 13., 26. in 28. februarja. Cena vstopnic od 500 do 6000 SIT (popusti za študente so veljali samo decembra).

**Plesni teater Ljubljana** nas bo 5. februarja ob 20. uri razveselil z novim celovečernim plesnim projektom **Sinje Ožbolt ZRCALJENJA**.

"Na dnu zrcala postaneš ujetnik varljivih izkušnje človekovega pogleda, vpetega med resnico in iluzijo..."

...Vprašanje je eno samo: kaj je resnica in kaj je prevara?"

Dvorana Duše Počkajeve, 500 SIT.

## INFORMACIJE ZA ŠTUDENTE IN OSTALE BRALCE

Počasi se približuje 200. ponovitev največje slovenske gledališke uspešnice **Ob letu osorej**. V nedeljo, 29. januarja ob 20. uri imate ponovno priložnost da si ogledate izvrstno igro Polone Vetrin in Ivana Bana v režiji Borisa Kobala. Cankarjev dom, vstopnina 1000 SIT. Pohitite, vedno je razprodano.

Kozmopolitsko **Kulturno - umetniško društvo France Prešeren** v Trnovem je do 24. januarja na pošteno zasluženih zimskih počitnicah. Trnutno stanje na lestvici **impro lige**:

**Radio Študent** 6 točk, **Gledališče Ane Monro** in **Gilš - Nasa kabinet** 4 točke, **Piloti** 2 točke, **Lovke** in **MASH kolektiv** pa zaenkrat še brez točk.

### film...

Igralka **Virna Lisi** je za vlogo v filmu **Kraljica Margot**, ki si ga lahko od 5. januarja ogledate v Kinu Vič, v Cannesu dobila zlato palmo. Zgodba po romanu Alexandra Dumasa o poroki med katoličanko in protestantom razkriva tudi ozadje zgodovinske prelomnice, znane pod imenom Šentjernejska noč. Glasba Goran Bregović.

### miganje ali zdrav duh v študentskem telesu...

**Zimski tabori** v Kranjski Gori in Cerknem. Obetajo se vam neskončne možnosti za zabave in ostala neformalna druženja na ledu, snegu in mrazu, petje in ples medtem ko zunaj pada sneg. Polpenzion, 179 DEM, januar in februar. Informacije na ŠOU, tel. 131 70 10.

Kdor zvečer najraje spi v svoji postelji, mu priporočamo občasne enodnevnne smučarske izlete na Krvavec, ki jih organizira ŠOU. Podrobnejše informacije na INFO točkah ŠOU-a.

Počasi prihaja pomlad v dolino Šentflorjansko, čas, ko se vrstijo najrazličnejše obletnice valet, matur..., ljubezen. Uvod v pohujšanje je ponavadi ples in jasno je, da imajo boljši plesalci in plesalke več uspeha pri pohujševanju kakor ostali. Zato vam je omogočeno, da se udeležite **plesnih tečajev za študente** na Gerbičevi 51 (mestni avtobus št. 1).

Začetni tečaj poteka v torek in četrtek od 21.30 do 23.00 (začne se 10. januarja), nadaljevalni pa v ponedeljek in sredo ob enakem času (začne se 9. januarja)

Vpišete se lahko vsak dan v Kazini, Kongresni trg 1, tel. 12 62 047. Cena 3000SIT.

Pridobljeno plesno znanje lahko preizkusite ob koncu tedna v Festivalni dvorani, Zimskem vrtu hotela Ilirija, menda se umirjeni, klasični plesni večeri dogajajo tudi vsako drugo soboto v Stražišču pri Kranju, prenovljeni dom krajevne skupnosti, Škofjeloška cesta 18, tel. 31 12 31

### delo osvobaja...

Če vam učenje ne porabi vsega prostega časa, vam ŠOU omogoča neposredni ogled najrazličnejših proizvodnih procesov, kjer lahko tudi zaslužite nekaj denarja.

Spoznajte delo še pred koncem študija, obrnite se na **ŠTUDENTSKI SERVIS**, Borštnikov trg 2 Ljubljana, inf. na tel. 12 54 062, veseli vas bodo tudi v Rožni dolini, blok 6, inf. na tel. 26 81 28 ali na Slovenski cesti 6, inf. na tel. 125 20 96

### promet...

Če ugotovite, da vašega avtomobila ni tam, kjer ste ga pustili, je še posebej v središču Ljubljane velika verjetnost, da vam ga je odnesel **PAJEK**, ki ima svoje gnezdo na Cesti dveh cesarjev, kamor ga lahko pokličete tudi po telefonu 27 30 92. Kazen je velika, študentskih popustov načelno ni.

Ko se z veselo družbo odločite za izlet na belo pobejeno slovensko obalo in se vam avto pokvari že na Celovski cesti je vaš edini izhod **AMZS, pomoč in vlečna služba**, ki vam prijazno priskoči na pomoč, tel. 987.po

V naglici se vam pogosto zgodi, da na avtobusu ali vlaku pozabite šolsko torbo, dežnik, mesečno vozovnico, domačo žival... Najboljša rešitev je urad za **NAJDENE PREDMETE**. Avtobusarji ga imajo na Celovski 160, tel. 15 94 114, železničarji pa kar na železniški postaji, tel. 13 13 144, int. 155.

### zdravje...

Kondomov ponavadi zmanjka sredi noči. Iz zagate vas lahko reši dežurna **Centralna lekarna** na Prešernovem trgu, tel. 13 35 044.

Če je le ta zaprta to pomeni, da je tisto noč dežurna njena sestra, **Lekarna Miklošič** na istoimenski ulici 24, tel. 31 45 58.



## PREMIERNO NA ŠTUDENTSKIH ODRSKIH DESKAH V JANUARJU



Prvi gledališki dogodek je komorni avtorski projekt **Aleksandre Schuller PREDSTAVA**, ki je nastal po literarni predlogi z naslovom *Les yeux bleus cheveux noirs* znane francoske pisateljice Marguerite Duras.

Predstava skuša prikazati nenavadno čustveno razmerje med starejšim homoseksualcem in mlajšo žensko, ki se srečata zgolj po naključju. Povezuje ju skupno občutje osamljenosti in izpraznjenosti. Njuno razmerje se v zaprti sobi in v nizu umetno ustvarjenih situacij razvija v subtilen, vendar brezizhoden odnos.

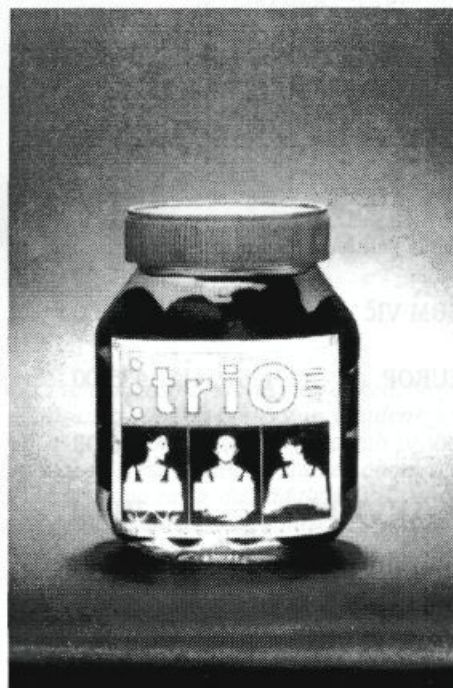
Ustvarjalce je pri oblikovanju predstave zanimal tudi odnos med posnetim besedilom in minimalizmom giba, ki izvira iz igralčevega čutenja. Beseda in gib sta še vedno odvisna drug od drugega, čeprav obstajata istočasno na dveh različnih predstavnihih nivojih in tako lahko pripovedujeta zgodbo tudi vsak zase.

Premiera PREDSTAVE bo 13. januarja v Kapelici na Keršnikovi 4, ponovitve pa 14., 17. in 18. januarja ter 9., 10. in 11. februarja. Vstopnina 500 SIT.

Konec januarja si lahko privoščite zanimiv izlet na zasnježeni Ptuj in si na Ptujskem gradu ogledate predpremierno uprizoritev predstave **TRIO**, novega plesnega projekta skupine **Intakt** v koreografiji Nataše Tovirac.

"TRIO je nastal, da bi spregovoril o času, senzibiliteti in iskrenosti treh oseb in da bi le te poskusile odložiti breme veselja in občutek, da so nekdo."

Breme veselja bodo v imenu vsega človeštva poskušale odložiti Lena Knific, Nina Meško in Nataša Tovirac.



# ŠTUDENTSKA PREHRANA V JANUARJU 1995

Dedek Mraz nam je poleg snega, čokolade in jutranjega mačka prinesel tudi **nove cene bonov**. Za spremembo tokrat niso poskočile cene vseh bonov, nasprotno, nekatere so se celo znižale. Ne pozabite, da sta na Kersnikovi 4 dve prodajalni bonov. Poleg tiste v pritličju še ena v tretjem nadstropju, kjer včasih pridete do bonov precej hitreje kot spodaj.

Vse bralce vabimo, da nam sporočite vaše prijetne in manj prijetne doživljaje v gostilnah in restavracijah, kjer plačujete

hrano z boni. Na osnovi vaših mnenj bomo skušali oblikovati lestvico najboljših in najslabših. Upoštevajte prijaznost osebja, kvaliteto hrane, zakajenost prostorov, itd. Za začetek vam predlagamo:

najboljše: Pod vrbo, gostinsko podjetje Vič

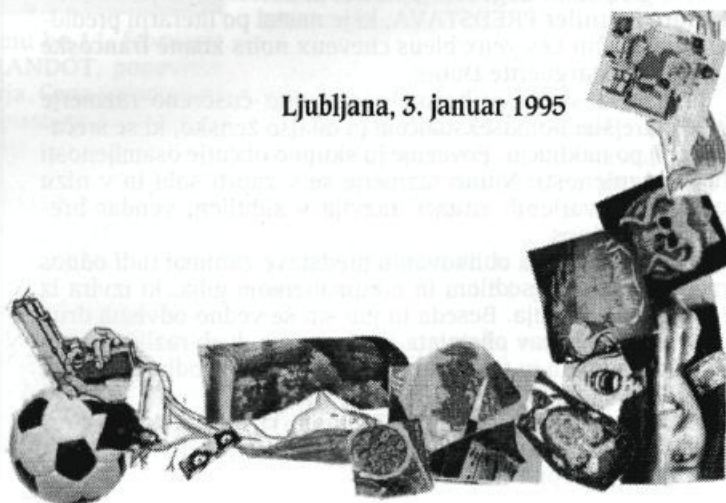
najslabše: Rio, gostinsko podjetje Daj - dam.

**opozorilo: zgornja ocena je popolnoma subjektivna in enostranska**

## CENIK BONOVI, januar 1995

Gostinsko podjetje	Ekonomska cena	Prodajna cena	Gostinsko podjetje	Ekonomska cena	Prodajna cena
1. ALU	430,00	135,00	21. KLASJE	425,00	120,00
2. ART CLUB	550,00	180,00	22. LJUBLJANA	480,00	135,00
3. AAA - FER	355,00	95,00	23. MAXIMARKET	500,00	165,00
4. AGROBAR (Bioteh.)	400,00	110,00	24. MARN	400,00	100,00
5. BIOTEH. FAK. DOMŽ.	600,00	55,00	25. PIRAMIDA	460,00	167,00
6. BONA X	440,00	135,00	26. PINKI - LOKVANJ	445,00	130,00
7. ČRNUČE	500,00	165,00	27. PLAVA LAGUNA	430,00	135,00
8. DOM UPOKOJENCEV (Kobra)	460,00	130,00	28. PLEČNIKOV HRAM	500,00	180,00
9. DAJ - DAM	460,00	120,00	29. RESTA	395,00	105,00
10. DERI (Varnost)	300,00	40,00	30. SEMENIŠČE	260,00	0,00
11. DIJAŠ. DOM BEŽIGRAD	400,00	80,00	31. SPORT CLUB - ŠPORT. FAK.	540,00	225,00
12. DIJAŠ. DOM I: CANKAR	300,00	40,00	32. SŠGT URŠKA, PRIVOZ 11	530,00	215,00
13. DIJAŠ. DOM N. MESTO	350,00	55,00	33. ŠTUDENTSKI DOMOVI	400,00	120,00
14. DIJAŠ. DOM POLJANE	300,00	40,00	34. VIČ	440,00	145,00
15. DIJAŠ. DOM VIČ	360,00	60,00			
16. INTER EUROP	435,00	130,00			
17. ICA	490,00	195,00			
18. STROJNA, LITOSTROJ	350,00	90,00			
19. KATRCA (Ilirija)	530,00	215,00			
20. KORA BAR	540,00	225,00			
POSTAJNA RESTAVRACIJA					

Ljubljana, 3. januar 1995





# KAJ PA JE TEBE TREBA BILO, DEJE LJUBO...

**M**inilo je leto 1994, ki so ga nekateri proglasili tudi za Leto družine. Ljudje naj bi v teh dobrih 360 dneh spoznali nekatere vrednote, ki so jih menda pozabili v vihravih letih najrazličnejših seksualnih revolucij. Tempo življenja očitno postaja vse hitrejši.

Kaj pa otroci? Ni še dolgo nazaj, ko smo se tudi mi še plazili po vseh štirih, bruhalo po vsem, kar se je premikalo, se zbuiali sredi noči in brezkompromisno zahtevali svojo stekleničko mleka.

Potem pa se nenadoma zavemo, da smo po zgodovinski logiki zdaj mi na vrsti, da počasi začnemo ustvarjati nov ze-

**Urša, 22 let, Pedagoška fakulteta**

S fantom nisva načrtovala otroka tako kmalu, vendar je bil kljub temu zaželjen. Jaz sem s študijem kljub temu nadaljevala, on pa ga je opustil in zdaj študira ob delu. Prav zaradi otroka so mi morda profesorji tudi kdaj malo pogledali skozi prste. Naša družinica bi se zelo težko preživljala, če nas starši nebi podpirali. Medtem ko sva midva na faksu na otroka pazi tašča. O splavu nisem razmišljala. Morda bi bilo drugače, če nebi imela stalnega partnerja.



**Maja, 22 let, Pedagoška fakulteta**

Mislím, da je na našem faksu mladim mamicam lažje dokončati študij kot na kakšnem drugem. Ne vem, o tem še nisem resno razmišljala. Ker imam fanta že kar nekaj časa in ker ima redno službo, bi se, če bi zanosila, gotovo odločila da otroka obdržim. Res je, da se potem življenje spremeni, vendar mislim, da ti otrok lahko nedomestí ostalo zabavo. Tudi doma bi bila zabava, ko bi starši zvedeli. Mislim, da bi bili po prvem šoku zelo veseli.



**Andrej, 20 let, Fakulteta za družbene vede**

Težko si predstavljám, da bi postal očka. Mislim, da sem za kaj takega še premalo odgovoren. Če bi moja punca zanosila verjetno ne bi bil za splav, čeprav se mi zdi da brez pomoči staršev nebi bila kos problemov, ki spremljajo otroka. Gotovo bi bil največji problem denar. Ne vem, če mlade družine sploh dobivajo kaj podpore s strani države. Mama in oče bi bila gotovo vesela, če bi postala babica in dedek.

**Mojca, 20 let, Fakulteta za družbene vede**

Verjetno bi mi bil otrok velika ovira pri študiju. Morda bi se odločila, da ga obdržim, če bi imela resnega fanta, pri tem pa bi računala na izdatno pomoč staršev, ki bi bila verjetno zelo srečna in ponosna. Nisem še dovolj stara za otroka.



## ...ZAKAJ PA NE?

meljski podmladek. Bodo naši otroci samo še bolj podivjana "Nintendo generacija" od že obstoječe, ali pa bodo odločno pripomogli k umiritvi življenja v prihajajoči vodnarjevi dobi?

Študentke in študente Pedagoške fakultete in Fakultete za družbene vede smo povprašali, kako mislijo da otrok vpliva na študij svoje mlade mamice ali očeta, kaj pomeni imeti otroka v današnjih razmerah, kaj to pomeni za življenje in ali sploh imeti oziroma obdržati otroka?

**Inge, 22 let, Pedagoška fakulteta**

Mislím, da mi je otrok dal še večjo voljo do študija. Želim si ga čimprej dokončati, narediti izpite in si poiskati službo. Nosečnost me pri študiju ni ovirala, na faksu me ni bilo le kakšen mesec. Veliko sem se pogovarjala s sošolkami, zanimalo jih je, kako je to, kakšni so občutki. Imam nekaj let starejšega moža, zato me ni skrbelo za otroka in nisem premišljevala o splavu. Velik problem je seveda denar.



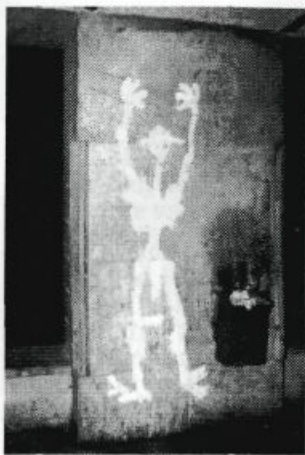
Bolniška je bila nizka, otroške doklade tudi, potem pa pride še dohodnina in ostali izdatki. Kljub vsej propagandi naša država ne stori niti približno dovolj za mlade družine, ki jim je štipendija včasih edini vir dohodka.

**Nataša, 25 let, Pedagoška akademija**

Ne glede na to, ali imaš organizirano varstvo ali ne, ni enostavno študirati. Razpet si med dve ali tri zelo različne obveznosti, sploh če poleg otroka in študija še delaš. Seveda je največja skrb otrok in tako trpi študij in obratno. Faks ti ne ponuja nikakršnih olajšav, tudi dodatnih izpitnih rokov za mamice ni. Če imaš prijazne sošolce, ki te podpisujejo na predavanjih ali kako drugače pomagajo, se še nekako izvlečeš. Če pa manjkaš več kot je dovoljeno, ti pomagajo le še prošnje ter klečeplazjenje in jokanje pred predstojniki in njim podobnimi.

*Nekaj zelo zanimivega smo odkrili v tej anketi. Ne glede na osebno mišljenje posameznih mladeničev in mladenk je skoraj vsem skupno nekaj. Poleg vedno prisotnih denarnih problemov namreč tudi očitno veselje in sreča njihovih staršev ob misli na vnuke. Ali ljudje zares živimo samo za to, da nadaljujemo lastno vrsto, čeprav ta očitno izgublja na kvaliteti, vsaj z našega stališča, ne nujno tudi s stališča zgoraj omenjene zgodovinske logike. Svet se vedno bolj zavija v sivo mreno laži in prevar, še prijateljem včasih ne povemo vse resnice, ker se nam zdi, da je preboleča. Otroci pa se rojevajo, vsako sekundo se rojevajo in mame na porodniških posteljah in očetje v čakalnicah z rožami v rokah želijo vsakemu novemu prebivalcu planeta Zemlje, da bi mu bilo bolje, kot je bilo njim v dobrih, starih časih...*

**GORAN ZAVRŠNIK**



## MINISTER RABUTAL ČEŠNJE NA SOSEDOVEM VRTU

Avstralski pravosodni minister, Bil Blueberry, je moral odstopiti s svojega stolčka zaradi za politične kroge kaj nenavadnega razloga. Sosed Arthur McAngry ga je namreč zalotil, kako je rabutal češnje na njegovem vrtu. Seveda je takoj izbruhnil pravosodni škandal, avstralski dolar pa je padel za pol odstotka. "Če še ministri kradejo, si pa res lahko obetamo napredek," se je oglasila opozicija. Mnenje avstralske javnosti je razdeljeno; nekateri, bolj širokih nazorov, zagovarjajo stališče, češ kaj pa je to takega. Drugi bolj desničarsko usmerjeni pa nejevolno brundajo v brk: "Minister je le minister."

Sladokusni minister pa na vse očitke le nedolžno skomigne z rameni, deško pomežikne in se brani z besedami: "Pa tako so bile sladke. Že dolgo nisem zobal takih."

## ODVZEM OLIMPIJSKIH MEDALJ NORVEŠKIM SKAKALCEM

International Ski-Jumpers Society (ISJS) je odvzela kolajne z olimpijskih iger v Lillehammerju zmagovitim norveškimi smučarjem skakalcem. Odkrili so namreč, da so si zaradi večje aerodinamike depilirali dlake na nogah. Tako je bil upor zraka manjši in Norvežani so dosegali za celih deset metrov daljše skoke. Prevara jim je skoraj uspela; podelili so jim že kolajne. Toda prerano je hvaliti dan pred večerom. Posledice življenja z obritimi nogami so se pokazale čez nekaj mesecev. Udarilo je na psiho

športnikov. Skakalci so se pričeli vesti popolnoma poženščeno. Znameniti Ole Gunar Fidjestel pa je prekoračil vsako mero na ISJS-jevi novoletni zabavi. Malce je sicer verjetno pripomogel tudi alkohol. Pričel je koketirati samemu predsedniku zveze, Klausu von Obersdorfu in ga zapeljevati. Obešal se mu je okoli vratu in ga poizkušal spolno obsesti. Resnica je seveda izbila na dan. Norvežani se bodo morali medaljam odreči in čakati na naslednjo olimpijsko priložnost čez štiri leta. "Vrag naj jih pocitra," je izjavil von Obersdorf.

## TERORIZEM V SLOVENIJI

Po letih delovanja IRE v Belfastu in v Veliki Britaniji in delovanju sorodnih organizacij v svetu se je terorizem preselil tudi na sončno stran Alp. Ob domačem, že tradicionalnem terorizmu v okviru malih gospodinjstev (na primer peka potic, družinska kosila...), ki je zlasti v teh prazničnih dneh v nevarnem porastu, je ta zgražanja vreden pojav dobil mnogo večje razsežnosti.

1. Že mesec in pol mestno življenje slovenske prestolnice ogroža za zdaj še neidentificirana oseba, t.i. *Mojster preobleke*, ki s pomočjo maskiranja v različne osebnosti slovenske estrade izkorišča dobrosrčnost ljubljanskih meščank in meščanov. Navdušenje, ki ga sproža njegova zvezdniška, a lažna pojava, spretno izrablja na primer na avtobusih MPP, kinodvoranah, v vrstah za srečke in podobno. Pod pretvezo lažne slave odkupuje študentske bone in na raznih lokalnih TV postajah grozi s svojim "umetniškimi" programom. Mestni župan naj ukrepa takoj!

2. Primer terorja doma je tudi dvojno življenje gospe Živke N., 65-letne upokojenke iz Pivke. Svoj prosti čas je izrabljala za podstavljanje tempiranih bomb v trgovinah ali frizerskih salonih. Peklenske stroje je običajno kamuflirala kot božična darila, košare s potico in sadjem in podobno. K sreči so gospo Živko pri njenem poslednjem podvigu, ko je skušala raztreliti kiosk s pleskavicami in burekom, ujeli in bo praznike preživela v pivškem zaporu.

## BODITE IZVIRNI

Vas prazniki in praznovanja rojstnih dni spravljajo v obup, ker ne veste, kaj podariti vašim najbližjim in ljubljnim? Sreča se vam je končno nasmehnila. V Ljubljani so na Čopovi ulici odprli majhno, a bogato založeno trgovino *Pri Rozi*, kjer vam prijazen prodajalec Rozi rad pomaga izbrati najoriginalnejše darilo. Izbira je ogromna, v teh prazničnih dneh pa je bilo največ povpraševanja po žagovini, ki jo prodajajo v vrečah po kilo, pol kile in za tiste manj zaupljive tudi v vrečkah za deset dkg. Žagovina kot prisega Rozi je nadvse uporabna pri kuhi, osebni higijeni, pravi moški pa jo v posebnih škatlicah, ki jih prav tako lahko kupite pri Rozi, nosijo (žagovina namreč povsod s seboj in jo, zlasti v ženski družbi, žvečijo in njuhajo. Gospod Rozi zagotavlja, da so zaloge velike, mi pa svetujemo, da z nakupi pohitite.



## PO VSEH ŠTIRIH JE PREČKAL ANTARKTIKO

Bruce Lee Humble, poslovnež iz okolice Manchestra, se je odločil za nenavaden podvig. Potrft, ker ga je zapustilo dekletje Chelesa, je sklenil, da ji pokaže, kako jo ljubi in jo pridobi nazaj. "Pripravljen sem ji služiti kot pes," je dejal Humble. Da ne bi ostal pri besedah, je svojo vdanost tudi praktično ponazoril. Sredi septembra je pričel prečkati Antarktiko po vseh štirih in pri tem zavijati kot koker španjel. Na cilj pa naj bi prišel kmalu po novem letu. Pri podvigu ga sponzorira tovarna pasje hrane, Cracky Bone. Kaj pa je na vse to dejala Humblova izvoljenka Chelesa? Zavila je z očmi in trmasto izjavila: "Ljubši so mi divji nemški ovčarji in doge!" No, pa naj se Humble kar pod nosom obriše.



## BENETKE BODO PRESTAVILI V TOSCANO

Frank Lasagna, uspešen ameriški poslovnež, sicer pa potomec italijanskih izseljencev na Novo celino, s svojim denarjem velikodušno pomaga domovini svojih prednikov. Prisluzil ga je s prodajo dežnikov, na katerih so podobe znanih filmskih zvezdnikov italijanskega porekla. Širši javnosti je poznan po tem, da je financiral obnovo Sikstinske kapele v Rimu. Sedaj pa sta se skupaj z ženo Mariano de Faggioli lotila novega ambicioznega projekta. Rešiti nameravata propadajoče in potaplajoče se Benetke. Frank je najel znamenitega nemškega arhitekta Josepha von Wiennerschnitzla, ki je že naredil načrt za prestavitev celotnega mesta. Predvidoma naj bi ga premestili v Toscano. Vendar se je pojavil problem, saj so se tamkajšnji kmetje uprli. O končni rešitvi bo torej moral odločati rimski senat.



## ZAŽIVITE Z NAJLJUBŠO BARVO

Najnovejša odkritja ameriškega biokemika, antropologa, rejca ameriške zlate kune in občasno tudi amaterskega mizarja' Johna M. Arthurja, so Ameriko popeljala v novo dobo, ki bo doba sreče, blagostanja in ljubezni. Arthurjevi poskusi na zlatih kunah so dali izjemne rezultate. Izkazalo se je namreč, da ima prav vsaka kuna svojo najljubšo barvo oziroma odtenek barve, ta točno določeni barvni odtenek pa na kuno oziroma njeno psiho fizično stanje vpliva nadvse stimulatивно. Dejstva je Arthur lahko takoj apliciral na človeka in vprašanja človeške eksistence, saj je ustroj zlate kune presenetljivo soroden človeškemu. Desetim prostovoljcem različnih starosti, statusov in krvnih skupin je Arthur predpisal terapijo, ki

vključuje oblačenje v oblačila najljubše barve, bivanja v prostorih, katerih dekor vključuje predvsem izbrano barvo, prehranjevanje z živili določene barve in podobno. Rezultati so fantastični. Le dva prostovoljca sta žalostno končala v državni bolnišnici za umobolne, ostalih osem pa prekipeva od življenjske radosti in optimizma. Njihova potreba po spanju in hrani je minimalna in 24 ur dejansko lahko izrabijo za življenjske radosti. Dvorezni meč odkritja je v tem, da se spekter življenjskih užitkov ob pomanjšanju potrebe po hrani in spanju in dejstvu, da mora biti osebek zaprt v prostoru določene barve, precej skrči. Kljub temu se je novi trend v Ameriki že dodobra ukoreninil, upajmo, da se bo opogumila tudi Evropa.

## VRBE SO INTELIGENTNEJŠE OD LJUDI

Tako trdi znameniti ruski bio-psiholog, Kljopšnik. "Ne gre zgolj za noro teorijo, temveč za dokazano dejstvo," samozavestno nastopa akademik. Skupaj s člani svoje novovalovske znanstvene skupine, Strelnikof, imenovane po znanem ruskem revolucionarju, je namreč skoraj deset let proučeval več tisoč sibirskih vrb.

"V začetku je bilo težko. Posedali smo pod vrbami,



prisluškovali, zmrzovali v ledenih sibirskih nočeh, rezultata pa nobenega. Edino, kar smo slišali je bilo oddaljeno zavijanje kojotov in šklepetanje naših zob. Toda kdor čaka, dočaka. Po skoraj enem letu so nam vrbe pričele zaupati. Šepetale so nam s svojo skrivnostno govorico in nas božale z drgetajočimi vejami. Zvedeli smo mnogo nenavadnih reči. Zaupale so nam skrivnosti o skritih sibirskih zakladih, še neodkritih žilah zlata in nafte, pa tudi svinjarije boljševiških zločinov. Sam sem sicer boljševik, toda z vsem, kar je naše gibanje počelo v zgodovini, se vendarle ne morem strinjati. Zato sem vrbam prisluhnil z bridkostjo. Slednjic smo se že tako spoprijateljili, da so drevesa z nami klepetala o Husserlovi fenomenologiji in Heideggerjevi hermenevtiki. Še nikdar nisem slišal tako kritične in izčrpne analize fenomenov in zgodovinskega razvoja biti. Vrbice, saj vas ne moti, če jih tako ljubkovalno imenujem, pa so nam povedale še mnogo več. Toda nihče od nas tega ni bil več sposoben razumeti. Govorile so o Bogu, Aštar komandi in zadnji izdaji revije Aura. Povedale so nam, da na črni strani Lune živijo bitja, ki so toliko razumnejša od nas ljudi, kolikor smo mi razumnejši od piščancev. Lahko bi se nas znebila, če bi hotela in zavladala planetu Zemlja. Toda ta bitja so miroljubna in menijo, da se lahko samo taki primitivci kot so ljudje ukvarjajo z vojnam, zavojevanji in pivskimi pretepi. Iz tam, iz temne strani Lune izvirajo tudi one Vrbe, ki tam živijo kot nekakšni služabniki in častilci teh bitij. Ta bitja so jih tudi poslala na Zemljo, da končno tu ustvarijo red in mir. Spregovorile bi že prej, toda molčale so skozi tisočletja, saj so znane kot zelo sramežljiva bitja. Mi pa smo posedali pod njimi in jih poslušali odprtih ust, presrečni, da so se najprej zaupale ravno nam," na dolgo in široko razlaga Kljopšnik.

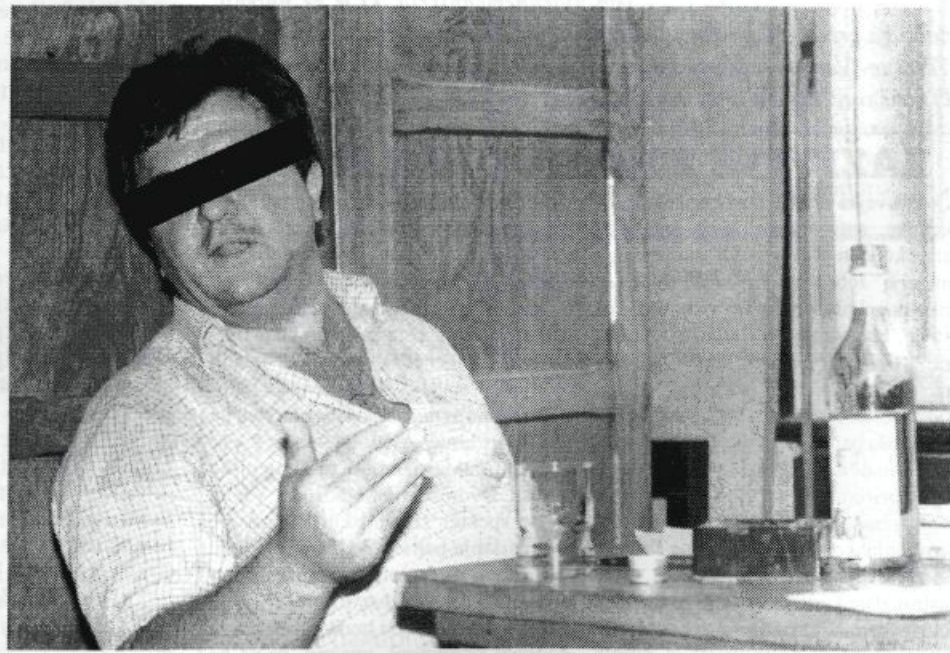
Znanstveniki so mistične razgovore posneli na magnetofonski trak, ki ga sedaj hranijo v moskovskem znanstvenem inštitutu za nadnaravno. Vse skupaj niti ne bi smelo priti v javnost, toda naš ruski dopisnik je Kljopšnikov dober prijatelj in ko sta skupaj srkala vodko, se je slednjemu razvezal jezik. Tribuna tako kot prva ekskluzivno objavlja šokantne novice.

# LJUBLJANSKA MAFIJA JE

Ljubljana. Mesto nakupov in prodajalcev, tudi mesto umetnosti in avtsroogrške domišljije. Ljubljana, varno malo srednjeevropsko mesto. Toda kljub temu je v mestu vedno več posilstev, kraj denarnic, napadov na študente, upokojence in druge meščane. Policija je mnogokrat nemočna. Naši ekipi pa je uspelo priti storilcem na sled. Veliki Xna2, fant petindvajstih let je postal za Ljubljano z okolico t.i. "big boss" ali tudi "man behind", se pravi da so mu podrejene vse mafijske skupine v Ljubljani. Nekaj tednov smo morali čakati, preden nas je sprejel na avdienco. Ljubljana v tem oziru postaja pravo mesto, vsem ruralcem navkljub, ki jo imajo za srednje velik trg.

## KAKO SMO SKUPINI PRIŠLI NA SLED

Kersnikova 4 je zbirališče študentov in tudi drugih ljudi, ki poskušajo biti ali izgledati kot študenti. Ko smo nekega dne delali anketo za bone, je pristopil do nas manjši fant, bolj okrogel in vprašal, če imamo kaj cvenka. Poslali smo ga kot običajno nekam toda nožak se je razhudil in zahteval, da odidemo iz prostorov K4. Poklicali smo vratarja, ki pa je ukrepal hitro. Pretepaču je nadel lisice in poklical policijo. Policijski avto je pripeljal in iz njega so stopili močno fantje, opasani s kratkimi škorpjioni, pendreki in ročnimi bombami ob pasu. Vsi hkrati so podrli fanta na tla, mu vzeli izza srajce avtomatski pipec in malokalibrsko pištolo. Vklenili so ga in odvlekli v marico. Mladi mož je vpil na pomoč, toda policaji so ga kaj hitro utišali s pendreki. Vrtar je naredil zapisnik, policija pa je dejala, da je fant eden izmed pripadnikov skupine iluminiranih, mafijske združbe, ki je vodilna pri krajih vsakovrstnih stvari, preprodaju orožja in mamil. Naš novinar Janez Špohar je odšel s policaji v marico, da bi bil priča, da mu policaji niso storili nič hudega, kajti iluminirani imajo pod svojim okriljem tudi dobre odvetnike, ki s podkupninami sodstva doseže vedno novo oprostitev vseh kriminalcev. Ko so odpeljali proti Dunajski, je pridvela skupina avtomobilov, znotraj njih pa so bili oboroženi moški s težkimi brzostrelkami. Marici so blokirali pot, jo ustavili in skupina treh mafijskih komandosov je vdrila v marico, od koder so izvlekli mladeniča, policaje pa pretepli, zvezali in vrgli pred kombi.



Za talca so odpeljali tudi našega novinarja Janeza Špoharja. Skupina avtomobilov se je razkropila po številnih ljubljanskih ulicah. Ko so pridrvele na kraj dogodka nove policijske enote so bili mafijci že daleč, uredništvo Tribune pa je vedelo, da je v nevarnosti celotni ŠOU, zato so poostriili nadzor, dogodek pa je ovekovečil tudi fotoaparati našega fotografa. Nekdo se je spomnil, da kar dobro pozna ljubljansko podzemlje. Tako smo poklicali nekega taksista Ljubišo, ki nam je obljubil nadaljnih informacij. Na obeh vseh je lahko vsak prebral strah in kanček upanja, da se bo dobro končalo.

## V ISKANJU NOVINARJA TALCA

Telefoni na uredništvu so stalno brneli. Glavni urednik je bil v stalnem kontaktu s policijo, s katero se je dogovarjal za usklajeno akcijo rešitve novinarja Janeza. V akcijo smo vključili celotno uredništvo vključno s kulturo. Vsi smo bezali, spraševali, telefonirali in končno smo našli zvezo, ki bi nas lahko popeljala v mafijski brlog najmočnejše ljubljanske mafije. Tako se je skupina urednikov odločila, da odide na avdienco velikega šefa, saj smo dobili indice, da je Špohar še živ in da se mu ne godi pravzaprav nič slabega. Seveda smo o tem našem podvigu policiji zamočali, saj nam je bilo zagroženo s smrtjo.

Tisti dan smo stopali počasi po Ljubljani in zdelo se nam je, da sneg ni bele, temveč umazane temne barve; vedeli smo, da moramo biti ponižni, hkrati pa so se fotografi izredno bali mafije, tako da so vsi hoteli kar odnehati. Zaleglo je

# BOLJ MOČNA KAKOR SI MISLIMO

par spodbudnih besed in hodili smo naprej. Ko tako hodimo po Dalmatinovi, pridemo do Ljubljance. Od tam pa na Zabjak. Ko tako hodimo, zaslišimo za sabo hrumenje motorja. Ozremo se in zagledamo taksista Ljubišo, ki nam nekaj maha izza šipe. Ustavimo se iz avta pa stopi, bel kot kreda naš novinar Janez. Pademo si v objem, uredniki so potočili celo nekaj solz sreče. Ljubiša je bil videti zelo zaskrbljen; oziral se je okoli sebe in dejal: "U pičku mater, ovdje su, čuvajte se momci." Potem je v avtu pohodil gas in odrzel na glavno avtobusno postajo. Janez je bil očitno v šoku, zato mu je urednik za kulturo ponudil malo groga. Tako smo se počasi premikali ob Ljubljanci. Ceste so se nam zdele neskončno ozke in zdelo se nam je, da z nemi ne bo vse v redu. Ljubišino obnašanje, skrivnostni zvoki: vse to nas je navdajalo z veliko meri skrbi in strahu. Nenadoma prihrumi po Ljubljani temen čoln, ki ga poganjata dva Johnsa. Zakrinski moški nam z brzostrelkami mahajo naj stopimo v čoln. Odpeljali so se k bregu, tam pa smo počasi vztopali v čoln. Nato je ta z vso silovitostjo zaplul proti Murgram. Nekje na sredi poti se nad čolnom vzdigne iz vode ogromno žrelo in nas pogoltno v svojo grozečo temo. Zdelo se nam je, da tonemo nekam v globino, saj so siloviti curki vode preglasili tudi zvok motorja. Ko smo že mislili, da je po nas, je v votlini zasijala bleščeča luč. Znašli smo se v podzemlju pod vodno gladino, v samem srcu strašnega mafijskega klana. Kdo bi si takrat upal sploh pisniti? Nekaterim so popustili živci, zato niso mogli drževati solz.

## V CARSTVU ZLA

Obdala nas je skupina odločnih komandosov, ki obdanih z vsemi mogočimi orožji. Razvnela je bila vedno bolj močna, dokler nismo prišli pred sobo mogočnega šefa velikega Xna2ja. Možak, star okrog 25. let je bil z nami izredno vljuden. Posedli smo se v lepe fotelje, obdane z ročnimi unikati in šivane iz izvrstnega brokata. Xna2 pa je začel pripovedovati svojo zgodbo: "Že kot otrok sem rad uganjal norčarije, zato so me nekega dne starejši vrstniki zaprli v omaro in se mi rogali. Takrat sem vzel v roko očetoovo pištolo - mimogrede je bil on tudi kriminallec - in vse postrelil. To se je zgodilo okrog leta 1976. Še danes niso njihovi umori čisto pojasnjeni. Potem se spoznal prave ljudi okrog sebe, posedali smo po vrtovih in sovražili male tatove: tudi pesmi smo pisali. Tako smo nekega dne oropali stanovanje nekega ljubljanskega politko-

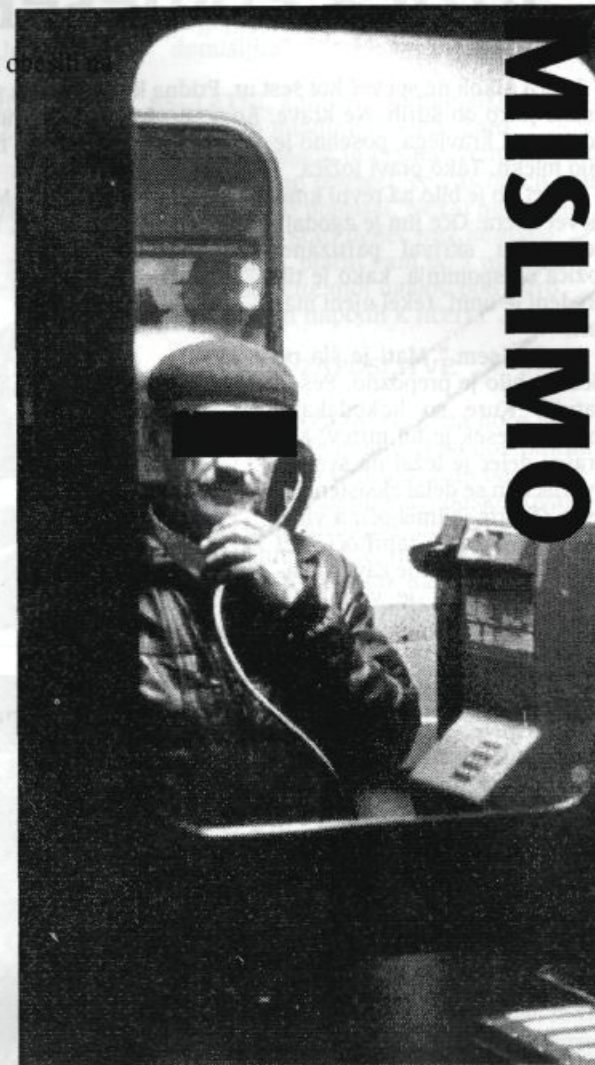
misarja, ga zažgali, starega pa od drevo, kjer je zmrznil. Tako se je začel naš vzpon. Manjše skupinice so se nam prostovoljno umaknile, večje pa smo ukrotili, tako da smo jih peljali na sprehod v živalski vrt, kjer smo jih včasih zmetali levom ali pa medvedom. Tako je rasel naš imperij, šolamo se pri policiji, naši najboljši kadri pa so v moji elitni skupini Volvo1."

Zgroženi smo ga gledali. So to dogaja sredi Ljubljane. "Človek, ki ste ga srečali," je dejal šef šefov, je naša pomembna zveza z drugo veliko skupino in je kot tak zelo dragocen. Pravzaprav sem vas dal poklicati, da naredite kratko reportažo o nas, našem delu in naši kadrovske sposobnosti."

Ko je Xna2 to spregovoril, nas je popeljal v sobano, kjer smo se do sitega najedli lososa, kaviarja, polnjenih fazanov, fantastičnih orad in drugih vrhunskih specialitet. Fotografi so slikali lepe sobane, šefa je spremljalo na ducate najlepših deklet, takih plavolasih in tudi onih črnolasih. Pravzaprav se je med našim uredništvom in mrkimi mafijci spletlo čudovito prijateljstvo, saj je k otoplitvi naših odnosov prispeval tudi alkohol. Vsak je dobil dve odlični brhki spremljevalki, ki sta delali družbo in se pogovarjali o izbranih stvareh. Bilo je skratka tako kot v rajju. Xna2 nas je povabil k skupinski fotografiji, kmalu nato pa so nas odslovili.

## ZNAŠLI SMO SE PRED MAGISTRATOM

Ko smo se do dobra zavedli, smo bili pred magistratom. So bile to morda sanje, je morda to pijanski delirij ali kaj je bilo to? Ko pa smo pobrskali po svojih denarnicah, pa smo zagledala vizitke, ki so nas spominjale na srečanje globokim, občutljivim in neverjetno mogočnim človekom. Takoj smo odšli na pocijo, kjer se je Janez Špohar zlagal, da ni vedel, kdaj se je znašel ponovno v Ljubljani. Potem so nas trepljali prijatelji in znanci, mi pa smo govorili, kje vse smo bili in kaj vse smo videli: fotografi in uredniki so stvar prepotencirali in napisali pesem: *Bili smo v temni jami*



legli smo k smrti pokrivali so nas mrliški prti, ko rešil nas je Xna2.

## EPILOG

Tako smo spoznali, da se z ljubljansko mafijo ni za šaliti, saj smo vedeli, da lahko v trenutku iz naših dobrih prijateljev postanejo to naši hudi sovražniki. Kar naj preprodajajo mamila, orožje, bojne pline, kar naj kupujejo in prodajajo, samo da se ne bi povečal v Sloveniji kriminal, da bodo vzdržali res močni in trdni mafijci, da bodo pregnali vse južnake, ki strahopetno pulijo denarnice bolnim starkam na kolesih. Praprav vas občudujemo, vaša drznost občudujemo in vašo briljantno organizacijo. Naj živi veliki Xna2, vodja vodij, mesija mesij, naj on postane polcija, vojska in oblast, naj on usmerja srca mnogih ljudi.

PRETRESENO UREDNIŠTVO  
TRIBUNE



## MALI OGLASI ● MALI OGLASI ● MALI

## AVTOMOBILIZEM

Prodajam fičota, bolj malo rabljenega, letnik 78, sinje rdeče barve. Ponudbe pod "fičo je mercedes" sprejemam na telefon (063) 659-987, po 20. uri.

Kupim hrošča, rumenega, dva kubika lesa za zidani štedilnik, drsalke in kuhinjsko mapo. Ponudbe pod "Krava ni bik" sprejemam na naslov: Ivo Skodla, Cesta ob Muri 7, 63654 Lendava.

Bukova ali mešana drva ter butare prodajam. Šifra: želod.

## ŽIVALI

Prodajam teličko frizijko, staro 14 dni in sentimentalko. Ponudbe pod "Moja žena je frizijka" sprejemam na naslov: Murnik, Pšata 12, Šenčur.

Mladega bika, težkega 402 kilograma zamenjam za angora muco ob vašem doplačilu. Šifra "Bik ni nežen".

Menjam jalovo kravo za brejo telico, Ponudbe pod "Tudi krave so Slovenke" na telefon: (061) 223-445, po 8. uri.

## KUPIM

Kupim debelo žensko. Šifra: "Ugrabil te bom". Slovenke, pustite se presenetiti. Naslov dobite v uredništvu. Željno vas pričakujem.

Kupim francoske papilonke, mladiče ali južnoameriške činčile. Ugodne ponudbe sprejemam pod šifro "Skloftal te bom" vsako nedeljo med 20.30 in 21.30.

Kupim ojačevalec Overlok Pfaff in Singer, Brother XC 345. Ponudbe na šifri "Mehčalnik ni hardware".

## ŽENITNI OGLASI

30-LETNA, s hčerko, nekadilka, zvesta, prijazna, dobra kot kruh, kronična alkoholičarka išče pijanega moškega s stanovanjem. Ponudbe pod "Lahko na kmetiji".

40-LETNI, iz okolice Ptuja, 29/152/96, nekadilec in nealkoholik, delaven, z avtom, s srčno kulturo, mirne, malo sramežljive narave, dobronarčen, že dolgo hrepeni po življenju v dvoje - zato drago dekle, ki prebiraš oglaš,

oglas se - po možnosti s sliko (ni pogoj) pod "Osamljeni imamo bujno domišljijo".

85- LETNI, kadilec, rad pije alkohol, gleda za mladimi dekletimi. Zato dekleta, mlada in prsata, vem, da vam ne bo ravno povšeči, če vas bo en star dedec malo pošlatal. Nekaj pa morate vedeti. Ta stari dedec ima nemško pokojnino, plačal vam bo z markami. Zato, poiščite moj naslov pod šifro "Ženo bom napodil k hčerki".

## ZAPOSLOTITVE

Takole vam bom rekel: Žena noče več delati. Hčerke in sinovi so doštudirali in se preselili v mesto. Kdo bo delal? Jaz sem tudi že prestar, poškodovano imam hrbtenico, poškodovane sklepe. Zato vabim mlade, nezaposlene, zapite, tiste, ki vsak dan kadijo marihuano, da mi pridejo pomagat. Šifra: "Za pir bom sigurno dal."

Iščemo dekle, ki jo veseli delo za šankom. Ponudbe pod: "Natakarica ni prostitutka".

Moped avtomatik prodajam. Telefon (061) 243 - 654.

KMEČKA POVEST:  
OTAVA

## 2. poglavje: Junaka slačijo

## Dosedanja vsebina:

*Petelin Pepe se je naveličal življenja v domačem kurniku. Želel je iti po svetu, da bi si nabral novih izkušenj. Malo mu je bilo hudo zaradi njegove izvoljenke Vajse. Na koncu poglavja pa mu načrte prekriža nenaden strel, ki ga ubije.*



**K**aj takega si pa svoj živi dan ne bi mislil. Da me bo gospodar sredi jutra ustrelil. Hja, se zgodi. Tako sem obležal nekaj časa na dvorišču vse dokler ni prišla gospodinja in me nesla v drvarnico. Tam me je položila na tnilo in mi odsekala glavo. Komajda sem še razmišljal, saj brez glave ni moč nadvse dobro misliti, še posebej če si se navadil misliti z lastno glavo. Pustila me je nekaj časa tam ležati na tnilu; tako sem se lahko malo razgledal po prostoru. Nič kaj prijetno ni dišalo; najverjetneje sem se podelal, vendar tega zagotovo nisem vedel, ker nisem več čutil ritnih mišic. Kri mi je kapljala z vratu na žaganje, katerega je gospodinja nanosila, da bo madeže lahko odstranila.

Kmalu se je gospodinja vrnila s škafofom vrele vode. Potopila me je nekajkrat v vreli vodi in me začela mavsati. Še dobro, da sem bil mrtev, drugače bi jo tako kavsnil, da bi videla, kaj se pravi petelina dajati iz kože. Tako pa nisem imel druge izbire, kot da sem mirno čakal, da izpuli še zadnjo kocino iz mojega telesa. Nesla me je nato ven na klop, vzela oster nož, ki ga je ravnokar nabrusil gospodar in me dala na pol. Auuu, sem si mislil. Pobralla je iz mene čreva, jetra, odsekala rit in kremplje, očistila mlinček ter me položila na kuhinjsko mizo, zadovoljna s svojim opravilom. To se ti bo maščevalo, sem si mislil, baba zahojena.

"To je odlični vmesni čas Nataše Bokal. Za petintrdeset stotink je hitrejša od najhitrejša na cilju, Vreni Schneider. Ali ji bo uspelo prvokrat v karieri premagati najboljšo smučarko vseh časov. Še nekaj vrtic ima do cilja. Dajmo, Urška! Stisni zobe. Jupi, Nataši je uspelo. Veseli se Slovenija, veselil se človek. Nataša Bokal je olimpijska zmagovalka v slalomu. To je prva slovenska zlata olimpijska kolajna, prvokrat bo zadonela Zdravljica na olimpijsko igro. Poslušalci radijskega sprejemnika, odprite šampanjec. Če je kdaj čas za to, je to danes. Še ne petintridesetletna Nataša, katero so že vsi smučarski strokovnjaki odpisali, smučarka, ki je v zadnji sezoni nosila številko 95 v slalomu, je presenetila nas vse."

"Žena, a nisem imel prav, ko sem ustrelil petelina. Jaz sem vedno verjel v Natašo Bokal. Tudi ko ji ni šlo in se ji je ves slovenski narod posmehoval, ker ni skoraj nikoli prišla do cilja, če je pa že prišla, je bila pa tako vedno zadnja. Potem ti pa na olimpijskih igrah takole eksplodira. Veš, žena, če ne bi ustrelil petelina, če ne bi verjel, da bo Nataša ohranila vodstvo po prvem teku, prav gotovo ne bi zasedla prvega mesta." "Ja seveda, kdaj se je pa že naš ata zmotil." mu je sladko odvrnila gospodinja ter ga objela in poljubila. Rada ga je imela takšnega, samozavestnega in vase zaverovanega. Odšla sta v drugo sobo, da bi proslavila ob šampanjcu. Tako sem ostal sam z deročim glasom iz radijskega sprejemnika. Če bi bil še živ, bi ga tako razkavsal, da mu ne bi nikoli več na pamet prišlo ubogemu petelinu živce kravžati.

Prekleta Nataša Bokal, sem si mislil, zaradi njenega truda, zaradi njene neomajne volje, upanja in hrepenenja, sem bil ob življenje. Prekleta vera gospodarjeva!

"Prehitro se je veselil slovenski narod. Iz počasnega posnetka, ki so si ga zavrteli sodniki, je razvidno, da je Nataša Bokal pojahala kol. Njen rezultat je diskvalificiran."

*Prihodnjič naprej!*

SLAWOMIR MROŽEK:

# KAPICA

**R**deča kapica je šla skozi gozd. Nosila je košaro s hrano in bila naveličana vsega.

"Najhuje je to, da se bom, ko bom prišla na cilj in bom zagledala tega garjavega volka, morala pretvarjati, da ne vem, za kaj gre. Postavljala mu bom neumnna vprašanja: Babica, zakaj imaš tako velika ušesa, zakaj tako velike zobe... Potem bom pustila, da me požre, nakar se bo v kretenskem epilogu pojavil pogumni gozdar, ki bo volku razparal trebuh in naju z babico rešil. Potem pa spet od začetka. To zgodbo se je lahko domislil samo nekakšen grafoman z ničvredno izobrazbo!"

Rdeča kapica je brcnila mušnico, ki ji je bila napoti.

"Vsaj to," je z zadovoljstvom ugotovila, ko je opazovala razcefrano gobo, "ni bilo predvideno v programu. Ampak taka majhna svojeglavost še ne spremeni vna-

prej določenih pravil."

In že smo pri babičini hiši. Rdeča kapica je zavzdihnila in potrkala na vrata.

"Naprej," je zaslišala glas. Vstopila je. Quasi babica je kot ponavadi ležala v postelji. Rdeča kapica je postavila košaro z živežom na mizo in se usedla na stol zraven postelje.

"Babica, zakaj imaš tako velika ušesa?" je zdrdrala, ne da bi razmišljala.

Babica - volk je nekaj odgovorila, Rdeča kapica pa je ni poslušala, ker je odgovor že poznala. Začela je z drugim vprašanjem.

"Babica, zakaj imaš tako velike zobe?"

"... se," je odgovorila babica.  
 "Kaj?" je vprašala Rdeča kapica, ker je bila tako naveličana in tako zatopljena v svoje misli, da je slišala samo "se" na koncu, kar pa se ni ujemalo z ustaljenim besedilom. Običajni odgovor bi se moral glasiti: "Da te lažje požrem!"

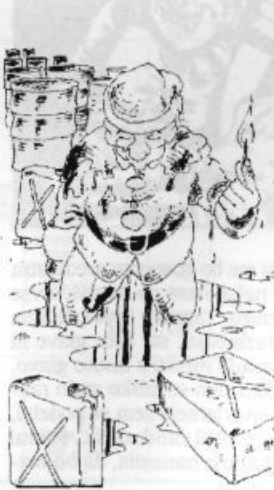
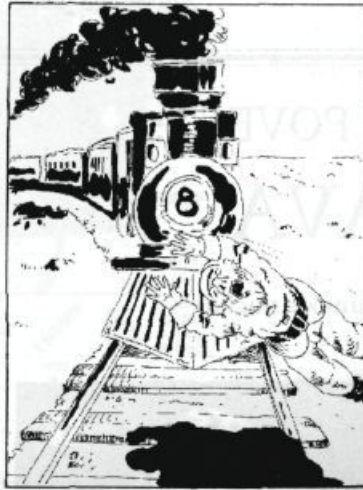


"Rekla sem: Ne delaj se neumnega, dragi otrok! Če se ti spet dozdeva, da je to pravljica, ne pa resničnost in da jaz nisem tvoja babica, ampak preoblečeni volk, se motiš. Zdaj pa pokaži, kaj si mi dobrega prinesla."

Rdeča kapica je zavzdihnila še globlje kot prej in povesila glavo. Dojela je, da se pravi dolgčas šele začinja.

IZ POLJŠČINE PREVEDEL  
 KLEMEN PISK

## STRIP



KLEMEN PISK

# ŠOLA ZA KITARISTE

**I** granje kitare postaja v sodobnem svetu modno in že dolgo ni povezano z nastajanjem neke subkulture; sama prisotnost tega inštrumenta tudi ni bogokletna, saj nanjo večkrat zaigrajo duhovniki, skavti in celo nune. Zdi se, da se petje kot običaj in sproščena oblika komunikacije vse bolj vrašča med ljudi, pri tem pa mu je v oporo prav kitara - harmonsko bogato in sorazmerno lahko obvladljivo glasbilo.

V svoji zgodovini je kitara doživela različne modifikacije. Spreminjali so se njena velikost, število strun (sprva je imela štiri, potem pet dvojnih strun, od 18. stoletja pa ima večinoma šest enojnih strun), uglasitev in razpon. Pojavljala se je v raznih zasedbah: kot solistično glasbilo v resni glasbi, v komornih sestavah, pa tudi v vseh vrstah zabavne glasbe. Danes je postala simbol dolgolasih, zlobnih rokerjev, ki so njen zvok - s pojavom elektrike - tako groteskno popačili, da ga starejši ljudje nikakor ne odobravajo, ker se jim zdi preveč razbijaški. Ko se kitari pridružijo bobni, je stvar še bolj šokantna.

Strune na kitari so uglašene v kavrtah (razen tretje): E, A, d, g, h, e1. Prva struna je spodnja in tonsko najvišja, šesta je zgornja in najnižja. Kvarta je interval, to je višinska razdalja med dvema tonoma, z obsegom dveh celih tonov in enega poltona. Slišimo ga lahko, če si zapojemo začetek Mozartove Male nočne glasbe. Čisti intervali so še prima, sekunda, terca, kvinta, seksta...

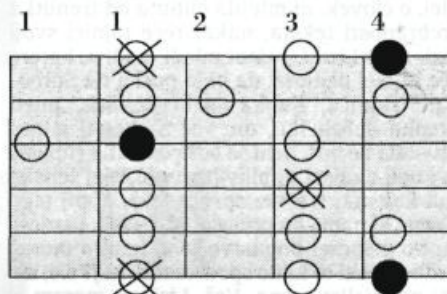
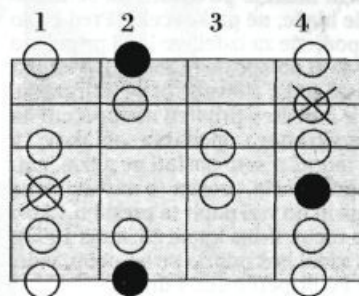
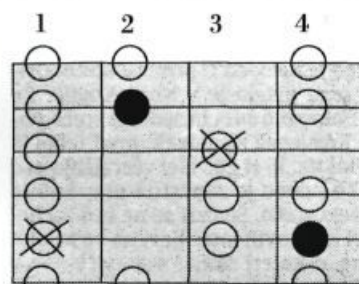
Prav zaradi značilne uglasitve se na kitarskih poljih zarišejo sheme lestvic oziroma zaporedja tonov, ki se v določeni lestvici pojavljajo. Odkrivanje teh zaporedij pomeni prvi korak na poti do soliranja. Sheme so pravzaprav čista abstrakcija, zato so možne v vsakem položaju in se prosto in nespremenjeno gibljejo, ko jih polagamo na kitarski vrat. Med zarisanimi položaji na lestvici obstaja abstraktni ton, ki določa tonaliteto. Ta ton bomo imenovali indika-

tor. V eni shemi lahko obstaja več indikatorjev, ker se tonski načini mnogokrat kljub različnosti, kar se intervalov tiče, shematsko pokrivajo; razlikujejo se samo v stopnji. Jonska, dorska in miksolijska lestvica vsebujejo iste tone, imajo pa drugačno osnovo. Naravni dur in mol se po tonski zastopanosti ne ločita, ker je mol šesta oziroma eolska stopnja durovskega (jonskega) načina.

Narisane so tri najbolj uporabne sheme naravnega dura in mola, možnih pa je dvanajst, kot je vseh poltonov. Pri soliranju uporablja kitarist štiri prste, zato je marsikatera izmed preostalih, nenarisanih shem nepraktična, saj bi se pri njeni uporabi položaj roke med soliranjem spreminjal. Za uspešno soliranje je poglavito, da se roka ne premika - premikajo se samo prsti. Če pogledamo tretjo shemo, vidimo, da mora kazalec pokrivati dve polji, kar je dokaj težavno. Kljub temu je shema praktična, še posebej zato, ker v duru vsebuje tri indikatorje. Njen razpon osnovnih tonov je potemtakem dve oktavi.

Da bi vse narisane sheme dobro obvladali, jih moramo nenehno preigravati. Za začetek je najbolje, da si izberemo neko preprosto melodijo, na primer Čuk se je oženil, in jo poskušamo zaigrati v vseh treh shemah. Postopoma prehajamo na težje melodije, in ko čutimom, da smo tehnično dovolj podkovani, se lotimo pravih solaj. Obstajajo posnetki ritmično - harmonskih podlag, ki so namenjeni prav tistim, ki se soliranja učijo. Če nam niso dostopni, si jih lahko napravimo sami. Na kaseto posnamemo vzorce akordov v enako ponavljajočem se zaporedju in jih potem uporabimo kot podlago našemu soliranju.

V naslednji številki bom prikazal bluesovsko shematiko, spregovorili bom o improvizaciji in kontrapunktu ter opozoril na uporabnost kromatičnih lestvic.



LEGENDA:

● DUR 1 KAZALEC 3 PRSTANEC  
 ⊗ MOL 2 SREDINEC 4 MEZINEC

SLAWOMIR MROŽEK:

## NOČ V HOTELU

**S** koraj sem že zaspal, nakar je v sosednji sobi močno zaropotalo.

- No, zdaj smo pa tam, sem si rekel. - Tako je bilo tudi v znani anekdoti. Sosed je sezul škorenj in ga spustil na tla. Dokler ne bo sezul še drugega, ne bom mogel zaspati. In to lahko traja.

Ko sem drugič zaslišal ropot, je bilo moje veselje nepopisno.

Spet sem zadremal, a se kmalu zbudil, ko je v sosednji sobi zaropotalo tretjič.

Česa takega nisem pričakoval. Da bi imel moj sosed tri noge?! Nemo-goče. Torej je še enkrat obul škorenj in ga sezul. Malo verjetno. Prej bi rekel, da imam dva sosa.

In začelo se je moje trpljenje, takšno kot sem predvideval. Edina stvar, ki me je krepila, je bilo upanje, da bo sosed sezul še drugi čevlji. Noč je minevala, drugega, oprostite, četrtega čevlja pa ni bilo od nikoder.

Ponoči nisem zatisnil očesa, zato sem na zajtrk prišel popolnoma izčr-

pan. Srečal sem svojega soseda. Ozrl sem se za drugim, ki pa ga ni bilo, bil je samo eden. Drugi se je gotovo pijan pogreznil v spanec in je še vedno spal z enim škornjem na nogi.

- So tudi pri vas miši? me je vprašal sosed. - Ker pri meni so. Tako so razgrajale, da sem moral v njih metati škornje, da so prenehale.

Od takrat sem prenehal razmišljati logično. Ena neumna miš prekaša vso logiko, logika pa ne povzroča nič drugega kot nespečnost.

IZ POLJŠČINE PREVEDEL  
 KLEMEN PISK



# PSIHOLOG MIRAN ODGOVARJA

**T**o pismo je zato, da ti prinese srečo. Original tega pisma je v Novi Angliji. Že dvakrat je obkrožilo svet in sedaj je sreča poslana tebi. Razveseli se človek, pred teboj je tisti zabor nakita, ki si ga videl včerajšnje noč v sanjah. To pismo je zapesneto ura, katere kazalci kažejo srečo. Še ozrl se ne boš na hrbet, če imaš kaj novih mozoljev, pa bo že ona pri tebi, ona, o kateri sanjaš vse noči; ona s kovčkom in hlačami na naramnicah (s tem stavkom sem misli le povedati, da se držijo naramnic le hlače, ne pa kovček). Pred tvojo garažo bo podjetje za izdelavo ladij pripeljalo jahto, soseda ti bo spekla jabolčni zavitek in sploh ti bo od sedaj šlo vse kot po margarini. Le ena pa je omejitve prijatelj novopečeni na ražnju brezskrbnega gledanja oblakov, v roku 96 ur moraš pismo poslati ne nazaj, ampak tja, naprej. Pošlji, prosim (o naslovnik ne stori mi tega in ne vrzi papir ta presveti v koš, ki ste ga na račun firme kupili 23. maja 1993), 20 kopij in videl boš odprlo se bo nebo, videl boš, kaj se bo pripetilo čez 4 dni...

Constantin Diaz je dobil to pismo leta 1953. Glej, o človek, ni minula minuta od trenutka prebranosti teksta, nakar reče tajnici svoji Lizi, mali Liziki, luštni mladi deklici, katere oče ni mel denarja, da bi jo poslal na Sorbono: "Tajnica, ljubka mala deklica, pusti hruško debeluško, nič več za nekaj minut hrustala ne boš, delu se boš posvetila (upam) in kopij dvajset otipljivih storila, glej ženska (pa kakšna; srh me spreletava), kopij tega pisma, ki nama bo prinesel bogastvo, pardon, mi bo prinesel bogastvo. Prekletu, a moraš vedno nositi to kiklo spodrezano. Kaj? Ne, ne, saj ne mislim resno. Veš, Lizi, ne morem si predstavljati življenja brez tvoje pristnosti, brez tvoje ujetosti v cikličnost življenja, življenje brez tebe bi zame bil absurd na kvadrat, ti rečem. To rečem kar tako, iz navdušenosti." Glej ga zlomka, vraga, luciferja ali peklenščka, nekoliko kasneje je tisti Constantin Diaz, katerega rahločutnost smo spoznali v gornjem delu pisma, zadel na loteriji glavni dobiček. Z Liziko se vozi zdaj s ferrarijem ima lastnega šoferja in dva lakaja. Gospod je postal.

Charli Daddid je dobil pismo in pozabil. Glej jo čarovnico, kako se vozi na Klek, šef mehanične delavnice mu je dal odpoved. Nič več ni smel gledati kardana avtobusa, ne več menjati zračnih filtrov. Gledal je v dno cestišča in se spomnil. Spomnil, da je bila kriva njegova zanikrnost. Ker ni poslal, ker ni verjel. Ker je zanikneval. O, kako je grešil. A ni še vsega konec. Vso stvar lahko še popravi. Charli Daddid napravi dvajset kopij. Charli Daddid pošlje dvajset kopij. Charli Daddid verjame. Charli Daddid ni na izgubi. Charli Daddid dobi. Še boljše službo. Filmski igralec. Joj, kako si je že od rojstva želel tega poklica. Kako se je naslanjal na točilni pult in gledal sebe plešočega v filmu z Ginger Rogers. Pa poglej, šipek mu zeliščni v usta natlačen, zaigra v televizijski nadaljevanki, ki dobi zlati globus. Postane slaven. In to samo zaradi enega samega pisma. Ne čudi se prijatelj, pošlji še ti. Počakaj štiri dni in glej odprlo se bo nebo.

Srečko, 34 let

Miran: Saj ne rečem, čakal sem. Saj ne godrnjam, dva meseca sem čakal. Saj nisem prasec, ne serjem kjer koli. Ampak to je presešlo vse človeške meje. Psiholog Miran je izgubil živce. Psiholog razbija. Psiholog pretepa mirmoidoče. Psiholog Miran pljuva. O mir, kje si? Ni te! In prav da te ni. Zakaj preden se umirim, bi ti rad razbil betico, Srečko. Srečko, mhm! Ti bom jaž že dal srečo. Pošlji še ti in čez štiri dni se bo odprlo nebo. O ja, saj ne rečem, da se mi ni odprlo nebo. Odprl se je nad mojo glavo kar cel oblak, zliil je svoje iztrebke na mojo novo sukno. Najprej se mi ptič podela na mojo glavo, nekakšen golob mislim, ravno ko sem šel na zavod za mentalno zdravje. "Pri vas morate pa imeti posebne vrste šampon, da tako lepo dišiš?" mi posili psiho moja bivša najljubša sodelavka, brihtna ženska. "Danes vam pa ne bo potrebno štemplati kartice, ker ste se kar sami poštemplali." se je delal pametnega vratar, kateremu sem že večkrat pomagal v nerodnih situacijah. A sedaj bom gluhi, če me bo še kdaj prosil naj mu posodim leste, da bo lahko obral svoje hrustavke.

Pa ko bi se zgodilo le to. Punca mi naenkrat nekega popoldneva pihne skozi protezo: "Čas je da se najina skupna pot za nekaj časa razcepi." Ostal sem sam sredi golobov v parku, ki so mi srli po obleki in se delal norega. Glavo sem imel postrani in ljudem kazal jezik. Na mojo nesrečo sem pokazal jezik neki krepki starki. Tako me je tolkla z dežnikom po glavi, da še sedaj dajem češminove obkladke gor na mojo bučo. O sveta pomagavka, kako je zbijala. Kot da bi bila moja glava boben Rogerja Taylorja. In ko sem jo pogledal v oči, sem se tako prestrašil, saj so bile njene oči zelene, mačje. "To je muca copatarica!" sem se v trenutku zavedel ter zbežal, kolikor so mi noge dale. Zaprl sem se se med štiri tedne in staknil pljučnico. Sam sem se metal po stanovanju, da sem po dveh tednih zpet zdrav lahko zaklical z močnim glasom: O, Srečko rad te imaaaaaaam. Imej me rad tudi ti in mi daj čučka na balanco svojega kolesa.

**D**rugi psiholog Miran, ker nisem vedela, na koga bi se obrnila, bom poskusila dobiti pomoč pri tebi. Zdiš se mi tako vseveden in tako skrivnostno privlačen. Saj verjetno veš, da so vse ženske z mojega faksa nore nate. Veš, Miran, ne znam narediti testa za štruklje. Oče se mi zaradi tega stalno posmehuje, mati se krohoče, triletni brat pa pravi, da sem Pacika. O, Miran nisem srečna in ne bom srečna, dokler ne bom znala narediti testa za štruklje. Da bo oče v gostilni lahko rekel: "Naša hči pa zna štruklje zamesiti, naša hčerka pa zna." Da me bo mami hvalila dedku: "Ta naša Marjanca se je čisto spremenila. Zamesi ti testo, kot da bi bila poklicna kuharica." In da mi brat ne pravil Pacika, ampak Štrukljica, oh Štrukljica. Tega si želim.

Marjanca, 19 let



Vprašanja za psihologa Mirana pošljite na naslov:

Tribuna  
Kersnikova 4  
61000 Ljubljana  
s pripisom: Psiholog Miran.

Miran: Nikar ne joči, Marjanca. Psiholog zna vse, tudi kuhati.

Dokler moj oče ni obogatel in ni mogel podkupovati učiteljev, da so me pustili skozi razrede, mi je šlo zelo slabo v šoli. Moja babica je vedno govorila, da sem celo tako neumen, da me nobena ženska ne bo pogledala. Zato me je že v mladih letih naučila kuhati, saj je verjela, da bom večno ostal samec. Pozorno poslušaj. Vzame se 3 in pol decilitra moke in se dene na rezančno desko, primeša se ji 1 jajce ali samo beljak. Potem čisto počasi potresi nekoliko soli po jajcu. Dodaj ledeno mrzlo vodo in vse skupaj z desno roko razžvrkljaj. Naredi se takšno testo, katero je začetkoma mehko, tako da se prijemlje na roko in desko. Roke ne moreš ločiti od testa, testa ne od rezančne deske. Postaneš eno s testom in desko. Nisi več Marjanca ampak Marjanca + rezančna deska + testo. Daj testo potem na drugo plat deske (srednje hitro), katera je z moko potrošena. To moraš delati miže. Za šruklje moraš biti namreč tako dober kuhar, da vsako stvar lahko opraviš miže. Opraši si potleje z moko roke in sicer trikrat in gneti testo, dokler testo ne naredi mehurčka.

Pokuhaj ga toliko, da bo čist, nato zakuhaj v testu šest velikih, olupljenih in na polovico razklanih breskev. Sok nato precedi in primešaj mu 3 deke na dobrem vinu raztopljenega vizjega mehurja. Sok lahko vržeš proč. Ukvarjala si se z njim le zato, da bo testo za štruklje postalo od ljubosumnosti trdo. Če je testo nihilist in je brez kakršnih koli vrednot ter ne otrdi sploh nič, ga vlij v model in postavi na led, da se strdi. Bo že videl Tončko, biti ne ljubosumen na sok. To stori Marjanca in rad te bo boooooo imel. Imej me rada zato tudi ti in mi daj čučka na balanco svojega kolesa.

RADIO  
**POSLOVNI**  
**VAL**

**88,4** FM

*Telefon v studiu: (061) 302 526*

# Š T U D E N T S K I

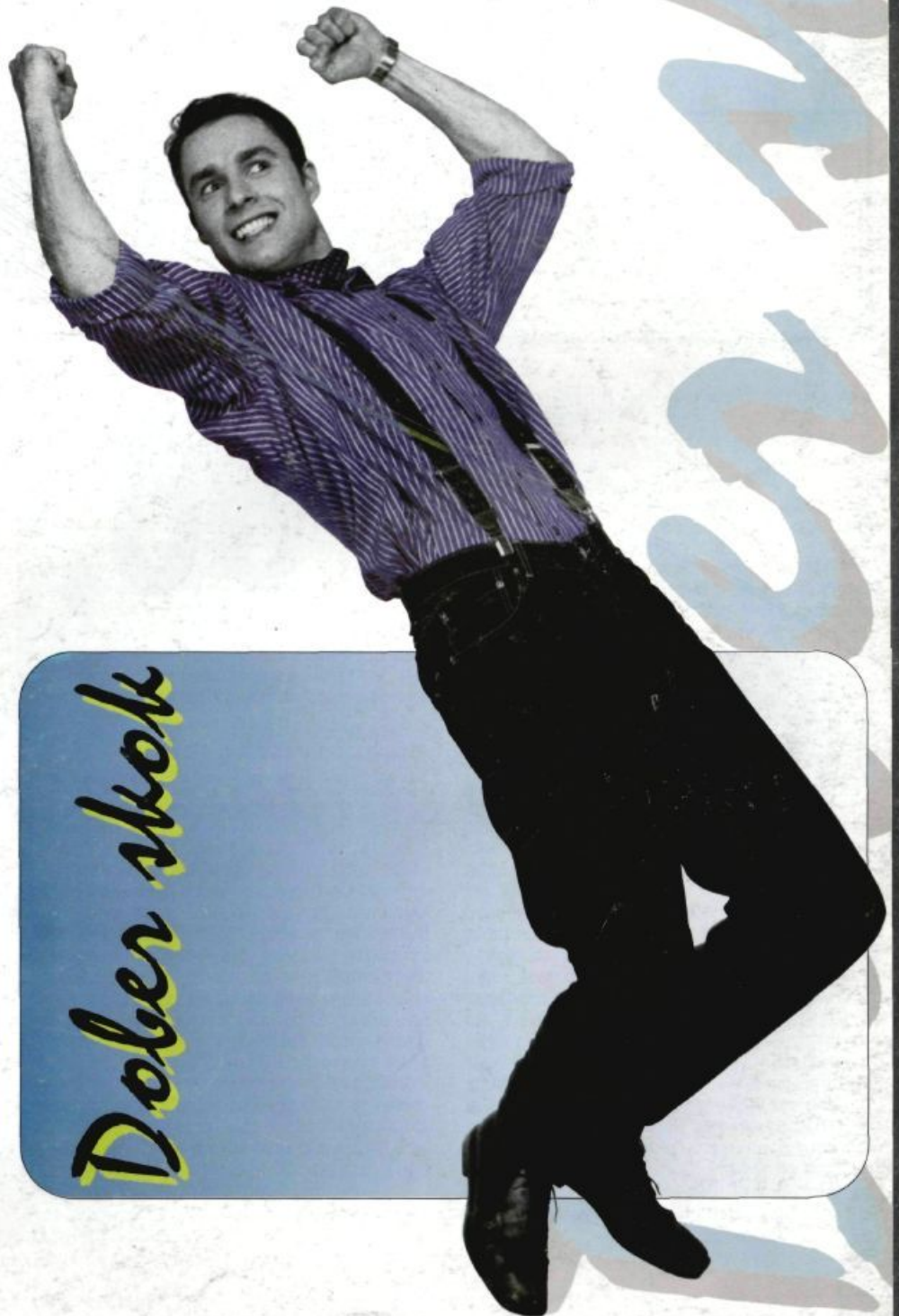
## RAČUN

za dvig gotovine na bančnih avtomatih po celi Sloveniji  
za plačevanje položnic ali polog gotovine na bančnih avtomatih  
Nove Ljubljanske banke d.d., Ljubljana

možnost izredne prekoračitve stanja na računu  
za brez gotovinsko plačevanje blaga in storitev

brezplačno vodenje računa

 **ljubljska banka**  
NOVA LJUBLJANSKA BANKA D.D. LJUBLJANA



*Dobri skok*